

ARKIV
FÖR
NORDISK FILOLOGI

UTGIVET MED UNDERSTÖD AV AXEL KOCKS FOND FÖR
NORDISK FILOLOGI SAMT STATS BIDRAG FRÅN
SVERIGE DANMARK OCH NORGE

GENOM

KARL GUSTAV LJUNGGREN

UNDER MEDVERKAN AV

JOHS. BRØNDUM-NIELSEN JÓN HELGASON
TURE JOHANNISSON HJALMAR LINDROTH MAGNUS OLSEN
DIDRIK ARUP SEIP PETER SKAUTRUP ELIAS WESSÉN

SEXTIOFÖRSTA BANDET.

FEMTE FÖLJDEN. FEMTE BANDET. HÅFT. 3-4.

C. W. K. GLEERUP
LUND

ROSENKILDE OG BAGGER
KÖPENHAMN

LUND MCMXLVI

INNEHÅLL:

Andersen, Harry, Dr Phil., Bibliotekarie, Köpenhamn, Er Brydningen et Omlydsfænomen?	157
— Runedansk ailti	171
† Beckman, Nat., Prof. emer., Stockholm, Anmälan av Svenska landskapslagar tolkade och förklarade för nutidens svenskar av E. Wessén och Å. Holmbäck. Femte delen . .	290
Bengtsson, Arne, Lektor, Östersund, Avskrivarskan och för- lagan. Ett bidrag till kännedomen om den senmedeltida avskrivartraditionen i Vadstena kloster	225
Hesselman, Bengt, Prof. emer., Uppsala, Till Arkivets läsare	156
† Kock, Ernst A., Prof. emer., Lund, Anteckningar till Is- lensk Mïðaldakvæði II	1
Lie, Hallvard, Bibliotekarie, Oslo, Sonatorrek str. 1—4 . .	182
Linde, Gunnar, Fil. lic., Skövde, Anmälan av C. I. Stähle, Studier öfver de svenska ortnamnen på -inge	286
Ljunggren, K. G., Professor, Lund, Rallare	263
— Litteraturkrönika	297
Lundahl, Ivar, Lektor, Stockholm, Anmälan av I. Modéer, Fornvästnordiska verbstudier I och II	141
Malone, Kemp, Professor, Baltimore, Hrungnir	284
Mezger, F., Professor, Bryn Mawr College, Bridgeport Penna, The publication of slaying in the Saga and in the Nibelungenlied	208
Modéer, Ivar, Docent, Uppsala, Om de germanska <i>i</i> -verben	271

Naert, Pierre, Fil. lic., Lund, Ur min färöiska kortläda . . .	126
— Anmälan av H. Hamre, Færømålet i tiden 1584—1750 . . .	149
— Anmälan av S. Blöndal och I. Stemann, Praktisk Lærebog i islandsk Nutidssprog och S. Einarsson, Icelandic . . .	156
Meddelande	305

† ERNST A. KOCK

Anteckningar till Íslenzk Midaldakvæði. II.¹

§ 34.   **hver er þatt af þinum drottin*
þvilick ord med heidri þordum Rósa 5.

*suo halldandi heidur og mildi
heilagt verck sem þeim bar merki str. 39.

Av diktens 532 a-värser hava alla utom tre sina rimstavar anbragta antingen i första och tredje takten eller också i tredje och fjärde; jfr noten till § 26. Ett av undantagen avlägsnades i § 25. De båda övriga, anförda här ovan, böra gå samma väg. Läs alltså: *þatt er hver* str. 5, *halldandi suo* str. 39. Typen *suo halldandi* med icke allittererande enstavigt ord är i Rósa okänd. Jfr å ena sidan *vt liostandi* str. 9, *j skinandi* str. 10, *j skinanda* str. 128, *vt drifandi* str. 20 och 33, *suo lidandi* str. 64, *sem liostandi* str. 74 osv., å andra sidan *hvesandi suo* str. 17, *ottandi spyR* str. 59, *skinandi med* (—|—xx) str. 63, *standandi uid* str. 98 osv.

I andra dikter däremot finns det gott om exempel på typen —|—xx med allittererande eller icke allittererande adverb eller partikel i spetsen; jfr t. ex. §§ 147 C och E, 162, NN §§ 3415—3421.

Anm. En rad i str. 44 har jag i § 12 betecknat såsom för lång. Man skulle möjligen kunna åberopa Hl. 32 och Ht. 34 (flagðalag, flagðahátt). Men en enstaka avvikelse förblir misstänkt. — Att mitt antagande av 'den tredje' i str. 77 (§ 23) är riktigt, synes mig vara otvivelaktigt. Men jag borde hava anført den yngre formen: *þriðji* (—x).

¹ I band 54 av denna tidskrift publicerade Ernst A. Kock ett knippe anteckningar till Íslenzk Midaldakvæði. Vid sin bortgång i augusti 1943 hade han fullbordat genomgången av de isländska medeltidskväderna och hunnit utarbета sina anteckningar i det tryckfärdiga manuskript, som här offentliggöres i oförändrad form. *Red.*

§ 35. *Skilder þu enn skepnu valder
skapare styrckur líos fra myrckri
nedri votnn *áá efrum ædum Rósa 11.*

Huar fyrer hefur enn dyre drottenn str. 26.

A. Såsom ett tillägg till § 10 påpekas, att *enn* i båda citaten tydligtvis har väsentligen samma funktion.

B. Utjivaren föreslår, möjligen med rätta, *fra efrum ædum*, likt det föregående *fra myrckri*. Själv skulle jag emellertid snarare jissa på den rent grafiskt närmare liggande förvanskningen *af æfrum* > *áá efrum. Jfr: *giordi geiminn af griote og londum*, 'skapade havet, skilt från grus och land', Kristsbálkur 3, *vera af manna vegi*, 'vara fjärran från allfarväg', *vera af þingi*, 'hava lämnat tinget' (Fritzner I 7).

§ 36. Med syftning på jungfru Marias kyskhetslöfte heter det i Rósa 53:

*Lærdum syndizt lydum vandi
lyndis rikum storu 'aa rickia'.*

Bättre än upplagornas *ad vikia* synes mig *af vikia*, 'att avvika därifrån'. Jag antager därvid, att av två lika jud eller tecken vid ordgränsen det ena har såsom så ofta försvunnit ('*af vikia*' > '*a vikia*'; jfr NN §§ 593, 2083, 3346, Mid. §§ 56, 104, 130, 132, 149 osv.), och att det andra har förväxlats med *r* såsom t. ex. i handskrifternas *va : ra* eller *van : ran* Þdr. 21 och Sturl. 6, 1; jfr också § 63.

§ 37. I fortsättningen säges: 'Lagen förpliktade förvisso alla att hålla de löften, som de jivit Kristus.' Därefter följer:

*Uist er 'pt' med vockum og fostum
*verckinn hrein og *bæner klercka
dyrtt var ráád er drottenn birttj
dyrdar milldur huad bregda skilldi.*

Möjligen föreligger konstruktionsväxling: *með* styrde än dativ, än ackusativ. Eljest får man läsa de fem staplarna i *-inn* såsom *-um*

(NN § 2354 A; jfr Mid. §§ 64 A, 114, 284, ävensom § 245) och i anslutning därtill ändra 'bæner' till *bænum*. Översättning: 'Förvisso försökte man (*er þreytt*) med vakor och fastor, goda värk och prästers böner. Men dyr var den plan, som den härlige Herren uppenbarade — vad som skulle jöra löftet ojlittigt.'

§ 38. *Vissi og fann áá vexti hennar
vera til *hugdum nockud brugdit Rósa 66.*

Handskriftens '*hugdū*' är i en äldre upplaga återjivet med *hugðu*, jenitiv av *hugða* f., 'åtanke', 'intresse', 'bekymmer'. Vad som utsäges är väl detta: 'Han (Josef) såg och förstod på hennes (Marias) jestalt, att något var betänkligt förändrat.' I Mid.-kv:s text förmår jag ej att inlägga någon mening.

§ 39. *J Nazaret nam vpp ad fædazt Rósa 82.*

Det heter i kommentaren: 'rimstavelsen er enten *Náð-* eller *-reð.*' Enligt min mening avjort det förstnämnda — analogt med

Lazarum vackti hann lífs af dauda str. 84.

För övrigt kan *nam vpp ad* lämpligen utbytas mot *vpp nam*. Med avseende på *vackti . . lífs* i str. 84, betecknat såsom 'et usædvanligt uttryk', jfr dels *leiddur lífs fra myrkre* Boðunarvísur 18, *leyste hana lífs fra klandre* Vísur af Máriu Magdalene II 28, *medan lífs ertt* Jöfur gefi upphaf 26, *hjalpi os lífs ok daudum* Jesús módirin 12, dels *ganga dóms, ríða dagræfrs, fara sandhimins* (NN §§ 2956, 2053, 539).

---

§ 40. För Milska och flera efterföljande dikter jäller i värstekniskt avseende unjefär detsamma som för Rósa. Sålunda böra antevokaliska *gud, til, mig* (∟ istf. —) icke överallt betecknas såsom kvantitetsfel (sid. 38) eller *frá og, pá ut* såsom metriskt misstänkta (sid. 59). Upp-taktsbildande småord böra, ofta i anslutning till andra handskrifter, antingen omflyttas eller utgå, t. ex. *hann* Milska 9, *at* str. 10, *j* str. 38, *sem* str. 66. I övrigt hänvisas en gång för alla till NN § 2983.

- § 41. *Alldri fann ok eingin kunne
jungfrv min vm dyrder pinar
nu skiliandi neitt *eda mæla
nærri þui sem maktigt uæri* Milska 25.

Läsarten *eda* ter sig för mig lika meningslös, som läsarten *ad* är väntad: *eingin kunne . . neitt ad mæla*, 'ingen förmådde att tala något'. Jfr § 3 not 1.

- § 42. *Josep kom med jungfrv visa
eina stund þa fylgja mundi
morgum lyd til Bedleem borgar* Milska 26.

'Josef kom med jungfrun visa
på en tid, som jälp skulle
månget folk, till Betlehems stad.'

Stället må ytterligare belysa vidunderligheten i Skj:s tydning av Harmsól 29 (NN § 2111).

- § 43. *Egipta landz allra krapta
i sitiande tok at vitia* Milska 37.

Utjivaren konstruerar med rätta: *Ísitjandi allra krapta tók at vitja Égypta lands*. Två handskrifters **til landz* fördärva värsen. Egennamnet har lång bejynnelsevokal; Fritzners och Finnur Jónssons **e* är rättat i NN § 3391 A och Mið. § 25.

- § 44. *Þrettanda dag allar ætter
Jon baptista drottne pionar* Milska 38.

En handskrift har '*allar ættar*'. Utjivaren frågar: 'mon oprdl. *allar ættar . . dróttni*, hele menneskehedens herre?' Jag uppfattar *allar ætter* såsom adverbial ackusativ: 'i alla bygder' (NN § 2603), 'bland alla släkten', syftande på dagens firande i hela kristenheten. Jfr *vidan heimin* Mið.-kv. I 160 (str. 11), *nandir* § 85.

- § 45. **Faugnud lieztu fru min signöð* Milska 86.

En handskrift har **Fagnadar erttu fru min signud*. I noten heter det: 'det rigtige er sikkert *Fagnað* som i de andre linjer.' Så säkert är det väl inte. Om vi läsa *Fagna*, erhålla vi fullständig symmetri:

1. <i>Fagna</i> ...	5. <i>fagna</i> ...
2. <i>fagnad</i> ...	6. <i>fagnad</i> ...
3. <i>fagna</i> ...	7. <i>fagna</i> ...
4. <i>fagnadar</i> ...	8. <i>fagnadar</i> ...

alltså *fagna* i alla de udda raderna, *fagnad* och *fagnadar* i de jämna. Med det så antagna 'Fröjdas sade du dig' kan man jämföra bibelns 'Maria sade: min ande fröjdas'.

---

§ 46. *Jvda sveitin Jesum náádu* Píslardrápa 3.

Det heter i noten: 'sveitin fejl for sveitir el. nádu for náði?' En ändring har tidigare ifrågasatts också vid *Pegar at þetta heyrdu þioden gærku tom* Laurentiusdiktur 31 (rimord: *keyrdu*). Till ändring finnes ingen anledning. Jfr redan § 33. Vidare må anföras *sveit fylla* NN § 1446, *folk dynia* Píslargrátur 9, *meingi er þig leida* dars. 19, *flockuren foru* Heyr mig bjartast 11, lat. *pars fugiunt*, sv. *en del fly* och det välbekanta engelska språkbruket, ävensom *heldu hverr* NN § 657.

§ 47. I inledning och noter till Píslardrápa behandlas fem likartade assonansförhållanden på flera olika sätt. Likheten framträder i följande översikt: *ferlīga* (fell-) : *allir* str. 9, *byrla* (byll-) : *gall* str. 14, *uors* (voss) : *krossi* str. 13, *dyrstan* (dyst-) : *þyste* dars., *fertugandu* (fett-) : *drotten* str. 29.

---

§ 48. En s. k. 'liten dikt' på trehundra-tjuguen strofer, kallad Blómarós, 'blomstrande ros', är i sin traderade jestalt lika ojämn som ordrik. Somliga strofer äro mönsterjilla. Andra kunna bliva det jenom lätta jämkningar av vanligt slag. En mängd metriskt övertaliga, logiskt överflödiga ord och stavelser kunna utgå, exempelvis *eigi* str. 76, *i* str. 84, *moder* str. 89, *j* str. 99, *upp* och *j* str. 217, slutstavelsen i *mijnu* str. 233, *i eigi* str. 249 och passim. Många av huvudhandskriftens brister kunna avjälpas jenom anlitannde av B-texten. Åtskilligt är hopplöst söndergånget.

- § 49. *Retti ad Efu med rädna pretti
af *lundi blom Blómarós 35.*

Synonymet *runni* skänker regelrätt allitteration.

- § 50. *Adam kom er eimd firer söma
illar hlaut Blómarós 44.

Felet i *eimd . . illar* avlägsnas av Jón Þorkelsson medelst ändringen *eimdir . . illar*. Men värsslutet $\_ \_ \cup x | \_ x$ stämmer illa överens med de 320 andra bejynnelse-radernas sluttakter ($\_ x | \_ x$ eller $\_ \cup x | \_ x$). Varför icke *eimd . . illa*? Det är kanske värt att nämna, att i samma värspår fyra andra ord sluta på *-r* (*er, firer, er, stillir*). Jfr §§ 57, »65 H», 212.

- § 51. *Til Efu ueick su alla leicka
af ormi *täl ed feck ad formi
sidan liod ried sætu ad biöða
fyrrer sarligt grand er kunne henda Blómarós 48.*

Någon förnuftig mening förmår jag ej att utleta ur denna text. En av de möjligheter, som jag övervägt, må nämnas:

*Til Efu veik, sú alla leika
af ormi talda feck ad formi;
síðan ljóð réð sætu ad bjóða
fyrrir sárligt grand, er kunnir ad henda.*

'Han (Herren) vände sig till Eva, som av ormen fått alla järningar så beskrivna; han (ormen) hade sedan bjudit kvinnan på en sång jent emot den smärtsamma skada, som skulle kunna drabba dem.' Jag tänker därvid dels på eddans 'Þann [galdr] gel ek þér . . , at þú of oxl skjótir því er þér atalt þikkir', dels på skriftens 'Ihr werdet nicht des Todes sterben; ihr werdet sein wie Gott und wissen, was gut und böse ist.'

- § 52. *Epter tal þad eingill setti
Maria geck um Iudea rietta Blómarós 82.

Jenom omflyttningen *um geck Maria* tillgodoses allitterationen.
Jfr § 123.

§ 53. *Liet þá mætur lausnarinn sæti*
*lata sig skirast *j uatni fridu Blómarós 99.

Jag kan tänka mig ett *lét* . . *láta* eller ett *réð* . . *ráða* lika väl som de i NN § 397 anförda förbindelserna *vann* . . *vinna*, *varð* . . *verða*, *nam* . . *nema*, eng. *did* . . *do* osv. Men infinitiven kan i dessa förbindelser icke själv vara jälpverb. Citatets *lata* är omöjligt. Tillfredsställande vore t. ex. *lyða*, 'människornas', helt assonerande med *fridu*; jfr *blidur* . . *lyði* str. 85, *bljður* . . *fridi* str. 47, *fridur* . . *blidi* str. 58 osv. Se § 48.

§ 54. *A þennan dag *af þremur mönnum*
er þá voru kóngar úr austur göngu Blómarós 100.

Meningslöst. Jag hänvisar till § 36 och normaliserar:

Á þennan dag [g]af þremur mönnum,
er þá voru kóngar, ór austur göngu.

'På denna dag det gavs för trenne män,
som voro kungar då, en vandring österfrån.'

Anm. Angående *talandi* str. 118 se § 8.

§ 55. *Selldur var hann af suikara leidum*
sonum *illmennum glæpa fullum Blómarós 140.

Man väntar en jenitiv. Handskriftens **-um* torde hava framlockats av ändelsen i tre närliggande ord: *leidum*, *sonum*, *fullum*. Jfr § 64 N.

§ 56. *Teckinn var af krossi med treganum storum*
*enn trausta blom ok hialpinn froma str. 207.

Antingen *enn trausti blomi* eller *et trausta blom* (likt *blomid* . . *froma* str. 214).

Anm. Att Blöndals 'salvi n. Salve' är riktigt, framgår av *med listugt salue* str. 209. Frågetecknet kan utgå.

- § 57.   **stick j sidu mier fingur þinn ... u*
þad misgruna eigi Kristur red seigia Blómarós 225.

Söndergånet. Allitteration saknas också i parallelltexten: *lät þijna hønd i sijdu mijna*. Vid försöket att skapa normal värns utgår jag från *mier*, *misgruna* och ett synonym till *fingur* eller *hønd*, bibeltextens 'finger', 'hand':

mier i sidu stick mundina þina
þad misgruna eig, red Kristur seigia.

Angående det eventuella utbytet av *mund* mot ett icke allittererande synonym jfr 'föräldrade rimord' i Edd. Register 3 (Arkiv 38, 294).

- § 58.   **Iesus sanur sæmdinn manna*
sendi mier näd Blómarós 239.

Ordföljdsregeln för allittererande nominalförbindelser (NN §§ 2704, 3144, Ausdeutung § 24 C) gäller naturligtvis också här. Den enstaka urspårningen botas i enlighet med *hædsti kraptur*, *øllum hlutum*, *eilíjft blom* (str. 1 och 3), men *gíptu sanna*, *gørpum hreinum* (str. 2 och 4). Alltså: *Sanur Iesus*. Jfr §§ 78 A, 101 A, 121 C, 161 A, 206 osv.

- § 59.   *miskuna mier *stiörna og stjiri* Blómarós 271.

Det markerade ordet kan icke vara imperativ av verbet *stjörna*, eftersom det koordinerade ordet icke är imperativ av *stýra*. Substantivet heter *stjórn* (så i str. 274), även *stjórnann*, *-un*.

- § 60.   *Þijnuna Iesus prisa cettum*
þijnunna Iesus lattu mig *þijna
þijnunnar niöta líjfsinz lundur
þinu þollder firer mötgiörd mijna Blómarós 280.

Någon möjlighet att tyda dessa rader i oförändrat skick kan jag icke upptäcka. I den andra radens slut läser jag *t-* istf. *þ-*. Det förmodade *tína*, 'framföra', 'förtälja', blir en variation av den föregående radens *prisa*, 'prisa', 'lova', och den föregående strofens *inna*, 'omtala', 'förkunna'. Strofen kommer att i normaliserad jestalt se så ut:

*Pínuna Jesús þrísá ættum;
pínuna Jesús láttu mig tína,
pínunnar njóta, lífsins lundur!
Pínu þoldir fyrir mótgjörð mína.*

'Jesu pina böra vi þrísá.
Jesu pina lát mig förtälja,
pínan átnjuta, du lívsens trád!
Pínan du tálde för det, som jag jör dig emot.'

§ 61. I Blómarós 284—287 växla former för andra och tredje personen. Konsekvent vore: *gef . . ertt . . giordu . . lattu . . giordu . . est.*

§ 62. *Stiörnarinn lattu oss fognud finna
firda sueit ok hialpar *reiti* Blómarós 302.

I det markerade ordet misstänker jag en förvanskning av *veitir*; jfr *fríður veitir*, *himna dýrðar veitir* osv. (Lex. poet.). Vokativerna *stiörnarinn . . ok hialpar veitir* skulle motsvara *lausnarinn . . ok gæskann goda* str. 295, *skaparinn . . uisku brunnur* str. 300, *stadfestarinn . . hialpar brunnur* str. 304 osv. Begreppen 'hjölþ' och 'veita' återkomma strax efter (str. 309): *Blodid Jesus . . hialper ueittij* (gav jálþ).

§ 63. *Þo daler ok fioll . .
myrar ok har . .
þina pryðiliga dýrd að feingu skyrða,

Jarnid ok tre . .
hægur uindur *nie leiptrid bæði
...
hreistur edur sandur *n(ie ...)ar neisti,

Auga brogd . . ok menn að fullu
hefði allt mál að lofa þig líufan
lausnarinn þýdur það (. .)er þo fy^e* Blómarós 315—317.

Sammanhanget är i upplagan dolt under oriktiga läsarter (två gånger **nie* istf. *og*) och vilseledande kommatering (två gånger punkt istf.

komma i strofslut). Anslutna till *Þo . . ad* i början och ett korresponderande *þo* i slutet stå två koncessiva sats (daler . . *feingu skyrða, Jarnid . . hefði . .*) och deras eftersats (*þat . . er . .*). I övrigt antecknas: 1. *har* i str. 315 är rimligtvis plur. av *há* f. 'äng' (slagen, med nytt gräs). 2. (...) *ar neisti* i str. 316 kan tydas såsom (*leygj*) *ar neisti*, 'eldens gnista'; jfr den andra handskriftens *eldsins neistar*, ävensom *eldenn : leygenn* § 152. 3. Den avslutande satsen i str. 317 kan hava innehållit något verb med betydelsen 'stannar', 'upphör' eller dylikt; alltså t. ex. *þat (linn)er þo fyrre*, 'så skulle ändå allt detta lov icke räcka till.'

Anm. Det lt. lånordet *born* 'brunn', 'källa', str. 315 är ej upptaget i de vanliga isländska ordböckerna.

§ 64. Av de många uppenbart oriktiga läsarterna i huvudhandskriften till Blómarós anföres här ytterligare ett urval.

A. *Sat þar god j *sæmdinn fljóða*
sætur eingill ried skyra mætur str. 71.

I 'sæmdinn' har *-inn* framgått ur ett *-um* (jfr § 37). B-texten har mycket riktigt *sæmdum*. Med *i sæmdum fljóða*, 'i kvinnlig ära', jfr *i harri sæmd* Lil. 91, *með sæmdum öllum* Sturl. 3, 2. Pluralen av *kapp* n. 'iver' är i Lex. poet. antecknad 'kun' från Grott. 15 och Qrv. VII 9, på det senare stället såsom v. l. till *af kappi*. Den möter också i vår dikt str. 73: *af köppum sniøllum*, 'med beslutsam iver'. Pluraler av *hiti* och *þurki* finnas i Náð 82. — Det har föreslagits att istf. *mætur* läsa *mætri*, 'för den goda'. Men till klingklanget *sætur . . mætur* finnas motstycken i mängd; se t. ex. str. 39, 69, 191, 218, 308, § 271.

Anm. I str. 72—74 äro slutraderna frijorda från verben *þæða*, *kalla*, *lat*, såsom om de vore inledda medelst ett *hann er*. Liknande i str. 318.

B. *Epter þad af æstum *settan*
allar stunder aa heimzinz grundu
og daganna tal ad dreinger fremia
fra drottinz tijd ad jølum lida str. 94.

Riktig läsart: *settar*. Alltså:

'Därefter, ifrån Herrens dag vid jul,
förlida alla stunder, som ha blivit
förordnade på jorden av den Högste,
och dagars tal, som goda människor ära.'

C. *listilig stodu upp þau med *listum* str. 108.

Med läsarten 'fista', dvs. *fyrsta*, avlägsnas den störande tautologien och den dubbla huvudstaven.

D. **beiddist sidan doms ennu diorfu* str. 149.

B-texten har 'beidu'. Alltså *beiddu* eller *beiddust*.

E. Det heter i str. 162, att *Pilatuz uilldi lausan lata liufan Iesum*, men att judarna yrkade på

ad dæma *skylldu.

B-texten har den väntade singularen: 'skilldi'.

F. *Ritning *seiger af leidum fianda*
ad liotur osv. str. 194.

B-texten har *lijsir*. Jag läser: *Lýsir ritning af osv.*

G. *aller *j *senn honom til fota falla* str. 203.

De markerade orden utgå. De saknas i B-texten.

H. *til lof gaf *sialfur af sinne alfu* str. 206.

Det markerade ordet utgår. Läs såsom i B-texten: *til gaf lof*, 'därtill gav han lov'.

I. *suo yrði ydur af minum munni*
margslungid lof færtt af *minne tungu str. 215.

Det markerade ordet medför överflödande assonans och onormal femtaktighet, är logiskt onyttigt och saknas i B-texten — skäl nog för strykning.

J. *drottinn *Iesus sa negldur uar áá krossi* str. 219.

Propriet saknas i B-texten. Råsten jer vid omflyttning av verbet korrekt värs: *drottinn sa uar negldur á krossi*.

K. *Jesus suarar þu *truder nu Tomas* str. 226.

B-texten har det metriskt korrekta *truir*.

L. **su *eilifa nad med Jesus ráði* str. 229.

B-texten har *eiliff*. Pronominet kan utgå.

M. *eilifa nad af himna hædum*
*huggarinn Kristur þa uerndar med listum str. 237.

Osammanhängande. Annan läsart:

eilifa nad af himna hædum
huggarann sendi Jesuz Christur,

Evig nåd — hugsvalaren — blev sänd
av Jesus Kristus ifrån himlars höjder.

N. *stiorna þu mier uid *glæpum *ouornum* str. 301.

Ovanstående läsart är lika meningslös, som den konkurrerande läsarten är kraftig och klar:

stiorna þu mier uid glæpa kuornum,

'styr mig förbi syndernas virvlar!' Det oriktiga *-um* i *'glæpum'* är framlockat av fyra följande *-um* (*kvornum, ollum, konum, kollum*); jfr § 55. Den första bokstaven i det skenbart besynnerliga *'ouornum'* är en reflex av *q*. Angående 'virvlar', 'bränningar' jfr *Malkvarnen* och *skerja hergrimur Grotti* i NN § 572, *kvörn* hos Blöndal.

§ 65. I handskrifterna till Ljómur möter ett virrvarr av varianter. Exempelvis uppträder den sista tilläggsstrofens allittererande *umbunn* omväxlande i första, i andra, i tredje och i fjärde takten. Här och där brytes mot den senast i § 58 omnämnda ordföljdsregeln. I en kritisk upplaga vore en jenomgående revision — visserligen med många osäkerhetsmoment — önskvärd. Till mönster kunde de båda första stroforna tagas.

Den tredje strofens slutrader lyda:

*Adam het ok Eua hans listug kvinna
uarla matte ædri tuo hion finna.

En av handskrifterna har det normalt allittererande *ædre matte uarla* osv. Finnur Jónsson upptager varianten **eigi matte ædre* osv. I fall sådana som detta bör en kritisk utgivare beakta, dels att det snarast är det mindre vanliga ordet som är det ursprungliga (NN § 2733 B och passim), dels att man icke förbättrar versifikationen genom att införa en extra rimstav.

I de femtaktiga raderna äro rimstavarna vanligen åtskilda jenom minst en hel takt. Avvikelserna kunna avlägsnas medelst omflyttning eller anlåtande av annan läsart.

§ 66. *einn het Baltasar ofrar gull með hondum
annar Melchior mildur af radum uondum
Jasparius með reykelse í hondum
austan kuomu kongar þrír ur londum* Ljómur 9.

Upl.: 'man kunde tænke paa omflytning . . . , men dette vilde være imod alle haandskrifter'. En mycket tidig förvanskning vore lätt förklarlig, ifall den ursprungliga lydelsen varit unjefär sådan som:

*Einn hét Baltasar, ofrar gull með hondum,
annarr Melchior mildr af ráðum vondum
— kvómu austan kongar þrír ór londum —
Kasparius með reykeksi í hondum.*

Serien 'den förste', 'den andre', 'den tredje' med efterföljande namn bleve representerad av *einn*, *annarr*, *þrír*.

Anm. I allmänhet antager jag i fall sådana som detta hellre en tidig förvanskning återspeglad i de flesta resp. i alla handskrifterna än en ursprunglig grov förseelse av en eljest noggrann diktare. Utjivarens olika inställning på denna punkt — förvisso jemnsam för många textkritiker — kommer till synes även i hans och Anne Holtsmarks nya arbete *Bibliotheca Arnarnagnæana* vol. I.

§ 67. *Hvar er su frida fæda
fader uor Kristur spurdi
enn *auma lydin sinn
eda þo *helzt til klæda
med *hreinum hialpar burdi
hojdu þier *til min
fatæka þier willdut ecki rækia Ljómur 22.

A. Den tredje radens 'auma' tycks vara en upprepning av *auma* i föregående strof (*Jesus talar uid auma lyde*). Eftersom värstekniken kräver ett anjudande *l*, har man jissat på *lasna* av *lasinn*, 'skral', 'medtagen'. Men *lauma* av *laumr* likvärdigt med *laumuligr*, 'som ser ut att vilja dölja något', 'förlägen', 'skamsen', skulle komma skriftdragen så nära som möjligt och hava precis den betydelse, som passar för situationen (räfsten på den yttersta dagen). Växlingen *laumr* : *laumuligr* liknar *aumr* : *aumligr*, *framr* : *framligr*, *rammr* : *rammligr*, *elskr* : *elskuligr* osv.

B. I den fjärde raden fattas likaledes en stav. Det i sin omjivning meningslösa 'helzt' har tydligen utträngt ett till formen liknande ord, som betecknat något klädesplagg. Min tanke går jenast till det med skot. *kelt*, *kilt*, sv. *kolt* besläktade isl. *kelta*, *kjalta* f., 'flik', 'snibb', 'sköt', 'skört'. En 'kelta til klæda' avser ett (vid midjan anbragt) klädesplagg.

C. När jag ändrar den femte radens 'hreinum' till 'kleinum' (liksom förut 'helzt' till *keltu*), hänvisar jag till de talrika förväxlingarna av *h* : *k* (§§ 161 C, 292 B) och *r* : *l* (§ 176, Liljukvistur § 33, 'glanne' istf. *granne* Hugarraun 28 osv.).

D. I den sjätte raden tillsätter jag en annan handskrifts allittererande *heim*.

E. Den sjunde radens värstekniskt odugliga *fatæka har trätt i ett allittererande ords ställe. Finnur Jónssons **ves(a)la menn* är

fritt komponerat. Jón Helgasons **vólada* (— ∪ ∪) tar ej hänsyn till rytmen (— ∪ — x ell. dyl.). Jag föreslår en ersättning, som ansluter sig nära till de föreliggande skriftdragen, är rytmiskt mönsterjill och besitter stilistisk finess. Man jämföre:

fataka
uáræka,

'ovårdiga', 'vårdslösa'. Jfr angående *n : u : v : f* §§ 80, 104, 111 A, 237, 239 B, 250, NN §§ 2354 A, 3206, angående *r : t* §§ 70, 106, 107, NN § 1856 osv. Det hela blir (normaliserat):

»Hvar er sú fríða fæða?»
fadir várr Kristur spurði
inn lauma lýðinn sinn.
»Eða þó keltu til klæða
með kleinum hjalpar burði
hófðu þér [heim] til mín?
Vanræka þier vilduð ekki rækja . . .»

'Var är den goda födan?»
vår fader Kristus sporde
sitt stackars skamsna folk.
»Och han I något kläde
som fager jätpråk börda
haft med er hem till mig?
Vårdslöse villen I ej vårda . . .»

Att ett icke värsavslutande bitonigt sammansättningsled såsom *-ræka* icke har någon betydelse för allitterationsförhållandena (Anleitung § 25), behöver kanske ännu en gång särskilt påpekas.

§ 68. *þeirra *bonn mun leingzt um heimenn ganga
þau linudu þannenn uora anaud stranga* Ljómur 31.

Istf. det icke allittererande *'bonn'*, tolkat såsom *bón*, 'bön', har man velat insätta *líkn*, 'nåd', och detta trots det i strofens sjätte rad omedelbart föregående *'líknar bru'*. Bra mycket sannolikare synes mig

laun, 'lön', vars skriftdrag nästan sammanfalla med 'bonn'. Sin lön fingo Maria och Johannes för sin trofasthet: 'Þit skuldu þiggja bæði þat þit vilid: svá fagrliga fylgduð mér' (str. 30). Alltså:

laun mun þeirra leingst osv.

§ 69. *sidan giorer os fiandin all dri at fanga hann *situr í anaud alla æfi langa* Ljómur 31.

Läs: *ferr!* Jfr NN § 1261 C.

§ 70. *aukum einartt synder *allfar vilium bæta* Ljómur 34.

Naturligtvis läsa vi 'allfat', dvs. *allfátt*, detsamma som en annan handskrifts 'allytt', dvs. *allitt*, med samma innebörd som läsarterna *ecki*, med *onguo*, *í aungu* (§ 155 anm., NN § 604). Angående *r : t* jfr § 67 E.

§ 71. I Kristsbálkur är schemat enkelt och ganska regelbundet. Här och där har i handskrifterna en rad svällt utöver det vanliga måttet, men kan lätt återföras till likformighet med de övriga. Så t. ex. i den 7:nde strofens slutrad, där det femstaviga **suiuirdelegre*, rimmande med *fe gre* (alltså $\neg - x | \neg x$), lämpligen utbytes mot fyrstavig form. Hos Fritzner anföras *virði-*, *virðu-*, *virð-*.

En mera omfattande förvanskning föreligger i str. 3:

*Vier seigium *þad first af
huad sialfur *drottenn *minn gaf
af sætleiks *bondum.*

Utjivaren frågar: *þad f. þar?* Ordet bör utgå. — Den andra raden är för lång. Den kan hava blivit det därijenom att ett enstavigt nomen, av återjivaren betraktat såsom olämpligt, blivit av honom ersatt med *drottenn minn*. Nominet kan hava varit *Krist*. Kvädet handlar om Kristus. Det kallas *Kristsbalkur*. Kristus avses i den föregående strofens *moderen þin*. Och i str. 6 säges uttryckligen, att *Einglana* . . . *Jesus skapte*; i str. 38 och 42 kallas han *himna smidur*. — Uttrycket

diöfull j lijkí
brogdum jnti
og bæde ginti
burt fra rijki.

Allitterationsförhållandena i de båda helmingarna (o- : j- : - och b- : b- : b-) överensstämma med de i inledningen sid. 142 anförda typerna nr 3 och nr 1.

§ 73. *Rann benia *kvijsl*
umm budlungz rist Kristsbálkur 40.

Det markerade rimordet är inom Kristsbálkur det enda, som visar 'afvigelser saavel i rodvokalen som i de efterfølgende konsonanter' (inledn. sid. 143). Då *kvijsl* och *kvistr* båda betydde 'gren', 'förgrening', och båda kunde nyttjas om de olika streck, som bilda en bokstav, skulle man kunna tänka sig ett *benja kvistr* såsom likvärdigt med *benja kvijsl* (*benja árkvísl*), 'sårens flodarm', 'sårens flöde', och läsa — fullt regelrätt — *kvistur* : *ristur*.

§ 74. *Flærdar smidur*
fieck þa *suigur
j första sinni Kristsbálkur 46.

Istf. de konkurrerande, mer eller mindre förolyckade läsarterna '*suigur*' och '*svifr*' bör insättas *svidur*, plur. av *sviða* f., 'sveda', 'smärta'.

§ 75. *arar blæktu*
vndann skræktu
og jlla kueina Kristsbálkur 48.

Alla tre verben avse de onda andarnas (*fjandans ára*) beteende vid Kristi ovälkomna besök i deras rike. Det första erinrar om mlt. *bleken*, nht. *blöken*, 'bräka', 'råma', och om Höltys ord 'vom Teufel, der fürchterlich geblöckt'. Jfr nyisl. *jarmur*, 'bräkande', även 'skrikande'. Det andra tyckes snarast vara uttryck för begreppen 'hastig rörelse' och 'skräck', likt mht. *schrecken*, 'spritta till', 'fara upp', nt. *erschrecken*, 'bli förskräckt'. Alltså: 'ilade undan'.

§ 76. Om den dikt, som i upplagan kallas 'Gjörði í einu' (efter bejynneseorden i det bevarade partiet), och vars av diktaren sjálf jívna namn, *Liljukvistur*, står att lása i diktens slutstrof, se *Studia neophilologica* XV 141—156.

Med *júða prettan*, 'júðarnes förfaringssätt', str. 54 jfr *júða reglu* Gimsteinn 68.

§ 77. *bidia uil eg þig sæll og sætur*
at saalu minne gef þu giætur Máriaþlóm 1.

Bid eg þig Jesuz sæll og sætur . .
ad heilsu worri gief þú giætur str. 21.

Det heter på sid. 172: 'Svarabhaktivokalen er stavelsesdannende inde i linjen . ., men ikke i slutningen af en linje, se 1, 18, 21 ...' Uttalandet stöder sig på det förhållandet, att stroferna regelbundet hava fem manliga slutrim. Ett tillägg hade varit önskligt: I radslutet jälla också ord på gammalt *-ur* såsom enstaviga (svara mot värsschemats $\rightarrow$).

Omvänt svarar handskriftens '*ristr*' Þíslardrápa 11 mot värsschemats $\rightarrow$ x. Det finns flera liknande fall.

Mindre lyckad är formuleringen i inledningen till *Út í lönðum* (II 159): 'Svarabhaktivokal forekommer inde i linjen, men ikke i dens slutning.' Uttryckssättet varieras. Den här ovan först anförda formuleringen kunde lämpligen hava jenomförts.

§ 78. Värstekniskt svaga ställen i Máriaþlóm äro:

A. **Jesus nafn er j naudum best*
at nefna sier til giæða str. 3.

I jenitivförbindelsen bör här som annorstädes (§ 58) det första ledet allitterera. Så jör det i *Jesus nafn vil eg ytum tíá* str. 2, *ad Iesu nafni aller dádst* str. 17, *Allðri dofnar ástinn su | er af Iesu nafni kueikist* str. 28. Läs: *Nafn er Jesus j naudum best*.

B. **ad þvíj er eg ordín sanfröður*
ad sælu hiálp uerður allðri möður str. 22.

Rena prosan! Den ursprungliga lydelsen kan hava varit något sådant som:

*orðinn því er eg at sannfróður:
aldri verður at sálu hiálp móður!*

'Övertygad därom (því . . at) har jag blivit: aldrig blir du trött på själa-jalp.'

C. *uil eg þö ecki fræða *frön
fela i briösti inni
Jesu nafn ber hærra hliöm
enn hugurinn meijgi leggja ä döm* Str. 27.

Rimfelet har rättats medelst *fróm*. Men *fræða*, som man velat ändra till **fræðin*, bör kvarstå. Om jenitiv vid negation se NN § 2432, Liljukv. § 8. — Citatets slutfras är lika med *leggja dóm á*, 'bedöma', 'avjöra'.

D. *jafnt ríjka sem snauda* str. 31.

Bättre: *ríjka jafnt sem snauda*.

E. *þu matt frelsa oss alla* str. 32.

Bättre: *þu matt oss frelsa alla líkt og lát oss ecki brenna* str. 30, og *mun so fræðid falla* str. 47.

---

§ 79. *líjkama sinn med líufu *kaupi
lagdi hann fyrir saler manna* Píslargrátur 8.

*hofud duk sijnum hun ríed *sueipa
harme vend vm sonaríns lendar* str. 34.

Utjivaren: 'Særlig ejendommelige er halvrimene *lík-*: *kaup-* og *dúk*: *sveip-*.' Dessa s. k. halvrim äro icke några rim alls. Varför man skall slå ned just på stavelserna *lík-* och *dúk* under bortseende från *sinn* och *hof-*, är mig ofattligt. Förslagsvis läser jag i str. 8 *med líufu kynni*, 'med juvt väsen'. I str. 34 räknar jag med likartad innebörd hos *sveipa*, *sveifa* och *sveifla*.

- § 80. *eg fann eigi með þessum manni*
sanna grein at soddann pina
sie honum *nog at ydrum rogi Píslargrátur 30.

Meningslöst. En återjivare har velat jálpa upp saken jenom att säga motsatsen: **ei nog*. Lika meningslöst. Innebörden måste vara: 'Jag har icke hos denne man funnit något sådant, att döden vore honom ett rättvist straff' (Ich finde keine Ursache des Todes an ihm). Den meningen kommer mycket riktigt fram, om vi i anslutning till § 67 E och där jämförda paragrafer sätta likhetstecken mellan 'nog': 'uog': fóg. Jfr fsv. *fogh*, ä. nysv. *foge*, av tyskt *vog(e)*, *vuoc*, *vuoge*, 'Angemessenheit', 'Fug'. F. A. Dahlgrens Glossarium upptager är *foge och vrsack nog tiil att . . arestera the godz och then godh foghe och rät haffuer til at straffa osv.* Modärna uttryck: sv. *hava fog för sig, med fullt fog*, da. *med fuld Føje*, ty. *mit Fug und Recht* osv.

- § 81. *Judar suara með *jofnu æði* Píslargrátur 31.

Handskrifterna hava 'iofnum ordum', 'iofnum radum', 'jafnre ædre', 'jofnu æði'. Ingen av dessa läsarter synes mig vara den rätta. Det neutrala *æði* betyder 'väsen', 'natur', 'kynne'. Det feminina *æði* betyder 'häftighet', 'hätskhet', 'raseri'. Med sammanjämkning av de båda sist anförda läsarterna läser jag: *med jafnre æði*, 'med samma häftighet'. Jfr strax efteråt: *med kappi ollu*, 'med all iver'.

- § 82. **beggja stunda*
blidra funda
briostit minnir Píslarvísur 4.

Diktaren klagar sin själanöd: 'Vart skall jag löpa? Tunga sorjer trycka mitt järta.' Därpå följer **beggja* etc. Månne *bægja*? I sådant fall (med operativ konstruktion):

'fienders strävanden,
 vänners möten
 minnes mitt järta.'

§ 83. Fyra av Þíslarvísurs sextio halvstrofer avvika från de övriga i fråga om allitterationen.

- A. *veit *mik sæti*
Cristur ok mæti
mýskunn þína str. 5.

Pronominet bör spetsställas. Dessutom bör det ändras till en dativ. Noten meddelar: 'mik skr. *m* med *c* över; *m* er forskrevet.' Detta sista gäller också om *c*, vilket bör vara ett *r*; jfr 'oc', 'naca', 'svika' för resp. *ór*, *vara*, *svíra* (NN § 105, Haustl. 2, Rdr. 10) osv. Alltså (normaliserat):

Mér veit, sæti
Cristur ok mæti,
mískunn þína!

- B. *Hugga villdi*
hjalparinn milldi
*meyjar ecka str. 23.

Det ligger nära till hands att i anslutning till den föregående strofens *drottins modir* och *hún* läsa:

Hugga vildi
hjalparinn mildi
hennar ekka.

- C. Enkel omställning gör tillfyllest i:

<i>Sie med hiarta</i>	<i>skal eg þvi síður</i>
<i>modir enn biarta</i>	<i>þott dagur se stríður</i>
<i>meinlæti þin</i> str. 24,	<i>þik fyrir láta</i> str. 25.

Läs: *Með sé hjarta* och *Því skal eg síður*. Jfr § 123.

- § 84. *falsarar bundu*
frægan herra
þínu drogu
þrisudu ok slogu Þíslarvísur 7.

I noten frågas: *prisudu* f. *pústruðu*? Anledningen till förmodandet är mig obekant. Med vårt *pindu* . . . *prisudu* kan jämföras *píndr ok prísadr, prísá eða pína* (Fritzner). Det föreslagna verbet uppträder strax efteråt: *pustra reyta*. En upprepning vore icke någon stilistisk vinst.

§ 85. *Judar uandir
woru nandir
uorum herra* Píslarvísur 10.

*Drottinn lysir
drecka fýsir
dauda nandir* str. 26.

Den i noten till str. 10 framställda frågan '*nandir* f. *i nándir*?' kan säkerligen bejakas i den meningen, att betydelsen är densamma. Men något skrivfel bör icke ifrågasättas, eftersom uttrycket återkommer i str. 26 och bestyrkes av *noni nander*, 'nära den nionde timmen', Gimsteinn 39. Jfr § 44, ävensom NN §§ 2407, 2588.

§ 86. *I dreyra slodir
drottins modir
driugt ried hniga
'ytar' knatti
alldri hun matti
ð fætur stiga* Píslarvísur 22.

Den fjärde raden betecknas på sid. 207 såsom förvanskad. Någon emendation är icke föreslagen. Man väntar vid *knátti* en infinitiv. Möjligen *ymja knátti*, 'hon klagade'. Ett '*yjá*' kan grafiskt hava stått *yta* (*ytar*) rätt nära.

---

§ 87. *Ecke er os um þenna
aller dioflar suorudu þa
megu uer matt hans kenna
mun þat nockut Jesus *sa.
Lazarum burtu leida fra *eg hann þordi
fjora dagana feck hann þin
j fiotrum *min
med einu sinu ordi* Níðurstigningsvísur 25.

Den fjärde raden synes mig i föreliggande jestalt meningslös. Jag förmodar, att *mun* är lika med *mun vera*, 'mände vara', 'kan hända' (jfr NN §§ 1677 anm., 2359 osv.), att *nockut* betyder 'åtskilligt', 'mycket' (s. k. ironi Edd. 21, NN § 604) och att slutordet är *fa*, 'får', 'vinner' (förväxling av *f* och */, NN §§ 1997, 2078, 2506). De båda övriga markerade orden böra enligt kommentaren ersättas med andra handskrifers *oss* och *pín*. I normaliserad form skulle strofen komma att lyda:

»*Ekki er oss um penna!*»
allir djoðlar svorðu þá.
 »*Megu(m) vér mátt hans kenna:*
mun, þat nokkut Jésus fá.
Lazarum burtu leiða frá oss han þorði
 — *fjóra dagana fekk han pín*
í fjotrú þín —
með einu sínu orði.»

Rimorden *þa* : *fa* återkomma i str. 37, även där om befriandet ur dödsriket och med förvanskning i en av handskrifterna: **na*. Strax efter (str. 39) möter *fa* : *þa*.

§ 88. Den fjärde raden i Nidurstigningsvísur 35 företer ett virrvarr av läsarter. Huvudhandskriftens *þeir gírnast *uilldu dominn þinn* återspeglar möjligen ett ursprungligt *þeir gírnast vildardominn þinn*, 'de åtrå din välbehagliga (huldrika) dom'.

§ 89. *Þat er upp *hafligt*
at *uær skulum
 osv. Krosspúlur 1.

Utjivaren menar (sid. 239), att i den andra raden 'et under normale forhold tryktsvagt ord allittererer', och att raden i fråga är 'meget kort, hvis den læses med gammel kvantitet'. Det verkliga förhållandet antydes i noten på sid. 240: raden saknar allitteration, eftersom det allittererande ordet fallit ut. Handskriften B har *uær skulum aller* med sådan omkastning, som utförligt omtalas i NN §§ 2402, 2702, 2703. Jag läser:

at øll skulum

i enlighet med *á Krist trua, j hug koma, sa er rett truer* osv.

För övrigt erinrar samma handskrifts *þat er vpphafid* om det stereotypa *þat er upphaf þessa máls, þat er upphaf á sögu þessi, er þetta upphaf at osv.*

§ 90. *Þat ma höldum
j hug koma
*þuiat krucius uar
af Kríste helgadir* Krosspúlar 3.

Istf. 'þuiat' har den andra handskriften *huðrsu*. Utjivarens därtill fogade 'rígtigt?' antyder betänklighet jent emot den första läsarten. Detta med rätta. Líksom í § 140 ändrar jag 'þuiat' till *þat*. Sá bliva de båda läsningarna unjefär líkvárdiga.

§ 91. *Madur uar *bæði
blindur hugskote* Krosspúlar 7.

Möjligen 'bægvi', dvs. *bægin*. Meningen vore då: 'En man vrång í sinnet var blind.'

§ 92. *Kom sæll fader
til sonar lita
þa uar aa krosse
kynsæll iðfur
*hann sa j lopte
yfer lyða gram
hvar at *madur kom
fram med liose* Krosspúlar 12.

Det har föreslagits att ersätta **hann* med *menn*. Tämligen klart förefaller det mig, att **madur* bör rättas till *fader*, allittererande med *fram*.

Líksom här *þa uar a krosse kynsæll iðfur* betyder 'då den ädle fursten var på korset', så betyder í str. 14 *þa uar á krosse kongur heimstøðu* 'då världens konung varit på korset'. Jfr §§ 154, 256 slutet.

§ 93. *geck grams lykell
at *kuala lase* Krosspúlar 15.

Den av Jón Þorkelsson föreslagna ändringen **grafar* tilltalar mig ej: med begreppet 'grop' eller 'grav' brukar man ej att förknippa begreppen 'lås' och 'nyckel'. Det är till *grind*, *hlið*, *hurð*, *port*, *gærð*, *borg* som de begreppen passa. Jfr t. ex. *bidur at læsa borgar hlið* Nidurstigningsvísur 29, (Kristur) *knyr . . hurder . . læsit porten* Krossvísur I 21, *Brytur upp lasa enn blíði Iesus, borger fianda . . hliotta að ganga upp* Blómarós 196, *Ik bede dy, grindel an desser helle, dat du openst di vul snelle! . . Ik bun de slotel David* Redentiner Osterspiel 555 ff. Alltså járna: *at garða láse*.

§ 94.   *þa reis drotten*
                   aa deige þridia
                   heill himna gud
                   *upp ur jordu Krosspular 18.

þeir eru sceler
er þar hafa
ast ok elsku
uid enn *hreina gud str. 30.

I båda fallen väntar man ett allittererande attribut. Och i båda fallen kan man jämföra Harmsól: *goð . . hárf* str. 18, *ens eina . . goðs* str. 22, ävensom § 120.

§ 95.   *Þær drottningu*
                   dyrstre þiona
                   ok 'at hreinastar'
                   hofdu feingit Krosspular 20.

Den andra handskriften har i den tredje raden og *hreinan sid*. Båda läsarterna äro lika förolyckade. I str. 19 omtalas, att de tre Mariorna jingo till Kristi grav för att 'guds likama græda'. Det är tydligen fråga om de balsameringsmedel, som i Luk. 24, 1 kallas 'kryddor', i Gimsteinn 73 'góð smyrsl' och i en annan isländsk medeltidsdikt 'fríðar jurtir' (*Marjur þriær vm mirgenstund föru med jurtum fridum*, 'Marior tre i morgonstund jingo med fagra örter', Mid.-kv. II 267, str. 4). Vi läsa:

ok hreinast at

eller därmed likvärdigt *ok hreinust pt.* Fritznér anför endast 'aut' om 'skarpe, ætsende Ting, der anvendes som Lægemedel'.

§ 96. Ur Tilläggsvärserna till Krosspulur skulle man lätt jenom en och annan jissning och i övrigt jenom vanlig retuschering enligt NN § 2983 kunna få fram ett synnerligen korrekt fornyrdíslag. I str. 2 kunde man läsa (normaliserat):

<i>er þar í milli</i>	<i>enn þat megik</i>
<i>miklu fleira,</i>	<i>manni segja.</i>

I str. 5:

sém vér í fríð
ok frelsi allir.

I str. 3 och 5 kunde icke-allittererande 'riett' och 'almattugs' utbytas mot allittererande 'kiert' och 'lofmattugs'. I str. 6 kunde 'himeríjkið græðarin' förenklas till 'himins græðari'.

Anm. Angående det förmodade *lofmattuðr*, likt *lofstyrkr*, *lofsnjallr* osv. se Arkiv 58: 26.

§ 97. Istf. prosaiskt *fyrir þat synda kif* står i Krossvísur I 13 det värstekniskt korrekta *synda fyrer þat kif*. Om detta tages till mönster för str. 3², 5², 7² osv. bortfaller en hel del av utredningen angående allitterationen. Alltså: *sætv um þa náð* str. 3, *líkams fyrer þa neyd* str. 5, *ok kraunku fyrer þa þin* str. 7 osv.

Exempel på de fyrtaktiga värsernas vanligaste stavfördelning: *Dyrðar fullur drottinn minn* str. 1. Jag läser järna: *Bæði uarðu bardur ok fleingdur* str. 6,¹ *at uisu erttu uolldugur gud* str. 7 osv.

§ 98. *Yrkia ríed ek *fræðit fast*
fioretige í uetun
aungua trv ek áá þat brast
einne mun þo betur Krossvísur I 42.

Värsteknik och sammanhang kräva pluralen av ett med *f* bejynande feminint substantiv. Varken huvudhandskriftens 'fræðit' eller

¹ Med avseende på det framför verbet spetsställda *bæði* jfr *Bæði* för Gimsteinn 55, *bæði dundi* dars. 67. Så ofta.

de andra handskrifternas 'uisur' motsvara dessa krav. Det feminina *fræði*, av Fritzner återjivet med 'historisk Kundskab eller Efterretning', synes här vara använt på samma sätt som det neutrala *fræði*, 'carmina', dvs. *vísur*, 'strofer':

'Thärdigt diktade jag
fyrtio strofer i vinter.
Det fattades nog ingen strof däruti,
en mer lär det vara istället!'

Just med orden 'jag stänger språklådan' (*byrgi ek hlioda rann*) avslutades den 41:sta strofen.

§ 99. I inledningen till Fyrirlát mér betecknar utjivaren de oböjda värsavslutande adjektiven i *modur hrein* str. 9 och *herra suo god* str. 16 såsom 'uislandske former'. Liknande förbindelser möta redan i stroferna 3 och 4 och för övrigt både här och där, t. ex. *Máriublóm* 27 (§ 78 C), *Vísur af pínunni Christi* 8, *Heyr mig himins og láda* 13.

Vår dikts udda rader (med kvinnliga rim) hava de värsavslutande adjektiven böjda, dess jämna rader (med manliga rim) hava dem oböjda, t. ex. *jungfruen hreina* str. 1¹, men *brudurenn hrein* str. 2⁶; *brudurenn skæra* str. 4¹, men *brudar skær* 3⁶. Liksom i dessa förbindelser så hör också i *eingels suo hrein* str. 4², *anda suo hrein* str. 4⁶, *jungfrv suo hrein* str. 6² adjektivet ihop med det närmast föregående substantivet. — Helt felbedömt är

skrydiz gud med holldit *hreinnt Heyr skinandi 5.

Rimserien *grein* : *nein* : **hreinnt* (analog med *frv* : *nv* : *trv* str. 1. *-legur* : *vegur* : *tregur* str. 2 osv.) störes av neutralformen. Utjivaren tänker sig ett ursprungligt **skryddiz guðs med holdi hrein*, dvs. 'hrein (Mária) skryddist med guðs holdi'. Men det var icke den rena jungfrun som 'skryddist með guðs holdi', utan det var gud som iklädde sig mänsklig skepnad. Jag läser (för övrigt med fullt stilenlig presensform av verbet, NN § 2559 A):

skrydiz gud med holldit hrein,

en motsvarighet till *heilagur andi skryddizt skæru uife* Ljómur 8.

Anm. Det nyss ifrån tre b-värs-slut anförda *suo hrein* och flera liknande uttryck (*suo dyr* str. 2, *suo giarna* str. 6, *suo uitt* str. 7 osv.) visa, att *suo* var ett diktarens älsklingsord (inledn. sid. 268). Troligen bör det insättas icke blott i *skin jungfrven *sem *balldur* (utjivaren: *suo balld?*) str. 5, utan också i *Mariu uar *su kær* str. 3.

---

§ 100.   *Adam sendi*
               ok sottar kendi
               Siet i paradís
               lækning at fá
               likama sinn á
               þuiat líftreigi er uis Krosskvæði 4.

Hávamáls *aldrtreigi*, som i Lex. poet. översattes med **'döden'*, och som i NN § 989 sammanställes med fe. *aldorceare* och översattes med *'sjukdom'* (Genzmer: *'Der Gefrässige isst sich Übelkeit an'*) belyses här ytterligare av synonymet *líftreigi*. Strofen betyder: *'Adam sände — sjuk kände han sig — Set till paradiset för att få bot för sin kropp, ty en sjukdom var det förvisso.'*

Legenden härom återfinnes i Gimsteinn str. 6 och på flera andra håll i medeltidslitteraturen.

---

§ 101. Till värstekniken i Gimsteinn.

A.   **Smurning olei eilifa sælu*
               við enda lífs hann lydum sender str. 4.

Redan kvädets första helming skänker ett flertal exempel på den regelrätta ordföljden i allitererande nominalförbindelser (§ 58). När vi enligt regeln i fråga läsa *Olei smurning*, kommer den första rimstaven på en i dubbel mening normal plats. Stavplacering i de båda mellantakterna (str. 3¹, 4⁵ osv.) beror väl oftast på anslutning till prosans ordföljd.

B.   **þuiat eg fer at frelsa þioder* str. 27.

Liksom i föregående moment riktas dubbel anmärkning mot den föreliggande texten: den saknar assonans, och den har rimstavarna i mellantakterna. Utjivaren yttrar på sid. 303: *'tryk paa að kan vel*

ikke antages, ligesaa lidt som en sammentrukket form *pvið*. Tryckstarkt blir *ad*, om förvanskningen **pvi-* avlägsnas: *ad ek fer at frelsa þioder*. Och vid samma slags omkastning av de allittererande leden som i mom. A framträder ett i alla avseenden mönsterjillt

fer ek ad at frelsa þioder,

'jag går (jiver mig i färd med) att frälsa folken'. Med detta *fara at at gera e-t* jfr *vera at at gera e-t* Fritzner 3, 909 b, Nygaard § 210, NN § 273.

- C. *Uodaliga *sagðj hann sidann* str. 18.
uirduliga j *gras gardi str. 73.

Läs: *Uodaliga hann sagði sidan* och *uirduliga j gras[a] gardi*, samma typ ($\neg x | \cup xx | \neg x | \neg x$) som *æseliga þa kappans kesia* str. 58, *astudliga sem herran hæsti* str. 78 osv. Vid sidan av *grasgarðr*, *grasdalr*, *grasfræði* osv. stå *grasagarðr*, *grasafjall*, *grasafæði* osv.

- D. *sia nu madur modur þina* str. 48.

Dubbel anmärkning mot värstekniken; jfr mom. A och B. Jag läser: *madur sia [þu] nu modur þina* med spetsställt *madur* likt föregående strofs spetsställda *kuinna* (bibeltextens ordföljd) och med pronomen tillsatt efter vokativen likt föregående strofers *Duel þu, fyrerlattu, minztu*.

En tillsats behövs också i *Greypiliga [þa] gröf miog diupa* str. 91.

- E. *gofuglig takn med spioti og noglum* str. 86.
litadur pryddur j lausnarans blóði str. 108.

Enligt utjivaren (sid. 303) skulle assonansen icke vara att söka i *-ugl- : -ogl-*. Onöjaktigheten med de olika vokalerna är emellertid ej större än i *synd- : týnd-* str. 5, *sign- : eign-* str. 63 osv. Och tveksamhet angående avledningsstavelers roll vid bildande av assonans bör försvinna inför NN § 3402 B, D.

- § 102. *Grimmer judar gadd hinn þridia*
j gegnum ristur badar nistu
vrðu þa med ilsku hardrj
enn ad *mæda likam sælann Gimsteinn 36.

Tre handskrifters uppenbart riktiga assonerande *mæla* har man förstått sig lika litet på som på Redentiner Osterspiels *Du scholt hir negest mer malet wesen*, 'du skall snart bli mera märkt', med samma syftning som Helianddiktens *Malchus ward . . swerdu gimalod*, 'Malchus ward mit dem Schwert gezeichnet, verwundet'. Fe. *fyre gemæled* betyder 'brännmärkt'. Se min anteckning till Redentiner Osterspiel 585 i Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung 25, 94.

---

§ 103. *HEYR milldingur . .*
fader og son med samþyckt godri
*ad samvinnanda helgum anda Náð 1.

sonur fædandizt sæll af modur
samvinnandi helgum anda Milska 1.

I båda citaten föreligger en mot latinets ablativus absolutus svarande konstruktion: 'varvid den helige ande medvärkade', 'med den helige andes medvärkan'. I det ena fallet finns en onyttig tillsats. I det andra fallet har *-i* ersatt det äldre *-a* (Wimmer Fornnordisk formlära § 92 anm.). Jfr *samrikiandi helgum anda* Rósa 119, *at veitandi helgum anda*, 'med den helige andes bistånd', Nikulásdrapa 1, *at fylgiandi ollum helgum*, 'med alla helgon åtföljande', dars. 5 osv.

§ 104. **Ualenn af gudi i Ierusalem*
agiætt nafnn *ex hann sier iafnan Náð 21.

Den andra raden betecknas av utjivaren såsom förvanskad. Om-dömet hade kunnat utsträckas till den första. Där kräves ett vokalistiskt allittererande ord. Ett sådant framträder, om den första bokstaven utgår: *alenn*, 'närd', 'omhuldad'.

Under hänvisning till vad ofta framhållits om bokstäver vid ordgräns (§ 36), om *n : u : v : f* (§ 67 E) och om *e : æ* (t. ex. NN § 156) läser jag i den andra raden:

'nafn [u]ex hann sier',

dvs. *nafn fær hann sér*, 'ett namn skaffar han sig', likt *fær sér tréluok í hönd*, *fá sér bjargkvið* (Fritzner), *fá sér félaga*, *fá sér vers* (Lex. poet.) osv.

Anm. Man har tvekat angående nästa helmings *seiger*. Jag översätter: 'Tolv, säger man (såges det), var sönernas antal.'

§ 105. *ótal höfdu allz kyns lyte
cerenn völd á heimsins auðdæm* Nád 23.

Utjivaren förmodar: 'lyte, oprdl. *ljíta*, gen. plur. styret af *ótal*?' Jag tror, att *ótal* har samma adverbliella funktion som i *Þorsteinn varðist vel ok drap ótal marga* (Fritzner). I skriftens *allerlei wein die menge* svara de tre leden mot resp. *alls kyns*, *ljíti* och *ótal*. Ett exempel från Schiller: *soff und spiel und mädels die menge*, 'dryckjom och spel och flickor i mängd'. Liknande i engelskan: *He has money a lot*, 'han har pengar i massa'.

§ 106. *vissi *nockur von til þessa
veröldinn daud í syndum snaudum* Nád 25.

I str. 23—25 omtalas de sex tidsåldrarna: Adams, Noahs, Abrahams, Davids, den babyloniska fångenskapens, återlösningens. På den sistnämnda syfta de anförda raderna. Dessa hava uppfattats dels såsom en fråga ('Hade någon en förhoppning om detta osv.?'), dels såsom en förvanskning av *vissi eigi von* osv. Men var det ej så, att hoppet om en förlossningens tid gick ijenom hela det gamla testamentet? Själv vill jag järna i *nockur* antaga den vanliga förväxlingen av *t* och *r* (Edd. 20, NN §§ 832, 1777, 1847, Mid. §§ 95, 107 och passim) och översätta: 'Den i snöda synder döda värden hade starkt (jfr § 87) en förhoppning härom'.

§ 107. *Þegar ad hun er þriggja áára
prottug skal til musteris drottins
þangad *færa og þiona leingi
þyd og kiæn í vockum og bænum* Nád 55.

Meningslöst, av utjivaren lämnat utan anmärkning. Jag antager liksom i föregående paragraf förväxling av *t* och *r*. Verbet *fæta*,

i Ragn. X 2 ej uppfattat av Skj:s utjivare (NN § 1465), betyder 'befatta sig' (med ngt), 'hava att skaffa', 'hava att jöra', 'styra och ställa', 'syssla'. Alltså:

'Strax när hon är tre år gammal,
skall hon, stark, till Herrens tempel,
syssla där och tjäna länge,
blid och klok, i vaka och bön.'

§ 108. *Anna var s<uo kæen> ad kenna*
Kristz modur nafn vid dætra safnad Náð 78.

Så enligt två föregångare. Under hänvisning till Postola sögurs *þat nafn hafði henni hardla kært vordit* föreslår utjivaren:

Önnu var s<uo kært> ad kenna osv.

Man skulle kunna nöja sig med att i det älsta förslaget ändra på en enda punkt istf. på fyra:

Anna var s<uo kæer> at kenna etc.

'Anna tyckte så om att uppkalla alla döttrarna (*at kenna dætra safnad*) efter Kristi moder (*vid Kristz modur nafn*). Jfr *er hann svá virkr at henni ok kærr* (mån om och kär i), *kærr at góðum hestum* (Fritzner).

§ 109. *þa *hialptu mier j naudum minum* Náð 81.

Rena prosan! Om den skrala värskonsten se inledningen sid. 2. Möjligen skulle man här kunna med utnyttjande enbart av handskriftens material få till stånd en assonans av samma typ som *svó m- : -món- i str. 45, him- : finn- i str. 87*:

þá tý mér í naudum mínum.

Att man i ett sådant fall uppfattat 'tu' som pronomen och tagit det vanliga verbet 'hialp' till hjälp, vore lätt begripligt.

- § 110. *Þu ertt sættleigs jorð af blezudum burdj
og *blomanlig af *epla *heradj
*og Gabrielis ordum frjófgud
*himens þrenningenn sat med henne
I grodur sett med gudligu sááði Náð 84.*

Den första raden är femtaktig. Den andra raden är meningslös. Man har där antagit utfall av ett ord efter *epla*. Man har tänkt sig *plóma*, 'plommonträd', i radslutet. Man har anslutit *heradj* till den följande raden. Allt omöjligt. För övrigt hava de värstekniska bristerna icke helt beaktats.

Vid mitt försök att komma den ursprungliga lydelsen närmare uppställer jag ett extra önskemål: att få fram en viss harmoni icke blott mellan de fyra uttryck, som jälla den blivande modern (*sættleigs jorð*, **blomanlig*, *frjófgud*, *I grodur sett*), utan också mellan de fyra uttryck, som angå den gudomliga alstringen (*blezudum burdj*, **epla *heradj*, *Gabrielis ordum*, *gudligu sááði*).

1. Den första radens **Þu ertt* är en upprepning av den föregående strofens *Þu ertt* och kan utgå. Predikativet ansluter sig då direkt till de föregående predikativen.

2. Ett adjektiv *'blomanligr'* (uppvisat är eljest endast *blómaligr*) skänker ingen assonans. Jag läser *berandi*, 'bärande', 'födande'.

3. Det mystiska *'epla heradj'* ersätter jag med *'efli herans'*.

4. Bättre än 'og' i den tredje radens början vore *af* (—|—xx|—x|—x), motsvarande den första radens *af* och den femte radens *med*.

5. Istf. *'himens'*, som ej allittererar, behövs ett ord, som börjar med vokal, t. ex. *æzt*. — Alltså (normaliserat):

*Sætleiks jorð af blezudum burði
og berandi af efli herrans,
af Gabrielis ordum frjófgud
— æzt þrenningin sat með henni —
í gróðr sett með gudligu sáði.*

Eufemismen *sat* finnes bl. a. i Völundarkvida 41 (§ 13). Översättning:

'(Du är) en sötmans jord vid en välsignad alstring,
en jord, som bär, tack vare Herrens kraft,

är fruktbar vorden jenom Gabriels ord
— den högsta trefald jästade hos henne —
och bragt till groning med gudomlig säd.'

Ett parentetiskt inskott av samma halt som det ovanstående möter
i Ólafsvísur IV 11 (§ 306 slutet).

§ 111. A. *Hugskotz jord var helgum ardi*
hennar *vist Náð 85.

Utjivaren: 'näppe *nist?*' Jo, naturligtvis. Jorden jenomborras av
årdrets vassa spets. Om *n : u : v* se § 67 E. Alltså:

'Tankens jord av heligt årder
var hos henne jenomborrad.'

Med avseende på 'bröst'-kenningen jfr *hugar land, lyndis láð, geds*
jprð osv.

B. *dotter hennar *salina sætter*
sonar áá meðal gudz og manna str. 88.

Man har föreslagit **setur sætter sannar*. Jag tänker mig istället:
'*sokina*'. Alltså: 'hennes dotter åstadkommer förlikning i saken.'

§ 112. *urðu j elldi at brena*
um heims alldra tuenna Boðunarvísur 7.

Härom säges: 'En tryksvag præposition allittererer'. Om den vore
tryksvag, kunde den icke allitterera. Meningen är väl: 'En ellers
tryksvag præposition allittererer.' Radens rytm är —|—x̣x̣|—x ,
analogt med

i Jordan med æru plag
á þrettanda joladag Bjóða vil eg 14.

I inledningen till sistnämnda dikt talas om ett 'unaturligt tryk'. Jag
nämner i detta sammanhang, att invändning rests mot mina i NN
§ 3415 anförda satser: 'In keinem der auf Seite 21 aufgeführten Verse

ist das Wort so gewichtig, dass es eine Hebung verlangt. Vielmehr sind es alles Worte die besser in die Senkung, hier also in den Auftakt passen.'

Hur det i värligheten förhåller sig med logisk vikt och rytmiskt värde, trodde jag mig hava klarjort i NN § 2297. Jag hänvisar dit.

§ 113. *Astgjafer *at slikt heita* Boðunarvísur 23.

Det i upplagan kursiverade, med *astgjafer* allittererande och följaktligen starktoniga ordet är av Arne Magnusson anført såsom av honom läst, men är numera oläsligt. Männe *a[l]t*: 'kärleksgåvor kallas allting sådant'?

§ 114. *hvorsu fromt ad *frændin liet
frændkonu sina Elizabeth* Bjóða vil eg 3.

Utjivaren tänker sig '*frændin*' möjligen vara vid muntlig tradition uppkommet av *framda*. Snarare skulle jag vilja jissa på *fremdum*; jfr *verkum*, *sæmdum*, *lýðum*, som blivit '*verckinn*', '*sæmdinn*', '*linndinn*' § 37, 64 A, 284. Betydelsen vore: 'hur fromt Elisabet lät sin fränka vara i berömmelse (stå högt i ära).' *Fromur* och *fremdum* allitterera i Blómarós 133: *fromur Iesus af fremdum sætur*.

§ 115. *Jesum kvadde Johannes fyrr
þa jomfru Maria stod vid dyr
sinne heilsade systur dottur
synt a hätid *fegurde *ottur
... guddoms þrottur* Bjóða vil eg 8.

Upplagan: 'forvansket; hvem 'søsterdatteren' er, er uklart (Elisabets moder og Marias moder omtales som søstre, bl. a. Postola sögur 856²⁰).'

Eftersom det om Zacharias och Elisabet heter, att de båda voro 'wohl betaget', låg det nära till hands att föreställa sig Elisabet och jungfru Maria såsom tillhörande olika generationer.¹ Jag läser:

¹ Släkttavla enl. ovanstående och Heilagra meyja drápa (NN §§ 2970f., 3390):

sinne heilsade systur dottur
... fegurste uottur
... guddoms prottur

och översätter (med syftning på Johannesbarnet i moderlivet): 'det fagraste vittne, gudomens kraft, hälsade hennes (Elisabeths) systerdotter.'

§ 116. *tignar brudurin tok við hennar traustum fund*
 Bjóða vil eg 11.

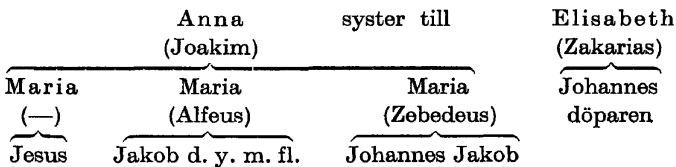
Uppl.: 'fund, oprdl. kund?' Ingalunda. Jfr *Se kona son þinn . . sa er fundinn skinn* Gjörði í einu 50 (Lkv. § 37).

§ 117. *skiemtelega græðarans mey*
*kvitta við alla sut og sorg
sokte heim í Bethlehem borg Bjóða vil eg 12.

Man väntar *kvitt*. Anticipation av det följande *-a*?

§ 118. *geck þá brandur í *gegn *um *hel*
gilldur og hvass með sinum *fel
þá sturlade mig og stangade fast hid stinna
*sverd Bjóða vil eg 23.

Söndergånet. Alla radernas slutord borde rimma. *Hel* är i sammanhanget obegripligt. *Fel* leder tanken till Fritznerns 'fel f.?' 'fel n.?' *feljótt* adj., alla med oklar innebörd. *Sverd*, det vanligaste uttrycket för det ifrågavarande begreppet, detsamma som den första radens *brandur*, skänker väl reson, men inte rim. Utjivaren yttrar: 'hel . . fel, oprdl. vistnok *herð* . . *ferð*, jfr *sverði nist í bringu ok herðar* Lil. 56; men hvad är *sinum*?'

'*I gegn um*' är *i gegnum*. '*Sinum*' är *sínum*. Svärdet sades gå varken genom **hel* eller **herð*, utan genom Marias *sál*: 'Und es wird ein Schwert durch deine Seele dringen', Luk. 2, 35. Rimorden äro *fal* (varom se Blöndal) och *stál* (jfr Fritzner och Lex. poet.: '*stál* n. stál, svärd'). Alltså (i normaliserad jestalt):

*Gekkt þá brandur í gegnum sál
gildur og hvass með sínum fal.
Þá sturlade mig og stangade fast hit
stinna stál!*

§ 119. *Hart leid Kristur á hvítum mar,
himna sveiten merked þar* Bjóða vil eg 43.

Uppl.: 'Det skjulte kvindenavn er muligvis Guðrídur.' Med tanke dels på de båda imperfekterna (*leidð*, *þar*), dels på substantivet *reið* i betydelsorna 'ritt' (jfr *guðreið*, 'gudaritt'), 'vagn' och 'bärrarinna' (i 'kvinno'-kenningarna *menreið*, *þornreið* osv.) skulle man också kunna jissa på *Guðreið*. Jfr t. ex. *Guðrún*, *Guðmundr*, *Gusten*.

§ 120. *Þá þu varst hafin til himna
júngfrúinn innilíg Máriugrátur 3.

Alliteration saknas i den jämna värseraden. Kanske något sådant som *há frúinn*. Jfr *víf et hæsta Líkn.* 18, *goð . . hár* § 94.

§ 121. Till Sælust sjóvar stjarna.

A. *Wt af *þinum kviðe
sem ilmur af sætum víðe
lausnarenn fra eg at líde* str. 6.

Om possessivpronomet utbytes mot *yðrum*, inträder en växling, vartill det i den senare medeltidens religiösa diktning finnes oräknade motstycken (*þin . . yðar* Heyr skínandi 7, *tv . . yður . . Þv* Heyr mig bjartast 1—3 osv.).

B. I den 8:nde strofens *at *eingi hefur verre fundizt* kunde självständig alliteration vinnas (jfr inledningen) jenom utbyte av det

nekande ordet mot det likvärdiga *varla*. Jfr þo **eigi (uarla) se eg uerdugur þess* Heiðra vilda eg 37.

C. I **fiorda sinne sattu þa* str. 13.

Nominalfrasens led böra omflyttas (§ 58): *sinne fiorda* likt föregående strofs *Aara tolf* och *dagana þria*.

§ 122. *hialpez af þvi oder*
*svo iller sem goder Heyr skínandi 1.

Utjivaren nämner, att strofens slutrad saknar den i detta kvæde eljest övliga allitterationen. Dessutom avviker rytmen från schemat, som är [x]—x|—x|—x eller motsvarande; jfr *koma or köllus hondum* str. 2, *svo ad ver synder bættum* str. 3, *ok hirslan helgra doma* str. 4 osv. Båda bristerna avjälpas, ifall *svo* . . *sem* ersättes med det synonym, som för mig erbjuder sig av sig självt:

iller iafnt sem goder.

Jfr t. ex. (Hrútr) *er jafnt sem adrir* (menn) Nj. 3.

§ 123. *vart þv allðri j vervllðenne blekt*
vid *son þin komst þv sættum Heyr skínandi 3.
veit þu mier þau hinu vœnu smyrsl
uid *heimenn áá ek at skilia Vísur af Máu Magd. I 6.
*se þinn heidur an enda
amen blezut fru Hæstur heilagur andi 23.

Angående den senare raden i citatet nr 1 heter det i inledningen till dikten: 'ikke knyttet til foregaaende linje, hvilket er det normale'. I citatet nr 2 säges allitterationen kräva 'unaturligt tryk paa en præposition'. I det tredje fallet beaktas allitterationsbristen, men försök till rättelse jöres varken i inledning eller noter. Med alla tre ställena förhåller det sig på ett och samma sätt: omkastning har skett på det av mig ideligen påpekade viset. Läs:

við komst þv son þin sættum,

uid a ek heimenn at skilia,

an se þinn heidur enda.

Denna sista sats erinrar om

Án megu engir ...

þat kaup fara skatnar,

'utan detta vederlag kunna inga vara', NN § 1261. Jfr §§ 52, 83 C, 147 D, 230 A, 242 E, 295, ävensom § 78 B. För övrigt kan påminnas om *at kom firði, af bar ǫllum* (NN §§ 612 II, 1421 B), *frá tekinn sóma, í var horninu, á var líúdr of lagidr, ór fellr nǫsum þeim* (NN § 2564 E) och några hundra andra ställen!

§ 124.

offrodo son þin med sætri dygd

*med reykilsens parta

*af mirro og hreino hiarta Heyr skínandi 8.

Utjivarens omdöme om den mellersta raden, 'vistnok forvansket', jäller om hela satsen. Istf. 'med' väntar man ett allittererande ord; jfr nästa paragraf. En begriplig och värstekniskt korrekt text vore:

offrodo son þin (= syni þínum) med sætri dygd

sæms reykilses parta

og mirro af hreino hiarta,

'offrade åt din son mängder av honom anstående rökelse med juv dygd, och myrra av rent jårta.'

§ 125.

Tendrad góll fyrer tignar *halld

*tigin himna skryder

lærdoms heidur af mestri makt

*med *reykilsens *prydi

mer var bædi lesit og *sagtt

hvad lavsnarans dōda þyder

svo ad hialpez holda lyder Heyr skínandi 9.

Med rimserien **halld : makt : *sagtt* är det ännu sämre beställt än med den i str. 5 (§ 99): både slutrim och alliteration hava råkat i olag. I serien *skryder : *prydi : pyder : lyder* avviker det andra ledet. Hela den fjärde raden är, såsom utjivaren anmärker, förvanskad. Jag läser (normaliserat):

*Tendrat gull fyrir tignar akt
tiggja himna skryðir.
Lærdóms heidur af mestri makt
mætt reykilsí prýðir.
Mér var bæði lesit ok lagt,
hvat lausnarins dauða þýðir,
svá at hjalpiz hólða lýðir.*

Akt och *tiggja* enligt utjivarens förslag. *Mætt* (utmärkt, härlig) *reykilsí* likt *bezt reykelsí* Gd 73. *Lagt*, 'fastställt'. Meningen tycks vara, att guldet offrades för den höga värdighetens skull, rökelsen framhävde visheten, myrran avsåg lidandet och döden.

Såsom skäl emot förslaget *akt : makt : lagt* må man ej anföra nästa dikts *ackt : sagt : mackt* (str. 8). Värstekniskt passa där *sagt* och *lagt* lika bra; *sagt* är det vanligare ordet (NN § 1361 G och passim). *Fyrir tignar akt*, 'for honour's sake'; jfr *þann fagnadar akt*, 'den glädjande saken', 'den glädjen'.

§ 126. *med *stolttar skrot*
hann ste til himna hallar Heyr skínandi 11.

Det markerade ordet lämnas i upplagan utan anmärkning. *Männe stoltast skraut?* (För äldre *au* har vår handskrift *au*, *av*, *ð*, *o*.)

§ 127. *seigia þat ytar goder*
at eingenn mun þier ædri *list Heilags anda 6.

Betydelsen skall vara: 'Gode män säga, att ingen månde vara förmer än du i skicklighet.' Samtliga hos Nygaard § 114 anförda exempel på dativ med betydelsen 'i hänseende till ngt' hava en tydlig form: *vexti, foeti, aldri* osv. I Mey. 1 står *æzta lífi*, 'den i livsföring ypperste' (NN § 1838). I NN §§ 1307, 1893, 2517 osv. framhålles tydlighets-

kravet. Handskriftens 'œdri list' bör vara *œdri í list* likt det av Nygaard anförda *snjallr í máli*.

§ 128. *at hof þig upp med holld ok bein*
*heim til sinna ríkia Heilags anda 9.

Subjekt fattas. Utjivaren föreslår: *at hof hann þig upp* eller också *at hof þig guð med* etc. Ett tredje förslag:

at hof þig upp med holld ok bein
hann til sinna ríkia

(enkel förväxling av *hñ* och *hñ*). Jfr spetsställt allittererande *hann* i:

nærre því sem ömeiginn være
hann so að matte hvorge sið Pálsdiktur 9,

villdu deida og þína
hann firer þetta heilagt starf dærs. 16,

himna guð hefer þuers kyns giædum
hann pryddunn Nikulásdrápa 27.

Jfr också §§ 147 A, 154, 163, 181.

§ 129. *a<f> *hinvm jnzta blidu brunne*
bríostum þinum fæddiz a Heyr mig bjartast 8.

Bejynnelseordet är misslyckat. Det tillsatta *f* bör utgå. Under hänvisning till NN §§ 273 och 3319 sammanställer jag (i normaliserad jestalt):

a) *a . . brunne . . fæddiz a* Heyr mig bjartast 8, *á vörrum . . léki á Lilja* 99, *á hallar steini ristí kross upp á* Barbárudiktur A 9, *af knerri . . af ganga* Sigv. 13, 4; jfr me. *on þæm fæstene sæton feawe . . men on*, 'det fästet sutto få män uti', *that contre of whiche j told of*, 'det landet, som jag berättade om', mlt. *van deser truwe scrift er en bispel van*, 'denna trohet jer han ett exempel på'. Se också §§ 204 C, 263.

b) *á sat nár á náí* Heidr. 11, *á hendurnar lagdi á herrans fætur* Krosskvæði Till. 5, *á treysta í e-t* Fritzner III 720 b, *at emk . . at*

Svölnis fulli Korm. Lv. 22, *at spyrr lýðr at lokum* Hsv. 99, *ór dregr staðinn allan ór honom* Fritzner III 512.

Till yttermera visso må man jämföra:

ä þeim edla brunne
ool hün þennann sveijn Vegsemd allra vífa 14.

Anm. I str. 10 läs: *komet*.

§ 130. *Mariu kirkiu mügrinn *ann med þræde* Gyðingsdiktur A 10.

Utgående från de mångskiftande varianterna

Mariu kirkiu mügrinn *ann A 10,
Marjukirkju mûgurinn fann H 10,
vid Maryu kirkiu mûgurinn var F 5,
vid Marju kýrkju mûgurinn stóð C 5 osv.,

jämförda med prosans *rann til altaris*, sluter utjivaren till möjligheten av ett ursprungligt *til Mariu kirkiu mugrinn rann*. Häremot torde ingenting väsentligt vara att invända. Dock må nämnas, att av de båda konstruktionerna med preposition (*við, til*) och utan sådan (adverbiell ackusativ av typen *ríða ránheim, ganga mörk* NN §§ 1373, 1685 osv.) den sistnämnda har den ursprungligare prägeln. Ifall någon förelaga haft subjektet artikellöst, faller dess *mûgur rann* > '*mûgur ann*' under NN § 3346 (Mid. § 36). Alternativt kunna vi läsa:

Mariu kirkiu mûgurinn rann med þræde,

likartat med

kapellu kom med klerka þin

Vísur af Máriu Magdalene II 43, där utjivaren tillsätter en preposition, *för læd af læde* Pálsdiktur 14, *þin fotspor ganga* dærs. 26, *mýskun . . briostit ste* Heyrðu hjálpin skæra 22 osv.

§ 131. *Sat þar uppe sierleg mæer . .*
hiellt ä barne brúðrinn skiær
biartare þngva leit eg 'mæer' Gyðingsdiktur A 12.

Istf. den sista radens *mær* (hss. A, B, C, G, I) hava andra versioner *nær* (D, F, H); en har *þær* (E). I noten frågas: 'bedre *nær*?'

Ingen av de tre läsarterna tillfredsställer. Förklaringen finner man i NN §§ 1455, 2026 m. fl.: '*mær*' = *meir*. Båda orden uttalades *meir*. *Öngva* . . *meir*, 'ingen . . någonsin', 'någon . . ej någonsin', 'någon . . aldrig'. I ty. 'eine . . nimmermehr' döljer sig ett dubbelt '*mehr*' (*ne-ie-mêr-mêr*).

§ 132. *Gekkk hann þar að sem gjörla sá
gaman í ðá ungra sveita
lysti þessa *leit að sjá
lífsins var þar skemtan há* Gyðingsdiktur I 8.

Ett 'sökande' passar icke in i sammanhanget. Skrivaren föreslår *leiki*. Men varför denna form? Det sannolika synes mig vara '*þessa leic*' (dessas lek) resp. '*þessa leica*' (jfr § 36).

§ 133. Skildringen i Guð sinn mundi str. 1ff. (*diaknin hrundi áá dauda stíg . . Lokit var hans munne vpp ok máátte áá tungu litaa . . Aue Maria. Hrundit var fra sáálu . . helútis áár*) belyser och belyses av NN § 1704.

§ 134. För *Jöfur* gefi upphaf jäller utredningen i Metr. § 24 (Arkiv 49, 291). Talrika småord, som för värsschemats skull ursprungligen placerats inne i värssraden, t. ex. *lioda þuiat* str. 2, *míldi þar er* str. 3, hava i avskriften spetsställt på prosaiskt vis. Åtskilliga av dessa fall beröras här nedan (§§ 135, 136, 140, 144). Men en jenomgående revision förutsättes.

§ 135. **i heime *hoskur madur
haulda má *sá uid *fioldr* *Jöfur* gefi upphaf 3.

Om dessa rader säges: 'forvansket, men læsningen er sikker'. — Jag tänker mig:

*haudre i huer madur
haulda ma sia uid fiold,*

dvs. *hverr maðr í haudri, holda fjöld, má sjá við!* 'varje man här i värden, människors mängd, må akta däruppå!' *Sjá við* är en vanlig fras (§ 144 anm.). Parallellismen är av vanlig typ.

Anm. Om adjektivet i *Æztri unni mey mest* str. 6 säges: 'Æztri kunde eventuelt staa för et äldre *Hæstri* (hvis digtet er saa gammelt, at et rim *zt : st* er betænkeligt)'. Jfr härmed NN § 3157.

- § 136.   **þvíat tídir blik biodur
brúdi með astúð
fira þeirri er fremst er
fagarar söng huern dag* Jöfur gefi upphaf 7.

Uppl.: 'fira, oprdl. *fjardar*?' Ej antagligt. Att *blik* utan någon bestämning kan beteckna den glänsande metallen är påvisat i NN §§ 388 (*bliks beiðandi*), 1331, 1360 (*blikskerdir*), 3102. Och *firar* omfattar liksom *menn* alla varelser med mänsklig jestalt. Alltså: 'þvíat blik-þjóðr söng hvern dag með ástúð fagarar tídir brúdi þeirri er fremst er fira'.

Om ordställningen i första raden se § 134.

- § 137.   *faxa iatti freyr lox
fiardar *e<r> þá vard
frænda við flein þund
fikjum um þat vili ríkr* Jöfur gefi upphaf 9.

Det heter i noten: 'er, r bortsmuldrèt; det följande ord bør antagelig rettes til *þó*'. Jag kan inte säja annat, än att jag skulle hava jort unjefär som avskrivarne: 'Fjardar faxa Freyr játti loks, en þá vard um þat frænda vili fikjum ríkr (frändernas välvilja mäktastark) við flein-Þund'.

- § 138.   *uerda liet uegskord
uik ellz þui *oflik
suarad þui er sagt er
seida við gullz meid* Jöfur gefi upphaf 14.

Stället betecknas i upplagan såsom 'sikkert forvansket'. Jag tror mig komma till rätta med det på följande sätt.

Nästa strof innehåller 'krigar'-kenningen *branda beðjar seida snyrtir*, 'svärdbäddens (sköldens) sejars (dvs. svärdens) pryddare'. Vårt *gulls seida meidr* kan uppfattas såsom 'guldsejarnes (de guldsmyckade svärdens) bärare'. Jfr sådana uttryck som *gullhjalmr* och *gullgjörð*,

där *gull-* jivetvis icke betyder 'av (solitt) guld', utan 'guldprydd', 'förjylld'.

Den unge prästmannen hade frågat jungfru Maria, som under hans dvala uppenbarat sig för honom, om anledningen till hennes sorjsenhet (*hrygd*). Och hon (*vík-elds vegskorð*) svarade honom (*lét svarat við gulls seiða meid*) alldeles så (*því oflíkt*; jfr *því glíkt*, 'saaledes', hos Fritzner), som det berättats (*því er sagt er*). Åberopandet av auktoritet är av samma vanliga slag som exempelvis den 24:de strofens *sem getit uerdur*.

§ 139. Såsom kenning för 'Mand betegnet som guldejer eller guld-uddeler' upptages *gullstaups gætir* Jöfur gefi upphaf 23. Jag tror snarare, att 'den jyllene kalkens' har samma syftning som 'klockans' (*bjöllu*), 'bokens' och 'korstecknets', och att uttrycket kunnat uppföras under 'geistlig betegnet efter sin virksomhed'. Man kan jämföra, huruledes 'bägarens' o. d. (*hvitings, vinkers, Olstafns* osv.) i 'kvinno'-kenningar leder tanken mera till värksamheten än till ägandet.

§ 140.   **þuiat ucettu winir bratt*
                   uigtungls boda ungs
                   *at bætir uel uitur
                   uansa snyri skape hans Jöfur gefi upphaf 24.

Två illustrationer till § 134. Men i det första fallet räcker icke en enkel omställning: ett inledningsord sådant som *þuiat* står aldrig efter det finita verbet (NN § 1251). Läs:

ucettu þat winir bratt
 ...
bætir at ...

Jfr § 90.

§ 141.   *Byskup fretti brⁿlags*
                   at þui meigin bratt Jöfur gefi upphaf 25.

Detta ställe säges i upplagan vara 'stærkt forvansket'. Det tredje ordet har man tänkt sig ersatt medelst **brimlogs*, **brynlogs*, **bryn-fisks*, **bryn-Þrótt*, **brimis ask*, **brullaups*. Den följande radens *at . . bratt* har man utbytt mot **brátt at . . hátt*, **brjót at . . skjótt*.

Jag läser 'br'nlags' som 'br'niags', dvs. *brynjask*, ackusativ av en 'krigar'-kenning av samma typ som *brynjalfr*, *brynju víðr*, *brynju meidr* osv. Förmodade motstycken till **l < i* finnas i NN §§ 231, 2407. Växlingen *ags* : *asg* leder tanken till 'gnosg *dasg* istf. *gnógs dags* NN § 3115. Angående *g* : *k* jfr NN §§ 488, 697, 875, 2516, 2867, 3359 B osv.

Den följande radens *at* .. *bratt* skänker fullgod assonans: *bratt* hör till *brattr* och betyder 'tvärt', 'strax', icke till *bráðr*. Jenom jämförelsevis små jämkningar skulle också allitterationen tillgodoses: omkastning av de assonerande orden och utbyte av det förstärkande *megin-* mot det förstärkande *mikit*. I sådant fall (normaliserat):

*Byskup frétti brynjask
bratt mikit því at,*

'Bispen sporde mannen
mäkta tvärt därom.'

Ordföljden *því* | *at* (istf. *at því*) vore föranledd av det egenartade värschemat. Den skulle påminna om Sigvats ävenledes av ett säreget värsschema frammanade *bak* | *at* (med värsgrens mellan substantivet och prepositionen) NN § 3224.

§ 142. *hæstri unni höll Kristz
helga sik lågar elgs
hei ... aund liet
endar þar man sögu kendr* Jofur gefi upphaf 27.

När utjivaren i en lång not redo för skriftdragen och, utan att komma till något resultat, bl. a. yttrar: 'Foran *aúd* (= *önd*) venter man snarest konjunktionen *unz*, og rimet kræver *heit* i linjens begyndelse', har han tänkt på assonansen, men glömt allitterationen. Det är kanske det föregående allitterationssystemets *h-h-h-* som fört både skrivare och kommentator på avvägar. Riktigt är däremot enligt all sannolikhet, att '*lagar elgs* maa være del av en mandskening, hvis hovedord skjuler sig i *hei*'. Tillägget 'der kunde være fejllæsning for *beitir*' förråder ånyo ovannämnda glömska.

Det väntade huvudordet, allitererande med '*aund*' och '*endar*', är säkerligen '*etiandi*', som på pricken svarar mot det tilljängliga

utrymmet, och som fraseologiskt passar på ett, såsom mig synes, övertygande sätt; jfr *etja hrefnis stóði á lög*, 'hetsa plankans springare (fartyget) ut på havet', PKolb. 3, 3. Notens 'hei (näppe het)' betraktar jag snarare som ett ytterligare stöd än som ett hinder. Alltså:

*Hæstri unni höll Krists;
helga sik lagar elgs
etjandi ond lét
— endar þar mansögu — kendr.*

'Kristi härligaste boning
höll han kär. Den kände mannen
— därmed slutar kärlekssagan —
lät sin själ bli heligjord.'

Sik är (såsom ofta) dativ; jfr § 198.

§ 143. *seggja em ek *drott dygg
djarfatur er ek miog þarf Jofur gefi upphaf 30.*

Om det markerade ordet säges i upplagan: 'det vilde være nærliggende at rette til *drottning*, men dette ord vilde her være metrisk urigtigt.' Förvisso. Nästan lika säkert är det, att vi böra ändra det till *drós*, ett ord, som ofta (jänte *snót*, *sprund*, *mær*, *brúdr*, *frú* osv.) användes om jungfru Maria, t. ex. *einglum er su dros . . dyrri* str. 25, *gafst oss livs af himna drosu* Blómarós 87. Förväxling av *s* och *t* är en vanlig företeelse (§ 160 B), och de vanliga förbindelserna av typen *seggja drótt* kunna hava speciellt lockat. Alltså:

'Av män är jag, då mångt jag tarvar,
du goda mö, den järvaste.'

Djarfatur, näml. i min bön till dig. *Er ek*, 'då jag', 'jag som', ty. 'da ich', 'der ich'.

§ 144. *Guds æsti menn mest
modur at hun dugi þiod
*fyrir *lioda likn kær
*lids *hialpir miok uid*

*Iesus veitir ágætur
allt gengr því á uallt
heilög er snót sæl
s. . þat er vís *raun* Jöfur gefi upphaf 32.

En vidlyftig not, till vars detaljer jag hänvisar, röjer hur besvärlig denna strof är.

I den tredje raden måste enligt Metr. § 24 (se ovan § 134) det på prosaiskt vis spetsställda *fyrir* flyttas till sin poetiska andra plats. Å andra sidan duger det då undanträngda tvåstaviga ordet varken i spetsen (eftersom det assonerande *fyr-* icke får föregås av $\rightarrow x$), ej heller närmast före *kær* (eftersom också där kräves $\rightarrow$ eller $\rightarrow x$). Tvåstavigheten får reduceras till enstavighet: jen. eller dat. sg. av *ljóðr* eller *ljáðr*.

I den fjärde värstraden läser jag jissningsvis *líð hjálpar*, i den åttonde med Jón Þorkelsson *sú . . trú*. Alltså (normaliserat):

*Guðs æsti menn mest
móður, at hun dugi þjóð.
Ljóð fyrir líkn kær
líð hjálpar mjök við.
Jesus veitir ágætr,
allt gengr því ávallt.
Heilug er snót sæl
sú — þat er vís trú.*

'Guds moder må man bedja mest att vara folket till nytta. Tack vare sin nåd kär för människorna, hjälper hon då folket mycket. Jesus, den ärorike, bistår. Så går städse allt. Helig är denna lycksaliga kvinna. Det är en säker tro.'

Anm. Det adverbiala *við* är ett flitigt använt ord, som alltefter omständigheterna kan återjivas med 'där', 'då', 'nu', 'därvid', 'däruppå', 'därmed' ('med honom' osv.), 'därjämte', 'tillika', 'också' eller lämnas översatt. NN §§ 344, 476, 1579, 1914 B, Mv. III 12, Mid.-kv. I 161¹⁸, II 130⁸, 135^{30, 32}, 152¹⁷, 153²⁸, 186³⁵, 189⁶³, 203¹⁶, 407⁹ osv.

§ 145. *sönn eru hennar sæmdar* < . . Mária vil eg 3.

Utjivaren meddelar, att bejynnelsebokstaven i radens sista ord är ett *l* eller ett *b*, och föreslår *sæmdar b<ond>*. Själv skulle jag snarare

jissa þá *sæmdar-lof*›: 'sanna äro lovkväderna över henne'. Jfr *hann orti sæmdar lof sælum Johanni* (Fritzner). Med avseende på betonandet av lovet's sanningsvärde må man erinra sig Snorres bekanta 'þá væri þat háð en eigi lov'.

§ 146. *tala þær *margt með öfund ok uel*
um at ferð bauga hrundar Mária vil eg 7.

Utjivaren föreslår *inna* (istf. *tala*) eller *allt* (istf. *margt*). Enklast vore väl:

tala þær argt með öfund ok vél
um atferð bauga Hrundar.

Med *tala argt* jfr *tala stirt, telja stórt* (str. 13), *mæla þarft, segja satt* osv.

§ 147. Till rytmiken i Mária vil eg.

A. **ek hefi ratad i hardan glæp*
hann ma eg uarla bæta str. 10.

*þu matt eigi menia na
ð mína fætur at minnast str. 22.

Läs: *hefi ek* osv., *matt þu* osv.

B. **þu þol sem best seger þegna hialp*
*huad þier ber til handa
*lat þu allðri þunga heipt
þinne salu granda str. 13.

Om den andra raden heter det i noten: 'der synes at mangle noget, da linjen er for kort (*ber for mun bera?*)'; om den tredje: '*lat þu f. þú lát?*' — Helmingens första personliga pronomen är antagligen lika sekundärt som en mängd andra småord i samma dikt; det andra och det tredje böra spetsställas:

*þol sem best, seger þegna hialp,
þier huad ber til handa!
þu lat allðri þunga heipt
þinne salu granda!*

- C. *Maria tok hann moder hrein
med signudum *sinum höndum* str. 15.

Om det logiskt lika onyttiga som rytmiskt störande possessivet utelämnas, kommer *med signudum höndum* att överensstämma med *til helwitis dikia* str. 4, *á skelpunnar runnusk* NN § 3415 osv. Jfr §§ 112, 162 osv.

- D. *herrann sender áá eydi mork
eptur ungum sueine* str. 26.

Denna rent prosaiska ordföljd har inträtt istället för

*eptur herrann áá eydi mork
ungum sender sueine*

eller något liknande. Jfr § 123.

- E. *aa helwitis stræti* str. 28.

Utjivaren frågar: 'oprđl. *helwitis á stræti?*' Något bestämt skäl för ett sådant antagande finnes ej. Värsen kan vara byggd på samma sätt som *i hjörregni þvegnar, of hræsollu gjalla, á langskipum síðan, í randa gný hverjum* NN § 3415. Jfr § 34.

- § 148. *ber þu enn biarta *beima þöll
burt af þessum löndum* Mária vil eg 15.

Uppl.: '*beima* maa være forvansket (*brynju?*).' Mycket närmare ligger *seima þöll* — samma kenning som i Þórm. 2, 6 och Sturl. 3, 2 och analog med *seima Hrund* § 158. En fjärde rimstav vore ingen värsteknisk vinst.

- § 149. *Herann sender hardla bratt
eptur *einu flíodi* Mária vil eg 19.

Huvudstav fattas. Dessutom ter sig räkneordet i det jivna sammanhanget meningslöst. Jag tänker mig utvecklingen *hreinu eptir fljóði* > *eptir reinu fljóði* > *'eptir einu fljóði'*. Jfr § 36. *Hreinn* är ett flitigt anlitat rimord med tämligen vag innebörd ('god' osv.); jfr t. ex. *Ioachim hreinn* Rósa 45.

§ 150. *þu hefur latid ærit *miog*
at illum radum ginnast Mária vil eg 22.

Utjivaren endast konstaterar den bristfälliga allitterationen. Det finns ett stående uttryck, som skulle råda bot: *ærit eitt*, 'ensamt nog', 'alldeles nog', '(mer än) tillräckligt', 'nogsamt'. Alltså: 'du har nog samt låtit dig till onda rådslag lockas.'

§ 151. *undz hann *hitte lauard sinn*
ok let ei áá þui seina Mária vil eg 23.

I verben *leita*, *sækja*, *finna*, *hitta* glida betydelserna 'söka', 'bejiva sig till', 'uppsöka', 'finna', 'träffa' över i varandra. Här vore *leitadi*, 'uppsökte', 'träffade', formellt korrekt. Jfr *uegurinn soktitz eigi greitt*, 'det var inte lätt att hitta vägen', Christeforusvísur 28, *Roma . . at finna*, 'bejiva sig till Rom' (§ 156), *red Adam finna*, 'jick till (uppsökte) Adam' Blómarós 35.

§ 152. *huersu at þu fuzt lyda hialpen*
*pukans eldenn ludi Mária vil eg 27.

Antagligt vore *leygenn pukans*. Jfr § 63.

§ 153. *bondenn uar fra blidu uendur*
burt fra sorgar *heime Heidra vilda eg 3.

I rimserien *seime* : *heime* : **heime* : *eime* värkar upprepningen oäkta; jfr § 160. Dessutom är betydelsen skral. Detta sista tyckes mig jälla också om det av utjivaren föreslagna **keimi*, 'bismak', 'anstrykning'. Jag jissar hellre på ett *h^reimi*, där *r* fallit ut.

'Mannen var gången av välbehag
bort ifrån sorjelåt.'

§ 154. I bisatser är växlingen mellan rak och omvänd ordföljd sådan, att endast en verklig statistik skulle kunna avjöra, vilken som är vanligast. I *suo hann meigi fagna hlyra sinn* Græðarinn lýðs 33, *kemur þar enn at er hun siuk* Heidra vilda eg 9, *vandada ek mig þa uar ek ung* Andreasdiktur III 18 har återjivaren varje gång lyckats att fördärva värser: *suo *meigi hann fagna*, där utjivaren talar om 'unaturligt tryk på *hann* (hvis ikke ordene skal ombyttes)', *at *hun er siuk*, av utjivaren betecknat såsom felaktigt, *þa *ek uar ung*, där det räknas med möjligheten av 'en særegen form for allitteration'! Med *at er hun*, 'att hon är', *þa uar ek*, 'då jag var', böra jämföras *þa heirer þu*, 'då du hör', *þá sástu*, 'då du såg', *þa er fell konungr*, 'då konungen föll', *at lofudu þegnar*, 'som männen prisade', *hvar stóð skript*, 'var bilden stod', *því ertu*, 'därför att du är', och oräknade liknande ställen. Jag hänvisar till NN §§ 505, 588 B, 3039, 3263, 3362, där gamla villfarelser avlägsnats, ävensom Mid. §§ 92, 256 slutet, Nygaard § 364 a.

§ 155. *nu er þat leynt fyrir lyðum enn*
suo *eingenn ma þvi kuida Heidra vilda eg 10.

Utjivaren påpekar den bristande allitterationen. En huvudstav kan vinnas jenom utbyte av ett nekande ord, *eingenn*, emot ett annat: *lítit*, 'föga', 'icke'. Jfr § 203.

Anm. *Lítit er at synja* Hárb. 54 återjives i Lex. poet., av Brate och av Genzmer med resp. 'det är en sådan bagatel, at der er ingen grund til at nægte det', 'För litet är det att neka', 'Leicht ist die Weigerung'. I Neckels tredje upplaga (liksom i Åkerbloms översättning) har *synja* ersatts med ett annat ord. Naturligt synes mig: 'Inte är det [skäl] att vägra', 'ej må man säga nej!' Omedelbart följer villfarandet av den framställda bejæran.

§ 156. *byzt hann um sem burdegur klerkur*
*Roma borg at finna Heidra vilda eg 12.

Riktig är anmärkningen: '*borg Róma* vilde give daarlig rytme.' Men *borgina Roma* vore korrekt.

§ 157. *hier skal koma til sannligt prof*
uid sialfa yður um þetta Heidra vilda eg 15.

Utjivaren föreslår *sýna* istf. *koma*. En annan möjlighet är *snart skal koma*:

'Snart skall det komma ett sant bevis,
som jäller er själva, för detta.'

Jfr t. ex. *inn komu . . snart Fljódið ekki* 17, ävensom § 179.

§ 158. *Seima hrund j samri stund*
*segger *ludu merka
pellz kom rist á páfa fund Heiðra vilda eg 25.

Utjivaren kommenterar: 'segger maaske forvansket f. *sækir*; i *ludu* venter man da et subst. med betydn. hjälp, tilflugt el. lign.' Han gör en jämförelse med formuleringen i Mariasagan: 'eigi sækir hón traust jarðliga manna.'

I vår dikt är det emellertid just det hon gör: hon (*seima Hrund, pells Rist*)

sæker lydi merka,

'besucht bemerkte Leute', uppsöker påven!

§ 159. *er þa klerkurenn hlíodur ok kyr*
ok *horfer upp á suanna Heiðra vilda eg 29.

Den onde förklädd till präst står oväntat inför jungfru Maria, som framträder till försvar för den av honom anklagade. Han blir tyst och stilla och stirrar på kvinnan. Istf. det beskedliga, värstekniskt odugliga *horfer*, 'ser', samma verb som i den föregående strofens slutrad, insätter jag det för situationen särskilt väl passande *kóper*, 'glor', 'stirrar'.

§ 160. *Maria hialpi os milld ok skyr*
mæt fra þukans *ualldi
beint sem þessare bauga *tyr
þu bargst af synda ualldi Heiðra vilda eg 37.

A. Om i rimserien **ualldi : ualldi : halldi : gialldi* (jfr § 153) det första ordet ersattes med *halldi*, bleve rimflätningen unjefär sådan

som i str. 12, 15, 24. Man kunde också tänka på *hialldi*, detta med syftning på den såsom andlig uppträdande jävulens orerande i Rom. Fritzner anför *hjal*, *hjald* och *hjaldr*.

B. Utjivaren yttrar: '*tyr* maa være forvansket, da der skal staa en kvindekenning (opr. *mild og hrein . . bauga rein??*).' Saken är enkel: ett *t* har trätt i stället för *f* (§ 143). En *bauga Sýr* är detsamma som en *hringa Gná*, en *armdags Eir*, en *lófa fannar Freyja*!

---

§ 161. I Fljódið ekki är ofta en rimstav förolyckad.

A. *hofud drottningen *heidur uirding fieck* str. 8.

Strofernas slutrader hava normalt tre stavar. Utjivaren tänker sig: *hofud drottningen heidur [ok] uirding [hæsta] fieck*. I str. 22 har handskriften:

*storum tortisum tendrazt loginn sem tign at sia.

I båda fallen hänvisas till § 58. Jag läser: [*hæsta*] *uirding [ok] heidur fieck* och *tortisum storum*.

B. *hun gieck til kirkiu *eigi af þui hun giorde þat* str. 9.

Jag läser: [*gat*] *eigi af þui*, 'sade icke varför'.

C. *Kæran pikizt i kirkiu staudd*
*heidarliga uard hun þá glaudd str. 11.

Eftersom den andra radens bejynnelsebokstav måste vara *k* (vanlig förväxling, § 67 C), jäller jissningen endast *d < f*: *keisarliga*, 'kejslerligt', 'kungligt'.

D. *kenni madurinn kom þar næst*
*prydiligur fyrir alltari hæst str. 17.

Det markerade ordet betecknas såsom 'sikkert fejl f. et adjektiv med *k*'. Ett förslag är *kurteisligur*, 'hövisk'. Grafiskt hava *kurteis-* och *prydi-* bra litet jemnsamt. Och logiskt-stilistiskt värkar 'prästen

kom hövisk', strax efterföljt av 'den prästen var hövisk' föga snillrikt. Jag har ett annat förslag. Ett icke i något lexikon upptaget adjektiv *kyrdiligur* skulle, bortsett från den felaktiga bejynnelsekonsonanten, innehålla precis samma bokstäver som handskriftens '*prydiligur*'. Det skulle förhålla sig till *kyrdā*, 'stillhet', 'lugn', på samma sätt som *kyrfiligr*, 'stumpaktig', 'liten', 'obetydlig', till *kurfr*, 'stump'. Betydelsen 'stilla', 'lugn', 'värdig' skulle passa utmärkt för den inför högaltaret trädande prelaten.

E. *öll hans klædin *skina uid sem gullit glæst* str. 17.

Flera synonym, t. ex. *glitra*, innehålla den felande rimstaven.

F. *þetta allt fra ek *þornna rist fyrir augun bar* str. 19.

Utjvivaren föreslår *auðar*. Bland andra möjligheter nämner jag *arna*, 'hårdarnas', som tack vare det spetsställda *þetta* fått ett *þ* påhängt och — såsom följd därav — vokalen ändrad. 'Kvinno'-kenningen skulle vara av samma art som *elds Syn*, *hallmeins Njörun*, *leggjar Freyja* (NN § 1334).

G. *Allar meyar ut i fra*
*hæuesliga til alltares gū str. 28.

Eftersom *h* måste försvinna, återstår endast att ändra *æ* till *o*. Med det så framträdande *óvesliga*, 'icke fattigt', 'präktigt' (adverb till *óvesall*), jfr *vasa eyðilig* ('icke oansenlig', 'präktigt') *orbeidís for* (NN § 1129) o. d.

H. Se § 164.

§ 162. *med skinanda gulligt hár* Fljódið ekki 13.

Det heter i inledningen: 'Et ord, der normalt er tryksvagt, har allitterationen.' Se § 34 slutet.

§ 163. Tre strofer i Fljódið ekki hava slutradens sista rimstav förlagd till det enstaviga slutordet (16, 17, 32). Angående *ætta ek med*

hæversk ord at heidra hann str. 32 säges, att 'h i *hæversk næppe* føles som hørende til allitterationen'. Uttalandet är mig dunkelt. Det stämmer illa öfverens med den föreslagna jestaltningen av slutraden i str. 16: *hæstan dýrka flokkurinn þessi faður og fríðr*.

§ 164. *Borngrund suarar i þridia sinn*
fær þu eigi kertit klerkur minn Fljódið ekki 36.

Författaren kan själv hava begått ett fel: glömt att kvinnan redan förut hade vägrat tre gånger (*þreysuar* str. 33), och att det sålunda nu var den fjärde gången. Tretalet var ju så vanligt; jfr bibelns tre förnekelse, kyrkans tre lysningar, sagornas tre krävande frågor osv. Den värstekniska bristen finge då avjälpas jenom utbyte av *fær* mot det allittererande *þiggur*.

Vill man återigen hålla fast vid det sakligt riktiga och vid det faktiskt föreliggande *fær*, så måste man antaga att 'kvinno'-kenningen börjat med ett *f*. Alltså t. ex. (normaliserat):

Fald-Grund svarar í fjórða sinn:
fær þú eigi kertit, klerkur minn!

Jfr 'kvinno'-kenningen *þorna lind* och strax därefter *falda lind* Út í lönnum 13 och 15, *fallda bil* dærs. 21.

---

§ 165. *Smidurinn átte að smíða rær*
*spenna tóng með hende Eptirdæmið eitt 2.

Utjivaren förklarar: 'Allitterationen er overalt rigtig.' Omedelbart följer: 'I vers 2 allittererer *sm* med *sp*'. Vad detta skall innebära, är mig obegripligt. Det oriktiga *p* stryker jag ut. Råsten är '*senna*', dvs. '*semia*' (NN §§ 2354, 2615 osv.). Att '*semja* með hendi' är att '*lämpa* með handen', '*hantera*'. Jfr *setja ok semja*, '*sätta till rätta*', Gimsteinn 6.

---

§ 166. *Holl þín ráðinn *aðar brú*
hellst vill ecki níta Út í lönnum 3.

På det markerade ordets plats bör stå ett ord, som allittererar. Utjivaren föreslår *himna*. Nära uttalet '*öydar*' står — utan läpp-

rundning — 'eidar'. Jag skulle snarast vilja jissa på [*h*]eidar, 'jälpens' (NN §§ 982, 1385, 1912).

§ 167.   **framm skal koma í þetta riódur*
                      þriflegt sprund   Út í lönðum 12.

En rimstav fattas. Intet ändringsförslag föreligger. Möjligen: *pramma skal í þetta riódur*, 'komma gående osv.'

§ 168.   **Það var eirn so blídann dag*
                      bóndinn talar við kíceru   Út í lönðum 14.

En rimstav fattas. Den enklaste ändringen synes mig vara att ersätta *Það var* med *Bar þat*, 'det bar sig till', 'det skedde', 'det hände'; jfr t. ex. *bráðum bar*, 'det skedde i en hast'.

Utjivaren föreslår *það bar að* (*bar til*, *bar við*). Men i dessa förbindelser var det icke verbet, utan partikeln som uppbar tonen.

§ 169. Det ursprungliga schemat för de trettio strofsluten i Út í lönðum är (med vanliga modifikationer såsom upptakt, upplösning, kort stavelse istf. lång): $\neg x | \neg x | \neg x | \neg x | \neg x$. Rimstavarna stå i första och tredje takten. I handskriften har — såsom vanligt genom anslutning till prosans ordföljd — bistaven en gång och huvudstaven likaledes en gång kommit på avvägar.

A.   *vid munum hlióta heimsins þrís og æru* str. 14.

Här hava de allittererande orden kommit tätt ihop mitt inne i raden. Avvikelsen beaktas ej av utjivaren. Läs:

hliota munum vid heimsins þrís og æru.

B.   *en fráinn spir að því skal ferðum linna* str. 25.

Här hava de allittererande orden skilts åt så långt som möjligt — möjligheten betraktad enligt NN §§ 2702, 2703. Utjivaren tänker sig en omredigering, som 'vilde give bedre allitt. og rytme': *en fráinn spyrr að því ferð(un)um skyldi linna*. Så blir stavplaceringen normal.

Men rytmen blir sämre, och en onödig textändring har vidtagits. Jag läser (i normaliserad form):

frúin en spyrr at ferðum því skal linna,

'och hustrun frågar, varför vandringen skall avbrytas'. Omflyttningen är av samma art som de i § 134 anförda.

§ 170. *Þegar þag komu kirkiu á*
*þá var klíkt til messu Út í lönðum 16.

Þegar eg kom í kirkiu inn
*þá var klíkt til tíða str. 27.

Dessa 'ejendommelige linjer, hvor metrum kræver tryk paa *þá*, medens allitterationen kræver, at *þá var* læses som optakt', befrias från sin 'egendomlighet' — likt oräknade andra (jfr senast de båda föregående paragraferna) — jenom ett enkelt återställande av den ursprungliga poetiska ordföljden: *klykkt var þá*, 'ringt blev det då'.

§ 171. *Til orða tók þá ágiætt sprund*
og *bidur hann hart ad ríða Út í lönðum 18.

Enkel bot: *æsti*. Det är nästa strof som har det riktiga *bidur*:

Bóndinn talar blektur í lund
og bidur hann kwpíd hallda.

§ 172. *Á ødru lofader *bóndi skil*
þá eg gróf gull úr hwege
enn færa mier þá fallda bil
minn *ángrast allur hugur til Út í lönðum 21.

I båda värsparen sviker allitterationen. Intet rättelseförsök har blivit jort. Man kommer rätt nära intill skriftdragen och får god mening, om man utbyter '*bóndi*' mot *enda*, 'slutföra', 'utföra', 'jöra' (*enda skil* = *gera skil*) och ersätter '*ángrast*' med *fangast*, 'blir tagen', 'tages bort'. Alltså (normaliserat):

*Á þóru lofaðir enda skil,
þá eg gróf gull úr hauge,
en færa mér þá falda Bil;
mínn fangast allur hugur til.*

'Till annat förpliktigade du dig, när jag grävde guld ur högen, än att föra till mig den kvinnan. Min lust till henne är mig helt förtagen.'

§ 173. *sofðnadi eg *sæti mínn* Út í lönðum 27.

Kvinnan berättar för sin man, vad som hänt henne inne i kyrkan. På utjivarens förmodan, att ett *þá* är utelämnat efter *eg*, ser det ut som om han i de båda följande orden sett en vokativ: 'min käre!' Men inte stod kvinnan, när hon somnade: hon somnade i sitt säte. Det är ett *í* som man väntar före *sæti mín*. Rimserien *inn : mín : þinn* är av samma halt som *þér : ferr : mér* i str. 22.

§ 174. *í frídri umbót frá eg *bondann stæði* Út í lönðum 29.

Jivetvis bör handskriftens 'bondⁿ' återjivas med *bóndinn*. Utjivarens tvekan (i texten *bondann*, i noten *bóndinn?*) förstår man ej. Jfr i samma dikt str. 24: *mætur frá eg messu tímínn líði*. En ackusativ skulle kräva en åtföljande infinitiv.

Anm. Angående *tala* se § 8.

§ 175. *ef suo skal sueinninn tynast ...*

*ēda ætli meylig mynd

at treigi mig ecki tigit barn Heyrðu hjálpin 10,

'om gossen så skall förgås och jungfrun (ordagrant: den jungfruliga jestalten) skulle mena, att det ädla barnet inte bekymrar mig'. I 24 av diktens 25 strofer innehåller den rad, som motsvarar den markerade raden, fyra fullgoda takter enligt schemat $\text{—x}|\text{—x}|\text{—x}|\text{—}$. Varken det av Sig. Nordal insatta '*ēda*' eller handskriftens '*ok*' tillgodoser rytmiken. Utjivaren av Midaldakvæði konstaterar faktum, men låter det därvid bero. Varför inte kosta på ytterligare ett litet horisontalt streck: '*ēda*', dvs. *ēnda* — det tredje synonymet i serien *ok : ēda* :

enda? Man behöver endast slå upp *enda* i Fritznerns ordbok för att strax i början finna: '*enda = en, ok*'.

Till uttrycket *meylig mynd = mey, mæ*r anknyter jag följande.

A. För 24 år sedan (1919) gav jag i en uppsats på en knapp oktav-sida etymologien till *Frauenzimmer, fruntimmer*. Det senare samman-sättningsledet, fht. *zimbar*, fe. *timber* betydde närmast 'materia', 'byggnadsmaterial', 'byggnad'. Hela värdsbyggnaden hette *weralt-zimbar*; himmeln hette i fornengelskan *heofontimber*; både hela människosläktet och ett barn i moderlivet kallades *magutimber*; fogeln Fenix kallades *fugeltimber*. Fleming skriver till en kvinna: *Du schönes Zimmer, du!* Claudius skriver: *du schön Gebild!* Välbekant är det folkliga *Weibsbild = Weib*, samma uttrycksart som *meylig mynd = mey* och som *Mannsbild = Mann*. En omtyckt förknippning är *Mannsbilder und Frauenzimmer*. När jag först såg det isländska uttrycket, fick jag naturligt nog den föreställningen, att det avsåg den i kyrkan uppställda Mariabilden, låt vara att man därvid måste uppfatta bilden såsom tänkande och handlande. Men när jag jämförde *heilug mynd (heilög mind Blómarós 89)*, 'helig bild eller jestalt', såsom uttryck för den unga modern, som neklade sitt barn i Bethlehems krubba, så blev mig saken klar: förbindelser tillhörande den ifrågavarande tyska och engelska uttryckstypen hade med de otaliga medeltidslegenderna — lika väl som det i § 210 anförda 'himmelstron' — funnit sin väg till den fjärran sagoön. Det är på tiden, att den gamla etymologien, som uteslutande laborerar med det yngre *Frauenzimmer*, som betyder 'frustuga', 'kemenåte', 'eldat kvinnojemak', helt utgår ur de etymologiska redo-jörelserna.

B. I strof 6 heter det om saracener, som satt en fångad gosse i ett underjordiskt fängelse: '*þeir ætla til að mannleg kyndinn eingin skuli honom ná*'. Jón Þorkelsson har tillgodosett värstekniken medelst:

*ætla þeir, að mannleg *mund
meði honom eigi ná.*

Ordet för 'hand' är ett gammalt gott ord (§ 57, Edd. 43, NN § 1508 A). Men det finns inte här. I handskriftens *kyndinn*' ändrar jag endast det, som enligt värsens krav måste ändras: den första bokstaven

måste vara ett *m*, och ordet måste vara enstavigt. Resultatet blir *mannlig mynd*, 'Mannsbild', 'Mann' — den maskulina pendangen till *meylig mynd*, 'Weibsbild', 'Weib'!

- § 176. *Huort er *skyrdir skipta
skilning þenna mier
ek skal sætan svipta
syni i burtt fra þier* Heyrðu hjálpin 11.

Härjande saracener hava bortfört en gosse. Dagligen ropar den förtvivlade modern om hjälp framför en i kyrkan uppställd bild av madonnan med barnet. Till slut hotar hon att röva bort barnet från Maria, visserligen fullt medveten om hur vanvettigt ett sådant heljerån skulle vara. I en variant heter det: *Svo nam skaparenn skiffta skinsemi þessa mier*, 'så har skaparen förvandlat mitt förstånd!' Om vi i det markerade ordet utbyta *r mot *l* (jfr § 67 C), blir meningen: 'Till vad du än skulle ändra detta förstånd hos mig', dvs. 'Om du så jör mig vansinnig'.

- § 177. *so ordinn mætte eg smijda
effter þinne villd* Hugarraun 2.

Läs: *so eg mætte ordinn smijda*, likt *so hann meigi* osv. § 154. Jfr föregående strofs *af öllu trauste eg vil dirka*.

- § 178. *hann *sagde ad gullskord hefde viliad
geffa sier sijna trú* Hugarraun 13.

En rimstav fattas. En annan läsart erbjuder riktig allitteration, men är för lång (fem takter istf. fyra): *seiger han gullskord hafi giarnann viliad*. Utjivaren vill i det första citatet undertrycka *hann sagde* och tillsätta *gjarna*. Enklast förefaller det mig att utbyta det icke allittererande *sagde* mot ett allittererande, i medeltidsdikningen flitigt använt synonym:

hann greindi ad hefde gullskord viliad.

Ordföljden är här ändrad (jfr § 154) med hänsyn till den vanliga stavplaceringen i strofernas näst sista rad.

- § 179. *Hún ried huganum vanda
og himna könginn bad
sier nú hiálp ad senda
hradt i pennann stad Hugarraun 18.

Utjivaren ifrågasätter att utbyta *sier nú* mot *henni*, allittererande med *hiálp* och *hradt*. Reflexivet synes mig vara äkta. Övertygande värkar jämförelsen med föregående paragrafs *geffa sier sijna trú*, 'jiva hon om sin tro', där *sier* är använt med syftning på huvudsatsens subjekt trots det omedelbart följande *sijna*. Jag jissar alltså hellre på förväxling av de logiskt och grafiskt varandra närastående orden *snart* : *hratt*. Handskriften B har ett tredje synonym: *beint*. Jfr § 157.

- § 180. **vijsesz smirsl hún feingur* Hugarraun 42.

Med undanskjutande av förolyckade läsarter och förslag (se uppl.), upptager jag två handskrifters samstämmiga '*vis er smyrsla fengr*'. I den först anförda läsarten står vid ordgräns ett *s* dubbelt (-z s-). Det ena bör utgå; jfr § 191. I den andra läsarten har en partikel blivit ändelse (*smyrsla*). Partikeln bör återställas (NN § 2905 anm.). Alltså utan någon egentlig ändring:

vis er smyrsl á fengur,

'när hon tar fatt i de säkra (pålitliga) salvorna'.

- § 181. *hittizt eingi hanz like* Um heidurs mey 4.

Utjivaren anmärker: 'Allitterationen er forkludret, idet *hans* ikke godt kan læses med tryk.' Läs: *hittizt hanz eig like*.

- § 182. *Abadisin vnne
ofnis pydri brik* Um heidurs mey 6.

'Kvinno'-kenningen är likvärdig med *hringa Gnó, bauga skorda* o. d. Om *ófnir*, 'orm' och 'ormring' (*linnr, linnbaugr*) se NN § 2304 och Metr. § 15 C.

§ 183. *Græðarenn lydz og landa
med licknar valldit *sitt
fra ollum voda og vanda
vernda þu radit mitt* Græðarinn lýðs 1.

þegar hoffolck *sitt til hatta fer str. 67.

Trassel ifråga om andra och tredje personen. Läs *þitt* på båda ställena!

§ 184. På några ställen i Græðarinn lýðs fattas en rimstav.

A. *Hinn yngri *suarar af lietta
og lætur eigi orða frest* str. 17.

Det icke allittererande verbet kan förslagsvis ersättas med *lýsir*, 'förklarar'. Alltså: 'Den yngre förklarar beredvilligt och utan att dröja med svaret.'

Anm. Den följande radens *listz* är menat för *list*, 'synes'.

B. *Astsamliga nam *kuedia
hinn ellrj broder sinn
og gratandi vill gledia
en geysi reidur er hinn* str. 24.

Av det icke allittererande 'kuedia' avlägsna vi så mycket, att återstoden allittererar: 'edia', dvs. *etja*, 'uppegga', 'mana'. Jfr t. ex. *hafdi . . etjat þá til polinmæði* (Fritzner). Slutrimmet, om också ej av främsta kvalitet, är åtskilligt bättre än exempelvis *djúpa : þúka* i str. 19, *af : dag* i str. 48.

C. *Arla ad morne einum
skal hann fyrir kongenn gáá str. 86.

I upplagan föreslås: *skal hann jnn fyrir kongen gáá*. Enklare är: *á hann fyrir kongenn gá*. Jfr §§ 220, 277, ävensom *þeim yfir mig attu ta boda* Vísur af Máriu Magdalene II 53, *hann *hafdi ei þina mynd* Hæstur heilagur andi 6, där utjivaren föreslår *átti*.

- D.   **Bid eg þig rot ilmandi*
               þy reidizt ecki mier
               þott osv. Græðarinn lýðs 101.

Den föregående strofens början lyder *Bid eg þig blomstrid biartta*, och som en efterklang låter **Bid eg þig rot ilmandi*. Ett kraftigt synonym till *biðja* är *reka*, likvärdigt med *neyða*, 'nödga'; jfr skriftens *sie nötigten ihn*, om lärjungarnas enträgna bön vid Emmaus (Luk. 24, 29).

- § 185.   *Abotanium og ollum*
               hinn ellrj verdr kiær Græðarinn lýðs 32.

af abotanium beidizt
*bocka alfuturenn knáár str. 33.

þuiat af abota minum
er mier gioruallt veitt str. 37.

þuiat þionuztur minar
þackadi kongurenn str. 38.

Fyrer til *teckter þinar
trueg ad idrizt þu str. 39.

En jämförelse mellan dessa värser torde visa: 1. att i str. 33 ordet för 'abbot' allittererar på samma sätt som i str. 32 och str. 37, och att de båda första leden i b-värsens nominalförbindelse böra omflyttas:

af abotanium beidizt
alfuturenn bocka knáár;

2. att *þuiat* än allittererar (str. 38), än bildar upptakt (str. 37); 3. att i nominalförbindelsen efter upptakten *fyrir* (str. 39) en stavelse behöver tillsättas:

Fyrer til-teckter(nar) þinar.

- § 186.   *þu takt þitt goz ok gull suo reyð*

...
eg segi satt at daudin kemur ok þat er oss *synt

Máriu nafn 5.

Vid uppräknandet av onöjaktiga rim betecknar utjivaren det markerade ordet såsom 'et særlig grælt exempel' och tillägger: 'men teksten er her næppe rigtig.' Något emendationsförsök jöres icke.

Liksom *gull suo reyð* betyder 'gull så rött', så räknar jag här med ett *þat er oss eyð*, äldre sv. 'thet är oss ödt', dvs. det är oss av ödet bestämt', 'beskärt'. Jfr: *Gudh náde oss som sáðant är ödt* och ett liknande citat i F. A. Dahlgrens Glossarium (Lund 1914—16).

Utjivaren fastställer mycket riktigt: 'Digtet er utvivlsonmt blevet til uden for islandsk sprogomraade.' Vid torde kunna säga: på svenskt språkområde.

§ 187. *Tolf gullkrossar ofr sin borg
hann agtar huorke angist ne sorg
daudin kom suo <...> iandi vt hans by
hans borg feck suo hardan gny
<dui>nade baade mattr ok megin <.....>y Máriú nafn 6.*

Om strofens första rad säges: 'læsningen er nogenlunde sikker, skønt linjen er uforstaaelig.' Jag tänker mig en förklaring. Förslagsvis utfyller jag de följande raderna med jämnt så många bokstäver, som svara mot de insatta punkterna. Med äldre normalisering får strofen följande utseende:

*Tolf gullkrossar yfir sin borg —
hann aktar hvárki angist né sorg.
Daudinn kom svá <vel>jandi út hans by;
hans borg feck svá hardan gny.
Dvinadi bæði mátt ok megin <fyrrir þ>y.*

Vid den föregående strofens hotande *daudin kemur* litar den rike syndaren på tolv avvärjande guld kors uppsatta över borjen; jfr Fritzner II 353 a: 'Kors anvendt ved Nedlæggelse af Forbud.' Så fortsätter han sitt syndiga liv. Men döden låter sig ej hejda. Det blir jämmer i borjen. Livskraften avtager.

§ 188. *Þar kom einn æingill ok flygur suo ballð
tok hann salina af diofulsins valld
þætta margr *þorfare i latin suo*

*pier skulut fyrir Jesus domin gaa
sæl Maria fyr henne bidr suo hun nadir fa*

Máriu nafn 11.

Utjivaren yttrar: 'I den uforstaaelige linje 11³ synes *j latin* at være det østnordiske pronomen for 2. pers. plur. med efterfølgende verbalform.'

Ur denna något fantasirika utläggning får man lika litet fram någon mening, som om *j latin* finge betyda 'på latin'. Mitt förmodande går i helt annan riktning. I den anförda strofen återkommer ett medeltida favorittema: jungfru Marias och mörkrets maktens kamp om den avlidne syndarens själ. Den tredje radens mystiska jestaltning

'þetta margr þarfare j latin suo'

kan gå tillbaka till någonting sådant som

'þetta margr þarfate' j latin suo',

i normaliserad form:

þetta margr þarf, at er inn latinn svá,

'detta mången behöver, att han blir insläppt så', dvs. att han, istf. att av jävlarna direkt släpas till helvetets jup, får jenom änglars ingripande komma in i Kristi domsal, där Maria har tillfälle att inlägga förbön för honom.

Med avseende på detta '*þarf*' = *þarf at* kan man jämföra '*hreinastar*' = *hreinast at* i § 95.

§ 189. *ferð lýsi dýrd drösar
dadgiornust lads stjórnú Máriulykill 3.*

Konstruktionen '*dádgjornust ferð* (= menn) *lýsi stjórnu láds drösar dýrd'* stämmer överens med '*herr (=menn) berr himna svarra lof'* str. 5, '*öld (=menn) ma halda allhátt þinn mátt'*, str. 8, '*ferð ætti heydra dýrðar kongs ljósa drós'* str. 14, '*öld á Iesus . . hin snialla kalla'* str. 19. Jfr Arkiv 40, 305f.

§ 190. *däd rad drottinz modir
drott flíott línar sottum Máriulykill 5.*

Av Jón Sigurdsson och utjivaren uppfattas *modir* såsom satsens subjekt och *däd rad* såsom ett sammansatt adjektiv. För mig är *modir* likvärdigt med sex handskrifter *modur* resp. *modr* (se talrika oblika former på '-er', '-ir' i str. 27, i Heyr þú enn hæsti 5 osv.; jfr § 201) och *dad rad* att jämföra med Háttatals och Háttalykils asyndetiska förknippningar *vald gjald, brátt þrátt, hátt þátt, ypt lypt, sleit beit, lesti festi, saddan gladdan* (NN §§ 1311 B, 3116), Móriulykils *lóngum ströngum* str. 29. Alltså:

'Herrens moders råd och dåd
lindrar snabbt för folket smärtor.'

§ 191.   **hvoriu sem fiendur vilia beita* Móriulykill 12.

Det markerade, av utjivaren insatta ordet har intet stöd i handskrifterna. Dessa hava samstämmigt '*hvar sem*' eller det därmed likvärdiga '*huors sem*'; jfr '*pars sem*' NN § 1004 och liknande dubbelringar exempelvis i §§ 30, 180, i NN §§ 1430, 1660, 1745 B, i Vísur af Móriu Magdalene II 40, där utjivaren istf. '*ens sara*' förmodar *enn sára*. Alltså: 'var som (varhelst) fiender vilja ansätta'.

§ 192.   **Hrigd Maria mest lægdi*
mein grædir dimm hreinust
fjár margtt frelsar herjar
feck glatað lykn hatri Móriulykill 15.

A. Rimstavarnas placering mitt inne i den första raden bryter mot den vanliga värskonst (Ausdeutung § 23), som man i ett så 'ågætt kvæði' järna väntar sig. De båda första orden böra byta plats.

B. I Snorres 'refhvörf' (Ht. 17) bilda strofens 32 ord (resp. sammansättningsled) sexton par. Så också här. Vart och ett av dessa par vill — ofta på ett synnerligen spetsfundigt och för oss onjutbart sätt — för tanken framlocka två varandra motsatta begrepp såsom 'stor' och 'liten' (*mestr : lágr*), 'skada' och 'bota' (*meina : græða*), 'dunkel' och 'jus' (*dimmr : hreinn*), 'få' och 'många' (*fjár : margr*), 'frälsa' och 'härja' (*frelsa : herja*), 'mottaga' och 'ödelägga' (*fá : glata*), 'nåd' och 'hat' (*líkn : hatri*). Att fonemen *fjár* och *herjar* i det jivna sammansagnet icke betyda 'få' och 'härja', är just en sådan där 'Fuchsschlich'.

Hur skall nu strofens första ordpar (*Mária : hrygd*) kunna inpassas i denna tankegång? Själva fonemet 'marí' suggererar 'vänlig', 'glad'. Och i Rósa 48 säges: *Mariu nafn en skyrd hinn skicera*, 'Marias namn förklarar såsom den rena, klara, jusa'. Motsats är det dystra.

En tolkning, där originalets motsättningar träda någorlunda tydligt fram, är varken lätt eller fager; vid dubbeltydighet är den i regel omöjlig. En provbit vore:

'Mest den glada minskat dysterheten,
botar jusast dunkla skador.'

Avskräckande i sin fulhet och obegriplighet äro alstren i Thule XX, varom Eugen Mogk en gång skrev: 'Ich habe nicht begreifen können, wie man solchen Unsinn hat drucken lassen können.'

§ 193. *og sunnu gram vnna kunna* Máriulykill 19.

Så enligt de flesta handskrifterna (┘|┘x̄|┘x|┘). Omdiktningen *og unna grami sunnu kunnu* synes mig onyttig. Varken allittererande partikel eller dubbel stav i b-värs (*og . . vnna*) vålla någon betänklighet; jfr § 112, NN §§ 3305, 3415 (typen 1³).

§ 194. *geimsteirn gudz hreirn*
gledinn oll *gudz höll Máriulykill 25.

Upprepningen av *gudz* är ett påtagligt fel. En annan handskrifts *Christz*, vare sig ursprungligt eller ej, är värstekniskt korrekt.

§ 195. Det långa, starkt tillkrånglade och litterärt värdelösa tillägget nr 2 till Máriulykill lockar ej till ingående studium. Här några strödda anteckningar.

A. **gödhreinust meyann eina* str. 33.

Originallet hade säkerligen superlativen av *geð-hreinn*, 'renjärtad', likt *geðbjartr*, *geðframr*, *geðhorskr* och över ett dussin liknande i Lex. poet. anförda adjektiv.

B. *full heilla frid midar* str. 37.

Till de tröttsamt talrika lovprisande attributen hör den markerade förbindelsen. Den ser mystisk ut. Tanke på något mot västjerm. *mīdan*, 'meiden', svarande ord är utesluten, och ett nomen *mīð* saknas i ordböckerna. Emellertid är det just detta nomen som föreligger. Vid sidan av *mýggja*, 'ödmjuka', finnes formen *mýja*, *mía*. Dithörande substantiv är *mýkð*, *mýkt*, resp. *mýð*, *míð*, 'ödmjukhet'. Alltså: 'full av lycka, fager i ödmjukhet', likt *framr gunnar*, 'rask i strid', *rauðr ásyndar*, 'röd i synen'.

C. *Þu sem under krosse kiender
kvala strijd *hin hiarta þíjdust* str. 58.

Bör icke här läsas *strijdin*: 'Du som järteömmast under korset kände de kväljande sorjerna'?

§ 196. *med himna *kongi um heima þria
hefur j ualldi Maria Enginn* heyrði 4.

I noten anmärkes: 'um skal vistnok udgaa, idet *heima þriá* synes att være objekt for *hefur*'. Säkerligen är detta sista riktigt. Men istf. att låta *um* utgå tillsätter jag något som fattas; jag antager förväxling av *kongvum* och **kongvum*. Med *himna konginum* kan man jämföra ett uttryck i föregående strof: *himna rikis bruduren*.

§ 197. Falsk rytm möter otvivelaktigt på två ställen i Enginn heyrði:

A. *gudsson ok *þinn Maria* str. 7.

Istf. **þinn*, handskriftens *þid* (—) kräves en rytmisk motsvarighet till de omjivande strofernas *moder*, *jungfru*, *ualldi*, *guds se*, *ae*, *son sinn* osv. (—x). Jag inskjuter ett ord, som förutom att det 1. tillgodoser rytmen och 2. har en passande betydelse också 3. stämmer överens med det förefintliga *þid* och 4. jör ett överhoppande lättare begripligt:

gudsson ok [iod] þid Maria.

Jfr dels [tól] til NN § 3283, [títt] þitt Mið. § 202, dels *glediligt jöd þat skein af móður Lil. 33, þad jöd . . sem fædde . . Marja Máriulykill Till. 26.*

B. *Til þin uil ek helzt *hialpar na* str. 12.

Stavplaceringen är unik. Utjivaren vill inskjuta ett *til*. En enkel omflyttning räcker:

Til þin uil helzt ek hialpar na

med stavplacering såsom i

hversu at dyr er drottning sia str. 1,
af þier mun ek hialp ok huggan fa str. 13.

---

§ 198. A-värsernas rimstavar i Heyr mig dýrust stå vanligen i första och tredje takten (42 fall) eller också i tredje och fjärde takten (2 fall). Möjligen bör man ändra

Heyr mig dýrust drottens fru str. 1,

*Hauddar skylldu heita áá þig
himna brudurín uegsamlig
þeir sem ueiker uerda af *sier* str. 4

till:

Dýrust heyr mig drottens fru,

*Hauddar etc.
ueiker þeir sem uerda etc.*

Men nödvändig är emendation av det sista radslutet. Utjivaren konstaterar kort och gott: 'Rimene er rigtige, undtagen 4³ (sikkert en fejl i teksten).' Den rätta läsningen är uppenbarligen *sig*. Formöverflyttningen i fråga (ack. > dat.) är i samtida dikter ingalunda ovanlig (*af mig, hialpa sig* osv.); jfr § 142 och se inledningen till Máriú nafn (sid. 200). Uttrycket 'vara . . af sig', *vera (verða* NN § 1934) *af sér (sik)* betyder 'vara av naturen', 'bruka vara'.

- § 199. *pvi heit ek María hellz áá þig*
**þu hefur ualld at frelsa mig* Jesús móðirin 1.

Skrivaren har i den senare av dessa rader satt pronominet först liksom i de båda omedelbart föregående radernas *su mætare* och *pvi heit*. I str. 6 hade han först skrivit *drag þu*, men ändrade det sedan till *þu drag*. Det är värstekniken, som i varje särskilt fall är bestämmande. Utjivarens fråga i inledningen till dikten 'oprdl. *áð hefur þú?*' besvarar jag så: spetsställningen av verbet kräves av värstekniken; det tillsatta *áð* jör varken någon nytta eller någon skada. Alltså (normaliserat):

pvi heit ek, Mária, helzt á þig:
hefur þu vald at frelsa mig.

- § 200. *þu drag mig afle díoðlum fra* Jesús móðirin 6.

Utjivaren: 'efter *mig* mgl. vistnok *með*.' Säkerligen icke. Det ryt-miska schemat är $x|_x|x|_x|x|_x|_x$. Därtill passar icke ett $*_x-x$ (*drag mig með*). Utan preposition står i samma strof *þier*, 'av dig'.

- § 201. *Fyrer þann moder er milkti briost*
María þin enn hreina Jesús móðirin 11.

Utjivaren: 'moder, oprdl. *mög?*' Texten, sådan den står, torde kunna godtagas: *fyrir þann er milkti þin móðurbrjóst, María en hreina*. Jfr jenitiven 'modir' i § 190 och nyisl. *móðurbrjóst*.

- § 202. *Lofat se þitt himna haudur* Heyr þú enn hæsti 2.

Utjivaren anmärker: 'Den gamle stavelseskvantitet gäller endnu, dog: *lofat 2*¹. När i en dikt på nära hundra rader de tidigare kvantitetsreglerna äro så noggrant följda, som här är fallet, tror man snarare på ett skrivarfel än på en ursprunglig avvikelse. Närmast tänker man på utfall av något ord, t. ex. (jfr NN § 3283):

Lofat sé | [títt] þitt | himna | haudur,

Prisat vare ofta (städse) ditt himmelska land!'

§ 203. *ok legg os *ei fyrer roda* Heyr þú enn hæsti 4.

En rimstav fattas. Intet ändringsförslag är framställt. Analogt med *ok dyrka drottens moder* str. 5, *uid alla Adams nidia* str. 11, *at leysa lyda drotter* str. 13 osv. vore:

ok legg os litt fyrer roda.

NN §§ 604, 1326, 2379. Jfr § 155.

§ 204. I inledningen till Suptungs vilda eg talas om 'et par försyndelser mod den gamle kvantitet' och om en onöjaktighet i slutrimmet.

A. **Bodan engils quedian kicæra*
kom pier gud fyrir brióstitid skiæra str. 2.

Kanske blott ett vanligt avskrivningsfel: i *Bodanin engils quedian kæra* kan av de likartade bokstavsgруппerna (*an, in, en*) den ena vara överhoppad. Jfr senast §§ 197, 202.

B. *lofit er af pier lesit vijþa* str. 3.

Här är den s. k. försyndelsen knappast någon försyndelse alls; efter *af pier* (←→) bör *lesit* (∪x) kunna anses lika berättigat som *fira* efter *spjöll* i eddans *forn spjöll fira* (←→ | ∪x).

C. *Glerinu skiærri ok gulli betri*
er gimsteinn vífa skrifud i letri
i himnum er þitt háleitt *setrid str. 4.

Den störande slutkonsonanten strykes; rätten (huvudhandskriftens *setri*) läses såsom två ord:

i himnum er þitt háleitt setr í,

'himlen är din höga tron uti.' Jfr § 129 a.

§ 205. *Þessar vísr og þúsund fleiri*
þá kann vanda þrúðum meiri
*hef ec hans sál úr lyktum leiri
*líkt sem júngrú María Suptungs vilda eg 15.

Uppl.: 'hef ec . . likt sem skal vistnok være hefji ... líknsöm ... ogsaa *prúðum* og *lyktum* synes forvansket.'

Emendationen *líknsöm* accepteras. Om den adverbliella dativen *prúðum* se NN § 3142. Av handskriftens 'hef ec' bevarar jag mera jenom att läsa *hefe[s]t*, 'må lyftas' (angående *c : t* jfr NN § 955). Mot *lyktum* finner jag intet att invända: helvetet brukade att betecknas såsom ijenlåst (§ 93). Alltså:

'Visorna dessa och tusende flera och längre
kan jag nu noggrant och fagert sätta tillsammans.
Måtte hans själ lyftas upp ur den avstängda träcken,
nådiga jungfru Maria!'

§ 206. *kiptu mier . . kuarulum i fra Mária gef mér 8.*

Uppl.: 'der maa mgl. et ord (*ðllum?*) efter *mier*.' Vi finge på sådant sätt en nominalförbindelse med allitterationen förlagd till det senare ledet; jfr § 58. Jag tänker mig hellre ett *burtu . . i fra*; jfr t. ex. *burttu fra* § 263, *burttu gá* § 264.

§ 207. **Tui er þar med temprud ord
traustur geisli kuenna
launa þui fyrir lioda giord
lat mig ecki brenna
þu ert enn hæsta hialpar *aund
hrodurinn þigg þu þenna Mária gef mér 18.*

I den första raden tyckes någonting fattas. Jag antager försöksvis, att av sex lika staplar tre fallit ut: *Tu [m]ier*, 'tý mér', 'jälp mig'. Det andra markerade ordet betecknas av utjivaren såsom 'forvansket', men någon rättelse föreslås ej. Bland uttryck för 'jord' eller 'land', använda såsom huvudord i 'kvinno'-kenningar (*ey, fold, grund, jorð, mork, stord*) insätter jag ett, som rimmar. Kanske (med vanlig stavplacering): *hialpar ertu enn hæsta stord*.

§ 208. *lijsens brunnur *krunu keisarans *inne Allra kærasta 1.
Mária drottning *krona keisarans inna Mária drottning 3
(se anm.).*

Det ser ut, som om båda skrivarne tänkt sig — i den mån de överhuvud tänkt — parallella vokativer: *brunnur* och *inne*, *Maria* och *krona*. I den fantastiskt mångskiftande epitetsamlingen *höll*, *musteri*, *smíðja*, *sæti*, *gímsteinn*, *ljósker*, *hnoss*, *roðull*, *stjarna* osv. kunde både *inni* och *krona* naturligen inrangeras. Alltså: 'kejsarkronans boning' och 'kejsarboningens krona.'

Vid jämförelsen mellan de båda markerade förbindelserna kommer utjivaren till en ursprunglig lydelse *krúnud keisarans inna*, *krónud keisarans inna*, 'kejsarens krönta maka'. Detta innebär tre ändringar. Att jag likväl ansluter mig till denna uppfattning, beror mest på jämförelsen med ett tredje ställe, Mið.-kv. II 72, str. 12, där *Maria* kallas

keisarans krunud dygd.

Anm. Den andra av de anförda dikterna börjar i huvudhandskriften med '*Maria drottins*'. Det riktiga är säkerligen '*Maria drottning*', samma tilltal som i diktens övriga strofer. Jfr noten till stället.

§ 209. I Allra kærasta hava värstrader med fem takter huvudstaven i tredje eller fjärde takten. De extra stavarna i *pitt verndar skautit vef þu yfer oss alla* str. 7, *at verða ligg[í]a laucktur (luktur) i þungum leire* str. 13 ändra icke detta förhållande. Utjivarens fakultativa *að verða *nðktur að liggia i þungum leire* vinner icke min tilltro. Jfr § 205.

§ 210.

*Frid gieff oss fader frid gieff oss son
frid gieff oss heilagur ande
allur eirn gud i himna *dird
ä sio og ä lande Sancta Mária 5.*

På detta enda ställe i vår dikt saknas varje spår av ett väntat rim. En förmodan må tillåtas. I den svenska psalmboken lyder en från tyskan stammande 1600-tals-värs:

Gud Fader, Son i himmelstron
och Helge And tillsamman,
upptag min bön och mig bekrön
med nåd och sällhet! Amen.

Har icke det grekisk-latinska lånordet *thron* av en isländsk skrivare ersatts med ett vanligt stereotyp uttryck? En annan skrivare har insatt **-rike*, som fördärvar både rim och rytm.

§ 211. *um alfur heims giørvallar* Eg vil lofa 3.

Både Jón Helgason, som räknar med saknad av allitteration, och Jón Þorkelsson, som införde ändringen **heimsins allar*, hava förbisett, att författaren uppenbarligen tänkte sig uttalet *giørv-all'ar*. Det duger icke att åberopa

og giørvøll meynenn grædde str. 1,

när det jäller en värsmakare så lyckligen frijord från vanlig betonings- och konsekvenshänsyn, att han, samtidigt med att han betonar *nefnast* och *veitest* på normalt sätt (→ x), låter *auglijses*, 'ist augenscheinlich', rimma med *mest* och *best*!

§ 212. *Sancte Paulus *sauder *uorgum bradum
buinn med dadum
af drottens radum
til himrikis skola hafinn ok lærður* Tólf postula kvæði 2.

Uppl.: '*sauðr af vargi* el. lign.' Närmast ligger ett '*sauður ur*', vars ena '*ur*' överhoppats. Uttrycket *sauðr ör vargi* återfinnes hos Fritzner II 893 b. Det felaktiga '*uorgum*' är antagligen framlockat av fortsättningsens *bradum . . dadum . . radum*.

§ 213. *Sæll Andreas *signadar blomit rauda
sem mintezt nauða meistarenn sauda
Petre er *prudur postolen kærr* Tólf postula kvæði 3.

Utjivaren föreslår: *Pétrs er bróðir*. Jag läser *signaður*, uppfattar *er* såsom andra personen (jfr *fantu* i följande rad), ändrar *prudur* till *broður* och konstruerar (normaliserat):

*Sæll Andreas signaður, blomit rauða,
sem mintezt nauða,
meistarenn, sauda,
Pétre er[t] bróður, postulinn, kærr.*

§ 214. *þin þinduzt *bein med holldi *hreín* Tólf postula kvæði 3.
fleginn uar *hud af postula *prud str. 6.

Två fel, som ej beaktats av utjivaren. Rimorden äro förbyttta. Jenom omflyttning blir stavfördelningen normal:

þin þinduzt hreín
med holldi beín

och

fleginn uar prud
af postula hud

såsom t. ex. i

takandi nauð
sem Nero bauð str. 1,

þu uart sem Kristur
dá krosse nistur str. 5.

Jfr §§ 229—232, 285.

§ 215. *þu nader lifandi lærdoms speckt* Tólf postula kvæði 4.

þinn mun sigur um Suipíod alla renna str. 5.

um þreifandi þinne hand str. 7.

Jenom omflyttningarna *þu lifandi nader* str. 4, *sigur mun þinn* str. 5, *þreifandi um [med]* str. 7 skulle man vinna överensstämmelse med flertalet värser. Jfr § 217 C.

§ 216. *Sæll Mattheus edlu blomit frída* Tólf postula kvæði 10.

Att en förvanskning föreligger, framgår av den felande allitterationen. Och liksom alla de andra strofernas bejynnande nomen allittererar med ett ord i värsens tredje takt, t. ex. *sancte : sannur* str. 1, *liufe : lios-ker* str. 5, *kæri : kuolina* str. 12, så bör förhållandet vara också här. Utjivarens förslag att läsa *Sæll Mattheus edlu blomit frída* är av dubbelt skäl oantagligt.

Om jag förutsätter, att *Scell* är äkta och **edlu blomit frida* följaktligen oriktigt, möjligen framlockat av sådana uttryck som *edlu blomit snialla* Mária gef mér 16, kan jag vinna rättelse bl. a. på följande sätt: dels under hänvisning till § 56 tillsätta den bokstav, som *Mattheus* slutar på och som fattas i början av nästa ord, dels av 'dl' jöra 'ld' i analogi med förväxlingen 'edli' : 'eldi' (till *aðal* och *ala*, Fritznér I 319) och sådana lustigheter som 'gnosg dasg' istf. *gnógs dags* eller 'ags' istf. *ask* (§ 141). Det så framlockade 'seldu' förhåller sig till *sældar* liksom *giptu* till *giptar* eller *auðnu* till *auðnar*. *Sældublómit* eller *sældarblómit* är analogt med *sældarbrauð*, *sældarlíf*, *sældarstaðr* osv.

§ 217. På ytterligare tre ställen i Tólf postula kvæði saknas väntad allitteration:

- A.   *sætlígt uin*
                           fyrer sara pin
                           **skaparenn gefur postula sin* str. 12.

En antaglig läsning vore exempelvis *sælarenn*, 'lyckligjöraren'.

- B.   *Nu hefi ek kuedit um .xij. postula alla* str. 13.

Här brister både allitteration och rytm. Raden värkar prosa. Man kan tänka sig någonting sådant som

Talt hefi ek nu um tylftina, postula alla.

- C.   *heita áá ydur med *fullre tru* str. 13.

Utjivaren föreslår *allri* (allittererande med *yður*). Närmare intill skriftdragen komma *hollre* (allittererande med *heita*); jfr *holl þjónasta*, *holl vinátta*. Till förmån för detta senare alternativ kan också anföras, att i nio av de föregående tolv stroferna¹ den tredje värstradens bistav står i den första takten. Jfr t. ex.:

mæla willði ek makið lof str. 11,
taldur guds enn .xij. uin str. 12,
heita á ydur med hollre tru str. 13.

¹ Angående de tre avvikelserna (str. 4, 5, 7) se § 215.

- § 218. *buen er krapturenn kæri*
ef *þinn *ber skuggann næri
ok útt yfer bragna bære Pétursvísur 4.

Den mellersta raden saknar huvudstav. Var felet ligger, är uppenbart: den opersonliga konstruktionen *berr skugga*, 'skugga faller', kan icke stå två gånger i samma sats. Om det värstekniskt här odugliga verbet ersättes med synonymet *kastar*, framkommer en antaglig text:

ef kastar skuggan næri osv.,

'om skuggan kastas nära (jfr *ef skugga Peturs bar suo nærri* Pétursdiktur (II) 9) och faller vida över människorna'.

- § 219. *gecktu um grimman ægi*
gladur sem linn á lægi Pétursvísur 5.

Meningen med notens 'linn o: lín?' är mig obekant. *Sem linn(i) á lægi* betyder väl 'som drake på hav'.

- § 220. *byter beztra dada*
brunnur ok líosker lada
*þu matt ollu rada Pétursvísur 16.

Den sista raden saknar alliteration. Ingenting ligger närmare än

attu ollu rada,

'du har att råda (du råder) över allt'. Jfr dels § 184 C, dels *muntu ei meingit harta* str. 7, *þu matt þegna nada* str. 14 osv.

- § 221. *einualld gaf honom yta kinda*
alla hluti *leysa ok binda Pétursdiktur (II) 5.

Utjivaren: 'metrisk mistænkelig.' Jag insätter järna ett *at*. Rytiskt vore *hluti at leysa* likställt med *gudt at neita* i diktens första strof. Jfr också den 23:dje strofens *bruni ok, gudi ok*.

§ 222. I Pétursdiktur (II), Pálsvísur, Pálsdiktur, Andreasdiktur II (Míð.-kv. II 280—301), alla med det rytmiska grundschema $\text{—x} | \text{—x} | \text{—x} | \text{—(x)}$, äro de udda radernas stavar mästadels anbragta i första och tredje takten, mindre ofta i tredje och fjärde takten, endast undantagsvis på annat sätt. Utjivaren anmärker på ett av undantagen (§ 228); de övriga går han förbi. Alla skulle kunna elimineras, i allmänhet under antagandet, att en mindre vanlig ordställning undanträngts av en vanligare. De hithörande fallen i Pétursdiktur (II) äro: *postolar at suo prisa godir* str. 8, *Heidur giorer þier heilög Roma* str. 19, *dróttins þá fyrir dome stöndum* str. 22.

§ 223. *Eg hefi spurt *á Iesus kæri*
Iorsala land med kenning færi Pétursdiktur (II) 9.

Utjivaren föreslår: *at Iesus kæri | *á Iorsala land*. Den ena partikeln är lika påtaglig, som den andra är oberättigad. Jfr *fara land*, *fara láð*, *ganga mörk*, *vaða mjöll*, *vaða fen*, *skreidask skóg*, *renna kirkju* (§ 130), *rata bað*, *stíga brjóstit* osv.

§ 224. **lydurin gret er sá hana auda*
hirdir kom þar dróttins sauda Pétursdiktur (II) 10.

Utjivaren påpekar den bristande allitterationen, men söker ingen bot. En sådan ligger nära till hands, där det finns ett värstekniskt passande synonym:

herrin gret er hana sá auda.

De båda orden sammanställas i Fritznerns 'herr . . Mængde . . af Menesker (jvf. *lýdr*)'.

§ 225. *dárat hafði seggi suinna*
*spængur dreingur med willu stinna
giordi hann allt med gölldrum uina Pétursdiktur (II) 12.

Detta ställe belyser det *speingr*, varom Fritznern yttrar: 'forklares av Udg. som *spejari*, men er vistnok Feilskrivning for *spekingr* i Betydn. af *spámaðr*.' Intetdera är riktigt: *speingr* (till *spá*) har blivit *spængr* på samma sätt som *hæingr*, 'lax', har blivit *hængr*.

En annan sak är det, att '*spængur*' här tydligen icke är det ursprungliga ordet, eftersom det icke allitererar. Närmast att jissa på ligger väl '*svangur*', '*slank*', '*smidig*'. Exempel på förväxling av *v* och *p* äro '*væitu*' : *peitu* Hl. 34 a, '*suerdi*' : *spardi* Hl. 28 b.

§ 226. I Pálsvísur möta några avvikelser från den i § 222 omnämnda allitterationsnormen. Eventuella ändringar: *Haufrudid þegar er hraut af buki* str. 3, *mýskunn feck þui margur sívki* str. 3, *eigi lattv oss ute læsta* str. 5, *gæska hefer þig guds en fræga* str. 6, *hvggven taka þa holls ok andar* str. 7.

§ 227. I Pálsdiktur möta likaledes sådana avvikelser som de i föregående paragraf omnämnda. Eventuella ändringar: *miskun hanz og millde skicera* str. 1, *níta þar til hann nalgadist borg* str. 8, *vakr ad eigi være ad skíra* str. 20, *mig til þess a mest ad lánga* str. 26, *árar þegar mig ætla ad þína* str. 27, *líkam(a) ádr enn lídr af ónd* str. 29, ävensom bejynnelse raden i str. 19 (§ 228).

Dessutom märkes: '*ä hanz*' : *hanz ä* str. 10, '*burtu þriu *kóstinn*' : *burtu þriu kóst* str. 22.

§ 228. *Þesse frægur og enn fröme
frelsaranz vinr og þisla blöme* Pálsdiktur 19.

Utjivaren anmärker: 'Urigtig anbringelse af allitterationen ... for langt mellem rimstavene.' Raden i fråga är dessutom för kort och överhuvudtaget förolyckad. När man jämför den 26:te strofens

*Postule guds og þislar blome
Paulus ertü kiennarinn fröme,*

läser man järna:

*Þesse [postule] fræge og fröme.
frelsaranz vinr og þisla blöme.*

§ 229. Den yttre jestalt, vari Andreasdiktur I — jämte fyra andra dikter¹ — framträder i upplagan, sparar utrymme, men försvårar översikten över det formella. Till handskriftens radindelning ansluter sig i stor omfattning schemat

¹ Mid.-kv. II 120ff., 309ff., 408ff., 442ff.

1. *Myskunn þin*
en mildi gud
ok matturenn hreinn
4. *eigi ma þuerra*
þu ert uor herra
þrennur ok einn
7. *líá minu híarta*
lof smíð bíarta
læri sveinn
líksamur Andreas str. 1.

Anordningen med rimstavarna (rad 1—3 *m : m : m*, rad 4—6 *þ : þ : þ*, rad 7—10 *l : l : l : l*) och slutrimmen (rad 3, 6, 9 *hreinn : einn : sveinn*, rad 4—5 *þuerra : herra*, rad 7—8 *híarta : bíarta*) har motsvarigheter i flertalet strofer. I de övriga stroferna kunna reglerande omställningar vidtagas. Man utgår då från den vanliga erfarenheten, att stora formella krav jöra starkt intrång på prosans ordföljd, och att vid senare återjivande den enklare ordföljden järna smyger sig in. Jfr §§ 214, 238, 301 ff.

§ 230. Raderna 1—3 enligt schemat i § 229.

A. Omställningar.

I handskriften:
Vgga ma ek
at bane se bradur
buknum sendur str. 27.

Mvn þat nockut
líatzt líott
er líuft er nu str. 28.

Fiandenn hefur
áá ut ferd sine
erin grun str. 29.

Ursprungligen kanske:
Bane ma ek vgga
at bradur se
buknum sendur.

Lítazt nockut
líott mun þat
er líuft er nu.

Áá hefur fiandenn
ut-ferd sin
erin grun.

Med avseende på den allittererande prepositionens placering i det sista citatet jfr § 123.

B. Rad 2 enligt ovannämnda schema slutar på ett icke rimmande $\underline{u}$, varvid svarabhakti icke jäller såsom stavelsebildande. Istf. *Christus str. 14, *dickta str. 21, *sine (se mom. A) läs: *Christur, dickt, sin.*

§ 231. Raderna 4—6 enligt schemat i § 229.

I handskriften:	Ursprungligen kanske:
<i>pott uær briotum</i>	<i>pott uær hliotum,</i>
<i>hraupum ok hliotum</i>	<i>hraupum ok briotum</i>
<i>hialpar rad</i> str. 32.	<i>hialpar rad.</i>

§ 232. Raderna 7—10 enligt schemat i § 229.

A. Omställningar.

I handskriften:	Ursprungligen kanske:
<i>lystizt ollum</i>	<i>lystizt köllum</i>
<i>konum ok köllum</i>	<i>konum ok ollum</i>
<i>krapturenn þinn</i>	<i>krapturenn þinn,</i>
<i>kærligur Andreas</i> str. 14.	<i>kærligur Andreas.</i>

<i>drottens millde</i>	<i>drottens uillde</i>
<i>ueita uillde</i>	<i>ueita millde,</i>
<i>at yrði slik</i>	<i>at uyrði slik</i>
<i>uerk þin Andreas</i> str. 15.	<i>uerk þin, Andreas.</i>

<i>sterku bandi</i>	<i>sterku klandi</i>
<i>kualinn j *klandri</i>	<i>kualinn j bandi,</i>
<i>áá krossinn heingdur</i>	<i>áá krossinn heingdur,</i>
<i>kæri Andreas</i> str. 23.	<i>kæri Andreas</i>

<i>take at sonnu</i>	<i>her frá monnum</i>
<i>her frá monnum</i>	<i>meistarenn sonnum</i>
<i>meistarenn mætur</i>	<i>taktu mætur</i>
<i>mig kuad Andreas</i> str. 24.	<i>mig, kuad Andreas.</i>

<i>vt af hiarta</i>	<i>vt af, biarta</i>
<i>blomit biarta</i>	<i>blomit, hiarta;</i>
<i>biarg þu os</i>	<i>biarg þu os,</i>
<i>blezadur Andreas</i> str. 30.	<i>blezadur Andreas.</i>

þinum bænum
uizku ucenum
uernde hann sig
uegligur Andreas str. 31.

þinum ucenum
uizku bænum
uernde hann sig,
uegligur Andreas.

B. En rimstav fattas dels i str. 15 ('yrði', rättat av utjivaren, se ovan under A), dels också uti:

*uott so fridan
reiste upp sidan
reglu smíður
rietllatur Andreas str. 16,

þau eru tíðum
talen med smíðum
taknnenn sterk
*kærligur Andreas str. 18,

litt tru ek duina
logandi þína
ef *brend er hun
leys os Andreas str. 29.

Om **uott* säges, att det 'maa være forvansket for et ord med *r* i forlyd'. Intet ord ligger logiskt, grafiskt och värstekniskt närmare än *róm*, 'stämma'. Jfr *med blidum þena rome* (§ 256).

Lätta ändringar vore *tæriligr*, 'redobogen' (till *tæri* n. 'beredskap', likt *færiligr*, 'framkomlig', 'rask', till *færi* n.), och *ef lend er hun*, 'om hon (själen) väl kommit dit'.

§ 233. Ett 'fölgit nafn' (NN §§ 721, 1777, 1937 osv.) är inflätat i Andreasdiktur I 31. Den, som bett skalden att besjunga Andreas, kallas

Eingla gramur ok jóla tungl,

alldeles som t. ex. Ingeborg kallas *Gramr ok brattir hamrar*. Utjivaren anmärker: 'navnet kunde være *Gud-ný*, men *hann* l. 3 forudsætter et mandnavn (fejl f. *hún?*).'

Hur *jóla*, 'julhögtidens', skall kunna leda tanken till *ný*, 'nymåne', är mig oklart: nymåne har man inte oftare vid jul än vid vilken annan tidpunkt som helst. En annan sak vore det, om *ný* betydde 'ny stjärna'. Men en sådan betydelse är icke känd. Och en ändring av *hann* till *hvin* är icke lockande. Lösningen torde få sökas på annat håll.

Bland de stjärnbilder, som iakttogs för bestämmande av riktning och tid, nämnas oftast Polstjärnan, Plejaderna, Orion, Lilla björnen och Stora björnen, även kallad Karlavagnen eller enbart Vagnen ('Voggen', 'Vangen'). Det berättas, att man på somliga håll särskilt vid jultiden ('om höieste Vinter', Fritzner III 551), aktade på sistnämnda stjärnbilds ställning för att därav sluta till hur långt det var till dagens inbrott.

Både *Björn* och *Vagn* äro välbekanta mansnamn. Till *Guðlaugr*, *Guðmundr*, *Guðrekr*, *Guðrøðr*, *Guðvardr* osv. sällar sig kanske här *Guðbjörn* eller *Guðvagn*. I Nåd 103 är *Björn* dolt i omskrivningar för runor. S:t Hallvards far hette *Vébjörn* (Míð.kv. II 364, str. 1).

§ 234. Andreasdiktur II har i flertalet a-värser rimstavarna antingen i första och tredje eller i tredje och fjärde takten. Undantagen skulle lätt kunna avlägsnas jenom omflyttningar av vanlig art: *Peturs þau sem pryða hlyra* str. 1, *lækna þessar lyða sveiter* str. 2, *syn honom gaf með sætum Kriste* str. 5, *suiptur huer uar sinu meine* str. 6, *gudz a uin með grate kalla* str. 9, *lydum kom þat líos til handa* str. 17, *huers mannz ma þat heilsu bæta* str. 18. — Avjort felaktiga ställen äro:

A. *Astvin guds at *audunn heiter*
Jon baptista læring ueiter str. 2.

I noten heter det: 'audunn (uforstaaeligt, opfattet som personnavn?).' Det förefaller mig självklart, att diktens föremål — 'Petrus broder' och 'Guds käre vän' — här direkt namnjives: 'andreas.'

B. *bædj græddi hann *líkj fra voda*
blinda lamda og öda Till. 1.

Allitterationen kräver något sådant ord som *blítt*. Den följande raden är för kort. Gjörði í einu str. 33 (Lkv. § 28) uppräknar *daufa ok lamda . . blinda oda*. Här kanske: *blinda [daufa] lamda og oda*.

§ 235. En eller två rimstavar fattas på följande ställen i Andreasdiktur III.

- A. *Bio sig nu sem *jungfru skyr*
med *guduefs pell ok klædinn dyr str. 8.

Sannolikt är det spetsställda verbet lika äkta som *Hellt* str. 3, *Geck* str. 9 och 14, *Barf* str. 24 osv.; jfr § 237. Utgående från detta antagande kan man jissa på något sådant som

Bio sig nu sem brudur skyr
med biorskins pell ok klædinn dyr.

- B. *Fyrerlatid mier faderenn minn*
*miog hefi ek brotit uilian þinn str. 17.

Lämplig ersättning för det icke allittererande *miog* vore t. ex. *framt*, 'meget' (Fritzner), eller *framm*, 'alltjämt' (NN §§ 244, 819, 2573).

- C. **þa uar gesturenn allur i burt*
at Andrios hafði fylgi þurft str. 49.

Läs: *Er þa gesturenn* osv.

§ 236. Av värser i Andreasdiktur III med rimstav på ovanlig plats är endast en emenderad (str. 27). Detsamma kan ske med samtliga: *Kirkju til geck kuinnan su* str. 9, *finna will ydur fallda na* str. 13, *Er ek nu komenn áá ydra nad* str. 23, *Kappar þegar [er] kenna uin* str. 25, *Herrann radit hugsar eitt* str. 27, *Stiller þar sem ste med list* och *moder hans enn mæta Krist* str. 31, *mildi huert er ed mesta uerk* str. 35, *Eingenn er þo óðrum líkur* str. 39, *heppiliga so hann kom at* str. 47, *Lofa vær skulum med list ok kurt* str. 49, *dreyra fyrer þann dyra foss* str. 52, *Bidia uil ek nu bragna þess* str. 53. Med avseende på de spetsställda jenitiverna (*mildi*, *dreyra*) kan man jämföra *er byskups situr nu bordum at* str. 44 osv.

Om str. 18 och 44 se §§ 154, 237. Den 36:te strofens bejynnelse-rad kan hava liknat *Haluren geingur hartt sem ma* str. 33.

- § 237. *Suaradi *sa er uti *uar
*honom skal skyra fiandinn þat
er byskups situr nu bordum at
buenn at setia flærdar bad* Andreasdiktur III 44.

Allitteration och slutrim förolyckade. Äkta är säkerligen det spetsställda verbet (§ 235 A). Ett betonat, med *s* bejynnande ord följer; det jäller blott att utbyta dess prosaiska plats mot den värstekniskt normala (§ 236): *uti sa er*. Den felande staven kan vinnas jenom utbyte av synonym, varvid det konjicerade verbet spetsställes: *segja honom skal*. Återstår sålunda att liksom i Christeforusvísur 7 (§ 250) rädda det förolyckade slutrimmet. På båda ställena är '*uat*', dvs. *fat*, det enda möjliga. Jfr § 67 E. Här betyder *fat* 'jick', 'hade kommit'. Alltså:

*Suaradi uti sa er fat
segia honom skal fiandinn þat.*

§ 238. Jóhannesdiktur visar samma allmänna struktur som Andreasdiktur I (§ 229). Oregelbundenheter i stavfördelningen kunna liksom i sagda dikt avlägsnas jenom lämpliga omflyttningar.

A. Raderna 1—3 enl. hs.:	Ursprungligen kanske:
<i>Þennann þrijdir Iesu äst og ættinn mæt</i> str. 2.	<i>Þennan Iesu þrijdir äst og ættinn mæt.</i>
<i>Kom hann vpp vr brunanum þiartr þlijdur og hreirn</i> str. 12.	<i>Kom hann þiartr vpp vr brunanum þlijdur og hreirn.</i>
<i>Nijutigi atta är og einu betur</i> str. 21.	<i>Ar[a] niju tigi atta og einu betur.</i>
<i>Grofinn var full af himna hueiti enn horfinn molld</i> str. 25.	<i>Grofinn af himna full var hueiti, enn horfinn molld.</i>

B. Raderna 4—6 enl. hs.:

*lati mig skjra
dicktinn dijra
drottinn minn str. 1.*

*þessi þia
miuk Maria
meiann agiæt str. 2.*

*þar ried standa
lofdungz landa
læri sueirn str. 6.*

*sem hann var skicærr
og krapta kicærr
enn karlmann eirn str. 12.*

*þu skallt skicærr
og krapta kicærr
koma til mijn str. 20.*

C. Raderna 7—10 enl. hs.:

*modir mæta
son þinn sæta
siadu hier
sa var Johannes str. 7.*

*gudz af slijku
lijfir ad lijku
lærisueirn
liufi Jóhanes str. 12.*

*vard ad moldu
fiell ad foldu
hid forna hoj
firir þig Jóhanes str. 16.*

Ursprungligen kanske:

*lati mig dijra
dicktinn skjra,
drottinn minn!*

*þessi Maria
miuk [ok] þia
meiann agiæt.*

*þar ried landa
lofdungz standa
læri sueirn.*

*sem hann var kicærr
og krapta skicærr
enn karlmann [n]eirn.*

*þu skallt kicærr
og krapta skicærr
koma til mijn.*

Ursprungligen kanske:

*modir sæta,
son þinn, mæta,
siadu hier!
sa var Johannes.*

*gudz ad lijku
lijfir af slijku
lærisueirn
liufi Jóhanes.*

*vard ad foldu,
fiell ad moldu
hid forna hoj
firir þig, Jóhanes.*

§ 239. I Jóhannesdiktur saknas en rimstav på fyra ställen:

A. Då i 24 av de 26 stroforna den korta slutraden allittererar, måste detsamma antagas hava jällt också i str. 1 och str. 5. Lämpliga adjektiv var det gott om: *prúðan*, *kyrr* osv.

B. *lijkinn *nærdu*
folkz og hrærdú
fridar vmm torg str. 14.

Rimmen bildas rätteligen av *færdú* : *folkz* : *fridar* och av *færdú* : *hrærdú*. Den postulerade verbalformen finnes faktiskt i en avskrift, men intager där den plats, som tillkommer *hrærdú*. Om **n* (oriktigt) : 'u' (skrivform) : *f* (riktigt) se bl. a. §§ 67 E, 104.

C. *blotmenn alla*
*konga og ialla
i burtu rekur str. 15.

Utjivaren: '*konga* vistnok fejl for et ord med *b* i forlyd.' Utan tvivel. Engros-bortdrivande av kungar var just då inte modärnt. Finns det väl något ord, som grafiskt och logiskt ligger närmare än '*borga*', dvs. (med förkortningstecken) *borgara*?

§ 240. *Bratt er hann reckvm . .*
ok rekin j fiotur ok streing Thómasdiktur 10.

Det heter i noten: 'Der maa mangle et ord i linjen foran el. efter *reckvm*.' Det bör vara ett allittererande ord. Och intet ord torde vara sannolikare än *rádinn*, 'förrådd'.

§ 241. **raudd hans e<r> se<m> lati i ludr* Bartholomeusdiktur 11.

Utjivaren anmärker: '*raudd* tvivlsomt, *d* (2) ligner *zt*. *i* synes överflödigt.' Jag bibehåller både *zt* och *i* och läser:

rauzt hans er sem lati i ludr,

'hans röst är, som om man blåste i basun'.

§ 242. Till Barbárudiktur.

A. *Trúde ei sá er til hennar sagdi* A 13.

Uppl.: 'Trúde ei, oprdl. Trúdurinn? (brugt som skældsord bl. a. i rímur).' Troligen icke. B-texten har på motsvarande ställe *Otrür var* (mom. E).

B. *Hann tók *sína hialta skóði*
*hió *so høfud af sínu jóde A 21.

Dessa söndergångna rader motsvara B-textens *Höggur hann þa med hialtaskóde | høfuded burt af synu jóde* (str. 26). Istf. 'hió so' har en handskrift *høggva*.¹ Den enklaste emendationen torde vara:

Hann tók sínu hialtaskóði
høggva høfud af sínu jóde,

'han (tog och) högg med sitt svärd huvudet av sitt barn'.

C. **samin diktin lát nú kunna*
þer at líka A 26.

Den äldre participformen jer korrekt rytm: *samdan*.

D. **Hun kvadst ecke þiona þianda*
þo hun kiæmist i nockurn vanda B 22.

Då man jämför ett sådant ställe som

Vinr réð þrátt at þjóna
þýðr Máriú lýða EGils. 1, 9,

vill man järna istf. det betydelsefattiga och värstekniskt odugliga pronominet insätta någonting sådant som *Þýð*.

E. För övrigt kan åtskilligt hyfsas till enligt NN § 2983 eller jenom lämpligt variantval, t. ex.: *eilífann bad (-|[△]xx) eldinn granda | øllum godin sem trúa á* A 16 (likn. B 22), *sál þeirra lát (-|[△]xx) fridnum ná* A 22, *Barbara mun (-|[△]xx) byrtast kunna* A 23, *Otrür'r sa til*

¹ Här föreligger ett misstag av förf., då *høggva* hör till str. 20. Red:s anm.

hennar sagde B 17, *af þo hann visse vyfenu hreina* B 18 (jfr § 123),
var honom sarleg grimd i hiarta B 21, *hun þo yrde þynu ad hliota* B 24.

§ 243. *Veiztu mik briota*
*okit liota
gudi minum mot Ceciliudiktur 23.

Två gånger omnämnas stället i inledningen utan försök till rättelse: 'allitterationen vistnok forvansket' och 'en metrisk fejl efter gammel kvantitet er *okit* (teksten er her mistænkelig).' Både allitteration och kvantitet bliva normala vid omändring i anslutning till en vanlig fras, som för mig erbjuder sig spontant: *brjóta bág í móti e-m*, 'sätta sig upp emot någon'. Omkastning av substantiv och possessiv i den tredje raden skapar överensstämmelse med *sinum manni* str. 10 och *uori þin* str. 26 (där possessiven allitterera), jämförda med *líkama minn* str. 9 och *þinn fullting fá* str. 29 (där possessiven icke allitterera). Alltså:

Veiztu mik briota
bág in liota
minum gudi mot.

§ 244. Enligt inledningen till *Vísur* Ceciliu har slutraden i str. 1, 2, 6, 8 och 10 ingen allitteration. Utjivaren har ej beaktat, att ifrågasvarande rader — likt motsvarande rader i *Vísur* af *Máriu Magdalene* II — 'knyttas med enkelt rimstav' till de närmast föregående: *jaþnan* : *under* str. 1, *þig* : *þina* str. 2, *hæuerska* : *hlut-laus* str. 6, *ðll* : *under* str. 8, *fylg* : *fylgi* str. 10.

De tre takter, som kallas 'mistænkelig efter gammel kvantitet', äro av skiftande art. Jag läser *þidur* [*hann*] str. 5, *er hann* str. 7, *Hefur mig* str. 10.

§ 245. *huat er hun miste*
þa hana glæpurenn giste
fru Cecilia minztu min.
mærin guds þo uerde *ek þinn
salena *sorgum *giste *Vísur* Ceciliu 3.

Istf. textens *þo uerde ek þinn* insätter utjivaren förslagsvis *þá verð*
eg í þín. Kanske snarare: *þó verðemk* (drabbar mig) *þín*. I *sorgum*

kan *um* gå tillbaka till *-inn*; jfr § 37. Det därpå följande rimordet är en upprepning av det föregående *giste*. Om det ovälkomna *g* utelämnas, blir rästen '*salena sorginn iste*', dvs.:

salina sorgin niste,

'och sorjen jenomborrar min själ'.

§ 246. *seint er slikt at greina
fru Cecilia hreinleiks höll
hialpenn min er folginn öll
under bæner *þinar* Vísur Ceciliu 8.

Rim lika korrekta som första strofens *blidu : kvidu : stridu : sidu* möta i alla stroforna utom i den åttonde. Såsom sista led i rimserien *meina : steina : greina* : — väntar man ett ord på *-eina*. Utjivaren föreslår: *undir bæn þína eina*. Jag tänker närmast på ett favoritrim i Midaldakvæði:

under bæn þin hreina.

Från ett bläddrande på måfå antecknar jag: *uífit hreina* II 73⁷, *sprundid hreina* 90¹, *konginn hreina* 99¹; jfr 72^{9, 11}, 85¹⁴, 94¹ osv.

§ 247. *Sialldan frem ek hin fegri uerk
ek *ber þui kinn so rioda* Vísur Ceciliu 9.

Utjivaren föreslår *þæ ek*, 'jag får'. Närmare ligger *fer*, 'erfar'.

§ 248. *þo er ei giorla gledenar slekt
gripen fra brioste minu
rydur af raddar linu Vísur Ceciliu 10.

Upplagan jer ingen ledning vid tolkningen. Om man läser *rudd* (till *ryðja*), skulle man kunna översätta:

'Dock är icke ett glättigt sätt
helt taget bort från mitt järta,
undanröjt från min tunga.'

§ 249. *ef villt þu *hia mier standa* Vísur Ceciliu 11.

Den felande allitterationen kan lätt vinnas jenom utbyte av *hjá* mot synonymet *við*.

§ 250. *skyra uerdur skotnum þat
huat skioldungs sueit j hollu *uar* Christeforusvísur 7.

Rimfelet, som i upplagan endast konstateras, är detsamma, som rättades i § 237. Läs: *fat*, 'jick på med'.

§ 251. **Vatna ok fasta ok ueita aud
uoru ucer skyllder* Christeforusvísur 22.

Att läsarten *Vaka* är den riktiga, framgår av svarets *uokur nie hungur*.

§ 252. *Himna drotten hialpe os
heilagur andi ok blezadur kross
eingla 'fedur sem olld ok' grid
aller helger bue os frid* Christeforusvísur 39.

Den tredje raden är söndergången. Jag framlägger ett försök till tydning.

Bönen är riktad till den treenige guden, till änglarna och till helgonen — trefaldig mäktig jählp. Uttrycket '*eingla fedur*' går möjligen tillbaka till en i engelska medeltidslegender bevarad förbindelse svarande mot fe. *engla fēda*, 'änglars skara' (jfr Christ und Satan 221).

Bönen uttryckes jenom *hialpe*, *sem(e)*, *bue* — tre parallella optativer.

Handskriftens *o^o*, en förkortning som den eljest icke brukar, är resultatet av en ändring. Meningen är kanske *ō*. I sådant fall: *os . . oldom . . os* — tre parallella dativer. Harmoniskt ter sig: 'Himlars herre . . jählp oss! Änglars skara skaffe människorna trygghet! Alla helgon berede oss fred!'

§ 253. *fird af freistni *ok klungri* Dorotheudiktur 9.

Sannolikare än denna hopkoppling av det abstrakta 'frestelse' och det konkreta 'törne' är *freistni hlungri*, 'frestelsens törne', likt *ilsku*

klungr, 'ondskans törne' Gd 1, *angrs klungr*, 'smärtans törne', EGils. 1, 19.

§ 254. *letu a stodinni standa ...*
fellekt god suo *hatt Dorotheudiktur 10.

Adjektivet *felligr*, 'otäck', 'stygg', 'vederstygglig' [mlt. *fellich*, 'garstig', 'böse'] är i ordböckerna lika osynligt som synonymet *fellr* NN §§ 1358, 2992 D. Till avlägsnande av det fulla rimmet (*hatt . . hatt*) föreslås i upplagan *brátt*. Man kunde också tänka på *flátt*, 'falsk', som grafiskt står unjefär lika nära och logiskt kanske vore att före-draga. Den extra rimstaven (*f : f*) skulle icke utjöra något hinder; jfr str. 17 (§ 256).

§ 255. *uar sem uifit stęði*
j *mundangs heitri laug Dorotheudiktur 13.

Huvudstav fattas. Bland lämpliga ersättningar för det värstekniskt odugliga *mundangs-*, 'lagom' nämner jag '*uildar-*', 'välbehagligt' (§ 88).

§ 256. *Heyrd þu meýian meða*
*míllđ ok *uegsamleg
lattu oss lostu beða
adr en líđur þetta líf.
med blídum beða rome
braugnum myskunn *fer
oss a efsta dome
þui ertu Crísti kíer Dorotheudiktur 17.

Fyra gånger i denna dikt har författaren anlitat det behändigaste rimmet på *líf* och detta i alla kasus utom nominativen (*lífi : uífui* str. 2, *lífs : uífs* str. 8, *líf : uíf* str. 12, *uíf : líf* str. 15). Varför skulle han inte hava anlitat samma ord också i str. 17 istället för att fördärva värsen? Ett *míllđ ok uegsamt uíf* kan inte hava stört honom jenom sin extra rimstav (*u- u-*), eftersom en dylik möter på två andra ställen i samma strof (*l- l-* i den fjärde raden och *C- k-* i den sista). Tvärtom frestas man att fråga: Har icke denna åkallans strof sådan extra pryd-nad i alla de jämna raderna? Till objektet *mýskunn* i den sjätte raden

passar 'ber' bättre än 'fer': jag erinrar mig *bera várkunnir* Has. 41, *bera vægð* Þmáhl. 1, Evids. 4, men icke något *færa vægð* ell. dyl. Vad kvantitetsförhållandena angår (*béra : færa*), kunna de icke hava någon avjörande betydelse i en dikt med rimmen *pretta : rétta* eller *pér : er*. I normaliserad jestalt skulle det hela komma att se så:

*Heyr þú, meyjan mæta,
mílt ok vegaamt víf!
Lát þu oss lögstu bæta
áðr en líðr þetta líf!
Með blídum bæna rómi
brögnum miskunn ber
oss í efstum dómi,
því ert þú Kristi kær!*

Det behöver kanske särskilt påpekas, att *því ert þú* icke betyder 'därför är du', utan 'därför att du är' (med ordföljd såsom i rad 4); jfr § 92.

---

§ 257. *Hallvardur ä Hlijdarenda*
er ei þungur ä *leste Kvæði um sankti Hallvard 26.

Istf. *þungur á lesti*, 'tung till slut', förmodar jag *þungur á leiste*, 'tung på foten', 'sen att komma (till jálp)'; jfr *mér er fótr þungr*, 'jag är tung på foten'. Rimordet är *freste*. Jfr å ena sidan *enda : henda* str. 1, *teita : heita* str. 2 osv., å andra sidan *siukur : diupid* str. 14, *aude : reyde* str. 15 osv.

---

§ 258. På flera ställen i Magnúsdiktur avviker stavplaceringen från den vanliga; jfr bl. a. §§ 269, 274. Exempel:

I handskriften:	Ursprungligen kanske:
<i>þau mega heita hellzt ágæti</i> str. 1.	<i>heita mega þau</i> etc.
<i>suoat ek geti nu greint ed sanna</i> str. 2.	<i>greint suo at nu ek geti</i> etc.
<i>þessir fiengu frur suo dyrar</i> str. 3.	<i>fiengu þessir</i> etc.

Liknande: str. 8³, 12³, 25⁵, 30⁵, 32³, 34⁵.

- § 259. *I *uppvegxti seigia eigi godan
yta nöckrir þenna mann* Magnúsdiktur 6.

Rytmen kräver den yngre, ändelselösa dativformen *uppvegxt*; jfr *vönd*, *vörð*, *þrom*, *þork* osv.

- § 260. *Vmm Orkneyjar sveitinn suinna
sæmdar manni iallz nafn *gaf* Magnúsdiktur 17.

Verbet borde rimma med *þar* och *uar*. Rimfelet påpekas i inledningen, dock utan att någon emendation föreslås. En sådan ligger nära till hands: *bar*, 'gav', 'tillade'. Att *bera e-m e-t*, *bera e-t á e-n* är att 'bære noget paa en Person, især med Bibegrebet at denne derved begaves, udrustes, udsmykkes' (Fritzner).

- § 261. *þaut um ríkit ludurín *giallr* Magnúsdiktur 24.

Skrivaren upprepade av misstag ett föregående rimord: **sniállr*. Detta ords andra bokstav är numera utplånad. Jón Þorkelsson läste *s[k]iállr*, Jón Helgason läser **giallr*. Båda orden jiva uttryck åt stridslurens jälla, skrällande läte. Men varför frångå Jón Þorkelssons läsning? Varför står väl i handskriften den först nedskrivna bejyn-nelsebokstaven kvar?

- § 262. *eigi skulum kuat *skelving stranda
badir hedan med fjortí ná Magnúsdiktur 34.

Utjivaren: 'mon (med en ufulstændig kenning): *skeljungs stranda* | *skerðir?*' Jag tänker mig istället den fullständiga kenningen *skel[k]ving[s] stranda*, 'sköldarnas', därvid tillämpande NN §§ 467, 593, 1101, 1555 osv. 'Sköld'-kenningen *skelkvings strönd*, 'svärdets strand', tillhör gruppen *sverða nes*, *logðis eid*, *hjør laut* osv. Nominal-förbindelsen *skelkvings stranda* | *skerðir* är placerad likt *helgan þenna* | *heran* str. 42.

- § 263. *syn *augum sveigir rita
seggir toku burttu frá* Magnúsdiktur 40.

Uttjivaren anmärker: 'syn, herefter maa der mangle et ord, f. eks. *af*; AM foreslaar *hans*.' Jag skulle snarast vilja föreslå ett tredje: *fra*. Detta *frá augum . . burtu frá* vore likartat med *á . . steini . . upp á* och liknande uttryck i § 129 a. Det medjives emellertid järna, att även synonymer (såsom *af . . frá*) kunna dana sådan logisk tautologi som *af . . af, frá . . frá* osv. Ett exempel är *Skotlandz til . . lat mik sendast a* str. 33.

Ojillandet av **af . . á* i § 129 beröres jivetvis icke av detta resone-mang.

§ 264. *Vaskan mann sier uendi hnyia
uarga flocka skogi fra
beint þar at sem benia lyia
brodir hans a uelli læ
átu sinni giora upp at spyia
allir sidan burttu gá* Magnúsdiktur 48.

I noten frågas: 'benia, oprdl. *benjar?* (og *bróðir* i flg. linje akkusativ).' Vilken betydelse uttjivaren tänker sig inlagd i en sådan text, vet jag ej. Den oförändrade texten (med *brodir* = *brodur*¹) översätter jag så: 'Han ser den raske mannen med en stav driva varjflockar ifrån skogen rakt till det ställe, där hans broders sårslamsor hade legat på marken. Sin åtel spy de upp. Sedan gå alla bort.'

§ 265. *faallda nauunnu
fegre litu þeir *aunguan *suannáá
merkiligre enn *Margaretv* Margrétarvísur 2.

A. Strofens början fattas. Eftersom '*nauunnu*' och '*suannáá*' borde rimma, men icke jöra det, ändrade Jón Porkelsson det förra till *nanna*. Jag ändrar istället det senare till '*saunnu*'. Från betydelsesympunkt är saken likjiltig: meningen är i vilket fall som helst den, att Margareta var den fagreste bland kvinnor. Men det förefaller mig, som om frestelsen att ändra ett antagligen i klart sammanhang uppträdande *nanna* till '*nauunnu*' skulle hava varit mindre än den att uppfatta '*aungua saunnu*' ('ingen i sanning', NN § 2407, Metr. § 16 A) såsom *aunguan suanna* ('ingen kvinna').

B. Egennamnets **-v* bryter mot värsschemat (— x | — x | — x | —).

¹ liksom i I 309^a och I 382^{9a} och likt *moðir*, jen. och ack. I 314^a, 310^a.

- § 266.   **stígann vpp logdu sleiginn yfer elldi
sarliga þetta greifann hrellði
hann gat ecke at henne giert* Margrétarvísur 6.

I 'stígann' . . 'sleiginn' . . 'sarliga' har allitterationen rákat i olag. Vad en av utjivaren föreslagen ändring *sarliga* > *stórliga* skall tjäna till, är mig obegripligt. Felet ligger rimligtvis i det första ordets **st-*. Männe *sigann*? *Sigi, segi, blóðsegi*, 'blodig massa'.

§ 267. Det onöjaktiga rimmet *pinum* : **pinu* Margrétarvísur 8 botas lätt. Den vanligare singularen har vid återjivandet trätt i pluralens ställe. Jfr *syskinum sinum* : *öllum pinum* i Vísur af Mária Magdalene I 14.

- § 268.   *Prælar hans j *samri stundu
þetta hus j garden fundu* Margrétarvísur 10.

Också här (jfr § 267) har en vanligare förbindelse trängt in. Läs: *j þessi* (eller *þeiri*) *stundu*.

§ 269. I Margrétarvísurs bevarade strofslut stå rimstavarna i första och tredje takten (fjorton gånger, om str. 11 medräknas; se nästa paragraf) eller också i tredje och fjärde takten (två gånger); jfr § 258. Str. 10 med sin rent prosaiska ordföljd bildar ett undantag. Ursprungligen stod rimligtvis:

allt hun sá huad inne var.

- § 270.   *alldri leit hun *vera grey* Margrétarvísur 11.

I noten läses: '*vera* ɔ: *verra*.' Detta är riktigt nog. Men det ursprungliga ordet är tydligtvis *ærra*, 'galnare', 'ilsknare'.

-
- § 271.   *Þriu voru syskinn sætu
sancta Martha ok Lazarum
Mariu *sællar mætu* Vísur af Mária Magdalene II 3.

Jag ser ingen bättre utväg än att läsa *sælli*: 'Tre voro de älskliga syskonen: sankta Martha och Lazarus, de för den välsignade Maria kära.'

§ 272.

*drottinn . .**situr til snæðings jñne**Simonar Vísur af Máuú Magdalene II 16.*

Utjivaren frágur: 'oprdl. í inni?' Avböjes av dubbelt skäl. Till-satsen stör rytmen. Och även om så icke vore förhållandet, skulle man inför jämförelsen med *sitja sali*, *sitja bæ*, *sitja Jórúík*, *liggja inni*, *liggja sæving* (NN §§ 289, 1735, 3224) hava ringa lust att ändra.

§ 273.

*ilm um *hus allt kendi***ogurligana *pottu sæt Vísur af Máuú Magdalene II 18.*

Söndergången. Den första radens allitterationsfel är beaktat i upplagan. Den andra radens meningslösa bejynnelseord kvarstår. Jag läser:

*ilm um allt hus kendi**ofurliga [s]ua potti sæt,*

'doften kände man i hela huset, så att det tycktes övermåttan juvligt.' Om *n : u* se § 104.

§ 274. I Vísur af Máuú Magdalene II jäller för strofernas femte rad grundschemat (x) - x | - x | - x | - x | - x, på vanligt sätt varierat och med rimstavarna i första och tredje takten. Av de 70 stroferna visa 61 full överensstämmelse härmed. Understundom har enkel omkastning skett vid subjekt och verb (**ek hefi* str. 51) eller vid huvudord och attribut (**dicktan þessa* str. 69). Vidsträckt anslutning till prosans ordföljd har medfört stavplacering

A. i *andra och tredje takten. Ursprunglig ordföljd förslagsvis: *hun líkama smyr þa lausnara uors enn hreina* str. 18, *á mætu heiter hun Máuú Magdalena* str. 24, *næsta feck hann nöckut snaugguan dauda* str. 31, *daprur uard hann daudans dyr at ganga* str. 37, *enn dauda epter drottens uors ens sara* str. 40, *omauguligt er þat muer j kuæði at greina* str. 58.

B. en enstaka gång i *andra och *fjärde takten. Handskriftens **hun mun nærre os j nauðum standa* str. 45, av utjivaren ändrat till **hún mun oss í nauðum nærri standa*, bör vara: *nærre oss í nauðum hun mun standa*.

§ 275. *er audmiukliga kriupa til min* Vísur af Máriú Magdalene II 20.

I inledningen till dikten sammanställas den 20:nde strofens *-liga* med den 18:de strofens *-ligana*. Ett *-liga* betecknas såsom 'uriktig efter den gamle stavelseskvantitet'. Det hela är mig dunkelt. För det första kan **-ligana* under inga förhållanden räddas (§ 273). Och för det andra är *-liga* så korrekt, som det kan vara: det på upptakten följande *aud* | *miukliga* | *kriupa* svarar rytmiskt mot citaten i NN § 3419.

§ 276.

Iudas ...

*.. kærer at dreigit se af ser kaup
prietige peninga picker honom upp áá uanta
enn tíunda part þat true ek at se
hann telie áá þe*

suo hafi parit panta Vísur af Máriú Magdalene II 21.

När Maria smort Jesu fötter med en olja värd 300 pänningar, beklagar Judas, att han gått miste om försäljningen (*kaup*), därvid tänkande på de 30 pänningar, som han hade kunnat behålla för egen del. Därtill fogas kommentaren *enn tíunda part* osv. Utjivaren anmärker: 'teksten uklar.'

Par n. betyder 'skav', 'bit', 'smula'. Verbet *panta* betyder 'beställa', 'styra om', 'sörja för'. Meningen synes vara: 'Tiondedelen menar jag att det är. Han må räkna efter på beloppet. Så må han hava att sörja för sin lilla procent!' Den tog han enligt den följande strofen ut i de trettio silverpänningar, som han erhöll för sitt förräderi.

§ 277. I Vísur af Máriú Magdalene II visar i allmänhet en strofs slutrad antingen självständig allitteration eller ock anslutning till föregående värspär. Tre undantag kvarstå orättade i upplagan. Utbyte av synonym skulle jöra till fyllest:

sier giorer *hialpar beida:

sier giorer bota r beida str. 25,

uid *fauður ok helgan anda:

uid herra ok helgan anda str. 45,

huat hann hefur *att um lida:
huat hann hefur haft um lida str. 52.

Varje gång är det ett kurant uttryck som smugit sig in.

§ 278. För ovannämnda slutrad jäller det rytmiska schemat (x) — x | — x | — x med de vanliga varianterna. Två avvikelser märkas:

þat | stofnar til (— — x) | storra | nauda str. 31,
þa | mier þicker (— — x) | mest áá | liggja str. 65.

I det första fallet kan man i anslutning till den 39:nde strofens *til | storra | stofna | nauda* läsa *til | storra | stofnar | nauda*. I det andra fallet kan ett enstavigt verb, sådant som *tér* eller *mun*, hava fått vika för en form av det vid *á liggja* ofta använda *þykkja*; jfr hos Fritzner (II 517): *er honom þótti á liggja, þótti oss nú á liggja*.

§ 279. *Jarteign furdu þina*
af *manni einum mun ek enn tia Vísur af Máriú
 Magdalene II 33.

Uppenbarligen har ordet för 'man' undanträngt ett allittererande, snarast mindre vanligt synonym. Utjivaren föreslår *fyrða*, jen. pl. Man skulle också kunna tänka på singularformen *fjörvi*; jfr NN §§ 696, 700. Beläggställen: *Kent hefr fjörri, hvé* etc., 'visat har mannen, hur osv.' Þórm. 1, 13, *Olli fjörri, áðr fell* etc., 'mannen vållade, innan han föll, osv.' Þórm. 1, 15, *fjörri ok brjónar* Pul. IV j 5 (tillsats efter idel kollektiver och pluraler, endast i huvudhandskriften), *Lof es flutt fjörum fyr gunnörum*, 'lov är bragt inför stridsraske män', Ht. 80 (i Lex. poet. under *fjörvar*). Här eventuellt: *af fjörvi einum*.

§ 280. *liosenn öll þau lifdu j huse *finu* Vísur af Máriú Magdalene II 48.

Rimordet är *kæru*. Utjivaren föreslår *skæru*. Också *mæru* jinge an. Men återklangen av eddans tonfall framlockar ett tredje förslag. Jag åsyftar Grímnismáls

*þar vörðr goða
drekkr í væru ranni
gláðr inn goða mjöd,*

'där gudars väktare
i juvlig boning dricker
glad det goda mjöd.'

- § 281. *trautt mun uera suo af giord ill
þess idrazt uill
hann mune hialpenn bresta* *Vísur af Máriú Magdalene*
II 53.

'Knappast månede dens missjärning, som vill ångra sig, vara så ond, att det för honom slår fel med jælpen'. Tankegången är densamma som i

*Eigi mun svá aumligr
iðrandi, ef þik biðr,
fariz hann* *Mv. III 27 (Metr. § 23).*

- § 282. *þolda ek illa þvi uar uer
þat *moti mier *er
þeim yfer mig áttu at bioda* *Vísur af Máriú Magdalene*
II 55.

Den stjärnprydda raden bryter mot det schema, som jäller för motsvarande rad i diktens övriga 69 strofer. Betoning av bejynnelseordet (såsom t. ex. i *er þo uestur* str. 5, *suo er min sidur* str. 57) alstrar, ifall de övriga orden bibehållas, otillåten tretaktighet. Betoning av *moti* och *mier* skulle dana en okänd typ. Jag avlägsnar det ord, som icke kan inpassas i värsschemat, och läser (normaliserat):

*Þolda ek illa — þvi var verr,
þat mér [b]err —
þeim yfir mik áttu at bjóða.*

'Jag tålde illa — tyvärr, det händer mig — dem, som hade att befalla över mig.' Likvärdigt vore: *þat mér [f]err.*

- § 283. *'leti' hefi ek langt ur öllum mata
skufat í burt minn skaparenn þyður
at skyllðan byður* Vísur af Máriú Magdalene II 56.

Uppl.: *'leti* .. forvansket?' Säkerligen avses icke lättja, utan *læti* .. *ad skyllðan byður*, 'det beteende, som plikten bjuder'.

- § 284. *hennar sal þu hialpa af allri mæði
huort heldur þarf *med lindinn vífs
lidenn eda lífs
þo fatækligt se fræði* Vísur af Máriú Magdalene II 66.

Stället betecknas med rätta såsom förvanskat. De två stavarna i den korta raden korresponderande med en stav i den föregående långa raden saknar motstycke. Då diktaren ber både för sig själv och för släkt och vänner (str. 64), är det rimligt, att han ber icke blott för den kvinna, som manat honom att dikta, utan också för hennes närmaste. Jag låter därför de allittererande förbindelserna byta plats och antar förväxling av *'liudum'*: *'lindinn'*; jfr § 37. Alltså (normaliserat):

*Hennar sál þú hjálpa af allri mæði,
huert heldur þarf [hun] lídin eda lífs,
með lýðum vífs,
þo fátækligt sé fræði!*

'Jälp du hennes själ — jämte hennes anförvanter — ifrån all möda, vare sig hon behöver det i döden eller i livet — om nu också kvädet är tarvligt!'

- § 285. Till värstekniken i Nikulásdiktur.

- A. *drottins *uinurin
dyrdin þín
er dásamlig* str. 2.

I inledningen anföres *vin* - : *þín* såsom rimfel. Den ena handskriften har **uinurin*, den andra har **uinur*. Normalt är *uin* : *þín*.

- B. *eitt huert uelldur*
*mier er helldur
ð ðdru lyst str. 10.

Här stå 'to rimstave i stedet for tre'. Den tredje har gått vilse:

er mier helldur.

Jfr *er til rada* str. 3.

- C. *Signadur stigur*
ur sæmdar sæti
suinnr ok skyr str. 11.

En omflyttning liknande dem i § 214 skulle skänka bättre stavfördelning:

Signadur sæti
ur sæmdar stigur
suinnr ok skyr.

Likartat är:

herrann mæti
i sæmdar sæti
suarar ð mot str. 14.

Bättre:

herrann sæti
i sæmdar mæti
suarar ð mot.

- D. *Bragna grædir*
blinda ok oda
*lægir sio str. 22.

En rimstav fattas. Med ett litet plus blir felet avjälpt: *bægir*, 'står emot', 'bekämpar', 'betvingar', 'kuvar'. Jfr skriftens 'er . . bedrohete das Meer' (Matth. 8, 26) och textens 'blezadi sidan bylgju strida' (str. 16).

- § 286. *nema þu latir*
liufur i bati
at læra mig Nikulásdiktur 2.

Detta *bati*, som även lästs såsom 'hati', och som med tvekan tolkats såsom *hóti*, synes mig icke innebära någon svårighet: för diktarens inre blick står den man, 'priflig, blíðr', som 'þegnar litur í hafsins megni upp á skip' (Nikulásdrápa 43)!

§ 287. *suo at eg *meiga j sætri rædu*
vm sælann Nichulas nockut mæla Nikulásdrápa 5.

Den första av de anförda raderna säges i inledningen sakna assonans, 'med mindre man lægger et unaturligt tryk paa *ad*'. Naturligt finner jag att istället för **meiga* insätta det assonerande synonymet: *suo at eg næða . . mæla*, likt *ef ek næða . . sofa* Hfr. Lv. 19, *ef þú vaxa næðir* Fáfn. 7, *för lād af läde . . og kunngiðra næde Jesu nafn* Pálsdiktur 14.

§ 288. **Fridsamur var vm aldur og æfi* Nikulásdrápa 36.

Till bot för den felande assonansen har föreslagits utbyte av *æfi* mot **æði*. Utjivaren avböjer, men framställer icke något nytt förslag. Felet torde icke vara att söka i den synnerligen fasta förbindelsen *aldr ok æfi*, utan i bejynnelseordet. Bland olika möjligheter nämner jag:

Fridgiafi var vm aldur og æfi.

Jfr motsvarande rad i str. 34:

hreinlifur var alla æfi.

§ 289. *Hann vaknar skiott og virða reiknar*
verða *sæmd þa er rangliga dæmduzt Nikulásdrápa 50.

Förmodligen: *verða sæmdar er osv.*

§ 290. *Semur nu heit *at sueinin lati*
sendazi aptur med guddoms krapti
at gefa til Syon gnog audæfi Nikulásdrápa 66.

Läs ef: 'Han (den rike mannen) avlägger nu ett löfte, att ifall han (Nikolaus) låter ynglingen sändas åter jenom gudomlig kraft,

jiva osv.' Ordföljden är den i äldre språk vanliga: fe. *secan, gif* . . , *pat eow* . . Elene 574ff., mlt. *bedachten, wen wy* . . , *dat sik* . . Redentiner Osterspiel 1270 ff. osv.

291. *Pafugls hefer þu pryði og dufu* Nikulásdrápa 84.

Det heter i inledningen: 'Naar *páf-* (med *f*) rimer med *dúf-* (med *v*), maa dette betragtes som et øjerim.'

För det första är i *páf-* : *dúf-* likheten för örat om också ej fullständig dock enligt gammal skaldepraxis tillräcklig för eventuellt assonanskrav; se därom NN §§ 3038, 3402 E.

För det andra behöva de båda judförbindelserna alls icke tagas i anspråk för assonansens räkning, eftersom denna fullt regelrätt tillgodoses jenom *hefer* : *dúfu*. Belysande äro talrika värser i samma dikt där den andra taktens finita verb vid åstadkommande av assonansen fått företräde framför den första taktens substantiv (*kongurenn lætur sueinenn sitia* str. 72), adverb (*skiotliga huarf fra byrlara starfi* str. 73) eller huvudverb (*bidia skulum vier byskup sælann* str. 86) osv.

§ 292. I Óláfsvísur I (liksom i II) bilda strofernas slutrader regelrätt egna allitterationssystem. Undantag enligt handskriften:

- A. *sudur vm sallta geima*
sneckiurnar liet hann sueima
*austur ok vestur vm heima str. 2.

Sigvats Víkingavísur förtälja i början om österled. I fortsättningen spela de västliga och sydliga kusterna en dominerande roll. Den ursprungliga lydelsen kan hava varit:

sudur vm sallta geima
sneckiur liet hann sueima
vída ok vestur vm heima.

För en återjivare låg det nära till hands att insätta det tredje väderstreckket; jfr det stereotypa *austr ok vestr* HHund. I 4, *austr ok vestr með útsjónum* Stjórn 74 (Fritzner).

- B. *credo kendi ok fræði*
kristnadi folk med mæði
*kongligt hafði hann æði str. 7.

När Olof Haraldsson tvang norrmännen att antaga kristendomen, jick han inte precis hovsamt tillväga. Tvärtom. Men efter sin död fick han hela sitt liv utsirat så, som ett nyvordet helgon ägnar och anstår. Det heter: 'Tron lärde han dem och kunskap, kristnade folket med möda; han hade ett kungligt sinn.' Sammanhanget mellan den tröga omvändelsen och det kungliga sinnet inser man inte riktigt. Men man behöver inte fundera över innehållet, eftersom själva formen är falsk. Istf. ett

kögligt

tänka vi oss ett

hógligt,

'hovsamt', precis det ord, som passar till helgonglorian och är ägnat att förklara långsamheten vid omvändelseverkets jenomförande. Förväxling av *h* och *k* är vanlig (§ 67 C). Till förvanskningen kan det föregående värsparets *c- : k- : k-* hava bidragit. Jfr för övrigt å ena sidan *hógligt æði*, *hóglyndi*, *hóglyndr*, *hóglundaðr* (Rósa 44) osv., å andra sidan *bartu kongligt æði* Tólf postula kvæði 6.

Anm. I nästa strof läs *giorsamliga* eller *giorsamligan* (NN § 3304).

- C. *med sinne sæmd ok pryði*
semur hann landzinsss lyði
*astuinur gudz enn pyði str. 11.

Man kan här räkna med inträngandet av ett vanligare synonym. Diktarens *góðvinur* (hos Blöndal, men ej hos Fritzner) har ersatts med det omhuldade *ástvinur*, som för övrigt uppträder också i början av nästa strof (liksom i Óláfsvísur II 14).

- § 293. *virða sviffti hann angrí*
veralldar villv langrí Óláfsvísur I 5.

Allitterationen har råkat i olag. Jón Sigurdsson ville ersätta *virða* med *seggi*. Härtill anmärker utjivaren, att i sådant fall också *veralldar*

finge ändras (*seggi : svipti : s-*). Det ser sålunda ut, som om även utjivaren i *virða* sett en akkusativ och tänkt sig konstruktionen *svipta e-n e-u* (Fritzner mom. 3). Han anbefaller det naturliga jल्प-medlet att flytta om raderna:

*veralldar villu langri
virða svipti hann angri,*

'från världens långa villfarelse, från bedrövelse befriade han människorna'. Jag har endast att tillägga, att diktionen skulle vinna på uppfattning av *virða* såsom jenitivattribut till *angri*. Konstruktionen bleve då *svipta e-u* (Fritzner mom. 1), och harmoniskt framträdde tre likformiga led (jenitivfraser):

*veralldar villu langri,
virða svipti hann angri
ok þucans pinu strangre.*

'Bort han svepte världens långa villa,
människornas bedrövelse
och Satans svåra pina.'

Jfr för övrigt *svipti virða angri* med den åttonde strofens *eyddi vorrið eynd ok angri*.

§ 294. I Óláfsvisur I 14—18 förekomma dels spetsställda *hef ek, gef ek, get ek*, dels spetsställda **ek hefi, ek bid, ek veit, ek leita*. Korrekta äro värserna *hef ek nú helldur leingi* str. 14, *gef ek mig gudi til handa | get ek at þat mæni standa* str. 18. Detsamma jäller om *ek bid ad fyrir mier bæti* str. 15, *ek veit mig aullum vera dærs.*, *ek leita hialpar pinar* str. 16. Jfr NN §§ 3408 C, 3410 (sid. 18), 3422 (sid. 28).

Felaktigt är däremot **Ek hefi harm ok mædi* str. 15. Allitterationen kräver *Hefi ek harm ok mædi*. Så utjivaren med tvekan.

Vid bedömandet av det ovan anförda *ek bid* (str. 15) utgår jag från antagandet, att fel föreligger på annat ställe i satsen:

*Olafur *kongurinn mæti
ek bid ad fyrer *mann bæti.*

I noten föreslås *bið eg að fyrir mér bæti* | *blessaður kongurinn mæti* eller liknande. Ändringen *mann* > *mier* (*mér*) accepteras: förkortningarna *mⁿ* och *m^r* förväxlades lätt. Men istf. den jenomgripande omjestaltningen anbefaller jag en redaktion, där ett vanligt uttryck undanträngts av ett ännu vanligare synonym:

Olafur odling mæti
ek bið að fyrir mier bæti.

Handschriftens 'furste'-ord äro *drottinn* (två gånger), *gramur* (två gånger), *herra*, *kongur* (fyra gånger), *milding*, *odling*. Det på detta ställe värstekniskt odugliga *kongurinn mæti* ter sig som en efterklang av *kongurinn mæti* i str. 4.

---

§ 295. Undantag i handskrifterna till Óláfsvísur II från den i § 292 anförda allitterationsregeln:

adr var komit i vanda str. 1; läs: *var adur* osv.
af Abraham hann spadi str. 2; läs: *Abraham af* osv.
ok hugarins villu angri str. 7; läs: . . *illu angri*.
hann treystir aa þig fyrir alla str. 12; läs: *aa truir þig* (§ 123) osv.

§ 296. *þu <...>dir lýdum sniollum* Óláfsvísur II 8.

Läsningen är osäker. En handskrift har **hialpadir*. Men allitterationen kräver ett ord med bejynnande *p*. Man har föreslagit *plátadir*, 'bötte för'. Det tilltalar mig ej. Min tanke går omedelbart till verbet *plega* eller *plaga*, 'vårda sig om', 'sörja för'. Det samtidiga kontinentaljermanska *plegen*, *pflegen* synes hava haft grundbetydelsen 'sich für jemand oder für etwas einsetzen' (Kluge) och användes 'namentlich in Bezug auf Herrschaft und Amt' (Heyne). Det konstruerades med jenitiv eller dativ, t. ex. *des Reiches pflegen*, *einem Gast pflegen*. Alltså: *þú <plaga>dir lýdum snjollum*, 'du sörjde för raske män'.

---

§ 297. *ðruztur heyia*
enn alldri *flyia Óláfsvísur III 2.

Utjivaren föreslår ändring av *heyia* till **drýgja*. Boten söker jag på det andra hållet; rimmen bliva då *heyia* : *fleyia*. Kausativbild-

ningen till *fljúga* nyttjades även intransitivt: 'flyga', 'ila', 'springa', 'fly'. Så i *hestr fleygir of hauga* ÞjóðA. 1, 24, *fleygdi og stock*, 'flög och for', Rósa 84, sv. *fåren flöja*, 'fåren hoppa över'. Om stavningen (*ey* : *eyg*) se § 20, NN § 3133 C, om betydelseutvecklingen (transitivitet > intransitivitet) FF §§ 27, 34, NN §§ 5, 854, 1808, 3023.

§ 298. Två värstrader i Óláfsvísur III hava en rimstav mindre än de motsvarande fyrtiotvå:

A.   **kristna doma*
                          med tign ok soma
                          tempra kann str. 5.

Såsom ett till själva skriftdragen närliggande och till betydelsen antagligt attribut må nämnas: *trausta*, 'pålitliga', 'solida', 'rättvisa'.

B.   *suo hliodandi*
                          sem biodandi
                          *heim med sier
                          *tak nu sterka
                          aumbun verka
                          ut af mier str. 13.

Jag insätter försöksvis *seim* och *eig* och översätter: 'talande så som erbjudande juvlighet hos sig: hav (tag) nu av mig kraftig lön för dina järningar!'

§ 299.   *myskunn biarta*
                          af blidu hiarta
                          birter *hann Óláfsvísur III 8.

Man har insatt rimordet 'pratt'. Något närmare ligger 'hatt', 'i hög grad'.

§ 300. I 13 av de 15 stroforna i Óláfsvísur III allitererar den korta slutraden. I str. 12 väntar man ett attribut med bejynnande *v*, t. ex. *verdugur* eller *voldugur*. Det olämpligt anbragta *blezadur* (jfr str. 8) skulle passa förträffligt i str. 10.

Normal stavfördelning:

logi kom — audur
up gieck — raudur,
iafnan dom fieck rikur ok snaudur.

§ 304. *ä Stikla *staudum*
sem stendur skrif
stali klauftu buna hlif Óláfsvísur IV 4 (γ 1—3).

Den första raden saknar det väntade rimmet. Utjivaren betecknar detta förhållande såsom 'uden tvivl oprindeligt'. Jag menar istället: förhållandet är utan tvivel sekundärt. Det synes mig vara orimligt att antaga, att — om jag så får uttrycka mig — byggmästaren skulle på ett enda ställe i en eljest så skickligt uppförd byggnad hava med vett och vilja kastat yxan i sjön istf. att tillyxna en passande bjälke. Lika omöjligt, som det för utjivaren har syntts att tumma på det i sång och saga ständigt återkommande namnet (jfr t. ex. i Óláfsvísur II 9: *a Sticklastodum var stofnat kif*), lika tydligt framträder för mig en avskrivares benägenhet att för allt i värden få det med i texten. Så har rimordet ersatts med det värstekniskt odugliga *-stodum*. Och vilket detta rimord varit, förefaller mig vara självklart. Den branta stranden på en å, åbrädden, heter *árbakki*. Ån i fråga är *Stikl*. Ett synonym till *bakki* är *klif*, 'en brant, som man får kliva eller klättra upp för' [eng. *cliff*, 'brant', 'klippa']. Alltså:

a Stikla klif
sem stendur skrif
stali klauftu buna hlif.

'På Stikl-åns brädd, som skrivet står, klöv du med svärd den sirade sköld.'

§ 305. *dauda hins *dyra*
Haralldar hlyra Óláfsvísur IV 6 (α 2—3).

På två ställen i strofen tävla läsarterna *dyra* och *hijra*; se inledning och noter. Att *hijra* här är den riktiga läsarten framgår av allitterationsförhållandena:

dauda hins hyra
Haralldar hlyra.

Jenom **dyra* ryckas i allitterationsavseende de båda raderna ifrån var andra. Jfr nästa paragraf.

§ 306. *Herra Olaf huerr meigi allt þat skrifa*
er *gud will gefa
fyrir utan efa
huerium þeim sem heitr a þig
gull ok silfur er giektu fram m at kifa
gaft fyrir þeim þig uilldu fordrifa
lausnara worum likti hann sig
þin ynnilig nad
ok eilif dad
ertu gudz et æzta rad
þui eru skrad
å þessi læd
uerk þin morg ok uolldulig Ólafsvísur IV 11.

Jenom **gud* ryckas i allitterationsavseende de två första korta raderna ifrån varandra; jfr § 305. Jag läser

er oss will gefa
fyrir utan efa,

'som utan tvivel du oss vill jiva'. Det är helgonet självt som ursprungligen i denna dikt — liksom i Nikulásdråpa och många andra helgondikter — tänktes förläna timlig och evig välfärd. Under den protestantiska tiden utbytte man järna helgonet mot Gud eller Kristus.

Den sjunde raden får jälla såsom ett parentetiskt inskott, en för åhörare eller läsare beräknad reflexion. Jfr § 110 slutet.

Rejister.

(Omfattar även anteckningarna i Arkiv 54: 94—107.)

Utarbetat av Ewald Palmlund.

Allra kærasta. (Allra kærasta jungfrú
mín Mid.-kv. II ss. 261—264.)

- 1. § 208.
- 7. § 209.
- 13. § 209.

Andreasdiktur. (Mid.-kv. II ss. 291—
308.)

- I 1. § 229.
- I 14. §§ 230 B, 232 A.
- I 15. § 232 A, B.
- I 16. § 232 B.
- I 18. § 232 B.
- I 21. § 230 B.
- I 23. § 232 A.
- I 24. § 232 A.
- I 27. § 230 A.
- I 28. § 230 A.
- I 29. §§ 230 A, 232 B.
- I 30. § 232 A.
- I 31. §§ 232 A, 233.
- I 32. § 231.
- II 1. § 234.
- II 2. § 234.
- II 5. § 234.
- II 6. § 234.
- II 9. § 234.
- II 17. § 234.
- II 18. § 234.
- II Till. 1. § 234 B.

- III 3. § 235 A.
- III 8. § 235 A.
- III 9. §§ 235 A, 236.
- III 13. § 236.
- III 14. § 235 A.
- III 17. § 235 B.
- III 18. § 154.
- III 23. § 236.
- III 24. § 235 A.
- III 25. § 236.
- III 27. § 236.
- III 31. § 236.
- III 33. § 236.
- III 35. § 236.
- III 36. § 236.
- III 39. § 236.
- III 44. § 237.
- III 47. § 236.
- III 49. §§ 235 C, 236.
- III 52. § 236.
- III 53. § 236.

Anon. (X)

- III B 5. § 71.

Barbárudiktur. (Mid.-kv. II ss. 330—
341.)

- A 9. § 129.
- A 13. § 242 A.
- A 16. § 242 E.

- A 21. § 242 B.
 A 22. § 242 E.
 A 23. § 242 E.
 A 26. § 242 B, C.
 B 17. § 242 E.
 B 18. § 242 E.
 B 21. § 242 E.
 B 22. § 242 D, E.
 B 24. § 242 E.
- Bartholomeusdiktur.** (Mið.-kv. II ss. 318—324.)
 11. § 241.
- Bjóða vil eg.** (Bjóða vil eg þér bragsins smíð Mið.-kv. II ss. 53—59.)
 3. § 114.
 8. § 115.
 11. § 116.
 12. § 117.
 14. § 112.
 23. § 118.
 43. § 119.
- Blómarós.** (Mið.-kv. I 2 ss. 64—111.)
 1. § 58.
 2. § 58.
 3. § 58.
 4. § 58.
 35. §§ 49, 151.
 39. § 64 A.
 44. § 50.
 47. § 53.
 48. § 51.
 58. § 53.
 69. § 64 A.
 71. § 64 A.
 72—74. § 64 A Anm.
 73. § 64 A.
 76. § 48.
 82. § 52.
 84. § 48.
 85. § 53.
 87. § 143.
 89. §§ 48, 175 A.
 94. § 64 B.
99. §§ 48, 53.
 100. § 54.
 108. § 64 C.
 118. § 54 Anm.
 133. § 114.
 140. § 55.
 149. § 64 D.
 162. § 64 E.
 191. § 64 A.
 194. § 64 F.
 196. § 93.
 203. § 64 G.
 206. § 64 H.
 207. § 56.
 209. § 56 Anm.
 214. § 56.
 215. § 64 I.
 217. § 48.
 218. § 64 A.
 219. § 64 J.
 225. § 57.
 226. § 64 K.
 229. § 64 L.
 233. § 48.
 237. § 64 M.
 239. § 58.
 249. § 48.
 271. § 59.
 274. § 59.
 280. § 60.
 284—287. § 61.
 295. § 62.
 300. § 62.
 301. § 64 N.
 302. § 62.
 304. § 62.
 308. § 64 A.
 309. § 62.
 315—317. § 63.
 318. § 64 A Anm.
- Boðunarvísur.** (Mið.-kv. II ss. 29—33.)
 7. § 112.
 18. § 39.
 23. § 113.

- Ceciliudiktur.** (Mid.-kv. II ss. 241—246.)
- 9. § 243.
  - 10. § 243.
  - 23. § 243.
  - 26. § 243.
  - 29. § 243.
- Christeforusvísur.** (Mid.-kv. II ss. 349—359.)
- 7. §§ 237, 250.
  - 22. § 251.
  - 28. § 151.
  - 39. § 252.
- Dorotheudiktur.** (Mid.-kv. II ss. 359—363.)
- 2. § 256.
  - 8. § 256.
  - 9. § 253.
  - 10. § 254.
  - 12. § 256.
  - 13. § 255.
  - 15. § 256.
  - 17. §§ 254, 256.
- EGills.**
- 1, 9. §§ 242 D, 253.
- Eg vil lofa.** (Eg vil lofa eina þá Mid.-kv. II ss. 271—272.)
- 1. § 211.
  - 3. § 211.
- Enginn heyrdi.** (Enginn heyrdi og enginn sá Mid.-kv. II ss. 238—240.)
- 1. § 197 B.
  - 4. § 196.
  - 7. § 197 A.
  - 12. § 197 B.
  - 13. § 197 B.
- Eptirdæmið eitt.** (Eptirdæmið eitt og sá Mid.-kv. II ss. 155—157.)
- 2. § 165.
- Eviðs.**
- 4. § 256.
- Fáfn.**
- 7. § 287.
- Fljóðið ekki.** (Fljóðið ekki finnst má Mid.-kv. II ss. 148—155.)
- 8. § 161 A.
  - 9. § 161 B.
  - 11. § 161 C.
  - 13. § 162.
  - 16. § 163.
  - 17. §§ 157, 161 D, E, 163.
  - 19. § 161 F.
  - 22. § 161 A.
  - 28. § 161 G.
  - 32. § 163.
  - 33. § 164.
  - 36. § 164.
- Fyrirlát mér.** (Fyrirlát mér jungfrúin hreina Mid.-kv. I 2 ss. 267—272.)
- 1. § 99.
  - 2. § 99.
  - 3. § 99.
  - 4. § 99.
  - 5. § 99 Anm.
  - 6. § 99.
  - 7. § 99 Anm.
  - 9. § 99.
  - 16. § 99.
- Gd.**
- 1. § 253.
  - 73. § 125.
- Gimsteinn.** (Mid.-kv. I 2 ss. 285—332.)
- 3. § 101 A.
  - 4. § 101 A.
  - 5. § 101 E.
  - 6. §§ 100, 166.
  - 18. § 101 C.
  - 27. § 101 B.
  - 36. § 102.

39. § 85. A 12. § 131.
 48. § 101 D. C 5. § 130.
 55. § 97 not 1. F 5. § 130.
 58. § 101 C. H 10. § 130.
 63. § 101 E. I 8. § 132.
 67. § 97 not 1.
 68. § 76. **Hárb.**
 73. §§ 95, 101 C. 54. § 155.
 78. § 101 C. **Has.**
 86. § 101 E. 18. § 94.
 91. § 101 D. 22. § 94.
 108. § 101 E. 29. § 42.
 41. § 256.
- Gjörði í einu.** (Mið.-kv. I 2 ss. 156—169.)
 33. § 234 B.
 50. § 116.
 54. § 76.
- Grott.**
 15. § 64 A.
- Græðarinn lýðs.** (Græðarinn lýðs og landa Mið.-kv. II ss. 180—195.)
 1. § 183.
 17. § 184 A.
 19. § 184 B.
 24. § 184 B.
 32. § 185.
 33. §§ 154, 185.
 37. § 185.
 38. § 185.
 39. § 185.
 48. § 184 B.
 67. § 183.
 86. § 184 C.
 101. § 184 D.
- Guð sinn mundi.** (Mið.-kv. II ss. 119—121.)
 1. § 133.
- Gyðingsdiktur.** (Mið.-kv. II ss. 87—119.)
 A 10. § 130.
- Haustl.**
 2. § 83 A.
- Heidra vilda eg.** (Heidra vilda eg helgan Krist Mið.-kv. II ss. 141—148.)
 3. § 153.
 9. § 154.
 10. § 155.
 12. §§ 156, 160.
 15. §§ 157, 160.
 24. § 160.
 25. § 158.
 29. § 159.
 37. §§ 121 B, 160.
- Heiðr.**
 11. § 129.
- Heilags anda.** (Heilags anda höllin glæst Mið.-kv. II ss. 70—72.)
 6. § 127.
 9. § 128.
- Heyr mig bjartast.** (Heyr mig bjartast blómsturid mæta Mið.-kv. II ss. 76—83.)
 1—3. § 121 A.
 8. § 129.
 11. § 46.

Heyr mig dýrust. (Heyr mig dýrust drottins frú Mid.-kv. II ss. 240—242.)

1. § 198.
4. § 198.

Heyr mig himins og láða. (Mid.-kv. I 2 ss. 186—188.)

13. § 99.

Heyr skínandi. (Heyr skínandi skærust frú Mid.-kv. II ss. 67—70.)

1. §§ 99, 122.
2. §§ 99, 122.
3. §§ 122, 123.
4. § 122.
5. §§ 99, 125.
7. § 121 A.
8. §§ 124, 125.
9. § 125.
11. § 126.

Heyr þú enn hæsti. (Heyr þú enn hæsti hjálpari minn Mid.-kv. II ss. 246—248.)

2. § 202.
4. § 203.
5. §§ 190, 203.
11. § 203.
13. § 203.

Heyrðu hjálpin. (Heyrðu hjálpin skæra Mid.-kv. II ss. 162—168.)

6. § 175 B.
10. § 175.
11. § 176.
22. § 130.

Hfr.

- Lv. 19. § 287.

HHund.

- I 4. § 292 A.

Hl.

- 28 b. § 225.
32. § 34 Anm.
- 34 a. § 225.

Hsv.

99. § 129.

Ht.

17. § 192 B.
34. § 34 Anm.
80. § 279.

Hugarraun. (Mid.-kv. II ss. 168—179.)

2. § 177.
13. § 178.
18. § 179.
28. § 67 C.
42. § 180.

Hæstur heilagur andi. (Mid.-kv. II ss. 195—199.)

6. § 184 C.
23. § 123.

Jesús móðirin. (Jesús móðirin jungfrú skær Mid.-kv. II ss. 243—245.)

1. § 199.
6. §§ 199, 200.
11. § 201.
12. § 39.

Jóhannesdiktur. (Mid.-kv. II ss. 308—313.)

1. §§ 238 B, 239 A.
2. §§ 238 A, B.
5. § 239 A.
6. § 238 B.
7. § 238 C.
12. § 238 A, B, C.
14. § 239 B.
15. § 239 C.
16. § 238 C.
20. § 238 B.
21. § 238 A.
25. § 238 A.

Jöfur gefi upphaf. (Jöfur gefi upphaf

Mid.-kv. II ss. 127—136.)

- 2. § 134.
- 3. §§ 134, 135.
- 6. § 135 Anm.
- 7. § 136.
- 9. § 137.
- 14. § 138.
- 23. § 139.
- 24. §§ 138, 140.
- 25. §§ 141, 143.
- 26. § 39.
- 27. § 142.
- 30. § 143.
- 32. § 144.

Korm.

Lv. 22. § 129.

Kristsbálkur. (Mid.-kv. I 2 ss. 139—156.)

- 3. §§ 35 B, 71.
- 6. § 71.
- 7. § 71.
- 13. § 72.
- 38. § 71.
- 40. § 73.
- 42. § 71.
- 45. § 72.
- 46. § 74.
- 48. § 75.

Krosskvæði. (Mid.-kv. I 2 ss. 272—285.)

- 3. § 71.
- 4. § 100.
- 24. § 72.
- Till. 5. § 129.

Krossvísur. (Mid.-kv. I 2 ss. 247—266.)

- I 1. § 97.
- I 3. § 97.
- I 5. § 97.
- I 6. § 97.
- I 7. § 97.
- I 13. § 97.

I 18. § 72.

I 21. § 93.

I 41. § 98.

I 42. § 98.

II 15. § 72.

Krossþulur. (Mid.-kv. I 2 ss. 238—246.)

- 1. § 89.
- 3. § 90.
- 7. § 91.
- 12. § 92.
- 14. § 92.
- 15. § 93.
- 18. § 94.
- 19. § 95.
- 20. § 95.
- 30. § 94.
- Till. 2. § 96.
- Till. 3. § 96.
- Till. 5. § 96.
- Till. 6. § 96.

Kvæði um sankti Hallvarð. (Mid.-kv. II ss. 363—366.)

- 1. §§ 233, 257.
- 2. § 257.
- 14. § 257.
- 15. § 257.
- 26. § 257.

Laurentiusdiktur. (Mid.-kv. II ss. 366—375.)

31. § 46.

Líkn.

18. § 120.

Lil.

- 33. § 197 A.
- 56. § 118.
- 91. § 64 A.
- 99. § 129.

Liljukvistur.

Se Gjörði í einu!

Ljómur. (Mið.-kv. I 2 ss. 111—139.)

- 3. § 65.
- 8. § 99.
- 9. § 66.
- 22. § 67.
- 30. § 68.
- 31. §§ 68, 69.
- 34. § 70.

- 3. § 145.
- 4. § 147 C.
- 7. § 146.
- 10. § 147 A.
- 13. §§ 146, 147 B.
- 15. §§ 147 C, 148.
- 19. § 149.
- 22. §§ 147 A, 150.
- 23. § 151.
- 26. § 147 D.
- 27. § 152.
- 28. § 147 E.

Magnúsdiktur. (Mið.-kv. II ss. 375—383.)

- 1. § 258.
- 2. § 258.
- 3. § 258.
- 6. § 259.
- 17. § 260.
- 24. § 261.
- 33. § 263.
- 34. § 262.
- 40. § 263.
- 42. § 262.
- 48. § 264.

Máriublóm. (Mið.-kv. I 2 ss. 170—181.)

- 1. § 77.
- 2. § 78 A.
- 3. § 78 A.
- 17. § 78 A.
- 21. § 77.
- 22. § 78 B.
- 27. §§ 78 C, 99.
- 28. § 78 A.
- 30. § 78 E.
- 31. § 78 D.
- 32. § 78 E.
- 47. § 78 E.

Margrétarvísur. (Mið.-kv. II ss. 383—385.)

- 2. § 265.
- 6. § 266.
- 8. § 267.
- 10. §§ 268, 269.
- 11. §§ 269, 270.

Márfugrátur. (Mið.-kv. II ss. 59—63.)

- 3. § 120.

María drottning. (María drottins liljan guðs og ljómi Mið.-kv. II ss. 267—269.)

- 3. § 208.

María gef mér. (María gef mér mælsku til Mið.-kv. II ss. 251—254.)

- 8. § 206.
- 16. § 216.
- 18. § 207.

Máriulykill. (Mið.-kv. II ss. 203—228.)

- 3. § 189.
- 5. §§ 189, 190.
- 8. § 189.
- 12. § 191.
- 14. § 189.
- 15. § 192.
- 19. §§ 189, 193.
- 25. § 194.
- 27. § 190.
- 29. § 190.
- Till. nr 1 26. § 197 A.
- Till. nr 2 33. § 195 A.
- Till. nr 2 37. § 195 B.
- Till. nr 2 58. § 195 C.

María vil eg. (María vil eg þig móðir guðs Mið.-kv. II ss. 136—141.)

Márfu nafn. (Márfu nafn með gleði og
pris Mið.-kv. II ss. 199—203.)

- 5. § 186.
- 6. § 187.
- 11. § 188.

- 10. § 285 B.
- 11. § 285 C.
- 14. § 285 C.
- 16. § 285 D.
- 22. § 285 D.

Mey.

- 1. § 127.

Nikulásdrápa. (Mið.-kv. II ss. 413—
433.)

- 1. § 103.
- 5. §§ 103, 287.
- 27. § 128.
- 34. § 288.
- 36. § 288.
- 43. § 286.
- 50. § 289.
- 66. § 290.
- 72. § 291.
- 73. § 291.
- 84. § 291.
- 86. § 291.

Milská. (Mið.-kv. I 2 ss. 35—58.)

- 1. § 103.
- 2. § 2 A.
- 6. § 18 Anm.
- 9. § 40.
- 10. § 40.
- 25. § 41.
- 26. § 42.
- 37. § 43.
- 38. §§ 40, 44.
- 66. § 40.
- 86. § 45.

Niðurstigningsvísur. (Mið.-kv. I 2 ss.
212—238.)

- 25. § 87.
- 29. § 93.
- 35. § 88.
- 37. § 87.
- 39. § 87.

Mv.

- III 27. § 281.

Náð. (Mið.-kv. II ss. I—26.)

- 1. § 103.
- 21. § 104.
- 23. § 105.
- 25. § 106.
- 45. § 109.
- 55. §§ 71, 107.
- 78. § 108.
- 81. § 109.
- 82. § 64 A.
- 84. § 110.
- 85. § 111 A.
- 87. § 109.
- 88. § 111 B.
- 103. § 233.

Nj.

- 3. § 122.

Ofeigr.

- 3. § 71.

Ólafsvísur. (Mið.-kv. II ss. 433—459.)

- I 2. § 292 A.
- I 4. § 294.
- I 5. § 293.
- I 7. § 292 B.
- I 8. § 292 B Anm.
- I 11. § 292 C.
- I 12. § 292 C.
- I 14. § 294.
- I 15. § 294.

Nikulásdiktur. (Mið.-kv. II ss. 405—
413.)

- 2. §§ 285 A, 286.
- 3. § 285 B.

- I 16. § 294.
 I 18. § 294.
 II 1. § 295.
 II 2. § 295.
 II 7. § 295.
 II 8. § 296.
 II 9. § 304.
 II 12. § 295.
 II 14. § 292 C.
 III 2. § 297.
 III 5. § 298 A.
 III 8. §§ 299, 300.
 III 10. § 300.
 III 12. § 300.
 III 13. § 298 B.
 IV 1. § 302.
 IV 2. § 303.
 IV 4. § 304.
 IV 5. § 301.
 IV 6. § 305.
 IV 11. §§ 110, 306.
- Pálsdiktur.** (Mið.-kv. II ss. 285—291.)
 1. § 227.
 8. § 227.
 9. § 128.
 10. § 227.
 14. §§ 130, 287.
 16. § 128.
 19. §§ 227, 228.
 20. § 227.
 22. § 227.
 26. §§ 130, 227, 228.
 27. § 227.
 29. § 227.
- Pálsvísur.** (Mið.-kv. II ss. 283—285.)
 3. § 226.
 5. § 226.
 6. § 226.
 7. § 226.
- Pétursdiktur (II).** (Pétursdiktur Mið.-kv. II ss. 280—283.)
 5. § 221.
8. § 222.
 9. §§ 218, 223.
 10. § 224.
 12. § 225.
 19. § 222.
 22. § 222.
 23. § 221.
- Pétursvísur.** (Mið.-kv. II ss. 277—280.)
 4. § 218.
 5. § 219.
 7. § 220.
 14. § 220.
 16. § 220.
- Píslardrápa.** (Mið.-kv. I 2 ss. 58—64.)
 3. § 46.
 9. § 47.
 11. § 77.
 13. § 47.
 14. § 47.
 29. § 47.
- Píslargrátur.** (Mið.-kv. I 2 ss. 189—206.)
 8. § 79.
 9. § 46.
 19. § 46.
 30. § 80.
 31. § 81.
 34. § 79.
- Píslarvísur.** (Mið.-kv. I 2 ss. 206—210.)
 4. § 82.
 5. § 83 A.
 7. § 84.
 10. § 85.
 22. § 86.
 23. § 83 B.
 24. § 83 C.
 25. § 83 C.
 26. § 85.
- Ragn.**
 X 2. § 107.

Rdr.

7. § 27 Anm.
10. § 83 A.

Rósa. (Mid.-kv. I 2 ss. 1—35.)

1. §§ 3 not 1, 4 A.
5. § 34.
6. § 4 A.
8. § 5.
9. § 34.
10. § 34.
11. § 35.
14. § 6.
16. § 7.
17. § 34.
18. § 4 B.
20. § 34.
21. § 8.
22. § 9.
26. §§ 10, 35.
27. § 20.
30. § 29.
32. § 5 Anm.
33. §§ 11, 34.
34. §§ 2 A, 29.
39. § 34.
40. § 23.
41. § 5 Anm.
44. §§ 12, 29, 34 Anm., 292 B.
45. § 149.
47. § 13.
48. §§ 2 B, 14, 192 B.
49. § 15.
52. § 29.
53. §§ 36, 37.
54. § 16.
56. § 17.
59. §§ 18, 34.
62. § 19.
63. § 34.
64. §§ 8, 20, 34.
66. §§ 7, 21, 38.
68. §§ 12, 17.
71. § 22.
73. § 23.

74. § 34.
77. §§ 23, 34 Anm.
78. §§ 3 A, 24.
79. § 25.
81. § 19.
82. §§ 20, 39.
84. §§ 39, 297.
86. § 11.
88. §§ 20, 26.
91. §§ 17, 27.
94. §§ 4 C, 27, 28.
96. § 2 B.
98. § 34.
100. § 2 A.
104. § 29.
105. § 19.
108. §§ 2 A, 17.
109. § 2 A.
114. § 30.
117. § 3 not 1.
119. §§ 4 C, 103.
120. § 14.
121. §§ 20, 31.
125. § 32.
127. § 33.
128. §§ 33, 34.
132. § 4 C.

Sancta Mária. (Sancta Mária módir mild Mid.-kv. II ss. 264—267.)

5. § 210.

Sigv.

- 13, 4. § 129.

Stjórn.

74. § 292 A.

Sturl.

- 3, 2. §§ 64 A, 148.
6, 1. § 36.

Suptungs vilda eg. (Suptungs vilda eg bjórinn blanda Mid.-kv. II ss. 248—250.)

2. § 204 A.

3. § 204 B.
4. § 204 C.
15. § 205.
- Sælust sjóvar stjarna.** (Mid.-kv. II ss. 63—66.)
6. § 121 A.
8. § 121 B.
12. § 121 C.
13. § 121 C.
- Thómasdiktur.** (Mid.-kv. II ss. 316—318.)
10. § 240.
- Tólf postula kvæði.** (Mid.-kv. II ss. 274—277.)
1. §§ 214, 216.
2. § 212.
3. §§ 213, 214.
4. § 215.
5. §§ 214, 215, 216.
6. §§ 214, 292 B.
7. § 215.
10. § 216.
11. § 217 C.
12. §§ 216, 217 A, C.
13. § 217 B, C.
- Þdr.**
21. § 36.
- ÞjóðA.**
1, 24. § 297.
- ÞKolb.**
3, 3. § 142.
- Þmáhl.**
1. § 256.
- Þórm.**
1, 13. § 279.
1, 15. § 279.
2, 6. § 148.
- Þul.**
IV j 5. § 279.
- Um heidurs mey.** (Um heidurs mey vil eg hefja Mid.-kv. II ss. 179—180.)
4. § 181.
6. § 182.
- Út í löndum.** (Út í löndum eg hefi spurt Mid.-kv. II ss. 158—162.)
3. § 166.
12. § 167.
13. § 164.
14. §§ 168, 169 A.
15. § 164.
16. § 170.
18. § 171.
21. §§ 164, 172.
22. § 173.
24. § 174.
25. § 169 B.
27. §§ 170, 173.
29. § 174.
- Vegsemd allra vífa.** (Mid.-kv. II ss. 83—87.)
14. § 129.
- Vísur af Máriu Magdalene.** (Mid.-kv. II ss. 386—401.)
I 6. § 123.
I 14. § 267.
II 3. § 271.
II 5. § 282.
II 16. § 272.
II 18. §§ 273, 274 A, 275.
II 20. § 275.
II 21. § 276.
II 24. § 274 A.
II 25. § 277.
II 28. § 39.
II 31. §§ 274 A, 278.
II 33. § 279.
II 37. § 274 A.
II 39. § 278.

II 40. §§ 191, 274 A.	Visur Ceciliu. (Mid.-kv. II ss. 346—
II 43. § 130.	348.)
II 45. §§ 274 B, 277.	1. § 244.
II 48. § 280.	2. § 244.
II 51. § 274.	3. § 245.
II 52. § 277.	5. § 244.
II 53. §§ 184 C, 281.	6. § 244.
II 55. § 282.	7. § 244.
II 56. § 283.	8. §§ 244, 246.
II 57. § 282.	9. § 247.
II 58. § 274 A.	10. §§ 244, 248.
II 64. § 284.	11. § 249.
II 65. § 278.	
II 66. § 284.	Vql.
II 69. § 274.	41. §§ 13, 110.
Visur af pinnuni Christi. (Mid.-kv. I 2	
ss. 184—185.)	Qrv.
8. § 99.	VII 9. § 64 A.

För icke förklarade titelförkortningar i registret ovan hänvisas till Notationes norrœnæ och dessas rejister.

PIERRE NAERT

Ur min färöiska kortlåda

Då Håkon Hamres nyutkomna arbete över färöisk ljudlära (jfr min anmälan s. 149 ff. i detta häfte) riktat uppmärksamheten på ett annars ganska förbisett område av Nordens språkkarta, har jag beslutat mig för att här meddela några prov ur ett av mig påbörjat och till vissa delar tämligen långt fört arbete över färöiskans fonetik i synkronisk och diakronisk framställning, ett arbete, vars fullbordande jag varit tvungen att uppskjuta på mer eller mindre obestämd tid på grund av språkområdets otillgänglighet under kriget och andra arbetsuppgifter nu.

Då de företeelser, som jag behandlar, redan äro omtalade hos Hamre (resp. Hægstad, Vestnorske maalføre fyre 1350 II: 2:2: Færøymaal), begränsar jag mig nästan helt till fonetiska redogörelser. Sådana saknas i regel hos nämnda författare, vilkas framställning är framför allt historisk-registrerande.

1. ffär. [p] > nfär. [h].

I vissa ord, särskilt demonstrativa pronomen (se Hamre, s. 36f.) och personnamn och ortnamn med personnamn som första led (förmodligen bara en tillfällighet), t. ex. *Hóraldur* [*hóraldör*]¹ < *Póraldr*, *Hósvík* [*hœsvuik*] (en bygd på nordöstra sidan av Streymoy) < *Pórsvík (orten heter *Torsvig* på danska), *Hórisgøta* [*hórisgøta*] (gränslinjen mellan Nordur- och Sudurstreymoy) sannolikt < *Pórisgata. För flera ex. se Hægstad, a. a., s. 84.

Hægstad anför [*hœsmøal*] (ett strandparti på västkusten av Nólsoy)

¹ Min fonetiska transkription är den jacobsen-matraska med några tecken ersatta med symboler ur mera internationella system.

< **Dórsmpl.* Påpekas bör det oväntade i uttalet med [æ] — Hægstads uppgift är kontrollerad —: Nólsoy har nämligen [ɔ] som resultat av ó vid förkortning framför konsonantförbindelse. Skall man häri se en relik av det äldre uttal [æu], vid förkortning [æ], som med Hamre (s. 26) måste antagas för äldre suðurstreymoyska och som då en gång skulle ha varit gemensamt för alla nordanfjordsmälen?

Som ännu ej andragna exempel kan jag nämna *Hórissteinur*, en »vardi» c:a 400 m. nv. Funningur på nordöstra sidan av Eysturoy (blad 6 av Geodætiske Institutets mätbordskarta), och *Hórisklettur*, en höjd c:a 2 km oso. Selatrað på västkusten av samma ö (bl. 20).

Nämnas kan också *hóat*, som enligt uppgift av stud. mag. N. Djurhuus förekommer vid sidan av *hóast* (se Hægstad, s. 85) och *tóat* 'ehuru'.

Flera av dessa ord förklaras enklast och förmodligen riktigast genom ljudsubstitution, nämligen *har*, *hagar*, *haðan(i)* < *þar*, *þa(n)gat*, *þaðan*. Det synes mig nämligen mest plausibelt att med Hamre antaga ett inflytande av *hér*, *hi(n)gat*, *heðan* (nfär. *her*, *higar*, *hiðan(i)*) på de äldre *þa*-formerna. Termerna i båda serierna förekomma ju ofta i antitetiska lokutioner (typen *här och där*) och uppvisa vad som synes vara villkor för ljudsubstitution: en ljudparallelism, som gör att orden, när ljudsubstitutionen ägt rum, bilda en fullständig alliteration.

Angående de pronominella formerna, kunna dessa jämföras med liknande former i andra nordiska mål. Vi ha sålunda dal. *hisin*, *hisun*, *hittat* (numera med [h]-bortfall) (Levander II, s. 215); (f)g. *hisan*, *hina*, *hitta* (Noreen, Får., § 85). Jfr (*h*)ä 'det' i samma mål och några till (Vb., Fl., Ång., Med., Häls. [jfr »Delsbostintan» i sina historier på hälsingemål], Rosl., Dal., Gotl.) och (*h*)än 'den' i t. ex. vätöålet.

Vad *hä*, *hän* beträffar, får man nog anse dessa pronomener till största delen vara uppkomna av svagtonsformerna *ä* och *än* (*en*) (< *þæt*, *þæn*) i starktonig ställning (jfr SAOB, om *hä*) och till en annan del representera fsv. *hit* < *hint*, *hin* 'det, den; det andra, den andra' (jfr — om *hä* — Schagerström, Sv. lds. II: 4, s. 64f.; Lennart Moberg, Nasalassimilat., s. 15 not 1), men man kunde även antaga en attraktion av *þæn*, *þæt* genom *hin*, *hit*, — båda pronomenera voro ju synonyma som best. artikel (jfr nedan). Att utvidga denna förklaring genom attraktion (då direkt genom *hin*, *hit* eller över *hän*, *hä*)

till de övriga pronomina vore emellertid otillbörligt.¹ *hin* osv. och *þessi* osv. voro ju aldrig synonyma och ljudskillnaden mellan dem synes vara för stor för att den ena formen skulle kunna attrahera den andra i antitetiska lokutioner som *þessi ær æi bætri æn hin* (*thenne er ey bätre än hin* hos Söderwall, Ordb., s. 491 a).

För färöiskans vidkommande kan man säga ungefär detsamma. Det har åtminstone på 17- och 1800-talen funnits former *han* och *hea* för *tann*, *tað* [*tea*] (se Hamre, s. 37), och det är mycket möjligt att de, särskilt *han*, äro resultat av en attraktion av *þann*, *þat* genom *hinn*, *hitt* (nfär. *hin* [*h:n*], *hit* [*h^ht*]) (jfr det sammanhang, i vilket engångsformen *han* är belagd: *paa han ydersta domadag*, i en återgivning av ett skåltal, där det ligger särskilt nära till hands att antaga, att det synonyma *hin* föresvävat talaren), men dessa former måste ha varit tämligen individuella — idag ha de försvunnit —, medan *hesin* osv. redan då voro de enda existerande och ljudolikheten mellan sistnämnda former och *hinn*, *hitt* förhåller sig på samma sätt som i de (forn)svenska dialekterna.

Om man skall tänka på en attraktion, skall man snarare söka de attraherande termerna i adverbena nfär. *her* 'här' och *har* 'där' (< *þar*, jfr ovan). De ifrågakommande pronomina bilda nämligen en — i förbigående sagt ganska sällsynt (om en parallell i nno. dialekter se Hægstad, a. a. II: 2:1, s. 193) — opposition: *hesin* osv. 'den här': *hasin* osv. 'den där'. Denna opposition kan svårligen ha uppkommit annat än genom påverkan av paret *her* : *har* (möjligen på redan föreliggande men till betydelsen ej differentierade dubbelformer på *e* och *a*), och man kan fråga sig om inte denna påverkan gjort sig gällande även vid uppkomsten av [*h*]-et. En dylik påverkan (attraktion) är psykologiskt mera förklarlig än den som skulle föreligga vid en attraktion genom *hin*. När man, pekande på en människa eller ett föremål, säger *denne* el. dyl., är det naturligt att man samtidigt tänker på *här* eller *där* (jfr *den här* och *den där* som avlösare av *denne* i uppsvenskan), medan det mellan *þessi* och *hinn* endast kan förekomma ett motsats- eller disjunktionsförhållande (isl. *þessi ok hinn*, *ei þessi en hinn*, *þessi eða hinn*), vilket omöjliggör attraktion genom

¹ Schagerström (a. st., s. 65) förklarar de fg. formerna som analogibildningar enligt proportionen *þæn* : *þessi* = *hin* : *hissi*. Detta verkar föga övertygande. Ett på så sätt uppkommet *hissi* borde väl betyda 'den(ne) där', vilket av litteraturen att döma inte tycks vara fallet.

sammanblandning och ej tycks kunna leda till parallelliserande ombildningar, när resultatet skulle vara så föga parallella termer som *nfär. hesin* och *hin*.

Hursomhelst, fall som *hósdagur*, *Hósvík* osv. < *pórsdagur*, *Pórsvík osv. kunna inte förklaras genom någon yttre påverkan, och vi måste se oss om efter en fonetisk förklaring för dem. Kan denna förklaring gälla även för de andra fallen, är det så mycket bättre, ty ingenting hindrar, att den ovan antagna resp. som möjlig framställda ljudsubstitutionen skulle ha gynnats av en fonetisk tendens, som hade börjat verka i samma riktning. Men först några ord om dateringen.

Den regelrätta övergången [p] > [h] (i *hósdagur* osv.) måste vara äldre än eller åtminstone samtidigt med den allmänna övergången [p] > [t] (före 1600, jfr Hamre, s. 36), och det förhåller sig högst sannolikt på samma sätt med (den problematiska) ljudsubstitutionen, ty om man förstår, att [p] kunnat bytas ut mot [h], har man svårare att se att [t] hade kunnat göra det. Den kan heller inte vara mycket äldre, ty då skulle den inte vara begränsad till det relativt ringa antal fall, som uppvisa den, och man skulle vänta sig att finna exempel på den i de medeltida källorna, vilket ej är fallet. Vi skola se, att det är genom att förlägga dess första manifestationer till några decennier före början av den allmänna övergången [p] > [t] och häri se ett förbud till den tendens, som har givit upphov till denna, som vi komma den historiska sanningen närmast.

Övergången [p] > [h] är inte begränsad till nordiska språk. En nyromansk dialekt, målet i kommunen Charmey i den sydöstra delen av kantonen Fribourg i Schweiz, visar nämligen exempel på samma företeelse, och den schweiziske dialektforskaren L. Gauchat har för den lämnat en redogörelse, som måste gälla även för färöiskan (L'unité phonétique dans le patois d'une commune [Aus rom. Sprachen und Literaturen, Festschrift Heinrich Morf {1905}, s. 175ff.], s. 206ff. = 32ff. i särtrycket; jfr referat hos Brøndum-Nielsen, Dialekter og Dialektforskning, s. 29f.). Han beskriver saken på följande sätt:

Den tonlösa spiranten [p] (< lat. [st] — [fi^{pa}] < *fiesta*, osv. — eller av annat mer eller mindre dunkelt ursprung) övergår till [h] i vissa pronomen, vilket beror på att »la pointe de la langue, au lieu de se placer entre les deux rangées de dents, s'arrête à mi-chemin» varvid »l'air sort sans rencontrer d'obstacle». Fenomenets utbredning i ordförrådet varierar efter de olika generationerna, vilket intresserar

oss mindre här. Det heter sålunda: [*ha*] 'denna' f. (< [*pa*]), [*h(o)u*] 'dessa' (< [*pou*]): [*ha vatsə*] 'denna ko', [*hu vatse*] 'dessa kor' osv.; [*ho*] 'du' (< [*po*]) i enklitisk ställning: [*vuho*] 'vill du?' (< [*v(o)upo*]), [*viho*] 'ser du?' (< [*viþo*]) osv. och [*jo ehə*] 'var är han?' (< [*jo eho*]) osv. ... Vad som enligt Gauchat möjliggör denna övergång är 1. det faktum, att »la nouvelle manière de prononcer est ordinairement (pas toujours) plus commode», 2. den stora frekvensen hos de drabbade orden (»l'extrême fréquence des formes»), där en enkel antydan av ljudet räcker till för förståelsen och slutligen 3. den följande vokalens natur.

Om Gauchats förklaring av den fonetiska processen är den enda möjliga och som ovan sagts gäller även för färöiskan, skulle jag vilja göra följande anmärkningar angående vad han kallar de omständigheter, som enligt honom möjliggjort denna process.

Man bör skilja mellan (1) omständigheter, som göra att ett ljud överhuvudtaget förändrar sig, och (2) omständigheter, som göra att det förändrar sig på ett visst sätt. Det gör Gauchat inte, men det är tydligt att t. ex. frekvens och en följande vokals natur inte ligga på samma plan.

Om vi göra så samt utesluta det föga vetenskapliga begreppet »större lätthet», dubblera den i och för sig såsom fonetisk förklaringsprincip otillräckliga frekvensen med en nödvändig beledsagande faktor och tillägga den tendens till förvanskning, som utmärker ortnamn, äro vi i stånd att förklara våra färöiska övergångar. Vi räkna sålunda med:

1. Ändringsfrämjande faktorer överhuvud:

a. *Frekvens och trycksvaghet*: har verkat vid pronomina, om de nya formerna delvis eller helt ha uppkommit genom regelrätt fonetisk utveckling.

b. *Ortnamnens tendens till förvanskning*: har verkat vid *Hósvík* osv.

2. *h*-främjande faktorer:

Den följande vokalens natur.

a. *Öppning*: vid orden på äldre [*pa-*], om dessa mot förmodan (jfr ovan) fått [*h*] genom regelrätt fonetisk utveckling.

— Låt oss i förbigående observera, att fenomenet äger rum i nyisländskan — i ett fall och trots ofta stark betoning. Där uttalas

nämligen uttrycket *ætti það?* ($\simeq$ 'mån det?') [$a^{h}tli^{p}ha:\delta$] med ett [h], som tydligt får överhanden över [p]-et, som reduceras till en flyktig gnidning av tungspetsen mot framtändernas *innersida*, en förslappning, som fortplantar sig till [ð]-ets artikulation. Men inflytandet från skriftspråket och islänningarnas välkända språkliga konservatism äro för starka för att denna sporadiska företeelse kunnat utbreda sig. —

b. *Läpprundning*: vid orden på äldre *pó*-. Det är svårt att veta hur *ó*-et uttalades vid tiden för övergången [p] > [h]. Gemensamt för alla ifrågakommande ljudvärden — [o:], [ou], [œu] för *hóa(s)t*; [o:], [œu] eller [ɔ] för den sandoyiska uttalsformen [*hósdæavör*]; [o:], [œu], [æu] eller [æ] för de andra (om det nólsoyska [*hæsmœl*] se ovan) — är emellertid en mer eller mindre stark läpprundning. Denna läpprundning är tillräcklig för att förklara en övergång [p] > [h], och det kan inte vara en tillfällighet att alla de ord, som inte kunna förklaras genom yttre påverkan, börja just på äldre *pó*-. Det tycks nämligen i vissa språk finnas ett balansförhållande mellan läpparnas och tungans ställning: framskjutna läppar — tillbakadragen tunga och omvänt är vad som synes vara jämviktstillståndet. Redan för ett ljud, som inte är interdentalt, som [y], märker man en svårighet att uttala det med precis samma tungställning som för [i], dess orundade motsvarighet. Detta förklarar [y]-s ostadighet i många mål. I skånskan närmar sig sålunda kort [y] — eljest ett öppet [y] (landsm:alf. *y*) — på flera ställen »norskt *u*» (landsm:alf. *u*) och i centralvästgötskan har som bekant långt [y] övergått till »svenskt *u*» (landsm:alf. *u*). De färöiska övergångarna [y] > [i] och [y:] > [i:] (?) > [ui] äro också betecknande.¹

Att övergången inte spritt sig till flera ord, som uppfylla ovanomtalade betingelser, och att vi vid sidan av *hóa(s)t* ha *tóat*, visar, att tendensen tidigt måste ha motverkats av den allmänna tendensen, som givit upphov till [p] > [t]. Eftersom denna sista övergång nu betecknar ett avgjort tillbakadragande av tungan (ersättande av

¹ I Charmey-målet övergår [p] till [h] tidigare framför [o] (i diftongen [ou]) än framför andra vokaler även när dessa stå i ord, som ha samma förutsättningar att få sin ljudgestalt ändrad (frekvens och trycksvaghet). Detta jämfört med de färöiska förhållandena visar tydligt vokalens i fråga roll i utvecklingen. Cauchat förklarar denna roll såsom ett tillbakadragande inflytande på [p] (*«ou se prononce plus en arrière que a et la distance de ð à o est par conséquent plus grande»* a. a., s. 208 = 34), vilket jag anser vara förfelat: [o]-s bakre artikulationsställe är ett mindre hinder för [p] än dess rundning.

en interdental artikulation med en postdental), äro vi berättigade att i övergången $[p] > [h]$ se en förelöpare till den tendens, som har givit upphov till $[p] > [t]$ (jfr ovan). Ja, det skulle kanske inte vara ur vägen att, som docent B. Malmberg föreslår mig, betrakta $[t]$ som resultatet av en reaktion mot en tendens ($[p] > [h]$), som, om den hade generaliserats, hade blivit ödesdiger för systemet.

På Suduroy heter *torsdag* [*tousde:(γ)nr*], och några ortnamn på $[h-]$ $< [p-]$ tycks det inte heller finnas där (ett för alla öarna söder om Skopunarfjörður gemensamt förhållande) (jfr Hægstad, s. 84; Hamre, s. 36; — jag har gått igenom mätbordskartan utan att finna något för detta område). Om [*tousde:(γ)nr*] inte är en danism och frånvaron av ortnamn på $[h-]$ $< [p-]$ på kartan motsvarar verkligheten och detta inte beror på en tillfällighet (påpekas bör, att det inte heller tycks förekomma så många ortnamn på $[t-]$, som i andra dialekter uppträda med $[h]$); på kartan och i litteraturen har jag endast funnit två: *Tórdarenni*, en klippvägg på västsidan av Skúvoy [bl. 40], och *Tóris-hagi*, bygden Vágs [Suduroy] sydligaste utmark [bl. 51]), synes detta förhållande utgöra ett indicium för att $[h]$ i stället för äldre $[p]$ i pronomen och liknande ord åtminstone i sunnanfjordsdialekterna beror på ljudsubstitution, ej på fonetisk utveckling. Jfr härmed, att en version av ett kväde (Kjartanstættir, Færøiske kvæder [udg. af Hammershaimb], s. 62ff.) upptecknad på Suduroy (A) visar formen *Tóralds* (gen. av *Tóraldur*), medan en uppteckning från Sandoy (C) har *Hóralds* (a. st., s. 64).

2 a. $[pn] > [kn]$.

I orden:

vákn n. [*vøkŋ*] = fisl. *vápn* 'vapen' och sammansättningar, framför allt *hvalvokn* [*kvalvøkŋ*] 'valspjut',

geykn f. [*dʒe'kŋ*] = (f)isl. *gaupn*, mest i pl., '»göpen»'

och kanske ytterligare ett eller två (se Hægstad, s. 118, och här s. 11f.).

Denna ljudövergång är ingalunda enastående inom det nordiska språkområdet. Som bekant möter den (redan mycket tidigt) i fornorskan (jfr Noreen, AislGr., § 257), t. ex. i Rygjamål, jfr Hægstad II: 1, s. 59: *vakna lane* ($< vápnaláne$), och i dialekten i Sogn: *vakna bud* ($< vápnabúð$) (*id.* II: 2:1, s. 131). Den lever kvar i några bygdemål i Norge den dag i dag: vestl. *våknhus* ($< vápnhús$) m. fl. Former

med [g] möta också (jfr Bugge, ANF XIX, s. 1 ff.). Den är rätt vanlig i svenskan (jfr Noreen, AschwGr., § 271 Anm. 4; Söderwalls ordbok under artiklarna *vapn*, *väpna*, där man finner ett otal former på [k]: *vakn*, *waakn*, *waken*; *vaknhus*, *vaknrokker*; *wäkna*, *wäknade*, osv. ...). Den förekommer i gamlakarlebymälet i orden *lökn*, och *skorkn* = rikssv. *löpna*, *skorpna* (Sv. Idsm. XII:2, s. 73). I isländskan är den sällsynt men ej okänd, jfr K. Maurer och Björn M. Ólsen, ANF IV, s. 284 ff., och Bugges tvivelsutan riktiga tydning av Alvísmál 3^a (R) *vagna verz* (/ *ek em á vit kominn*) som *väpna verds* osv. (a. a.). Än idag lever kvar på Östisland, närmare bestämt i Austurskaptafells- och i Sudurmúlasýsla, i vissa personers mun ett uttal *Voknafjörður* för *Vopnafjörður* (< fisl. *Vápnafjörður*) (jfr Björn M. Ólsen citerad av K. Maurer, a. a., s. 288, och Hægstad II: 1, s. 59, vilkas uppgifter jag av personlig erfarenhet på ort och ställe är i stånd att bekräfta). Endast för (forn)danskan — med undantag av de östra dialekterna — tycks denna företeelse vara främmande. Dock äro här förhållandena svårbedömda. Då äldre [kn] och [pn] efter bakre vokaler i en stor del av språkområdet sammanfallit — i [wn, ʏn] (jfr *savne* < *sakna*: *Gövn*, *Gævn* < *gawpn*) — och detta rätt tidigt, kan man inte veta om inte några av de flestades förekommande *wawənhūs*, *wāwənhūs* och likn. (Brøndum-Nielsen, GdaGr. II, § 282 Anm. 1) äro att tyda som < *wāknhūs < *wāpnhūs* i stället för som < *wāpnhūs*; Brøndum-Nielsen tolkar samtliga som kommande av *wāpnhūs*.¹

Den fonetiska förklaringen av övergången finnes redan. Den har lämnats av Sievers (Phonetik, § 161) och Zupitza (Die germanischen Gutturale, s. 18 ff.), men tycks inte ha vunnit någon större uppmärksamhet från språkhistorikernas sida. Hægstad exempelvis nöjer sig med att kalla övergången »dissimilation» (II: 1, s. 59), ett av honom omtyckt ord. A. Noreen, AschwGr., § 271 Anm. 4, hänvisar till Zupitza men anser icke desto mindre övergången vara »unklar». Här skulle jag vilja framhäva det fullt normala i företeelsen genom att i enkla och lättbegripliga ordalag återge Sievers' och Zupitzas förklaring.

[p] är en oral klusil, dvs. den bildas genom en luftsamling bakom

¹ Bristfälligheten hos uppgifterna i uppslagsböckerna (Bennike-Kristensens Kort och Brøndum-Nielsens Dialekter och Dialektforskning) har inte gjort det möjligt för mig att undersöka saken närmare. En genomgång av de förefintliga dialektmonografierna fordrade mitt syfte givetvis inte.

artikulationsstället (läpparna) (det implosiva momentet) och denna samlade lufts utlopp genom sprängning av det av läppstängningen utgjorda hindret, ett utlopp, som sker genom munnen. När nasalen [n] följer omedelbart efter, kan luften ej strömma ut genom munhålan, ty [n]-et så att säga förberedes redan under [p]-ets implosion, och munhålan är stängd genom tungans kontakt mot tänderna, tandköttet och sidorna. När det nu gäller att sänka gomseget för att uttala [n]-et, uppstår en svårighet på grund av det tryck, som den för [p]-et samlade luften utövar. En viss ansträngning hos de muskler, som styra gomseget, är nödvändig för att åstadkomma denna sänkning, och gomseget råkar i dallring därigenom att luften våldsamt tränger sig bakom det, varvid ett ljud, ett sprängningsljud, uppstår, av Sievers och Zupitza kallat »faucaler laut», som för örat ungefär låter som ett bakre [k]: [k] eller [q]. — Man jämföre en analog förklaring hos Karin Ringenson, Quelques remarques sur le groupe occlusive + nasale (Studier i modern språkvetenskap IX [1924], s. 59ff.), som har företagit en experimentell undersökning av fenomenet i fråga. Karin Ringensons dokumentering är mycket bristfällig; hon hänvisar till Sievers men inte till Zupitza och känner inga ex. på [pn] > [kn] i svenskan, andra ganska allvarliga förbiseenden att förtiga.

För språkligt konservativa och skrivkunniga människor som islänningarna är detta ljud en betydelsestom parasit, medan det är artikulationsstället, i det konkreta fallet det labiala, som är betydelsebärande. Märk, att i isländskan [k] ersätter [p] endast i ett ord, där etymologien lätt kan glömmas, nämligen det ovannämnda ortnamnet *Vokna fjörður*. Däremot kan det, för sådana analfabeter som färingarna länge varit — åtminstone i fråga om modersmålet — så småningom framträda som akustiskt viktiga och utvecklas på det ursprungliga artikulationsställets bekostnad. Vi få alltså här [k] både akustiskt och artikulatoriskt enligt schemat:

$$[pn] > [p\uparrow n] > [pkn] > [kn].$$

I fallet *vákn*, *vokn*, framför allt = *hvalvokn* 'valspjut', har övergången måhända gynnats av ett behov att skapa ett noa-ord för begreppet i fråga. Som bekant måste, framför allt på sjön, ord för bl. a. vassa föremål undvikas av rädsla för »huldufolkets» hämnd (jfr Hammershaimb, Fær. Anth. I, s. 341). Men detta förklarar naturligtvis inte, att det är just [k], som vi ha fått; jfr ovan (s. 5) vår distink-

tion mellan omständigheter, som göra, att ett ljud överhuvudtaget förändrar sig, och omständigheter, som göra, att det förändrar sig på ett visst sätt.

Hos Zupitza (a. a., s. 20f.) kan man läsa följande yttrande: »Prinzipiell ist ein unterschied zwischen homogenen und heterogenen verbindungen von explosivlaut und nasal zu machen. Der übergang zb. von *t* zu *n* ist infolge gleicher zungenstellung für beide laute ein ganz direkter; die faucale explosion tritt daher naturgemäss im momente des höchsten druckes ein und trägt den charakter eines sprenglautes; beim übergang zb. von *p* zu *n* muss die zunge erst die neue position einnehmen, der moment des stärksten druckes wird daher so zu sagen verpasst, und die explosion neigt mehr zum lösungslaut. A priori ist daher apperception der gaumensegeltätigkeit bei homogenen verbindungen eher zu erwarten, als bei heterogenen». Med andra ord: $[pn] > [kn]$ måste vara ovanligare än $[tn] > [kn]$. Karin Ringensons tracéer visa också mindre kraftig nasalexlosion i grupperna av typen $[pn]$ än i dem av typen $[tn]$.

Denna förmodan och detta experimentella vittnesmål bekräftas inte av de föreliggande språkhistoriska sakförhållandena. Det kan vara riktigt att den faukala explosionen vid $[pn]$ sker en aning efter det att trycket nått sin höjdpunkt (säkert är det inte; tvärtom är det sannolikt att tungan oftast intar $[n]$ -ställningen ungefär samtidigt med högsttrycksmomentet), men den är i alla fall stark nog för att, åtminstone motoriskt, förnimmas ganska tydligt, särskilt i utljud, där konsonantförbindelserna i fråga äro tautosyllabiska, och det är säkert att Karin Ringensons resultat hade blivit andra, om hon hade undersökt grupperna även i denna ställning i stället för att begränsa sig till ord ur nusvenskan, som inte känner några utljudande förbindelser klausil + nasal. Därtill kommer, att $[n]$ sannolikt utövar ett visst bevarande inflytande på ett föregående $[t]$ på grund av båda ljudens identiska artikulationsställe, vilket motarbetar den av faukalljudet förorsakade förändringstendensen. Hursomhelst, det är ett faktum att $[pn] > [kn]$ på nordisk botten är vanligare än $[tn] > [kn]$. Gamla-karlebymålet är ett av de få mål, där förhållandet är omvänt; se Sv. ldsml., a. st. och föreg. sid. I färöiskan är $[tn] > [kn]$ som vi strax skola se sällsyntare än kvarstående $[tn]$ och procenten $[tn] > [kn]$: $[tn]$ mindre än procenten $[pn] > [kn]$: $[pn]$.

I fråga om åldern av denna övergång kan nämnas, att jag i de

diplom och andra urkunder, som jag granskat, inte har funnit något ord med [pn] (> ev. [kn]). Den torde emellertid vara mycket gammal. Förhållandena i de övriga nordiska språken peka åtminstone i denna riktning.

2b. [tn] > [kn].

De tydligaste (och säkraste) fallen äro:

Djaktnir, pl. av *jötun* m. 'jätte', *Sjúrdar kvæði*, s. 136 strof 56, i uppteckningen från Sumba (not 1),

[*silvinkne*], det vanligaste uttalet av *silvitni*, *silvetni* n. 'kavlugn sjö' (jfr Hægstad, s. 119).

Den fonetiska förklaringen framgår av det ovan sagda. — Att [ɾ] i början endast är en parasit vid sidan av den ursprungliga konsonantens artikulation bestyrkes kanske av en annan läsart i SK (a. st.), nämligen *Jaktnir* (jfr Fær. Anth. I, s. LXXIV not: »den mand, efter hvis diktat jeg nedskrev dette kvæde, syntes at udtale ... *jaktnir*»). Om [t]-ets närvaro inte är inbillning hos Hammershaimb, som tydligen inte kände till uttalet med [k], så var övergången [tn] > [kn] hos hans sagesman ännu på stadiet [tɿn].

Övergången kan dessutom antagas i två ord:

Verbet *aftna* 'kvällas', vanligen uttalat [a^hkna], förklaras av Hægstad (s. 118) som [aptna] > *[apna] > [akna]. Denna förklaring verkar något automatisk-konstruerad. Det förefaller nämligen nästan ofrånkomligt att en grupp [ptn] från början uttalas med ett mer eller mindre hörbart faukalljud. Man kan alltså svårigen ha haft något stadium [pn] utan faukalljudet måste ha varit med under hela övergångsprocessen, sålunda: [aptɿna] ([t] och [ɾ] uttalade samtidigt) > *[apɿna] > [akna, a^hkna].

Men man kan även tänka sig följande utveckling: Uttalet med tre relevanta konsonantljud har hållit sig tills [pt] > [ft]. Därefter har [ft] övergått till [tt] > [t] genom assimilation (biformen [atna] [Jac.-Matras' ordb.; jag själv och en tillfrågad färing ha aldrig hört den representerar kanske — nämligen om den inte är något läsuttal — detta stadium). Att assimilationen skett på [p]-stadiet (alltså innan [pt] övergick till [ft]) är av fonetiska och kronologiska skäl föga sannolikt. Denna assimilation är vanlig: ordet *aftan* 'bakifrån, bakom' uttalas sålunda [a^htan] (se vidare Hamre, s. 41) och om *aftan* 'afton'

inte gör det, beror det antingen på att det inte är levande längre (det användes bara i sammansättningar som *jólaftan* — alltså i betydelsen 'dagen före en helgdag' — och *aftantíð*) eller på en dansk påverkan eller på båda orsakerna samtidigt. Först efter denna övergång skulle faukalljudet ha fått överhand över [t]-et.

Ungefär samma möjligheter föreligga i ordet *okn f. 'svan', belagda former: *oknir* (*Eg sá fljúgva oknir sjeý* Fær. kvæder 157: 88), gen. pl. *okna* i det tämligen vanliga naturnamnet *Oknadalur*, som svårigen kan representera annat än fvn. *álptnadalr*, jfr nedan,¹ (jag har funnit tre *Oknadalir* på Geodætiske Institutets karta: en på Eysturoy, 4 km nno. Nordskáli [bl. 12], en på Vágar — den mest kända — [bl. 26] och en på Sandoy, 3,5 km sv. Skopun i nv. hörnan av Sands sn [bl. 37]) samt — om ordet föreligger här — gen. sg. *oknar* i *Oknarhelli* 'mystisk sted (klippehule)' FA II, s. 439 med hänvisn. Hammershaimb — eller rättare sagt J. Jakobsen — (a. a., s. 231) uttalar med anledning av *okn den förmodan, att *n* i gen. pl. (= fvn. *álptna*) trängt in i de övriga (»ellers ikke brugelige») formerna. Att saken förhåller sig så, synes mig tämligen klart. Då konsonantförbindelsen är ännu längre än i föregående fall, kan ett bortfall av [p] eller [t] ha skett då faukalljudet var ännu mindre utvecklat än där.

Denna övergång saknas i en mängd ord med *tn*: *botnur* [botnør], *vatn* [vatn], *vitna* [vitna], *vitni* [vitne] med fl. och till och med i *Jatnagarðar* [jatna-], en ort på Vágar, och *jatnir*, *jötni*, vars uttalsformer med [tn] äro i sin ovanlighet (de vanliga orden för »jätte» äro *risi* och *tussi* och det andra ordet förekommer bara i kvädena och är även där sällsynt — *jötun är inte ens belagt) vanligare än de med [kn].

¹ En annan formell möjlighet vore att tolka namnet som ett äldre **Opnadal(u)r* 'sälhonoras dal' (jfr nfär. *opna* f. 'sälhona'), men helt bortsett från den sakliga svårighet, som en sådan tolkning medför, — såvitt jag vet bruka säl-djuren inte gå så långt upp i åar som man skulle vara tvungen att förutsätta för att tolka namnet så —, frågar man sig, varför just *sälhonor* skulle ha givit upphov till benämningen, så mycket mer som några *Brimladalir 'sälhanarnas dalar' av allt att döma inte förekomma på öarna. Namn på *Sel-* 'Säl-' som beteckningar på längre åar, dalar eller dylikt känner jag inte heller till; på västsidan av Vidoy finnes det en *Selgjógv* (Matras, Stednavne, s. 240), men det är fråga om en obetydlig inskränning på knappa 50 meter (bl. 9), och av de två *Selatradir*, som jag känner, ligger den ena (Eysturoy, bl. 20) alldeles vid sjön och den andra (Sandoy, Skopun, bl. 37) i dess omedelbara närhet.

Denna homogena förbindelse är alltså stabilare än den heterogena [pn], och vi hade rätt att ovan vederlägga Zupitzas teori, som gick ut på den principiella nödvändigheten av det motsatta.

3. Öppning av [m] framför [l], [n] och [r].

a. [ml] > [ul] ([u] = ett [m] utan fullständig läppstängning, ej »norskt u», (jfr Hammershaimb, FA I, s. 440; ljudet kunde lika väl betecknas som ett nasalerat [ð] : [ð̃]), på Suduroy, Vágar och Nordurstreymoy, ex. [gaulan] (gamlan) (jfr Hammersh., a. a., s. 445ff. språkprov nr 15), [ðl] (?), [ul], [ul], åtminstone i några bygder på Suduroy, ex. (från Kvalba¹) [hvn gawle] (hin gamli), [húulə-band] (homluband 'årband'), [davla] (damla 'plaska').

b. [mn] > [bn] osv., i flera fall (t. ex. gavni dat. sg. av gaman; se vidare Hægstad, s. 118), där isländskan på grund av systemtvång inte haft denna övergång (eller restituerat [m]).

Detta [bn] har sammanfallit med det ursprungliga [bn] (i t. ex. nfär. javnur 'jämn'). Nästan alla forskare teckna resultatet av denna ljudförbindelse i nyfäröiskan [vn]. Detta härstammar nog från J. Jakobsens och M. A. Jacobsens normaliserande ljudtranskription och stämmer också — dock endast delvis (jfr nedan) — för Sudurstreymoy. Dialektgeografiskt måste man emellertid, såvitt min ännu bristfälliga dokumentering tillåter mig att avgöra det, räkna med tre (huvud-) former:

1. [bn], [^wbn], mer eller mindre utbrett på Sandoy och individuellt i Tórshavn (jfr Hægstad, s. 88).

2. [wn], [vn] (ofta svårt att avgöra vilket som föreligger), genomgående på Suduroy och mycket utbrett på de andra öarna, ex. (från Suduroy¹) [eune] (evni 'ämne' m. m.), [hvn lavne] (hin lamni 'den lame').

3. [vn], på Sudurstreymoy vid sidan av de två föregående.

c. [mr] > [ur], [wr], [yr], av allt att döma i samma utsträckning som [ml] > [ul] osv. Mina ex. härstamma från Suduroy:¹ [haurē, haure] (hamri dat. sg. av hamar 'klippvägg'), [javra seə] (jamra seg 'jämnra sig' »men tað finnst bert í Kvalba og Sandvík í Suduroy» {N. D.}).

Den fonetiska förklaringen av dessa övergångar gör ingen svårighet. Genom föregripande innervation ha [l], [n] och [r] öppnat [m]

¹ Meddelare: N. Djurhuus.

till [u]. Detta [u] har så småningom förlorat (något av) sin nasalitet: >[ɔ̃] (kvar [eller restituerat?] på Sandoy), som vidareutvecklats till [w] och [ɥ] (jfr min uppsats *Des mutations ct, cs > pt, ps; gn > mn et mn > un en roumain* [Acta Linguistica II], s. 255f.).

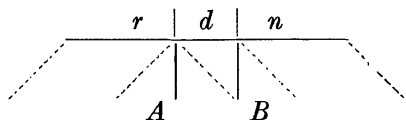
4. [rn] > [dn].

Obs. [d]-et mer eller mindre tonlöst: [d̥].

Ex. hos Hamre, s. 48.

Hamres kritik av Hægstad ([rn] > [nn] och förlängning av föreg. vokal > [dn]) är naturligtvis riktig. Hægstad har uppställt denna teori för att anknyta övergången till utvecklingen [nm] > [dn], som inte sker efter ursprunglig kort vokal, men den sker inte efter lång för den skull utan bara efter diftong (utom på Suðuroy). Själv ger emellertid Hamre ingen förklaring och Seips [rn] > *[dn] > [dn] är ingenting att lägga på minnet. Denna förklaring bör vara följande:

Vid övergången av [r] till [n], kan det hända, att tungan upphör att dallra och blir orörlig i [r]-[n]-ställning innan gomseglet sänkts. Under den tid, då detta tillstånd varar, samlas luften bakom tungan, varvid en implosiv dental (tonande på grund av omgivningen) uppstår. Dess explosion sker ljudlöst genom näshålan, då gomseglet sänkes. Schematiskt:

A. Punkt där sänkningen av gomseglet skulle ske.

B. Punkt där den verkliga sker.

Därtill får lufttrycket mellan A och B inte vara för stort. I motsatt fall ger sänkningen av gomseglet upphov till det ovan beskrivna »faukalljudet», vars metastas ter sig som en mer eller mindre kraftig pust genom näsan. Detta är regel i isländskan men mindre vanligt i färöiskan. — Att detta faukalljud ingenstädes tycks ha vidareutvecklats till [k] och ersatt [d] är väl ett stöd åt vår ovan (s. 10) uttalade förmodan, att [n] har ett skyddande inflytande på en föregående dental.

Från [rdn] komma vi till [dn] genom ett vanligt bortfall i trekonsonantgrupp. Märk, att [r]-et från början kan vara mycket kort, nämligen om tungan tidigt stelnar i [n]-ställning.

Som nyss antytt, förekommer övergången i isländskan. Även västnorska dialekter ha den (jfr Hamre, a. st. med hänvisn.), och den finnes (eller fanns för några decennier sedan) i målet på den västliga spetsen av Ærø (Bregninge och Søby), som i ord som *barn* »har *dn* med svag *d*-lyd» (Bennike-Kristensen, § 135 samt kort 65), och i norra Jylland, där ett större område med Hobro som centrum uppvisar [*dn*] »med svagt lydende stemt *d*-lyd» som resultat av äldre *-rən* (av likgiltigt ursprung) (id., § 136 och kort 66).

Vad övergången [*nn*] > [*dn*] efter diftong (*seinni* [*saidne*] 'senare') och lång vokal (jfr ovan) nu angår, måste man däri med A. B. Larsen och V. Jansson (se Jansson, ANF LIX, s. 139) se en skärpning av konsonantismen för att hindra ett sammanfall av gammalt långt och kort [*n*], ett sammanfall, som var mera hotande efter lång vokal och särskilt diftong än efter kort vokal. Denna skärpning måste ha ägt rum, då kvantitetskombinationen långt vokalljud + lång konsonant, geminata eller konsonantförbindelse började kännas som något onaturligt för språket och vissa vokalljud i dessa ställningar visade en tendens att förkortas. Att (något) förkorta en ny diftong med ännu relativt öppet efterled (numera har färöiskan i denna ställning så gott som genomgående förenklat dessa diftonger) eller en lång ren vokal gick nämligen an, ehuru inte alltid, men det var däremot svårare att förkorta en gammal diftong med »konsonantiskt» efterled (än idag stå dessa efterled i många fall kvar i färöiskan, jfr Hamre, s. 30 ff.). Var den efterföljande konsonantgruppen en lång eller en geminerad konsonant, var det fara värt att den mekaniskt förenklades, vilket emellertid hade åstadkommit svåra rubbningar i språkssystemet (komparativen *seinni* hade t. ex. sammanfallit med flera former av positiven). För att bibehålla jämvikten låg det då närmast till hands att, om inte ytterligare förlänga, så åtminstone »skärpa» konsonantljudet. Detta har man gjort genom att förse förra [*n*]-et med en implosion, vilken automatiskt förvandlade det till ett [*d*].

Recensionier.

Ivar Modéer, Fornvästnordiska verbstudier I och II (= Uppsala universitetens årsskrift resp. 1941: 10 och 1943: 8). Uppsala 1941 och 1943; 123 resp. 130 sidor.

I förordet betecknar förf. sitt arbete som »en semologisk studie över ... de vid sidan av starka verb stående och på avljudsstadiet i preteritum singularis bildade *i*-verben i fornvästnordiskan», t. ex. *reiða* : *riða*, *hreyta* : *hrióta* osv. Undersökningen avser främst att klarlägga fördelningen av kausativ och icke kausativ innebörd hos de ifrågavarande *i*-verben. I del I ges inledningsvis en översikt över det hithörande fornvästnordiska verbförrådet jämte forskningshistorik och problemställning. Därefter följer en sammanställning av fornvästnordiska *i*-verb med kausativ betydelse, varefter *i*-verb med en betydelse, som icke är kausativ, behandlas. Del II innehåller: 1. »En semologisk regel», 2. ett kapitel om *veikia*, *preyta*, *sleppa*, *kóla* och andra verb, 3. ett kapitel om konstruktioner av bl. a. typen *beita eng*, 4. slutord, innehållande bl. a. »en germansk kausativregel». Härtill komma 4 exkurser, bl. a. behandlande »*i*-verben och Verners lag.» Till sist följa källförkortningar, förteckning över textställen samt ord- och sakregister.

Med all aktning för förf:s flit och forskarglädje måste man ledsamt nog från början konstatera, att avhandlingen, med undantag av några enstaka goda utredningar, icke ger den behållning, som förf. i varje fall själv tydligen räknar med att den bör ge. Till en viss del beror detta på att förf. slösat utrymme på att med ett massuppbåd av exempel utreda allmänt kända företeelser, men härtill kommer en allmän osäkerhet i omdömet och en mängd fatala misstag i enskilda frågor.

Jag börjar med inledningskapitlet. Förf. skriver alldeles i början: »Man har i den etymologiska litteraturen delade meningar huruvida dessa verb [dvs. de ovann. *i*-verben] vore 'deverbativa' eller 'denominativa'.» Läsaren får ovillkorligen den uppfattningen, att etymologerna i denna fråga äro delade i två läger, och att man på det ena hållet anser samtliga dessa verb vara deverbativa, medan man på det andra anser dem vara denominativa. Rätta förhållandet är ju i stället, att man ofta (och med rätta) ställt sig tveksam, huruvida i enskilda fall ett verb bör betraktas som deverbativt eller denominativt.

S. 11, not 1, heter det: »Ett urn. *laidian ... har ... genom *i*-omljud givit *læida, *leida* (detta enligt min mening¹) ...» Uppfattningen att *ai* blivit *æi* genom *i*-omljud är visst icke ny eller ovanlig. I en så pass vanlig handbok som t. ex. Heuslers *Altisländisches Elementarbuch*,² läser man (§ 53): »*ai* wurde zu *ei* ... Es ist ein Fall von *i*-Umlaut.» S. 17 skriver förf. om det ieur. verbformanset *-éio*, att det »ursprungligen, åtminstone att sluta av fornindiskan,¹ synes ha varit karakteristiskt för presensflexionen och ofta lagts till en rotform med *o*.» I find. ha som bekant de ieur. vokalerne *ā*, *ē* och *ō* sammanfallit i *a*, varför fornindiskan icke kan bevisa något om »en rotform med *o*».

S. 29 yttrar förf., att »motsättningen mellan transitivum och intransitivum på engelskt område redan tidigt i stor utsträckning upphävts», och längre ned på samma sida påstås, att »gränserna mellan objektskonstruerat verb och absolutum i engelskan redan tidigt ut-suddats i en grad vartill motstycke saknas inom övriga germanska språk». Varpå stöder förf. dessa påståenden, som åtminstone förefalla anmämlaren högst egendomliga?

Kap. 2: »Kausativa *i*-verb» har föga av intresse. Förf. nedlägger stor möda på att framhålla det redan förut kända och icke på något sätt märkliga faktum, att *i*-verb, som äro tydligt kausativa i förhållande till rotverbet, därjämte äro belagda i absolut konstruktion, dvs. utan objekt, t. ex. *fleygia* i bet. 'ila fram med fart', uppkommet ur det väl bestyrkta *fleygia sér*. Härom säger förf. (s. 42): »Samtliga dessa fall av absolut ställning äro enligt min mening att härleda ur de kausativa verbens normala syntaktiska konstruktion: verb plus nomen eller pronomen.» Av orden »enligt min mening» får läsaren det intrycket, att förf. anser sig komma med något för forskningen förut okänt, vilket som sagt ingalunda är fallet. Den s. k. absoluta användningen av ett verb är ju en så vanlig företeelse, att det borde räckt med att omnämna den på ett par rader. Litet längre ned säger förf. också: »Det finnes gott om exempel på liknande fall av sekundärt absolut verbkonstruktion ...», varefter ett flertal litteraturhänvisningar ges. Men varför då denna mobilisering av exempel på fyra sidor? Tre sidor ägnas det likaledes för varje språkforskare välbekanta förhållandet, att ett ords betydelse kan ändras å ena sidan genom specialisering, å den andra genom generalisering. Sålunda heter det (s. 44) om *setia*, att det »användes t. ex. om att förflytta, placera, ställa osv. åtskilliga sådana föremål, vilka i naturligt språkbruk ej gärna kunna sägas *sitia*.» Denna mångordighet hade varit motiverad, om författarens framställning hade syftat till att meddela elementär kunskap i betydelselära åt den studerande akademiska ungdomen. Men den passar absolut icke i en avhandling, som framträder med de pretentioner på att ge nya och överraskande aspekter, som flerstädes framlysa i detta arbete.

¹ Spärrat av anm.

I kap. 3 behandlas: »i-verb med en betydelse, som icke är kausativ.» Det är 12 verb, som här granskas. Åtminstone 6 av dem, näml. *benda*, *breyta*, *höfa*, *skeyta*, *þrøngva* och *vefia*, ha redan av tidigare forskare (delvis alternativt) betraktats som denominativa. Om *benda* se förf:s egna litteraturhänvisningar s. 51! Betr. *breyta* se Torp, Nyn. et. ordb., s. 47, om *höfa* dens., s. 239, om *skeyta* dens., s. 638, om *þrøngva* dens., s. 804 (»kausativ el. avl. av adj. *þrongr*»), om *vefia* dens., s. 861 (»Närmest avl. av *vav*»). Förf. ägnar här 37 sidor åt att slå in öppna dörrar. Uttryckssättet är flerstädes sådant, att läsaren bibringas den uppfattningen, att tidigare forskare famlat i blindo. Så heter det t. ex. om *höfa* och *hefia* (s. 66): »Att ett verb med betydelsen 'träffa, avpassa, beräkna o. dyl.' icke kan tilldelas karaktären av kausativum till ett verb med innebörden 'häva, lyfta' ligger i öppen dag. Lika litet göra här termer som intensivum och iterativum nytta.» Vem har någonsin kommit på den befängda idén att tilldela *höfa* »karaktären av kausativum» till *hefia* eller om det förstn. verbet använt de i fråga om detta meningslösa termerna intensivum och iterativum? Vad de övriga verben beträffar, skulle det här föra för långt att i detalj granska förf:s framställning. Endast ett par anmärkningar. Att *hlóða* 'lasta, lägga i hög' icke är kausativt i förhållande till det likbetydande *hláða* är alldeles riktigt. En sådan uppfattning har, så vitt jag vet, icke heller av någon tidigare forskare uttalats. Inom parentes sagt torde *hlóða* vara avlett av en motsvarighet till feng. *hlód* 'mängd, hop' m. m., vilket säkerligen ursprungligen är antingen identiskt eller i varje fall mycket nära besläktat med no. dial. *lo* n. (och f.?) 'gjødsel, mæg' (Aasen);¹ urgerm. **hlōd-* står i avljudsförh. till fvnord. *hlād* och *hláða*. — Varför man icke med Hellquist, Sv. et. ordb., s. 721, skulle kunna fatta *neyta* 'nyttja, bruka' m. m., sv. *nöta*, som en bildning med iterativ grundbetydelse ('idiligen bruka') till *nióta*, har jag svårt att förstå.

Jag övergår nu till del II. Förf. använder här först 30 sidor för att nå fram till den »semologiska regel» (s. 30), som lyder: endast sådana i-verb, vilka stå vid sidan av absoluta primärverb [dvs. intransitiva verb], kunna äga kausativ innebörd. Regeln håller icke streck. Jag nöjer mig med två absolut otvetydiga exempel: fvnord. *veita* 'ge lov till, låta få, giva, hjälpa' m. m. och got. *kannjan* 'förkunna'. Det första är av ett särskilt intresse, därför att det, åtminstone enligt den gängse uppfattningen, är etymologiskt identiskt med det find. *vedáyati* 'låter veta, tillkännager, meddelar', vilket står som ett karakteristiskt kausativum vid sidan av *veda* 'jag vet' och jämte några andra find. verb, som förete en åtminstone teoretiskt möjlig överensstämmelse i formellt avseende och dessutom en påtaglig släktskap i fråga om betydelsen med germanska i-verb, alltid räknats som det starkaste stödet för antagandet av att de germanska i-verben

¹ Enl. Torp, Nyn. et. ordb., s. 336: »Maaske av *hlōd det som dynger sig op?»)»

med kausativ betydelse ha indoeuropeiska anor. I kap. 4, s. 34, säger förf., som här mot sin vana är mycket kortfattad och endast befattar sig med betydelsen 'giva', följande om *veita*: »Att det här för litterär tid¹ icke föreligger någon som helst möjlighet att tala om en kausativ relation [dvs. till *vita* 'veta, kunna'] är uppenbart. Den gängse karakteristiken av *veita* såsom kausativum (enligt Torp egentligen »la vite el. se») är en konstruktion byggd på tänkta betydelser i förlitterär tid.»¹ Här framträder på ett groteskt sätt förf:s brist på historisk syn och hans lindrigt sagt egendomliga förakt för en icke minst i ett fall som detta absolut nödvändig komparativ metod. För frågan om den ursprungliga relationen mellan *veita* och *vita* är det naturligtvis i och för sig komplett likgiltigt, om *veita* i litterär tid uppvisar den ena eller andra betydelsen. Allt kommer givetvis an på om denna betydelse osökt låter sig återföras på en äldre, klart kausativ innebörd eller ej.

Förf. nöjer sig med det citerade konstaterandet. Hur han själv tänker sig förhållandet till *vita* — att det existerar ett sådant förhållande erkänner han — få vi icke reda på. Och ändå har förf. strax förut förklarat, att *veita*, som »av en tidigare forskning givits en missvisande bedömning», enl. hans mening står »i annan relation till rotverbet än kausativets». I sanning ett bekvämt sätt att polemisera! I själva verket är det synnerligen lätt att härleda betydelsen 'giva' ur 'låta veta' genom mellanstadiet 'låta erfara'. Man kan med fördel använda förf:s egna exempel. I *Reginism.*, pr. 5, heter det: *Reginn veitti Sigurði fóstr ok kenzo* 'R. gav S. uppfostran och undervisning'. Detta låter sig utan svårighet förstås såsom egentligen betydande 'R. lät S. erfara (vad) uppfostran och undervisning (är)'. Ännu lättare att förklara är det andra av förf. citerade textstället (*Sigurdarkv.* hin sk.): *allir senn annsvor veitto* 'alla gävo (henne, dvs. Gudrun) på en gång svar'. Här behöver man icke tänka sig något mellanstadium i betydelseutvecklingen utan kan direkt översätta: 'alla läto henne veta sitt svar'. Hur man kan undgå att här se den ursprungliga kausativa betydelsen skimra igenom, är mig obegripligt. Lika genomskinlig är den ursprungliga kausativa betydelsen hos det av förf. icke nämnda med *veita* etymologiskt identiska fhty. *weizen* 'zeigen'.

Om det got. *kannjan* 'tillkännagiva, förkunna, meddela', som i betydelsehänseende står i exakt samma förhållande till *kunnan* 'känna, veta' som find. *vēdayati* till *vēda*, förklaras, att det »icke i något fall» har kausativ funktion! Vore detta riktigt, kunde man över huvud taget icke tala om en kausativ innebörd hos något verb. Det sagda må vara nog för att visa ohållbarheten av förf:s »semologiska regel». Jfr f. ö. om *beita* i det följande.

I kap. 6 har förf. en 25 sidor lång utredning om konstruktioner av typ *beita eng*, *beita einhvern sverði*. Förf. vill förklara *beita* i dessa

¹ Spärrat av anm.

uttryck som ett ursprungligt prefixkompositum *uzbaitian. Förklaringen är i varje fall obehörlig. Förf. har här alldeles i onödan krånglat till en skäligen enkel sak. *Beita eng* betyder helt enkelt 'låta (kreaturen) bita (gräset på) ängen'. Objektet *eng* i stället för väntat *gras* el. dyl. innebär en ellips av ungefär samma slag som i nsv. *ta en gök* i stället för ett ursprungligt *ta en sup för göken* (Lidén i Spr. o. stil 1906, s. 95ff.) eller *skotta ett tak* i stället för *skotta bort snön från ett tak* osv. En ellips föreligger tydligen även i uttrycket *beita vagn* 'spänna (häst) för en vagn' (Gudr. II, 18), uppkommet av det likaledes betydade och uppenbarligen ursprungliga *beita hest fyrir vagn*. *Beita e-n sverði* betyder eg. 'låta svärdet bita ngn'. Ursprungligen har det hetat *beita sverð* 'låta svärdet bita'. Sedan den ursprungliga betydelsen av *beita* fördunklats till 'stöta, hugga' el. dyl., ersattes akkusativens *sverð* med den instrumentala dativen *sverði* (jfr uttryck som *hoggva sverði*, *ljósta gru* o. dyl.), så att uttrycket fick betydelsen 'hugga till med svärd', varefter ett personobjekt i akkusativ kunde tillfogas. Sedan kom *beita* i den förbleknade betydelsen 'angripa, hemsöka (i allmänhet)' att användas med abstrakta substantiv i dativ, såsom *brögðum*, *harmi*, *vélum* osv. Se f. ö. SAOB (B 1913), där ordet *beita*'s betydelsehistoria i stora drag fullt korrekt blivit förklarad. Förf:s yttrande härom: »Tidigare i litteraturen gjorda försök att klarlägga *beitas* syntaktiska och semologiska historia äro misslyckade spekulationer», är en bumerang, som drabbar hans eget resonemang.

Icke lyckligare är förf. i fortsättningen. I de avslutande exkurserna behandlas diverse intrikata spörsmål, såsom de germanska *i*-verbens ursprung och den Vernerska lagens tillämpning på dessa verb. Förf. har fått för sig, att en beklagligt stor mängd framstående forskare »in i senaste tid hävdar det deverbativa ursprunget»¹ för dessa verbs vidkommande (s. 99). En sådan generell och kategorisk bekännelse till den »deverbativa» läran har jag ingenstädes kunnat anträffa. Man får det bestämda intrycket, att förf. själv icke satt sig in i frågan. I annat fall hade han säkerligen aktat sig för att dekretera, att de germanska *i*-verben äro denominativa (s. 108). Brugmann, som tycks vara en av de få forskare, som finna nåd för förf:s ögon och som t. o. m. huggas med en komplimang (del I, s. 19), har i Grundriss II: 3, s. 245, till vilket ställe förf. på ett i sammanhanget missvisande sätt hänvisar (s. 98), framlagt den uppfattning av de ieur. *éio*-verbens historia, vilken så vitt jag vet än i dag är allmänt omfattad: »Die *éio*-Verba waren ihrer Herkunft nach Denominativa und zwar Ableitungen aus *i*-Stämmen. Sie haben frühe den lebendigen Zusammenhang mit ihrer nominalen Grundlage verloren dadurch, dass diese Nomina für sich selbst keine sehr produktive Kategorie waren, die von ihnen ausgegangenen Verba aber mit zuhörigen

¹ Spärrat av anm.

Wurzelverba (primären Verba) in engere Beziehung kamen, so dass sie nunmehr als Deverbativa erschienen und fortgepflanzt wurden. Ihr ursprünglicher Charakter als Denominativa wurde jedoch vielfach dadurch wiederhergestellt, dass sie zu den auf *o*-Nomina beruhenden Denominativa auf *-eje-ti* und zu diesen *o*-Nomina selbst in Beziehung gesetzt werden.» Här utsäges klart och tydligt, att de tidigast bildade ieur. *éio*-verben voro denominativa, samtidigt som den senare utvecklingen med anslutning till och avledning av såväl primära som sekundära verb och de till grund för de senare liggande nomina lika tydligt framhålles. Just detta komplicerade bildningssätt, där inflytelser från olika håll gjort sig gällande, ofta hos samma verb, förklarar den brokiga bild, som de germ. *i*-verben med dylikt ursprung icke sällan förete med hänsyn till betydelsen. Det är därför naturligt, att ett klarläggande av ett sådant germanskt *i*-verbs betydelsehistoria erbjuder stora och ofta oöverstigligen svårigheter, och att de etymologiska forskarna dels kunnat komma till sinsemellan olika resultat, dels var för sig i många fall antagit, och ofta säkerligen med rätta, att hos ett och samma verb olika bildningssätt sammansmält. Hårtill kommer det sedan urindoeuropeisk tid bestående och till sitt ursprung omstridda förhållandet, att de ieur. *éio*-verben förete dels kausativ, dels iterativ eller intensiv betydelse, vilket ytterligare bidrager till att komplicera utredandet av dessa verbs historia. Förf. skriver: »Etymologerna vackla emellertid i sin tro [vilken »tro»?]. Detta framgår av sådana fall av tveksamhet mellan alternativa möjligheter¹ som de nyss exemplifierade [exemplen hämtade från Torps och Hellquists ordböcker] och understrykes ytterligare av den omständigheten, att ett flertal enstaka *i*-verb tvärt emot regeln [vilken regel?] oreserverat härledas ur nomina.» Tveksamhet, när man ställs inför valet mellan två alternativ, är verkligen en högst normal och naturlig reaktion. Att icke vara tveksam i dylika fall är däremot en dristighet av det slag, som icke brukar anses berömvärd.

Förf. ställer sig över huvud taget avvisande till antagandet, att de »kausativa» germ. *i*-verben skulle ha med de i find., grek. och lat. säkert bestyrkta verben med ieur. *éio*- att göra. Hans förnämsta stöd för denna uppfattning synes vara Hirt (i t. ex. Indogerm. Gramm. 4, s. 227), som menar, att ett dylikt samband av formella skäl i varje fall är ytterst ovisst. Hirts åsikt tycks emellertid icke ha rönt någon i varje fall nämnvärd anslutning. Den förefaller även, om man skall våga ett omdöme därom, otillräckligt motiverad. Under alla förhållanden har det icke lyckats Modéer att rubba den gängse uppfattningen, att en stor del av de germ. »kausativa» *i*-verben ha deverbativt ursprung. När förf. t. ex. anser, att de germ. *ia*-adjektiven med possibilitetsbetydelse, fvnord. *fórr* 'i stånd att fara' osv., kunna ligga till grund, så faller detta antagande på de betydelser, som de ifrågavarande

¹ Spärrat av anm. — Svenskan är mindre god. Det borde ha stått: tveksamhet i valet mellan två alternativ.

i-verben uppvisa. Förf. menar, att fvnord. *fóra* skulle kunna vara bildat till *fórr* och att verbet urspr. skulle ha betytt 'göra någon i stånd att fara, i stånd att hitta vägen (genom att själv följa med som vägvisare)'. Förklaringen är orimlig. Ett av *fórr* bildat verb borde få bet. 'utrusta någon för en resa' el. dyl. Om möjligt ännu mera absurd är den grundbet. 'visa leid', som förf. föreslår för *leida* 'leda'. Subst. *leid* betyder 'väg, resa', och hur en verbalavledning av detta subst. skulle kunna få bet. 'leda' är obegripligt. Ett sådant betydelseförhållande mellan grundord och verbalavledning, som förf. antar, torde han förgäves söka efter paralleller till. Och när förf. menar, att det germ. **taugian* i fvnord. *teygia*, feng. *tiegan* 'draga' skulle kunna vara avlett av det germ. **taugō-* i fvnord. *taug* 'rep', feng. *teag* 'band' i stället för att, såsom eljest antages, vara en bildning till preteritalstammen i sg. av **teuhan* 'draga' i got. *tiuhan* osv., så lägger även här betydelsen hinder i vägen. I betydelsen 'binda' är däremot det feng. *tiegan* uppenbarligen en avledning av **taugō*; se Torp-Fick₄, s. 167.

I sin sista exkurs går förf. med frejdigt mod till angrepp mot den tillämpning av Verners lag på de germ. *i*-verben, som både Verner själv och andra efter honom givit. Förf. skriver: »Verner och hans anhängare ha uppenbarligen gjort ett (med hänsyn till den äldre uppfattningen om *i*-verbens ordbildning förklarligt) felslut. *I*-verbens växelformer med *z*, *ǰ*, *ǰ*, *z* visa intet om betoningen. Orsaken ligger i öppen dag: *i*-verben äro denominativa¹ ... och konsonantismen *z*, *ǰ*, *ǰ*, *z* gentemot rotverbets tonlösa spiranter förefanns redan i de nomina, vilka lågo till grund för *i*-verben.»² Förf. framlägger 9 exempel på »Vernerska växelformer gemensamma för nomina och *i*-verb men däremot icke karakteristiska för (alla former av) motsvarande rotverb». Typiskt för förf:s metod är, att han i sitt material drar in icke mindre än fyra verb, för vilka vederligen ingen ifrågasatt något annat än den nominativt ursprung, nämligen fvnord. *dreyra* 'blöda' (till *dreyri* m. 'blod'), mhty. *genüegen* (till fhty. *ginuog*), fvnord. *slógia* 'lura' (till *slógr* 'slug, listig') och fnord. *sneida*, feng. *snæðan* 'skära' (till fvnord. *sneid* f., feng. *snæd* f. 'avskuret stycke'). Jfr betr. *dreyra* Torp-Fick₄, s. 214, betr. *genüegen* dars., s. 289, betr. *slógia* Torp, Nyn. et. ordb., s. 656, och betr. *sneida* etc. dens., s. 667 och Torp-Fick₄, s. 522. Av de återstående fem verben kunna tre, fvnord. *hlógia*, fvnord. *leida* etc. och feng. *tiegan* (i bet. 'draga') etc. på grund av sin betydelse icke förklaras som denominativa (till resp. fvnord. *hlógi* och *leid* samt feng. *teag*).

Förf. för på tal sådana exempel på *i*-verb med tonlösa spiranter som urgerm. **raisian* i fvnord. *reisa*, got. *ur-raisjan*, urgerm. **drausian* i no. dial. *drøysa*, got. *-drausjan* m. fl. Tvärtemot den vanliga upp-

¹ Här förklaras alltså de germ. *i*-verben reservationslöst som denominativa, medan förf. tidigare (s. 100) mera försiktigt använt formuleringen »i största utsträckning denominativa».

² Spärrat av förf. själv.

fattningen att *s* i stället för *r* i dylika former beror på anslutning till vid sidan av *i*-verben stående primära verb med tonlös spirant, t. ex. *rīsan (i fvnord. *rīsa*) vid sidan av *reisa* osv., vill förf. förklara den tonlösa spiranten såsom beroende på att verben bildats av nomina med tonlös spirant. Men dels föreligger vid sidan av en del *i*-verb över huvud taget intet sådant nomen, t. ex. vid sidan av fvnord. *geysa* (: *giósa*), no. dial. *freysa*, sv. dial. *frösa* (: fvnord. *friósa*), varför i dylika fall en ren konstruktion måste tillgripas, vilket måste betraktas som absolut ometodiskt, dels lägger hos andra *i*-verb betydelsen hinder i vägen för antagandet, att de avletts av föreliggande nomina. Härtill kommer, att i de flesta hithörande fall *i*- verbet jämte former med tonlös spirant även uppvisar enligt den Vernerska lagen väntade former med tonande spirant, t. ex. *raizian i fhty. *rēren* och feng. *réran* vid sidan av *raisian i fvnord. *reisa*, got. *-raisjan*. Som slutomdöme om förf:s försök att kullkasta den gängse uppfattningen av den Vernerska lagens tillämplighet på de germ. *i*-verben måste därför sägas, att det är alltigenom misslyckat.

Mycket skulle kunna vara att tillägga i själva sakfrågan, särskilt beträffande del II, där snart sagt varje sida inbjuder till kritik, men det sagda må vara nog. Som generellt slutomdöme måste man tyvärr konstatera, att arbetet är behäftat med svåra brister icke blott i enskildheter utan, vad värre är, i metodiskt avseende och i fråga om själva grundsynen på de språkliga problemen.

Beträffande förf:s framställningsätt måste några påpekanden göras. Förf. uttrycker sig flerstädes missvisande eller på annat sätt onöjaktigt. Några exempel härpå ha lämnats i det föregående. Ytterligare ett par skola här nämnas. I del I, s. 19, skriver förf. om förhållandet mellan got. *satjan* och find. *sādāyati*, att man är förhindrad »att förklara den germanska formen vara utvecklad ur den indiska» (spärrat av anm.). Man får väl antaga att det olyckliga uttryckssättet icke bottnar i en grumlig tankegång utan är en ren lapsus. S. 100 läser man: »den berättigade opposition vilken riktats mot den hävdvunna tanken att germ. *-i-* utan vidare vore att återföra på ett ieur. *-ēio-*, motsvarande find. *-āya-* ... står dock i bättre samklang med en teori om relativt unga avledningar till nomina än en spekulation om urgamla rotbildningar» (spärrat av anm.). Yttrandet, som är missvisande, då åtminstone de flesta moderna forskare räkna med avledningar både av nomina och av verb, är f. ö. karakteristiskt för förf:s genomgående arroganta ton gentemot andra forskare, vilken är så mycket mindre lämplig, som förf. själv är i högsta grad sårbar. I del I, s. 32, yttrar förf. på tal om möjligheten att uppnå resultat »för urgermansk tid» i fråga om fördelningen av kausativ och icke kausativ betydelse hos de germanska *i*-verben: »försiktighet och anspråkslöshet äro här dygder.» För visso! Men icke bara i del I, s. 32, rad 14, utan ständigt och överallt.

Håkon Hamre, Færøymålet i tiden 1584—1750 (Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo II. Hist.-Filos. Klasse. 1944. No. 2), Oslo 1944; 65 sidor.

Färöiskan är det mest styvmoderligt behandlade av alla nordiska språk. V. U. Hammershaimbs lilla Færøsk[e] Sproglære (60 sidor) från 1854 (omredigerad av J. Jakobsen och upptagen i Færøsk Anthologi I [1891]) är än i dag standardarbetet i fråga om nutidsspråkets och -dialekternas beskrivning, och man saknar ännu en ordbok, som tar mera hänsyn till talspråket och dialekterna än M. A. Jacobsens och Chr. Matras' Føroyisk-donsk orðabók. Om språkets historia hade man till helt nyligen endast ett 70-tal ganska medelmåttiga sidor hos Marius Hægstad, Vestnorske maalføre fyre 1350 II: 2:2, s. 63ff.: Færøymaal. Detta beror väl till största delen därpå att detta språk nästan helt saknar skriven litteratur ända fram till slutet av 1700-talet, närmare bestämt 1773, då J. Chr. Svabo började arbeta på sina ordsamlingar och kvädeuppteckningar, en tid då språket emellertid i allt väsentligt är det det är nu, vilket gör, att den hitintills övervägande historiskt orienterade språkforskningen inte funnit skäl att ägna det större uppmärksamhet. En kort juridisk förordning (en sida) och ett par brev är nämligen allt som finnes (bevarat) av dokument för tiden före 1600, och språket i dessa dokument är inte ens ren färöiska utan närmast färöiskpåverkad norska. Från år 1600 ha vi en avskrift av en äldre lagtext, det s. k. *Seyðabrævid*, men också denna text är skriven på blandspråk. Dessa källor äro behandlade av M. Hægstad i hans ovannämnda Færøymaal.

Håkon Hamre har företagit sig att fylla i den lucka, som ligger mellan dessa dokument och Svabos ovannämnda arbeten, — och härmed komplettera de bristande uppgifter, som de förra lämna — genom att granska danska dokument om Färöarna och i återgivandet av färöiska ortnamn och enstaka färöiska ord och uttryck, som dessa innehålla, försöka läsa sig igenom till färöiska uttalsformer för tiden i fråga.

Därav det första årtalet i titeln på Hamres arbete: 1584. Detta år skrevs nämligen den första färöiska jordeboken. Det senare årtalet (1750) markerar den ungefärliga tidpunkt, då en originell färöisk litteratur började utveckla sig (jfr ovan).

De föreliggande källorna sönderfalla i två kategorier: (1) juridiskt-administrativa urkunder: jordeböcker, jordeboksräkenskaper och matrikelböcker (106 ex. till 1750), tingsprotokoll (10 stycken), samt det tidigare behandlade »Seyðabrævid», och (2) reseskildringar och geografiska beskrivningar: Thomas Tarnovius' Færøers beskriffuelser (1669), Lucas Debes' Færøæ et Færøa reserata (1673), samt Peder Hansen Resens Færøarum insularum descriptio (1688), på latin men med en handskriven dansk översättning: Beskrivelse over Færøerne.

Det är ingen lätt uppgift Hamre givit sig i kast med. De »färöiska»

ordformerna i dessa danska källor kunna aldrig godtagas som äkta utan noggrann kritisk undersökning. En form som *Aa Toftten* t. ex. (1662) för den ort, som heter *á Toftum* [ʒa toftón], Norduroyar [toftun], behöver inte betyda, att övergången *-um* > [-on], [-m] börjat; den kan vara fördanskad. Omvända skrivningar ha större bevisvärde; när man finner texter, där *tj-*, *kj-* och *hj-* äro sammanblandade, kan man sålunda med ganska stor säkerhet dra den slutsatsen, att det för nyfäröiskan karakteristiska sammanfallet av dessa tre ljudförbindelser i ett »muljerat» [tʃ]-ljud åtminstone sporadiskt och individuellt tagit sin början. När återgivningen går mot de danska språkformerna och stämmer överens med det nuvarande uttalet, kan man också godkänna den såsom representerande ett på ifrågavarande tid mer eller mindre utbrett uttal, så t. ex. när ortnamn på *Horn*, *-horn* skrivas *Hodnn*, *-hodttn* o. d. (1584) (H., s. 48).

Härvidlag kan man endast berömma Hamre för hans stora vetenskapliga nykterhet; även i ganska säkra fall visar han den största försiktighet i sina slutsatser, och »muligens» är ett av de ord, som förekomma oftast i hans arbete.

Det ligger i sakens natur, att den som studerar ett givet språkskede måste, även om detta språkskede är mindre dåligt dokumenterat än det som Hamre har att göra med, kasta blickar på förhållandena före och efter den undersökta perioden. Det gör Hamre, och man måste vara honom tacksam för det; hans skildring får på så sätt större säkerhet och sammanhang.

För flera företeelser ge dokumenten — även de medeltida — inga upplysningar. När det är fråga om viktiga övergångar, har Hamre medtagit dem ändå, och då måste han resonera sig fram till en sannolik rekonstruktion och kronologi av processerna. Så t. ex. i frågan om utvecklingen av [($\hat{d}$) $\hat{d}$ ʒ]-till- resp. -inskottet efter diftongerna [ai], [æi], [ei] och [ui] (< *ei*, *ey*, *au*, *i* och *y*) i slutljud och framför vokal. Hamre visar (s. 57), att företeelsen måste vara äldre än bortfall av [$\hat{d}$] i samma ställningar, ty [($\hat{d}$) $\hat{d}$ ʒ] har inte utvecklats där ett sådant [$\hat{d}$] har stått — och ännu skrives —, och yngre än övergången *au* > [ei], ty samma ljud kan av fonetiska skäl inte ha utvecklats efter ett [u].

Hægstad har i ovannämnda arbete tidigare försökt teckna gängen av några färöiska ljudutvecklingar, men Hamres rekonstruktioner äro på många punkter bättre, t. ex. i fråga om utvecklingen av gammalt *ó* framför konsonantförbindelse (s. 26). Det förhåller sig nämligen så, att såsom långt kvarstående gammalt *ó* uttalas [ɔu] på Sudurstreymoy, Nólsoy och de sydliga öarna, och [æu, øu, øu] på området norr därom. Förkortat *ó* uttalas [ɔ] på Nólsoy och de sydliga öarna, [æ] i hela det återstående området. Det är alltså minst sagt ensidigt när Hægstad skriver: »ou (gn. *ó*) > ø (ɔ : ø)» (s. 100); man ser nämligen, att det är endast Sudurstreymoy som har [ɔu] : [æ] som resultat av *ó*. Men Hægstads framställning är även felaktig eller

åtminstone missvisande till och med för detta område. Som Hamre visar, är det nämligen inte fråga om någon övergång [ɔu] > [œ] utan om en förkortning [ɔu] > [ɔ] i söder och [œu] o. d. > [œ] i norr med en sammanblandning i det mellanliggande området.

Färöiskan har varit utsatt för en mycket stark dansk påverkan (dock knappast på uttalet). Detta framgår t. ex. av många oomljudda (bi)former till ord där man efter västnordiska ljudlagar skulle vänta sig *u*-omljud: *ark, havn, sak* osv. vid sidan av former på *ø*. Men det är inte så att förstå, att färöiskan mer och mer fördanskats genom tiderna; den har inte endast vikit undan för det främmande utan även reagerat, och hela dess historia ter sig i många avseenden som en växlingsrik kamp mellan inhemsk tradition och främmande inflytande.

Denna kamp belyser Hamre på ett mycket levande sätt, när han tecknar *u*-omljudets utveckling (ss. 13—21). Den äldsta färöiskan synes ha haft en del icke-oomljudda former vid sidan av de mera allmänna oomljudda. När de färöiska ortnamnen på 1500-talet skulle skrivas i jordeböckerna, låg det nära till hands för de danska eller danskutbildade skrivarna att använda de icke-oomljudda formerna då sådana förelågo. Emellertid bli de oomljudda formerna med tiden och ända fram till ungefär mitten av 1600-talet allt talrikare. Hamre menar, att det inte kan bero endast på skrivarna; det måste även i talspråket ha försiggått en utjämning till förmån för de icke-oomljudda formerna. Under loppet av 1600-talet kommo de oomljudda formerna åter till heders, och Hamre ser i båda fallen modeföreteelser. Han skriver (s. 20): »Det ligger nær å tænke sig at det ganske tidlig har dannet sig et »embedsmannsfærøysk» med mange danske ord og dansk- (eller norsk-)påvirket uttale, og som har vært brukt i kretser omkring embedsmenn, i færøyske embedsfamilier o. s. v. I dette »embedsmannsfærøysk» var det at *u*-omlyden blev slipt bort, det var her grunnlaget for de omlydsløse navn i jordebøkene lå. Det har vært »finere» å si *Sandum, Bakkum* enn det »bondske» *Sondum, Bøkkum*. Men det har bare vært en språklig mote å »forfine» uttalen, og den moten døde ut igjen i løpet av det 17. århundre. De omlydte formene, som hadde levd i folkespråket, fikk hevd igjen. Betingelsene for at en slik mote kunde opstå, har vært gode, fordi begge uttaler har eksistert i enkelte ord, så at det bare har vært å velge den »beste», og ved analogi utbre den til andre ord hvor *u*-omlyden skulde optre». — Ett ganske frestande antagande.

Denna kamp mellan främmande och inhemskt, en kamp, som efter att ha varit synnerligen nära att sluta illa för det inhemska, nu synes vara avgjord till dess förmån, är inte det minst fängslande i färöiskans historia.

Om det nu kan vara någon mening i att peka på enstaka brister, får man söka dessa i de fonetiska framställningarna och i den dialektgeografiska dokumenteringen — alltså inte i det som är det centrala

för arbetet, nämligen det historiska. Man är sålunda litet förvånad att se Hamre s. 34 och 59 rubricera övergången $o > [u:]$ framför bortfallet $[d]$ och $[\gamma] + [a]$ eller $[\sigma]$ som en »palatalisering». Man hade också varit Hamre tacksam om han äntligen brutit mot den ärevördiga traditionen att inte skilja mellan skrivtecken och ljud. Det är sant att man vet, att » $f > m$ i *oeman* ... <*ofan* ...» är liktydigt med » $[b] > [m]$ osv. ...», men det skulle vara skönt att få se det skrivet så ibland; i det konkreta fallet är rekonstruktionen av ljudvärdet tillräckligt säker för att man inte skall behöva — som det tyvärr så ofta är nödvändigt — ge uttryck åt vår bristande kunskap genom att använda skrivtecknet. — S. 40 står det, att *fn* uttalas *vn*; Hamre skulle inte ha behövt umgås så länge med den färöiska kolonien i Köpenhamn, där han studerat färöiska för docent Chr. Matras, för att observera uttalen $[bn]$, $[wn]$, $[yn]$ hos sunnanfjordsborna. S. 42, i fråga om »*dj* og »*gj*», står det ingenting om, att i många suduroyska bygder *gj*-uttalas $[j]$ eller $[\hat{g}]$ (»muljerat» $[g]$). Hamre kunde här ha passat på att göra ett intressant påpekande. Det visar sig nämligen, att suduroyingarna ibland uttala $[\hat{d}z]$ för gammalt $[j]$, t. ex. *jørð* 'jord' $[\hat{d}z\thetaer]$. Denna företeelse konfunderar visst en del färöiska språkmän; den är dock ett genomskinligt fall av »fausse régression» (när skola vi få ett bra svenskt ord för saken? — »omvänt uttal» [jfr »omvänd skrivning»] och »felrestitution» synas mig kunna duga; — hyperurbanism är en annan sak, och hyperkorrekt form [vad skulle då det motsvarande abstrakta substantivet heta?] är tvetydigt).

Dessa, och kanske ytterligare några andra, skönhetsfel kunna inte förringa värdet av Hamres arbete. Det kommer att vara ett ypperligt hjälpmedel för alla dem som i likhet med anmälarerna (jfr vår uppsats s. 126 ff. av detta häfte) höjt eller kommit att böja sig över färöspråkets nattomhöljda forntid för att avlocka den dess hemlighet.

Lund 1946.

PIERRE NAERT.

Sigfús Blöndal og Ingeborg Stemann, Praktisk Lærebog i islandsk Nutidssprog, København (Munksgaard) 1943; 294 sidor.

Stefán Einarsson, Icelandic Grammar, Texts, Glossary, Baltimore (Hopkins Press) 1945; XXXVII + 501 sidor.

Förstnämnda arbete — som är det första i sitt slag på nordiskt språk — består av en parlör, en grammatik, övningsstycken, läsestycken samt ett glossar. I förordet säges parlören vara »beregnet som et Led i Inførelsen i Sproget». Synpunkten är riktig. Erfarenheten visar nämligen, att bästa sättet att tillägna sig ett språks grammatik, icke minst formläran, är att börja med att lära sig utantill några

vanliga fraser, där de viktigaste grammatiska dragen i språket i fråga äro representerade. På så sätt bliva de från första början levande, ej mekaniskt inlärdade döda former. Materialet i parlören är väl valt. Förutom de vanliga kapitlen »På hotell», »I en butik» osv., lägger man märke till ett avsnitt om en resa på Island och ett om laxfångst. Man kan endast gratulera författarna för att de icke ha dragit sig för att omnämna kraftord som *djöffull*, *andskoti* o. d.; dessa höra ju till språkets flitigast använda ord! Här och där — liksom i den övriga delen av arbetet — märker man dock mindre idiomatiska uttryck.

Det grammatiska partiet hade kunnat vara bättre. Fonetiken är ganska misslyckad. Sid. 45 och i de fonetiska transkriptionerna märker man det vanliga felet att i tonande spiranter, som i slutljud bli tonlösa, se »fortes», medan det i verkligheten är tonlösa »lenes» man har att göra med, alltså ej [a : f] utan [a : v]. Det är också mycket tvivelaktigt att *hl*, *hn* och *hr* uttalas som enkla tonlösa *l*, *n*, *r*. Jag för min del hör en om än svag så dock aspiration framför — eller åtminstone under emissionen av — dessa ljud, alltså [h^hl], [h^hn], [h^hr]. I ett fall som detta får man naturligtvis icke lita för mycket på sitt öra men en sak är säker: *hl* osv. skilja sig från tonlösa *l* osv. och detta går att bevisa. Som ovan antytt äro spiranter och likvidor mer eller mindre tonlösa i slutljud, och bland dem är *r* alltid helt tonlöst. Om det nu vore riktigt att ett ord som *hringja* uttalades [r^hŋgja], kunde man, i en ordgrupp som till ex. *maður hringdi* 'någon ringde', övergå från *r*-et i *maður* till *hr*- i *hringdi* genom att endast dra ut på *r*-et i *maður* och göra det till explosiva. Det är väl ingen islänning, som vill påstå, att det går, och man hör tydligt vid uttalet av det senare *r*-et ett ljud av annan karaktär än [r]. S. 45 (§ 18, 6) står det, att »Konsonanterne *k*, *p*, *t* ... udtales som [g], [b], [d]». Författarna, som i förordet uttrycka en förhoppning om att boken skall komma att användas i andra nordiska länder än Danmark, borde ha tänkt på de icke-danska läsarna och av hänsyn till dessa betecknat de tonlösa *b*, *d*, *g* med andra tecken än [b, d, g], som av en svensk t. ex. ej kunna utläsas annat än som tonande ljud.

Jag erkänner gärna, att det i en praktisk lärobok av denna typ kan vara fördelaktigt att vid framställningen av substantivböjningen slopa den historiska indelningen av substantiven efter de olika stamvokalerna — författarna ha adopterat Valtýr Guðmundssons (Islandsk Grammatik, 1922) indelning efter genus och kasusändelserna, särskilt ändelserna i nom. (ack.) pl. och gen. sg. — men jag ser inte vad som vinnes med att rubba på den vedertagna indelningen av de starka verben efter avljudsserierna (s. 98ff.). Detta så mycket mindre som på ett annat ställe (§ 41) dessa avljudsserier framställas i stort sett i sin vedertagna ordning. Den nya indelning, som författarna föreslå (efter vokalen i preteritum), synes mig bara trassla till frågan i stället för att förenkla den, och den för till orimligheter såsom när under

samma klass (II) inrangeras *bera; bar, bárum; borinn* och *gefa; gaf, gáfum; gefinn*. Författarna borde också härvidlag ha tänkt på de säkert ej fåtaliga läsare av denna bok, som ta itu med nyisländska först efter att ha studerat fornspråket och som kunna få sina begrepp förvirrade av det nya framställningssättet.

I det alltför korta partiet om syntaxen är avsnittet om bruket av konjunktiv (i bisatser) ganska misslyckat. Detta bruk utgör ett relativt enkelt system, som kunde ha framställts i 5—6 punkter i stället för 9 som fallet är i Blöndals lärobok.

I glossaret kunde ortnamn med genomskinlig innebörd — och det torde vara alla, som förekomma i läsestyckena — ha översatts (jag räknar inte som översättningar uppgifter som »*Öxará Ökseaaen*» eller »*Snefjellsjökull* Snefjeldsjöklen»; det är fråga om vedertagna danska namnformer), särskilt när namnleden eller namnet såsom appellativ ej förekommer i glossaret.

Boken kan dock göra sina tjänster, och om dess språkliga och merkantila lättillgänglighet för en nordisk publik kan leda någon till att ta en titt på Nordens mest nordiska språk, har den inte skrivits förgäves.

Stefán Einarssons bok har vuxit ut ur föreläsningsmanuskript till en snabbkurs i nyisländska, som the American Council of Learned Societies läsåren 1941—42 anordnat vid the Johns Hopkins University. Kursen var delvis avsedd för amerikanska officerare utsedda till tjänstgöring i amerikanska besättningsarmén på Island.

Boken är emellertid allt annat än en parlör à la Berlitz. Som *Stefán Einarsson* anmärker i inledningen, var det inte så värst många amerikanska officerare, som anmälde sig till kursen, och denna har tydligen inte varit mer för författaren än en impuls till att skriva en mera uttömmande skildring av isländska språket icke minst för vetenskapligt skolade språkstudier. Vi få vara honom tacksamma för det; de amerikanska officerarna behöva inte lära sig isländska längre — vi hoppas det åtminstone — men boken ha vi kvar, och den är det bästa som har skrivits på området.

Titeln anger redan vad arbetet består av. Det innehåller också en tämligen lång litteraturförteckning för vidare studier, ej endast i nyisländska utan även i fornspråket, och är dessutom vackert — om inte högt konstnärligt — illustrerat (av *Halldór Pétursson*).

Stefán Einarsson är fonetiker — och fonolog — och man märker det. Förutom uttalsregler har han en klar framställning av det nyisländska vokalsystemet (s. 10f.). Man lägger också märke till en uttömmande skildring av de delvis rätt invecklade tonförlustfenomenen (s. 23ff.). Författaren hade kunnat pressa samman företeelserna i mera allmänna »lagar», men dessa ge sig liksom själva, när man läser hans framställning. Han använder naturligtvis beteckningarna [*hʲ*], [*hʲn*] och [*hʲr*] för ljudförbindelserna *hl*, *hn*, *hr* (jfr ovan). Tonlösheten

hos [b], [d̥] och [g] samt tonförlusten hos spiranter och likvidor i slutljud äro väl observerade, liksom även tonlösheten hos [-dl-], [-dn-] i t. ex. [iðːlyr] (*illur*) och [seiðːni] (*seinni*). Dock synes detta parti — liksom för övrigt boken i sin helhet — att ha kommit till litet för hastigt. Man finner föga lyckade jämförelser mellan isländska och franska ljud som t. ex. (s. 2 och flerst.): »[ôy] a combination of [ø] and [y] as in French *feuille*» och (id.): »[b̥] between Engl. *b* and *p*, French *p*» (det samma, mutatis mutandis, om [d̥] och [g̥]). Sid. 11 illustrerar Stefán Einarsson med parallella exempel skillnaden mellan några ljud, som utlänningar ha särskilt svårt att hålla isär. När denna skillnad är betydelsebärande, som t. ex. i fråga om [ʋ(:)] och [i(:)], är det lämpligt att som exempel välja ord, som skilja sig endast genom ljuden i fråga. Stefán Einarsson gör det, men inte alltid; det hade dock inte varit svårt att i stället för »*sit* [siːtʰ] *sýti* [siːtʰi]» komma på *sidur* [siːdʏr] 'sed' : *siður* [siːdʏr] 'sid', eller 'mindre', — bland många andra möjligheter. Sid. 29 (och flerst.) blir en fonetiker litet störd av symbolerna [n̥], [n̥], [n̥] osv. som beteckningar för produkten av [n] eller [m] vid öppning framför spiranter eller likvidor. Såvitt jag kan döma (det är fråga om svåruppfattbara ljud), måste man — såframt icke assimilation föreligger — skilja mellan resultatet av [n] och resultatet av [m], och dessa öppnade ljud betecknas riktigast som nasalerade [d̥], resp. [b̥], alltså [d̥] och [b̥] (med eventuell tonförlust eller -försvagning). Vid [m] möter en analog företeelse i färöiskan (jfr vår uppsats i detta häfte, s. 138 f.; för färöiskan använder jag — än så länge åtminstone — ett upp- och ner-vänt *m* som beteckning, för att inte avlägsna mig för mycket från den traditionella transkriptionen). Detta är emellertid en detalj, och det är möjligt att det inte är så stor skillnad mellan författarens uppfattning och min.

Kapitlet om formläran skiljer sig fördelaktigt från motsvarande kapitel i förut anmälda bok. Stefán Einarsson har även han adopterat Valtýr Guðmundssons indelning av substantiven (jfr ovan) men för verben följer han noga den historiska indelningen; han undviker sålunda de orimligheter, som vanpryda Blöndals bok.

Syntaxen är vida överlägsen alla framställningar, som jag har sett i arbeten av detta slag. Kasusläran är utförlig, och den särskilt invecklade frågan om artiklarnas bruk framställes på ett sätt, som bör vara tillräckligt för nybörjare. Man måste gratulera Stefán Einarsson för den plats, som han i sin framställning av verbalformernas användning ger »omskrivningarna» med *vera að* (durativ aktionsart), *fara að* (ingressiv aktionsart), *vera búinn að* (terminativ aktionsart) (ss. 143—147). Att dessa lokutioner tillhöra verbalsystemet är klart, och de äro, genom den roll, som de spela i nyisländskan (särskilt talspråket), ett av de främsta idiomkaraktéristika för detta språk. Läsaren fånglas även av en utförlig framställning av de för isländskan också så karakteristiska opersonliga verbalkonstruktionerna (ss. 167—

172) (bara sex rader om dem hos Blöndal — under kasus läran!) På mer än ett ställe märker man dock den hast, under vilken boken tycks ha kommit till. Viktiga företeelser behandlas i anmärkningar utan närmare anknytning till sammanhanget; framställningen har ofta formen av hastiga anteckningar, och den vetgirige språkstuderanden känner sig då och då bortglömd för den hypotetiske amerikanske krigsmannen.

Övningarna äro ett lyckat kapitel. Svårighetskurvan stiger långsamt och jämnt, som den skall göra i praktiska övningar. Både de och de därpå följande texterna äro avsiktligt talspråkliga till formen och valda för att allsidigt belysa isländska förhållanden, särskilt vardagslivet. Några skönlitterära texter meddelas däremot inte. Det hade dock varit lämpligt att avsluta texturvalet med några sidor ur den nyare litteraturen.

Glossaret omfattar ej endast ordförrådet i texterna utan även i grammatiken. Nog har författaren slarvat bort några excerptlappar eller hoppat över ett par rader här och där — av ett 75-tal uppslagna ord ur arbetet har jag funnit, att 2 fattas —, men det torde inte röra sig om några centrala glosor.

Ett plus i detta glossar är att uttalet gives för varje ord och varje anförd böjningsform samt att ortnamnen äro översatta. Här som i hela arbetet i övrigt anges uttalet i författarens födelsetrakt, östlandet, först, uttalet i Reykjavik sedan. Stefán Einarsson motiverar detta förfarings sätt därmed att östlandsuttalet dels står skriften närmare, dels är lättare för utlänningar. Det är riktigt, och det är en smaksak om man ger detta argument mera vikt än det argument som ligger i huvudstadsspråkets numeriska överlägsenhet och större betydelse för utlänningar.

Kort sagt, en synnerligen användbar bok, även på denna sida Atlanten.

Lund 1946.

PIERRE NAERT.

Till Arkivets läsare.

Docenten John Svenssons senaste inlägg i omljuds- och brytningsfrågorna (Arkiv 60, s. 188—217) påkallar icke något utförligt bemötande från min sida. Svaren på docent S:s invändningar mot mina slutsatser finnas nämligen redan i min bok 1945, anförda på vederbörliga ställen och som jag har anledning tro lättillgängliga och tillräckliga för en uppmärksam och sakkunnig läsare. Ett par av svaren kunna inhämtas i allmänt kända handböcker.

Uppsala juni 1946.

BENGT HESSELMAN.

HARRY ANDERSEN

Er Brydningen et Omlydsfænomen?

Det er ikke nødvendigt at gennemgaa hele Forhistorien. Med John Svenssons, Assar Janzéns og Bengt Hesselmanns Undersøgelser¹ er der bragt Skred i de Axel Kockske Omlyds- og Brydningsteorier. Jeg mener det er lykkedes Hesselman at godtgøre, at der ikke findes Omlydsperioder; de er rent konstruktivt opstillet, idet Omlyden er blevet forbundet med den synkoperede Vokal. Omlyden har ikke noget at gøre med Synkopen. Et *gastir* er blevet til **gæstir*, der har udviklet sig til **gæstr* (vestnord. *gestr*), sml. Formen *gestumr* (Sten-

Der er brugt følgende Forkortelser: APhS=Acta Philologica Scandinavica, Arkiv=Arkiv för nordisk filologi, DR=Danmarks Runeindskrifter (Tekst 1942), GG=Johannes Brøndum-Nielsen »Gammeldansk Grammatik». Med Hesselman, Janzén og Svensson henvises til de i Fodnoten anførte Afhandlinger. Med Krause henvises til Wolfgang Krause »Runeninschriften im älteren Futhark» (1937).

¹ John Svensson »Diftongering med palatalt förslag i de nordiska språken» (1944). Assar Janzén »Till frågan om brytningen» (Arkiv LIX (1944) p. 221 ff.) og Anmeldelse af Svenssons Bog (Arkiv LIX p. 243 ff.), Bengt Hesselman »Omljud och brytning i de nordiska språken» (1945), John Svensson »Hesselmanns nya omljudsteori» (Arkiv LX (1946) p. 188 f.). Aage Hansen er i sin Afhandling »On the preservation of the word identity» ogsaa inde paa Omlyd og Brydning (Travaux du cerele linguistique de Copenhague. I. Etudes linguistiques 1944 (1945) p. 62 ff.), men da Afhandlingen er skrevet i 1942 omtaler den ikke Svensson, Janzén og Hesselman. Aage Hansen skriver: Thus all the cases mentioned, — lengthening in open syllable, the Scandinavian word accents, breaking and mutation —, I prefer to interpret as the outcome of the persistent defence of preserving linguistic forces against the attacks which through the Germanic tendency towards concentration of the stress on the initial syllables of the words were directed against the maintenance of the valuable systems of forms and word-groups (p. 64).

toften). Forskellen mellem det som vi hidtil i alle Haandbøger og Grammatikker har kaldt for ældre og yngre Periode er den, at i den ene Type er den Vokal, der har bevirket Omlyd faldet bort. Det er indlysende, at en Modsætning mellem Singularis *gestr* og Pluralis *gestir* ikke er ensbetydende med to Perioder. Med Hesselman har vi en sammenhængende Proces; man har ladet sig narre af Synkopen og i den set saa vel Aarsag som Virkning. Den saakaldte yngre Omlyd er et Indicium for, at Omlyden er fremkaldt af den bevarede, ikke alt for trykssvage Vokal — der efter Hesselmans Opfattelse har været klart (skarpt) artikuleret. Forløbet er kontinuerligt. Vi kan ogsaa henvise til *a*-Omlyden og *i*-Omlyden af *e* til *i*: urnordisk *horna* < *hurna, *irilar* < *erilar*, *þrbijar* < *þerbijar (hvorom i det følgende), hvor den Vokal der har givet Omlyd er bevaret. Det var en stor Svaghed ved Kocks Konstruktioner, at der ikke var en omlydsfri Periode ved *u*-Omlyden som ved *i*-Omlyden.

Hvad Brydningen angaar staaer Hesselman i store Træk paa samme Standpunkt som i 1912, da han skrev sine vigtige »Västnordiska studier». Mens Hesselman har en revolutionær Opfattelse af Omlyden, er dette ikke Tilfældet med Brydningen, hvor Fremstillingen — trods mange betydningsfulde Bemærkninger — er traditionel; den hviler paa Axel Kocks Opfattelse, at vi har at gøre med Epentese. Overskriften over Brydnings-Kapitlet hedder: *A*- og *u*-omlydet av kort *e*. 'Brytning'. Jeg skall citere nogle centrale Udtalelser:

Detta omljud är principiellt av samma slag som *i*-omlydet och de övriga omljudsarterna: en regressiv assimilation mellan en ändelsevokal och en vokal i stamstavelsen. Det skiljer sig genom att slutresultatet i historisk nordiska blir en diftong, vokalen har kluvit sig eller brutits i två hälfter, därav namnet 'brytning' (p. 46).

Brytning kan verkas av varje klart artikulerat *a* eller *u* i ändelsen under brytningstiden (p. 48).

Brytning är ett omljud, en regressiv vokalassimilation, som givit till resultat en diftongering av urg. kort *e* framför *a* och *u* i ändelsen. Brytningen är alltså en villkorlig (kombinatorisk) ljudförändring, icke en spontan (ovillkorlig) (p. 101).

Alla dessa företeelser, omljud, brytning och tilljämning, äro i grunden av samma natur och förutsättningen för deras inträdande är alltid och överallt den samma: den assimilerade, påverkade vokalen står i förstavelsen eller någon av förstavelserna i en enkel, två- eller

flerstavig språktakt, som i en følgende stavelse innehåller en skarpt (klart) artikulerad vokal (p. 2).

Den traditionelle Opfattelse af Brydningen, d. v. s. Axel Kocks, finder vi bl. a. i Johannes Brøndum-Nielsen »Gammeldansk Grammatik» I (1928), D. A. Seip »Norsk språkhistorie til omkring 1370» (1931), Harry Andersen »Oldnordisk Grammatik» (1936), Ragnvald Iversen »Norrøn grammatikk» 3. utg. (1937), Peter Skautrup »Det danske Sprogs Historie» I (1944), Elias Wessén »Svensk språkhistoria» 2. uppl. (1945). Alf Sommerfelt skriver i 1927 i sin kendte Afhandling om manglende *i*-Omlyd efter kort Rodstavelse: brytningen er som bekjent i artikulatorisk-physisk henseende parallel med omlyden. — Den eldre og den yngre omlyd og brytning er utslag av den samme bevægelse. Artikulatorisk-physisk sett er de begge identiske.¹ Louis Hjelmslev skrev i 1935: . . . omlyden er et fænomen, der først indtræder i sen historisk tid af bestemte grunde (i sammenhæng med tendens til bortfald eller svækkelse af udlydsvokaler, en tendens som netop ikke er til stede i urnordisk tid).² Elias Wessén skriver i 1945: Brytning är diftongering av en vokal genom inverkan av et annat ljud. Brytningen är sålunda besläktad med omljuden, ehuru resultatet har blivit olikartat. Under det att omljudet är ett slags assimilation, innebär brytningen en klyvning av vokalen.³ Denne Formulering minder om Seips: Brytning er i det hele utslag av det samme som omlyden. Forskjellen ligger i at *a*-brytning og *u*-brytning forekommer bare ved rotvokalen *e*, som blev diftongiseret. Den siste del af diftongen nærmer sig stærkt til *a* eller *u*.⁴ Med Hesselman skal vi modificere derhen, at vi ikke har Perioder ved Brydningen.

Hesselman opstiller Former som *sa^uk*, *gaⁱstr*, *gaⁱstir*, *ba^urn*, *ga^utu* og *a^u*⁵ og skriver om disse diftongiske Tilløb: Ansättandet av ett glidljud som ett förstadium i omljudsprocessen är enligt min mening rimligt nog, åtminstone som ett alternativ i vissa fall; vi få då som en etapp i utvecklingen en 'kortdiftong', *aⁱ* eller *a^u* l. dyl., som senere

¹ Se »Festskrift til Hjalmar Falk» (1927) p. 48.

² Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1935 p. 279 (citeret i min Afhandling om *u*-Omlyden i Dansk, APhS XVI p. 276).

³ »Svensk språkhistoria» I. 2. uppl. (1945) p. 14.

⁴ »Norsk språkhistorie til omkring 1370» (1931) p. 32.

⁵ p. 3, 5, 7, 17. Sml. Former som **sa^uk* < **saku*, **ba^ulkR* < **balkuR* og *a^urk* (jfr. vestnord. *ørk*) i min Afhandling om *u*-Omlyd (Diskussion om Digrafen *au*), APhS XVI p. 276.

kontraherats till $\ddot{a}$ (e) eller » $\ddot{a}$ » (ϱ).¹ Der er dog her udtalt en Reservation. Wessén, der stiller sig paa Kocks Grundlag, siger at Brydningen er beslægtet med Omlyden; Omlyden er en Slags Assimilation, mens Brydningen viser en Kløvning af Vokalen. Hvordan forenes disse to Ting? Vilde det ikke være metodisk rigtig at føre Epentese-Teorien til Bunds. Vi forudsætter et Efterslag overalt, idet vi — hypotetisk — anerkender, at Brydning og Omlyd er Udslag af samme Tendens. Ved a -Omlyd skulde vi faa u^a , i^a , ved i -Omlyd e^i , a^i , u^i , o^i , ved u -Omlyd a^u , i^u , ved a -Brydning e^a , ved u -Brydning e^u . Ved i - og u -Omlyd vilde vi faa Tilløb til saa vel Kort- som Langdiftonger a^i , $\bar{a}^i$, o^i , $\bar{o}^i$, a^u , $\bar{a}^u$ etc.

Nogle af de saaledes opstaaede Diftonger vilde svare til de Diftonger, der var i Forvejen: ai , au , eu og iu , mens de øvrige vilde være systemfremmede — bortset fra u^i og u^a (ui , ua), som vi udskiller i denne Sammenhæng. Det vil være fristende at sammenligne a^i med ai , der bliver til $\bar{a}i$; men her er det monoftongiske Resultat kort $\bar{a}$ kun et vi har i særlige Tilfælde (Type vestnord. *mestr* : *meiri*, *engi* : *einn* m. fl.). Det vilde være urimeligt at sammenstille i -Omlyds Resultatet kort $\bar{a}$ med $\bar{a} < \bar{a}i < ai$ og tilsvarende ϱ med Monoftongeringen $au < o$ (*auk* < *ok* o. lgn.). Langdiftongerne skulde vel være gaaet over i Kortdiftongernes Gruppe.

Alf Sommerfelt har været inde paa denne Betragtning i sin Afhandling »Questions of Phonological Evolution in Old Scandinavian»², som Hesselman ikke omtaler. Sommerfelt behandler her Omlyd og Brydning: It is quite clear that these examples, though they may differ in details, belong to the same evolutive category . . . If the i -mutation had taken the same course as the a - or u -fraction the result would have been a number of new diphthongs.³ For at undgaa nye Diftonger fik man dette System:

$$\begin{array}{ccccccc} & & & a & & & \\ & & & \varrho & \bar{a} & & e \\ & o & & \bar{o} & & & \\ u & & & y & & & i \end{array}$$

Men hvorfor skulde man have undgaaet nye Diftonger, naar Sproget

¹ Hesselman p. 4.

² Norsk tidsskrift for sprogvidenskab VII (1934) p. 355.

³ Smst. p. 357 og 359.

i Forvejen havde *ai*, *au*, *eu* (*iu*)? Kunde *ea* ikke have indtaget en smuk Plads ved Siden af *eu*. Skulde det være Tilløbet til Diftongerne af Typen o^i , $\bar{o}^i$, der bevirkede en radikal Ændring i Systemet. Sommerfelt skriver videre: On the other side, if the same development had taken place in the words which have got fraction, the result would have been confusion of differentiated series of vowels, **berga* would have become **bærg* and **heltu* would have been changed into **hølt* . . . One is justified in taking in account a theoretical intermediate stage of diphthongs, e. g. a^i , but these diphthongs have had no duration and no real existance.¹ Men skulde det have gjort noget, at Omlyden og Brydningen havde ført til Sammenfald af nye Lydtyper. Man kunde altsaa ræsonnere saaledes: Vokalassimilationerne vilde bl. a. fremkalde $\bar{æ}$ og $\bar{o}$, dels ved *i*-Omlyd ($a > \bar{æ}$, $o > \bar{o}$), dels ved *a*- og »*u*-Brydning» ($e > \bar{æ}$, $e > \bar{o}$). Idet de forskellige Resultater ses som Udtryk for den samme Virkekraft (Vokalassimilationen), maa man gribe til den Forklaring, at det der videre er sket er Udtryk for differentierende Tendenser.

Det ligger metodisk nær at fastslaa, at *a* ikke uden videre har fremkaldt nogen Ændring af *e*, men tværtimod har virket bevarende paa Lyden i visse Typer. Dette er ogsaa Assar Janzéns Synspunkt; Janzén er kommet til det ud fra andre Præmisses.² Det *e* der er blevet ændret under Indflydelse af *u*, er ikke blevet til $\bar{o}$; det vil sige, at Ændringen har ramt et forandret *e*, og det betyder igen, at det vi kalder for *u*-Brydning er en *u*-Omlyd, der hører sammen med *u*-Omlyd af *a* og *w*-Omlyd af *i*, *e*, $\bar{æ}$ og *a*. Under Paavirkning af *w* bliver *e* ikke brudt i Vestnord. men rundet: **sinkwan* > **sekkwa* > *søkkva* (vi faar ikke *e*"); dette taler ogsaa imod Epentese-Teorien, sml. tilsvarende **haggwa* > *hogg* ligesom **landu* > *lønd* etc. Hvis man tager Skridtet fuldt ud, føres man til den Antagelse at de her omtalte Diftonger aldrig har eksisteret; ved Fjernassimilation er *gastin* blevet til **gæstin* > **gæstr* (vestnord. *gestr*), **landu* > **lõndu* > *lønd* (jf. Hesselman). En Parallel til *i*-Omlyden har vi i Palataliseringen $a > \bar{æ}$, $o > \bar{o}$, $\varrho > \bar{o}$, $u > \bar{y}$, der er sket under visse Betingelser ($\varrho > \bar{o}$ spontant i Islandsk).³ En Parallel til *i*-Omlyden af *a* til $\bar{æ}$ har vi i Nutidens

¹ Smst. p. 360.

² Arkiv LIX (1944) p. 234 ff.

³ Jf. GG § 128 ff.

Dansk i den velkendte Tendens til at gøre *a* til *æ* (Type *Vand* > *Vænd*, *Gade* > *Gæde* etc.), der ikke fikseres i det faste Skriftsprog.¹

De ældste Eksempler paa *i*-Omlyd har vi efter Hesselman rimeligvis i *sair(a)widar* (Röstenen), *birgingu* (Opedal), *iupingar* (Reistad) og *eirilar* (Veblungsnes, Bø); hertil kommer fra noget yngre Tid *gestumr* (Stentoft).² Det ældste Eksempel bliver efter Hesselman Röstenens *sair(a)widar*, som han aabenbart vil sammenstille med *eirilar*, idet Ristemaaderne *ai* og *ei* skulde være Udtryk for begyndende *i*-Omlyd; men disse Former kan ikke paa nogen Maade tages til Indtægt for *e* > *eⁱ* > *i* og *a* > *aⁱ* > *æ*. Röstenen har *s(a)irawidar*, som Otto von Friesen skriver følgende om: skrivningen *sairawidar* skulle . . . ange att första vokalen i ordet hade ett uttal mellan *a* och *i*, under det att *eirilar* däremot säkerligen är så skrivet, därför att uttalet var *irilar*.³ Wolfgang Krause anerkender ikke en Form *eirilar*.⁴ Valter Jansson gengiver Hesselmans *eirilar* med *irilar* uden Kommentarer!⁵ Formen *erilar* for *irilar* har Krause foreslaaet at opfatte som en analogisk Form efter **erular* og **erlar*.⁶ Erik Noreen har nu for nylig klaret Forholdet (efter Bratsberg), vi har en Binde-rune, saa der paa Veblungsnes- og Bøindskrifterne skal læses *ekerilar* (sml. Kragehul, Lindholmen og Järsberg).⁷ Mærkeligt nok anfører Hesselman ikke Barmenindskriftens *pirbijar* (fra ca. 400—450) til en Stamme **perba*.⁸; dette Eksempel er — uanset Ordets Betydning, hvorom der ikke er Enighed⁹ — klart og tydeligt. Eksemplet fra Röstenen bør udgaa i en Diskussion om *i*-Omlyden. Krause gengiver *sxirawidar*.¹⁰ Hjalmar Lindroth har foreslaaet at læse *s(a)irawindar* til *saira*- (jf. got. *sair*, finsk Laaneord *sairas*, vestnord. *sár* og *sárr*

¹ Saa vidt jeg kan dømme er Tendensen til at gøre *a* til *æ* taget meget stærkt til i de sidste 5—6 Aar (især vel i Københavnsk; men maaske i det hele i By-sprog).

² Hesselman p. 12.

³ »Röstenen» (1924) p. 160.

⁴ »Runeninschriften im älteren Futhark» (1937) p. 489.

⁵ Anmeldelse af Hesselmans Bog *Namn och Bygd XXXIII* (1945) p. 198.

⁶ Jf. Fodnote 5.

⁷ Arkiv LX (1946) p. 145.

⁸ Se Krause Nr. 47 med Henvisning til Magnus Olsens Behandling fra 1936.

⁹ Marstrander i Norsk tidsskrift for sprogvidenskab X (1938) p. 361 ff. (med Kritik af Magnus Olsen), Ivar Lindquist *Namn och Bygd XXVII* (1939) p. 17 ff. (med Kritik af Magnus Olsen og Afvisning af Marstrander).

¹⁰ Krause Nr. 56.

etc.) efter et Forslag, som Otto von Friesen lod ligge.¹ Om **iupingar** har noget at gøre med *i*-Omlyd er tvivlsomt; efter den almindelige Opfattelse har vi en tidlig Overgang *eu* > *iu*, naar næste Stavelse har *i* eller *u*, sml. **liubu** (Opedal): **-leubar** (Skärkind), **Leugar** (Skääng).² Hvis Hesselman har Ret maa vi have *i*-Omlyd to Gange, f. Eks. **breutiR* > **briutiR* > **brytR* (sml. Björketorp **barutr**: Stentoftens **bariutiþ**).

De ældste Eksempler paa *i*-Omlyd af *e* til *i* synes da at være fra det 5. Aarhundrede: **þirbijar** (Barmen) og **birg(i)ngu** (Opedal). Det første Eksempel paa at *i*-Omlyden af Bagtungevokal er udtrykt er utvivlsomt Stentoftens **gestumR** (for **gestimR* < **gastimR*, jf. **-gastir**).

Det er nærliggende at sammenstille Typerne *e*—*a* (urnord. **heldar**, **eka**) med *i*—*a* (urnord. **wirar*). Det staa fast at vi i nogle Tilfælde har en Overgang af *i* til *e* i kortstavede Ord, hvor vi har eller har haft et *a*. Som sikre Eksempler anfører Hjalmar Lindroth vestnord. *verr*, *nedan*, *sledi*, Partic. *bedinn* (til *biða*); uden Omlyd er Typen *vit*, *bit*, *snid* etc. Lindroth skriver om den saakaldte *a*-Omlyd af *i* til *e*: Fråga är om man inte då i första hand bör finna specialförklaringar för dessa, resp. en bestämd inskränkning av regeln.³ Man skulde synes at her var gode Betingelser for en Diftong *i^a* (og tilsvarende *i^u*, *u^a*). Hvilken Indflydelse venter vi at *a* skal have paa et *e*, naar det har haft Mulighed for at gøre *i* til *e* og *u* til *o* — vi vil endnu anerkende *a*-Omlyden *u* til *o*.⁴ Modsætningen mellem de langstavede Ord *fiskr* < **fiskan* og *hjalpa* < **helpan*, *hjarta* < **herta*, *sjaldan* < **seldan* etc. taler ikke til Gunst for, at Brydningen skyldes et *a*. Vi maa fastslaa, at et *a*, hvor det har været muligt har haft en aabnende Indflydelse svarende til at *i* har haft en palataliserende og *u* en labialiserende. Der er Lighed mellem de kortstavede Ord vestnord. *vit*, *lid*, *snid* og *fet*, *set*, *melr* etc, der alle gaar tilbage til Grundformer med *a* i anden Stavelse. I den første Gruppe staa *i* urørt (og dette kan ikke blot skyldes Analogi, f. Eks. Nom., Akk. og Gen. Sg. *lid* efter Dat. *lidi*). I den anden Gruppe har vi ikke Brydning; dette skyldes efter

¹ Se »Germanica. Eduard Sievers zum 75. Geburtstage» (1925) p. 212 ff.

² Jf. Noreen »Altisl. Grammatik» § 56, GG § 109 (her nævnes dog ikke Formen **iupingaR**).

³ »Bidrag till nordisk filologi tillägn. Emil Olson» (1936) p. 184. Vi har en Række Ord med *d*, Modsætningen mellem *snid*, *lid* og *nedan* er ejendommelig.

⁴ Jf. Janzén Arkiv LIX p. 237 ff.

Janzén, at *a* i de kortstavede Ord tværtimod har hindret Brydningen, fordi det gjorde *e* til en mere aaben Lyd, der unddrog sig Diftongeringen. Det er ikke Kortstavetheden som saadan, der har været en Hindring for Brydningen — saaledes som det er Svenssons Opfattelse — men det er Kortstavetheden, der har gjort *e* modtagelig for Lydaabning, sml. hermed *i* > *e* i visse kortstavede Ord.¹

Hesselman skriver om *e*: Anledningen till att just *e* har diftongerats och icke andra vokaler vid vokalassimilationen måste ligga i någon särskild egenskap hos *e*-ljudet (p. 67f.); men han har ikke taget Konsekvensen af denne Udtalelse, der maa være den, at Brydningen ikke har noget at gøre med Omlyden. Da Svensson har skrevet en indgaaende Kritik af Hesselmans Bog »Hesselmans nya omljudsteori» skal jeg nøjes med et Par Citater: Trots ett allvarligt försök — såvitt jag vet det första av detta slag — har Hesselman inte lyckats förebbringa någon bevisning för den gamla hypotesen, att brytningen är direkt beroende av ändelsevokalerna, och han har inte heller lyckats att med sin omljudsteori göra det sannolikt, att brytning liksom omljud är en tilljämningprocess. Och även om vi i princip acceptera satsen, att det i samnordisk tid funnits ett omljud som var lika med tilljämningen, behöver inte detta med nödvändighet betyda, att alla vokalförändringar under »omljudstiden» voro tilljämning företeelser ... I motsats till Hesselman tror jag, att den gamla omljudsläran, med dess sammankoppling av omljud och brytning, är dömd att dö. I likhet med Hesselman tror jag emellertid på det positiva värdet av tilljämningssparallellen ... Hesselmans avhandling kommer att stimulera den stelnade omljudsdebatten, och tilljämningssparallellen är ett uppslag, som kanske blir den kil, som spränger sönder den gamla enhetsramen, omljudsteorien, som hållit samman de skilda omljuds företeelserna och därmed banar väg för en ny uppfattning av omljudet.²

Valter Jansson — der er Elev af Hesselman — har skrevet en meget begejstret Anmeldelse af Hesselmans Bog³ og gaar i det væsentlige ind for Hesselmans Synspunkter. Valter Jansson nævner ganske kort Svenssons Opfattelse, men kommer meget let forbi den og har ikke fremført nogle Argumenter, der falder med Vægt i Brydnings-Diskus-

¹ Jf. Janzén Arkiv LIX p. 237.

² Arkiv LX (1946) p. 217.

³ Namn och Bygd XXXIII (1945) p. 196 ff.

sionen: han slutter sig til den traditionelle Opfattelse, som Hesselman har forfægtet med saa stor Styrke, men som jeg synes — i Tilslutning til Svensson — uden overbevisende Argumenter. Jansson skriver: För mig synes argumenten för att *u*-brytningsdiftongen *iø*, *io*, *iu* passerat över ett mellanstadium, som kunnat tecknas *ia*, starka. Till dessa argument höra **fiakura**, **fiakurum** Rök (se Hesselman, s. 73), **iaru** (=fvn. *iøru*) eller **iaru//pu** (= *iarpu*, fvn. *iørpu*) Sparlösa, **přitaunta** Rök (motsvarande fvn. *prettāndi*, fsv. *prættāndi*), fvn. *ättiāndi*, *nitiāndi* < *tehundan-.¹ Dette minder jo om den ældre Opfattelse, hvorefter *e* blev brudt til *ea*, *ia*, der ved *u*-Omlyd blev til *iø*; her ligger Spiren til Svenssons Opfattelse: Brydningen er en Diftongering, der ikke beror paa den følgende Vokal. Hvordan kan en Ændring *e* > *e*^u forliges med et Mellemstadium *ia* (< *ea*)? Enten maa man vælge Epentesen og være konsekvent som Axel Kock (*e* > *ea* > *ia*, *e* > *eu* > *iu* > *iø*, *io*) eller opgive Janssons Opfattelse, der maa føre til *e* > *e*^u > *e*^a > *ia* > *iø* eller *e* > *e*^a i alle Tilfælde; men hvorfor et Efterslag *a*, naar den følgende Stavelse indeholder *u*? Rökstenens Former med **ia**, hvor vi har *u* i den følgende Stavelse vejer tungt til Fordel for Svensson.

Elias Wessén skriver mod Svensson: Att resultatet av flera företeelser blivit likartad är dock icke något bevis för att orsakerna i alla fall ha varit de samma. Det föreligger här en betydande skillnad i tid och utbredning. Den samnordiska *e*-brytningen bör sannolikt fortfarande sammanställas med omljudsföreteelserna; den verkande faktorn torde ha varit ändelsevokalerna.² Vi märker os at Wessén skriver »sannolikt»; som det ses har Wessén ingen Argumenter paa Haanden, men gentager den traditionelle Opfattelse.

Lad os et Øjeblik se paa hvilke Omlyds- og Brydningsfænomener, der kunde udtrykkes ved Hjælp af det gamle Runealfabet; *a*-Omlyd af *i* til *e*³ og *u* til *o* kunde udtrykkes (jf. Gallehus **horna**), *i*-Omlyd af *e* til *i* (jf. Barmen **þirbijaR**). Diftonger som *ea*, *ia*, *eu*, *iu* var man

¹ Smst. p. 202 f.

² »Svensk språkhistoria» 2. uppl. (1945) p. 15 Fodnote 1.

³ GG anfører Tunestenens Form **wiwaR** som Eksempel paa, at *a*-Omlyd af *i* til *e* ikke er indtraadt (§ 74) svarende til Noreen »Altisl. Grammatik» § 60 Anm. Krause regner med, at *i* sandsynligvis er langt og sammenstiller Navnet med **wiwila** (Veblungsnes), jf. vestnord. *Vífill* og opstiller urgerm. *Wigwaz (p. 538). Alt taler for at vi med Krause har langt *i* (sml. Omlydsformer som **horna** og **þirbijaR**).

i Stand til at udtrykke; de to sidste findes, men har ikke noget at gøre med Brydningen. *I*-Omlyd af Bagtungevokal og Diftongen *au* kunde ikke fikseres. Risterne brugte ikke Digrafer som *ai* og *au*, der var forbeholdt til Udtryk for Diftongerne; Eksemplerne **s(a)ira-widar** og **eirilar** udgaar i denne Sammenhæng. Det ældste Eksempel paa markeret *i*-Omlyd af Bagtungevokal er Stentoftens **gestumR** med *e*.¹ Björketorps **harutr** maa aabenbart vise *i*-Omlyd, idet *u* maa betyde *y* (jf. Stentoftens **hariutip**). Det yngre Runealfabet udtrykker i Almindelighed ikke *i*-Omlyden, der ristes **statr** (= *stændr* eller *standr*), **aftir**, **sunir** i den ældste Periode (Helmæstiden). Nogle Gange har vi dog efter DR **ai=æ**: **hairulfr** (15 Ø. Løgum), **paisi** (230 Trygge-vælde), **nairbis** (smst.);² men disse Eksempler er ikke meget værd, **hairulfr** kan staa for **hariulfr** (sml. runesvensk **hariulf**, Stentoftens **hariwolar** og Istaby **hariwulafa**).³ Navnet **nairbis** er ikke sikkert tolket, Bugges og Wimmers Opfattelse *Nærbis* kritiseres med Rette i »Danmarks gamle Personnavne» (Sp. 983 under *Nerfir*). Eksemplet **ailti** (209 Glavendrup og 230 Tryggevælde) skal ikke med Wimmer læses *elti* d. v. s. *elti* (jf. vestnord. *elta*); DR sætter? ved Formen i

¹ I **gestumR** er Omlyden udtrykt med *e*: **ArAgeu=ærgiu** uden markeret Omlyd (Stentoftens); jf. ogsaa **hAri-** (Stentoftens). Formen **gestumR** er anført DR Sp. 869 og 950. Det er ganske enestaaende, at *e*-Runen udtrykker *i*-Omlyd af *a*. Dette maa enten betyde et tidligt dialektalt Sammenfald af *e* og *æ* eller være Udtryk for en Lydlukning af *æ* til *e* ved *g*. Otto von Frisen anfører blot **gestumR**=fsv. *gestum* og vestnord. *gestum* (»Lister- och Listerby-stenarna i Blekinge» (1916) p. 16) og skriver at denne Form forudsætter **gestR* (smst. p. 60); ud fra det nye Syn paa *i*-Omlyden og Omlyden i det hele taget (Hesselman) har **gestumR** sin Forudsætning i en Form med *i*-Omlyd **gæstir* eller **gæstim* < **gæstimR* omdannet til *gæstumR* (anden Opfattelse hos Ivar Lindquist »Galdrar» (1923) p. 189). Man kan i denne Forbindelse ikke lade være med at tænke paa vestnord. *gista* for **gesta*, dansk *gæste* med *i* for *e*; Formen kendes ogsaa fra Fornsvensk (Västgötalagen), der tilsvarende har *gistnigh*. Noreen skriver at Forholdet mellem *gestr* og *gista* er »ganz unklar» (»Altschwed. Grammatik» § 164 Anm.). Lidén regner med Analogi efter *segl: sigla* (PB Beirträge XXI p. 115); dette kan dog kun gælde, hvis *gestr* har faaet *æ* > *e* eller *segl* har faaet *e* > *æ*. Hellquist »Svensk etymologisk ordbok» (1. og 2. Udg.) skriver: fsv. *gista* med analogisk *i* (men oplyser ikke om efter hvad!). Axel Kock regner med Lydlukning ved *g*, eventuelt saaledes at *gista* er bestemt af Præsens *gistir* < **gæstir* med *i* i den følgende Stavelse (»Svensk Iudhistoria» I (1906) p. 229 f.).

² DR Sp. 869.

³ DR Sp. 670.

Oversigten over *i*-Omlyd¹ og lader Ordet uforklaret i Glossaret (Opslagsform: runisk *ailti*).² Fra Jelling-Tiden er f. Eks. *baistr*=*bæstr* og *aift*=*æft* (133 Skivum). Digrafen *ai* har intet at gøre med Diftongen, den betyder ikke *aⁱ* eller *æⁱ*: fra samme Periode er Eksempler med *i*-Rune brugt for *æ*, f. Eks. *liki*=*længi* (40 Randbøl). Et indirekte Vidnesbyrd om *i*-Omlyden har vi i Glavendrupstenens *aift*=*æft*, som forudsætter *æft*, der atter forudsætter *aftir*<*æftir* (runisk har vi *aftir*>*iftir*).³

Digrafen *au*, der svarer til vestnord. *o*, findes første Gang paa 209 Glavendrup: *saulua*=*solwa*. Eksemplet *upinkaur* (239 Gørlev m. fl.) lader jeg ude af Betragtning, da jeg vil opfatte det som *Ödinkaur*.⁴ Fra Jelling-Tiden er f. Eks. *tanmaurk*=*Danmørk* (42 Jelling 2), *kauruan*=*gorwan*, *kuaul*=*kwpl* (217 Sædinge).⁵

Brydningsdiftonger som *ia/ia* og *io/iu/iu* kunde Runeristerne udtrykke med *ia* og *iu*. De ældste runedanske Eksempler er *iak* (239

¹ DR Sp. 869 og 627 (Glossaret).

² DR's Opfattelse af Tryggevældestenens *paissi* (af Wimmer læst *paasi*) som *paessi* mener jeg er forkert. Ordet vil blive behandlet sammen med Navnet *nairbis* i en Afhandling om Ordet *ailti* i Forbandelsesformularen paa Glavendrup- og Tryggevældestenen (se p. 171 ff.).

³ Se »Studia germanica tillägn. E. A. Kock» (1934) p. 1.

Aage Hansen skriver i sin Afhandling »On the preservation of the word-identity»: In this connexion one cannot help thinking of the fact that in runic monuments a mutation vowel is sometimes denoted by signs for the two original vowels: but as also foreign patterns may have played their part, nothing can be said of the importance of this fact without closer investigation (Travaux du cercle linguistique de Copenhague. I. Etudes linguistiques 1944 (1945) p. 63 Fodnoten). Som det fremgaar af ovenstaaende mener jeg, at Digraferne *ai* og *au* ikke har noget at gøre med diftongisk Tilløb. Aage Hansen skriver om Omlyden (i Tilknytning til Alf Sommerfelt): Presumably the mutation vowel was at first pronounced so that it was apprehended as a variant occurring in connexion with the mutating vowel in question, or (later) so that the pronounced vowel might be interpreted as comprising both (p. 62 f.). Det maa fastslaaes, at *ai* som Udtryk for *i*-Omlyd spiller en meget ringe Rolle; vi finder ikke *ui* for *y* svarende til *ai* (der ristes *sunir*), og de ældste Runeindskrifter bruger enkelt Tegn: *aftir*, *statir*. Skulde *u*-Omlyden udtrykkes, maatte Runeristerne gribe til Digrafen *au*. Aage Hansen omtaler ikke i denne Forbindelse Brydningsdiftongerne *ia* og *iu* og heller ikke at *ia* kan staa for *æ* (<*e*), f. Eks. *haipuarpan* (Glavendrupstenen).

⁴ Se Namn och Bygd XXXII (1944) p. 101 ff.

⁵ DR Sp. 872.

Gørlev), **piakn** (209 Glavendrup), **raupumskialta** (202 Rønning fra Før-Jelling-Tiden) og **miuk** (40 Randbøl). Over for **iak** staar Söderköpingsstenens arkaiserende Form **eka**.¹ Svarende til Rökstenens Former og Sparlösastensens (?) har 411 Karlevi (der har Blandingsprog af Vest- og Østnordisk) **iarmunkruntar**² med *u* efter *iæ/ia* svarende til østnord. Former som *iætun/iatun* og *fiætur/fiatur*.

Man maa give Valter Jansson Ret i, at *i*-Omlyden af *e* til *i* ikke nødvendigvis behøver at være ældre end *i*-Omlyd af Bagtungevokalerne,³ saaledes som det blev fastslaaet i Otto von Friesens kendte Ekskurs i hans Bog om Röstene (1924). Mens *i*-Omlyd af *e* til *i* kan fikseres (jf. f. Eks. **pirbijar**) har det ikke været muligt ved *i*-Omlyd af Bagtungevokal, da der ikke fandtes Tegn for *æ*, *ø* og *y*. Det er Opgivelsen af Perioderne, som fører til denne Konsekvens; Forholdet skal dog ikke drøftes nærmere i denne Sammenhæng, hvor Brydningen er det centrale Problem.

Da det vi kalder for *u*-Brydning maa være en *u*-Omlyd af *iæ* (eller *ia*) < *e*, maa Diftongeringen af *e* med Svensson være foregaaet i urnordisk Tid efter Tjurkö-Brakteatens Tid; Tjurkö-Brakteaten har **heldar** — der muligvis er fejlristet for **helmar**⁴ — og ikke **hie**- (eller **hia**-), sml. Runenavnet *biernan* i Cod. Leid.; Krause daterer ca. 550.

Söderköpingsstenens Form **eka** uden markeret Brydning staar isoleret over for proklitisk **ek** (f. Eks. Gallehus **ekhlewagastin**) og enklitisk **-ka** (f. Eks. **haitika** paa Sjællands Brakteat 2) og **-k** (Björkertorp **fAlAhak**).⁵ Her over for staar den brudte Form paa Gørlevstenen **iak**=*iæk* eller *iak*. Hvis vi regner med en Form **eka** har vi formodentlig haft følgende Udvikling: *eka* > *ek*, der ligger til Grund for vestnord. *ek*, gammelsønderjysk *æk* (og gammelnørrejysk *ak*)⁶ og med Brydning *ek* > *iæk* (> *iak*) i Østdansk og Gammelsvensk. Muligvis har *a* hindret Brydningen i Formen **eka** (sml. Janzéns Syn paa de kortstavede Ord uden Brydning). Den brudte Form gaar sikkert tilbage til en Enstavelsesform og er altsaa ikke opstaaet af **eka** (den almindelige Forklaring). Hesselman regner med en Udvikling af *ek*

¹ Se A. Nordén Fornvännen 1937 p. 141 f., Krause p. 679 f.

² DR Sp. 794.

³ Namn och Bygd XXXIII (1945) p. 198.

⁴ DR Sp. 547 og 664 med Henvisninger, Krause Nr. 86.

⁵ DR Sp. 645.

⁶ GG § 129,5 (Depalatalisering *æ* > *a*).

til *ĕk (i trykstærk Stilling) >*iak* ved Diftongering (ligesom *hēr* > *hiar*).¹ I 1936 fremsatte Hesselman den Opfattelse at nørrejysk *ak* er udgaaet fra *iak* med Tab af *j* i tryksvag Stilling.² For *ak*'s Vedkommende skal vi altsaa efter Hesselman regne med følgende Udvikling: *ek* > trykstærkt *ĕk* > *iak* med Diftongering > *ak* med Tab af *j* i tryksvag Stilling, for *æk*'s Vedkommende med *ek* > *ĕk* > *iak* > *iæk* med tidlig Overgang af *ia* til *iæ* i Sønderjysk > *æk* med Svind af *j*. Dette er usandsynligt.³ De *j*-løse Former kunde saa bedre bringes i Overensstemmelse med Svenssons Opfattelse: *ek* > *iæk* > *æk*, *iæk* > *iak* > *ak*. Det simpleste synes dog at være at regne med en ikke-brudt Form *ek*, *æk*, *ak* og en brudt *iæk*, *iak*.

Af ovenstaaende Betragtninger vil det forstaaes, at der ikke er noget der tyder paa, at Brydningen er et Omlydsfænomen. Sammenkædningen af de to Fænomener — jf. Axel Kocks »Umlaut und Brechung» — har ikke begunstiget Udforskningen af Brydningens Væsen. Først med Svenssons Arbejde fra 1944 kom der et nyt og frugtbart Synspunkt. I denne Sammenhæng er der Grund til at nævne Alf Sommerfelts lille Afhandling »Til brytningen» fra 1924, der indeholder vigtige Bemærkninger, men som dog fastholder Axel Kocks Hovedopfattelse.⁴ Da jeg andet Steds har skrevet udførligt om Svenssons Brydningsteori og prøvet hans Opfattelse af *iæ/ia* og *iø/io* paa et af dansk Lovsprogs Hovedhaandskrifter (AM 455,12 af Eriks sjællandske Lov) og en Række gammeldanske Former,⁵ skal jeg ikke gaa videre her, hvor jeg har grebet Spørgsmaalet an fra en anden Side.

De her fremsatte Bemærkninger er ikke noget Bevis for, at Svensson har Ret. Men jeg har ikke villet tilbageholde min Skepsis over for Bengt Hesselman og Valter Jansson. Bengt Hesselmans »Omlydsveksling» har jeg ikke taget Stilling til her, men den elegante Løsning forekommer mig ikke paa nogen Maade sandsynlig; jeg synes ikke den er stort bedre end Axel Kocks omlydsløse Periode.

¹ Hesselman p. 47 (se ogsaa p. 53).

² »Ordgeografi och språkhistoria» (1936) p. 148 (Fodnote 2).

³ Se min Afhandling »Digrafen *ia* paa danske Runestene» (Arkiv LIV (1939) p. 54 f.).

⁴ »Festskrift til Amund B. Larsen» (1924) p. 82 ff. Bemærkninger om *e* > *æ* ved *w*, *r* og *l* forud for Brydningen.

⁵ Danske Folkemaal XV (1946) p. 1 ff. Se ogsaa mit Diskussionsindlæg ved Nordistmødet i København Januar 1946 (APhS (1946)).

Jeg skulde tro at vi ud fra Svensson, Janzén og Hesselman kunde slaa følgende Punkter fast, med den Reservation der altid maa være, naar det gælder videnskabelig Forskning:

1. De Axel Kockske Perioder eksisterer ikke. Vi har en sammenhængende Omlydsperiode (Hesselman).

2. Brydningen er ikke et Omlydsfænomen, men en Diftongeringsfænomen, der rammer kort *e* (Svensson).

3. Det er det korte, lukkede *e*, der i en Række Typer er blevet diftongeret (Janzéns Modifikation af Svensson). Det *e* der tidligt blev lydaabnet (f. Eks. hvor vi har *w*, *r* og *l* foran) fik ikke Diftongering.

4. Den saakaldte *u*-Brydning er en *u*-Omlyd (Labialisering) af den diftongerede *e*-Lyd *iæ* eller *ia*.

HARRY ANDERSEN

Runedansk ailti.

Glavendrupstenens Indskrift slutter med denne Forbandelsesformular: **at rita sa uarpi is stain pansi ailti ipa aft anan traki**. Trygvældestenen har en næsten enslydende Formular: **sa uarpiat rita is ailti stain pansi ipa hipan traki**. DR oversætter: 'Til en 'ræte' vorde den, som ailti denne sten eller slæber den bort til minde over en anden — Han skal vorde til en 'ræte', som ailti denne sten eller slæber den bort herfra. I en Anmærkning hedder det: Etymologien såvel af rita som af ailti er usikker . . . Også betydningen af ailti er usikker.¹

Wimmer læste ailti som *ælti* og oversatte øve Vold imod, tilføje Overlast, og han mente at Udtrykket *æltæ stæin* blev brugt om den der beskadiger Runestenen, »næppe flytter den, fører den bort fra sit sted, da dette III, 8 lige efter betegnes ved *øft anan dragi* og III, 9 ved *hedan dragi*» (Glossaret). Wimmer skriver i sin Behandling af Glavendrupstenen, hvor Verbet *æltæ* identificeres med vestnord. *elta* : *elta* »jage af sted, forfølge; trykke, klemme» (i den sidste betydning endnu bevaret i vort »*ælte*», men i ældre Dansk også »drive, jage», f. eks. Skånske lov XI, 7: *æltær man ræf i graf mæp hundum*; Valdemars sæll. lov II, 27: *tha ma mannæn horkuncæn æltæ burt fran sich* og således langt ned i tiden). I indskriften er betydningen snarest ganske i almindelighed »øver vold imod, tilføjer overlast», næppe »væltæ». ² Dahlerup over-

Der er brugt følgende Forkortelser: *Arkiv*=Arkiv för nordisk filologi. *DR*=Danmarks Runeindskrifter. Text 1942 (ved Lis Jacobsen og Erik Moltke under Medvirkning af Anders Bæksted og Karl Martin Nielsen). *DRM*=Ludvig Wimmer, De danske Runemindesmærker. I—IV (1893—1908). *GG*=Johannes Brøndum-Nielsen, Gammeldansk Grammatik. I—III (1928—35).

¹ DR Sp. 253 Anm. 6; se tillige Glossaret.

² DRM II p. 381.

sætter tilsvarende efter Wimmer: øver Vold mod,¹ Brøndum-Nielsen: som øver Vold mod denne Sten.² Wolfgang Krause oversætter derimod vælte: diesen Stein wegwälzen, Anders Bæksted ødelægger (?) og Skautrup »ælder» denne sten.³ Allerede i 1922 har Axel Kock udtalt Betænkelighed ved Wimmers Identifikation af *ailti* som *ælti* vestnord. *elti*: Det är måhända något tvivelaktigt, om (såsom Wimmer antar) *ailti*, uttalat *ælti*, är att hänföra till isl. verbet *elta*, men meningen återgiver han nog väsentligen riktigt, när han översätter: »den som övar våld emot denna sten eller drager den härifrån».⁴

Wimmers Opfattelse blev kritiseret i 1935 af Lis Jacobsen i hendes Bog om Forbandelsesformularer i nordiske Runeindskrifter (p. 67f.). Lis Jacobsen hævder at Betydningen drive, jage Dyr ikke kan komme i Betragtning, og man ælter ikke en Granitblok. Man maa give denne Kritik sin Tilslutning; det er mærkeligt at et Verbum for drive, jage, forfølge; trykke, klemme⁵ skulde være brugt om en Sten. Oversættelsen øve Vold imod skyldes en Udvidelse af Betydningen klemme, trykke, som nok kan tænkes; men det er metodisk ikke rigtigt at foretage denne Betydningsændring ud fra Indskrifterne paa de to Runestene, saadan som Wimmer har gjort det — ligesom han lagde en ikke hjemlet Betydning i Ordet *rita*.

Lis Jacobsen fremsatte ikke blot en Kritik, men ogsaa et nyt For-

¹ »Det danske Sprogs Historie» (2. Udg. 1921) p. 14.

² Nordisk Kultur VI (1933) p. 122.

³ Wolfgang Krause »Was man in Runen ritzte» (2. Udg. 1943) p. 24, Anders Bæksted »Runerne» (1943) p. 56, Peter Skautrup »Det danske Sprogs Historie I (1944) p. 122.

⁴ Arkiv 38 p. 2.

⁵ I Ordbøgerne opføres i Almindelighed Verbet *ælte* i samme Rubrik. Fritzer har 1) trykke, klemme noget, tilføje det et Tryk, 2) drive noget af Sted ved Anvendelse af Tryk eller Tvang, jage. Falk og Torp har i deres etymologiske Ordbog: »trykke, stampe, drive afsted, forfølge», et særnord. Ord, germ. Grundform **altian*, Grundbetydning »drive afsted, forfølge». Den samme Opstilling findes i Torps etymologiske Ordbog over det norske Sprog. Hellquist har i »Svensk etymologisk ordbok» (1. og 2. Udg.) under *älta*: röra om, knåda, fsv. *ælta* driva, jaga, röra om, knåda, isl. *elta* ungef. ds., no. *elta* germ. **alitjan* (Intensiv—iterativ Dannelsen). »Norsk riksmålsordbok» I (1937) har under *elte*: 1) nu mest litt. kna og forme, 2) mest dial. drive, jage; forfølge (særlig om Rovdyr). Nat. Beckman stiller derimod to Grupper op i »Norsk-svensk ordbok» (1946): 1. *elte* driva, jaga. 2. *elte* elte deig, knåda. Vi maa have to forskellige Verber, der lydligt er faldet sammen.

slag til Løsning af dette gaadefulde Ord. Hypotetisk foreslog hun at læse *ældi* til Verbet *ælda*, vestnord. *elda* 'ilde'; man har taget Stenen i Besiddelse ved at *elda* den, ved at føre en Fakkell el. lign. over den. Da Lis Jacobsen ikke har ment at dette Forslag kunde opretholdes — det er tilbagekaldt i DR¹ — finder jeg ikke Grund til at drøfte det nærmere.

Ivar Lindquist skriver i 1940: Den kritik, som Lis Jacobsen før mot den hittills presterade förklaringen av runstenarnas *ailti* (Wimmers *ælti*), anser jag träffande; fisl. *elta* har inte den betydelse som krävs av sammanhanget. Lindquist læser *ægtli* (stavet *ailti*) og forbinder dette Verbum med oldengelsk *eglan* 'to ail', *æt-eglan* 'molest', *ge-eglan* 'injure', got. *us-agljan* 'bedrängen' (jf. got. *aglo* og *aglus*, oldengelsk *egle*). Grundformen har været urnord. **aglitjan* med Iterativ-Suffiks ligesom svensk *flimta* spotte, haane.² Desværre fortæller Lindquist ikke noget om hvorfor en Form med *g ægtli* er ristet *ailti*, man ventede *aiklti*. Mens Wimmers Opfattelse lider af en semantisk Svaghed, lider Lindquists af en lydlig. Der gives ingen Forklaring paa et tidligt Bortfald af *g* foran *l*; Fremstillingen er lakonisk. Noreen har kun Eksemplet *hló(g)legr*.³ I Henhold til Trekonsonantreglen havde der været Mulighed for en Udvikling **æglta > *ægtta > ækta* (runisk *akti* Præteritum Konjunktiv 3. P. Sg.), sml. Eksempler som Præteritum *óx(l)ti* til *óxla*, *sýs(l)ti* til *sýsla* og Præteritum Partc. *víx(l)tr* til *víxla*.⁴ Lindquists Forklaring maa aabenbart afvises af lydlig Grund. DR omtaler denne Forklaring, men slutter sig ikke til den (se Oversættelse og Glossar).

Erik Moltke slutter sig i DR til Wimmers Opfattelse, mens Lis Jacobsen fastholder sin Afvisning og Kritik fra 1935; hun henviser til at *ælta* kun bruges 1) om levende Væsener saavel i Oldsprogene som i Middelalderen (og overført om Sygdomme) i Betydningen drive frem, jage, forfølge, 2) om en blød Masse (Ler, Dejg o. Ign.), sammenknuge, ælte.⁵

Da vi har to Verber forbundet med *ipa=eda* eller, der indgaar

¹ DR Sp. 628.

² »Religiösa runtexter. II. Sparlösa-stenen» p. 128.

³ »Altisl. Grammatik» § 293,3. GG har ikke Eksempler paa Svind af *g* i denne Type.

⁴ »Altisl. Grammatik» § 291,7.

⁵ DR Sp. 627, se ogsaa Sp. 805 f. (Artiklen Forbandelsesformularer).

som Elementer i en Forbandelsesformular, og det ene Verbum *traki= dragi* er klart i sin Betydning, ligger det overordentlig nær at søge efter den Betydning som Wimmer søgte efter: øve Vold imod, ødelægge, vælte. Men inden vi gaar videre i disse Overvejelser, skal vi se paa hvilke lydlig Muligheder der foreligger ved en Tolkning af *ailti*. Dette er under den Forudsætning, at Ordet ikke er forkortet eller ristet forkert; vi har det to Gange, saa Formen synes sikret. Der foreligger fire Muligheder: *ai* kan betyde *æi* eller *æ*, d. v. s. vi har en Diftong eller $\text{æ} < a$ ved *i*-Omlyd, *t* kan betyde *t* eller *d* (Mulighederne *tt*, *dd*, *nt* og *nd* kan vi se bort fra). Runesystemet — den yngre Futharks Runografi — bestemmer altsaa med Evidens, at en Tolkning af dette Verbum skal operere med en af disse fire Muligheder. Der skulde saaledes være gode Muligheder for en Tolkning, forudsat Ordets Tilknytning til en kendt Rod i de germanske Sprog. Mulighederne er:

1. <i>æilti</i> .	2. <i>æildi</i> .
3. <i>ælti</i> .	4. <i>ældi</i> .

Wimmers og Lis Jacobsens Forslag opfylder de runiske Krav (*ælti* og *ældi*) modsat Lindquists.

Den simpleste Løsning er at læse hvad der staar: *ailti=æilti*, et Verbum med Diftong og *lt* i Roden. Det kan ikke bevises at vi har Diftong i *ailti*, men det kan sandsynliggøres. Vi vil se lidt paa de to Indskrifters Runografi under et. Glavendrupstenen har *stain=stæin* (to Gange), *haip-* i *haipuiarþan=hæid-* og *raist=ræist* med Diftong. Lydværdien $\text{æ} (< e)$ udtrykkes ved *a* og Digrafen *ia*: *uar=wær*, *uarþi=wærði*, *haipuiarþan=hæidwærðan*. Videre har vi *karþu=gærðu* (eller *garðu*). Hvis vi kun havde haft Glavendrupstens Indskrift var vi utvivlsomt kommet til *æilti* (eller *æildi*) som den mest nærliggende Løsning, da denne Form stemmer overens med de andre Diftongformer. Tryggvældstenen har *stain=stæin* (to Gange), *skaip=skæid*, *þaibatri=þæim bætri*, *uar=wær*, *uarþa=wærða*. Hertil kommer *þaisi: skaip þaisi* og Navnet *nairbis*. Hvis disse to Ord kan læses med æ : *þæsi* og *Nærþis* er det godtgjort at *ailti* kan læses med æ : *ælti* eller *ældi*. De to Former *þaisi* og *nairbis* skal undersøges nærmere i denne Sammenhæng.

Trykkevældestenens **paisi** er enestaaende.¹ Svarende til denne Form har 269 Källstorp (kristelig Efter-Jelling) og 229 Sandby 3 (før-middelalderlig) **pisi** og 347 N. Åsum (middelalderlig) **p(e)x.** . Runesvensk har **pisa**, **pasa**, **pisi**, **pesi** og **pasi**.² Den Form vi venter i Akkusativ Femininum Sg. er **pasi**, d. v. s. *pā+si*, sml. Former som **sasi**, **susi**, **pansi**, **pausi** m. fl. DR's Opfattelse af **paisi** tror jeg ikke kan opretholdes. Formen er anbragt i Oversigten over *i*-Omlyd sammen med **hairulfu** (hvorom i det følgende) og **nairbis**.³ DR regner med Mulighed for *i*-Omlyd i *-si*-Former fremkaldt af *i*.⁴ Regner vi med *i*-Omlyd skulde vi have **pasi** = *pāsi*. DR's Normaltransskription har *pāssi* med *-ss-*; da Vokallængde ikke angives i DR's Normaltransskription kan det ikke ses, om der regnes med oprindelig langt *æ* (< *ā*) eller med kort *æ*. Hvorfor *-ss-*? DR skriver: **paisi**, **pisi**, **-a**, **pesi**, **-a** er transskriberet *pāssi*, *-a-*, det er imidlertid muligt, at der i runesproget har eksisteret former med enkelt *s* som i lovsproget.⁵ I Akkusativ Femininum Sg. har vi oprindeligt haft et *s*, sml. Former som **sasi**, **susi**, **pausi**. Formen **paisi** vil jeg læse som den er ristet *pāsi*, og jeg vil i denne Form se det ældste Eksempel paa analogisk indført *æi* fra Dativ og Genitiv Femininum Sg., jf. vestnord. *þeir(r)i* og *þeir(r)ar*, i Akkusativ: **pā > pæi*; Formen *pæi* ligger til Grund for gammeldansk *thē* og gammelsvensk *pē*.⁶ Det hedder hos Noreen: Aber meistens steht on. *pē*, dessen *ē* wohl aus den vielen anderen Kasus mit *-ē-* stammt.⁷ 269 Källstorp har **pisi** som kan læses *pēsi* med Monofonering *æi > ē*. Wimmer læser *pe(s)si*, DR *pāssi*; den gammeldanske Form *thāssi* skyldes analogisk Omdannelse. En Parallel til denne Analogi har vi i Istabystenens **paiar** med analogisk *æi* fra Pl.

¹ Af Wimmer fejlagtigt læst **paasi**; denne Form er --- efter Wimmer --- anført i Noreens »Geschichte der nordischen Sprachen» (3. Udg. 1913) p. 189 = § 206,9.

² Se Noreen »Altschwed. Grammatik» § 509 Anm. 10.

³ DR Sp. 869, se ogsaa Sp. 896.

⁴ DR Sp. 760 og 871 Anm. 2.

⁵ DR Sp. 760 Anm. 2 med Henvisning til N. Hänninger »Fornskånsk Ijudutveckling» p. 38.

⁶ Noreen »Altschwed. Grammatik» § 508,9. Formen *the* er anført GG I p. 238.

⁷ Noreen »Geschichte der nordischen Sprachen» (3. Udg. 1913) p. 184 = § 204, 10.

(Dativ og Genitiv) og Sg. (Dativ og Genitiv).¹ Glavendrupstenen har den lydrette Form **pasi**, d. v. s. *pāssi* < *pār-si.²

Det maa efter dette fastslaas, at Tryggevældestenens enestaaende Form **paisi** ikke viser *i*-Omlyd af *ā* til *ē* eller *ǣ* til *ē* (idet *pā > *pǣ*) udtrykt ved Digrafen **ai**.

Vi skal derefter se paa Navneformen **nairbis**, der kun kendes fra Tryggevældestenen. Navnet er af Sophus Bugge blevet sammenstillet med oldhøjtysk *Nerbo*.³ Wimmer har ogsaa denne Sammenstilling (se Glossaret til hans Runeværk). DR nævner denne Opfattelse (Opslagsform *Nærþir*), men tager ikke Stilling til den. GG har **nairbis**: *Nærþis*⁴ og: Gen. Sg. 81 Tryggevælde **nairbis** (af *Nærþir*, muligvis beslægtet med oht. *Nerbo*, hvori Förstemann AN² I: 1156 formoder en hypokoristisk Form af *Neribert* o. l.).⁵ Efter den almindelige Opfattelse har vi i Runedansk to Eksempler paa **b**-Runen for *ð* i Stedet for det normale **f**: Tryggevælde **nairbis** og 30 Bække 2 **hribnaþ**;⁶ i det sidste Tilfælde har vi rimeligvis norsk Inflydelse (jf. **hr-** for **r-**).⁷ Bugge har sammenstillet Ristemaaden **nairbis** med Björketorpsstenens **uþaraba**.⁸ Men har **nairbis** noget som helst at gøre med oldhøjtysk *Nerbo*? »Danmarks gamle Personnavne» skriver (under Opslagsformen *Nerþir*): men Formen paa **-ir** kan dog næppe være en egentlig hypokoristisk Dannelse. Maa snarere sammenstilles med glsv. *Nærir* (Sp. 983). Man maa give denne Kritik sin Tilslutning, sml. ogsaa Brøndum-Nielsens Reservation i GG. Desværre oplyser »Danmarks gamle Personnavne» ikke noget om, hvordan Navnet *Nærþir* skal forbindes med glsv. *Nærir*.⁹ Hvis *Nærir* er det samme som *Nærþir* maa vi have

¹ Wolfgang Krause »Runeninschriften im älteren Futhark» (1937) p. 565 og DR Sp. 705 Anm. 5 med Henvisninger.

² DR læser *pæss* med *i*-Omlyd (ikke *R*-Omlyd, da denne ikke opstilles i DR's Omlydsoversigt). Se om Formen GG § 2,5 og 254,2, hvor det hedder: dog mulig analogisk Udvikling. Se tillige min Afhandling om runedansk **a**:æ Arkiv 58 (1944) p. 124.

³ Antiquarisk tidskrift f. Sverige V (1873—95) p. 115 (Afhandling om Rökstenen).

⁴ GG § 20,12=I p. 56 og II p. 74.

⁵ GG III p. 38.

⁶ DR Sp. 948 og GG § 20,3 og 278.

⁷ DR Sp. 809.

⁸ »Der Runenstein von Rök» (1910) p. 171.

⁹ Se Lundgren »Personnamn från medeltiden» (i Svenska landsmål X): *Laris Näriss* (1559), der sammenstilles med Stednavnet *Nærishæktin* (1411).

Tab af *v* i Forbindelsen *rv*; dette minder om den vestnordiske Navneform *Narfi*, der staar over for *Nari* i Snorres Edda: þá váru teknir synir Loka, Váli ok *Nari* eda *Narfi*.¹Hvis dette Navn med Bugge hører sammen med et Adjektiv *norr < *narwuz trang, snæver, og hvis Navnet *NærbiR* har noget med *Narfi* — eller *Norfi* — at gøre, maa der være ristet *h* for *u*; man venter *nairuis* svarende til *saulua* = *splwa* (Glavendrup) og *kaurua* = *gørwa* (St. Jelling).²

Det staar fast at *ai* ikke kan staa for Diftong *æi*, da vi har efterfølgende oprindeligt *r*; Udviklingen *ai* > *ā* foran *r* er foregaaet i urnord. Tid.³ Runerne *nairbis* kan ogsaa læses *Nærpis* med *h*-Runen = *p* eller *Nā-irpis* sml. *fair* = *fāiR* faa (Tryggevælde) — men en saadan Form kan jeg ikke faa noget ud af.⁴

Da Sote udtrykker Lydværdien *æ* med *a*: *karpi*, *batri*, *uar*, *uarpi* (Glavendrup og Tryggevælde) og med *ia* i *haiþuiarþan* (Glavendrup), kunde man tænke sig, at han har ristet *ai* i Stedet for *ia*. Han har ristet *þnnsi* for *þansi* og placeret Ordene *auk skaiþ þaisi* paa en ejendommelig Maade.⁵ En Parallel til *ai* for *ia* (en Skrift-Metatese) har vi muligvis i 143 Gunderup I's *þaikn* (fra Jelling-Tiden). Denne Form staar isoleret, Glavendrupstenen, som er ældre, har den brudte Form *þiakn*; Formen *þaikn* kan læses *þægn* med Lydaabning af *e* til *æ* som antaget af Wimmer og DR.⁶ Da Indskriften paa Gunderup I har Uregelmæssigheder som *þaum* (for *þaim*) og *stini þaisi*, kunde man tænke sig, at *þaikn* var ristet for *þiakn*, som jeg har formodet det tidligere.⁷

15 Ø. Løgum (hos Wimmer Haverslund) har Navnet *hairulfr*, der svarer til runesvensk *hariulf*, *heriulfr*, vestnord. *Herjólfr* og urnord. *hariwulafa* (Istaby), *hariwolafR* (Stentofte) og *hariwulfs* (Rävsal). Formen kan læses *Hærulfr* med *ai* = *æ*, men vi har formodentlig en

¹ Se f. Eks. Finnur Jónssons Udgave af Snorres Edda fra 1900 p. 61.

² Om *Norfi*, *Narfi* og *Nari* se Bugge »Helge-Digtene» (1896) p. 96 f. Gammeldansk har *Narve*, se »Danmarks gamle Personnavne» Sp. 981 (Opslagsform *Narfi*) og Gammelsvensk *Narve* (lat. *Naruo*).

³ GG § 104,1.

⁴ Det maa tages under Overvejelse om Navnet har haft *h* i Forlyd; vi har tidligt Svind af *h* foran *l*, *n* og *r*.

⁵ DR Sp. 284 Anm. 4—5.

⁶ DR Sp. 731 og 846.

⁷ Se Arkiv 54 (1939) p. 52 Fodnote 2.

Ristefejl for **hariulfr**, saaledes som der er foreslaaet af Marius Kristensen og Otto von Friesen.¹ Navnet kendes ikke fra Gammeldansk.

Denne Gennemgang har da vist, at der ikke findes sikre Eksempler paa **ai** for *æ* i Før-Jelling-Gruppens Runeindskrifter: **paisi** (Tryggevælde) maa betyde *pæisi*, **hairulfr** (Ø. Løgum) staaar sikkert for **hariulfr** og **nairbis** (Tryggevælde) er ikke tolket med Sikkerhed; det vilde være fristende at læse **naribis** svarende til **hariulfr**, men en saadan Form er det ikke let at faa noget ud af. I denne Sammenhæng er der Grund til at nævne Formen **biruti** (81 Skern 2), der sikkert er Ristefejl for **briuti** (der findes paa 338 Glemminge).²

Først i Jelling-Perioden og Tiden opefter findes der sikre Eksempler paa **ai=æ**: **aift** og **baistr** (133 Skivum), **airu** (296 Hällestad 2), **aiftin** (91 Grensten 1, 268 Ö. Vemmenhög, 330 Gårdstånga 2, 345 Simris 2, 404 Klemensker 6), **painsi** (275 Solberga, 278 V. Nöbbelöv). Typen spiller ikke nogen større Rolle.

Metodisk set mener jeg det maa være det rigtigste, at læse **ailti** som *æildi* eller *æilti* med Diftong svarende til **stain**, **raist**, **paisi**, **haiþ** og **skaip**. Jeg vil foreslaa at læse *æilti* til et Verbum *æilta*, der ellers ikke er overleveret i de nord. Sprog. Roden indeholder *æil- < *ail-, den urnord. Grundform er *ailatjan (sml. Grundformen *alatjan). Verbet er dannet med det urgerm. Iterativ-Intensiv-Suffiks *-atjan* (*-itjan*) svarende til sv. *fläkta*, *glimta*, *längta*, *skymta*, *skämta*, *snyfta*, *spänta*, *trängta*, *vänta* og *älta*.³ Roden til dette Verbum finder jeg i norsk *eil* (Fem.) = lang Skure eller Indhulning, Rende (Solør), hvortil Verbet *eila* indhule, sætte Skure eller Rende paa.⁴ Svensk Dialekt har *ela* (Fem.) = den brede Indskæring under venstre Ski.⁵

¹ Marius Kristensen skriver: . . . og det kan jo være, at Formen skyldes en Skrivefejl. Ialfald kan man næppe i det 10. Aarh., hvortil Wimmer henfører Stenen, have tabt *j*-Lyden efter *r* (Fortid og Nutid IV (1923) p. 191). Otto von Friesen skriver i »Röstenen» (1924): rda. **hairulfr** Da. Ru. nr. 69, sannolikt fel för *hariulfr* genom överhoppning av *r* och detta teckens tilläggande efter *i* (p. 90). Se ogsaa GG I p. 177 og »Danmarks gamle Personnavne» Sp. 555 (Opslagsform *Herulf*) med Henvisning til GG. Brøndum-Nielsen anfører *Hær(i)ulv* i »Nordisk Kultur» VI (1933) p. 119 med Note 7 p. 142.

² Se DR Sp. 638 Anm. 2 (under *briuta*) og 804. Sml. ogsaa **burpur** (108 Kolind) for **brupur** eller **burupur** (med Støttevokal).

³ Se Hellquist »Svensk etymologisk ordbok» I (1922) Inledningen p. XLV.

⁴ Se Aasen »Norsk Ordbog» og Torp »Nynorsk etymologisk ordbok».

⁵ Se Rietz »Svenskt Dialekt-Lexikon».

I Aflydsforhold hertil (af **il*=?) skulde vi have norsk *ela* (Fem.)=1. Fure paa Underside af Ski, 2. Fure i ret- og vrangstrikket Strømpe.¹ Sophus Bugge har forbundet norsk *eil* — der udledes af en Grundform **oilä-* — med litauisk *eilė* (Fem.) Række, Fure og lettisk *ailis* Række til Roden **eĭ-* gaa (sml. f. Eks. lat. *ire* og got. *iddja*). Ordets Grundbetydning er Gang.²

Verbet *æilta* vil jeg oversætte ved: fure, skære i, gøre Indsnit i, hugge i, sønderhugge. Grundbetydningen kan ikke fastsættes nøjagtigt, men *æilta stæin* skulde betyde noget lignende som: ødelægge Sten ved at hugge den i Stykker eller ved at hugge (mejsle) Runerne væk. Et saadant Verbum passer fortræffeligt i Sammenhængen, og det harmonerer med *briuta*=bryde, ødelægge Mindesmærke og *øyda*=ødelægge: *uirpi at rata huas ub briuti* (338 Glemminge) Han skal blive til en 'Ræte', som bryder (Stenen eller Graven) — *sipi sa manr is pusi kubl ub biruti* (81 Skern 2) En Sejdkarl (skal) den Mand (være), som bryder disse Kumler — *uarpi at rata auk at arkri kunu sar ias haukui krus h(uas) uf briuti* (den svenske Salebysten)³ — *r(a)(t)i sar manr ias aupi⁴ mini pui* (S. Vinge 2) En 'Ræte' den Mand, som øder dette Minde. Hertil slutter sig de ældre Eksempler med bryde: *Weladuds sar bariutip* (Stentofte og *weladaude sar pat barutr* (Björketorp). Det er tænkeligt at *æilta* har haft en mere specialiseret Betydning end *briuta*.

Hvorfor Verbet *æilta* er gaaet tabt er det svært at udtale sig om. Det kan have delt Skæbne med andre Ord, der har hørt til Runernes særlige Verden. En Lydudvikling **æilta*>**ëlta*>**æltta*⁵ har ført til lydligt Sammenfald med 1. *æltta* drive, jage, forfølge, 2. *æltta* trykke,

¹ Se Hans Ross »Norsk Ordbog».

² Se Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur XXI (1896) p. 422 og Torp »Nynorsk etymologisk ordbok». A. Walde-J. Pokorny »Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen» I (1930) henviser til Bugge og skriver: allenfalls doch sehr unsicher, norw. mdartl. *eil* f. »rinnenförmige Vertiefung», schwed. mdartl. *ela* ds., lit. *eilė* »Reihe, Furche», lett. *ailis* »Fach, Reihe» (p. 104).

³ Se DR Sp. 805 f og Lis Jacobsens Bog »Forbandelsesformularer i nordiske Runeindskrifter» (1935) p. 55 ff.

⁴ Lis Jacobsen gengiver *aupi* med *oupi* for *oypi* (jf. vestnord. *eyða*) i sin Bog om Forbandelsesformularar p. 64, 66 og 68.

⁵ Jf. tilsvarende Eksempler i Gammeldansk GG §§ 105 Anm. 1 og 163,2.

klemme, ælte, og et saadant Sammenfald kan have været en medvirkende Grund til Verbets Død. Betydningerne af norsk *eil*, *eila*, *ela* og svensk *ela* viser hen paa meget specielle Forhold (jf. Betydningen den brede Indskæring under venstre Ski i svensk Dialekt).

Den her fremsatte Tolkning skulde have sin Styrke i, at *ailti* læses som det er ristet: *æilti* med Diftong, og at Ordet tillægges en Betydning, der svarer til *bryde* i andre Forbandelsesformularer.

Vi kan konkludere Undersøgelsens Resultater i følgende Punkter:

1. Der synes ikke at være sikre Eksempler paa *ai=æ* som *det for-modes* i DR i Før-Jelling-Tiden: **hairulfr** (Ø. Løgum) er rimeligvis fejlristet for **hariulfr**. Navnet **nairbis** (Tryggevælde) har sikkert intet at gøre med oldhøjtysk *Nerbo* (som formodet af Bugge og Wimmer); det kan være ristet for **niarbis** (sml. **haiuiarþan** paa Glavendrupstenen) med *ia=æ* og læses *Nærbis* eller *Nærpis* eller (*H*)*nærpis*. Der er ogsaa Mulighed for at læse *Nā-irpis* eller for en Fejlristning **naribis** (sml. **hairulfr**).

Formen **þaisi** Akk. Sg. Fem. (Tryggevælde) skal ikke med DR læses *þæssi* (eller *þæsi*), men *þæisi* med Diftong overført fra Dat. og Gen. Sg. Vi har her det ældste Eksempel paa den Form, der lever videre i Gammeldansk som *thē* (jf. ogsaa gammelsvensk *pē*).

2. Verbet *ailti* (Glavendrup- og Tryggevældestenen) kan ikke med Wimmer (og Erik Moltke i DR) være det samme som gammeldansk *æltæ* og vestnord. *elta* (drive, jage, forfølge; presse, klemme); denne Opfattelse strander paa Betydningsforholdet. Lis Jacobsens Kritik heraf i 1935 (og i DR) er rammende, og den har da ogsaa vundet Tilslutning i 1940 fra Ivar Lindquist.

Ivar Lindquists Opfattelse *æglti* < **aglitjan* maa opgives af lydlig og runografiske Grunde; man ventede ristet **aklti** (eller **akti**). Lindquist begrundet ikke Tabet af *g*.

Verbet *ailti* kan tolkes paa fire Maader: *ælti*, *ældi*, *æildi* og *æilti*. De to første Muligheder betragtes som usandsynlige (jf. Punkt 1). Den simpleste Løsning er at læse Ordet som det er ristet: *æilti* med Diftong og *t*, Præsens Konjunktiv 3. P. Sg. af et Verbum *æilta* < **ailatjan* med Iterativ-Intensiv-Suffiks (-*atjan*) til en Rod **ail-*, der forbindes med norsk *eil*, *eila*, *ela* og svensk Dialekt *ela*, litauisk *eilė*, lettisk *ailis* (til Roden **eġ-* gaa). Verbets Betydning kan være en

mere specialiseret end *briuta*, der er brugt i andre Forbandelsesformulærer; det kan oversættes noget lignende som: fure, gøre Indsnit, ødelægge, sønderhugge Sten eller Runer. Vi kommer tilbage til den Betydning, som Wimmer — naturligt nok — opererede med: øve Vold imod, ødelægge; men vi har et helt andet Ord (sml. ogsaa Axel Kocks Reservation i 1922).

HALLVARD LIE

Sonatorrek str. 1—4.

I sin epistel om boktrykkerkunsten streifer fader Holberg med sin friske tanke også det filologiske yrke. »Hvis dette Videnskab — skriver han — (sc. Bogtrykkerkonsten) havde været ældere, havde vi haft gamle Skrifter *correcte*, og lærde Mænd havde været forskaanede for det Trældoms Arbejde at udleede Copiist-Fejl, og at *conferere* alle skrevne Exemplarier sammen, for nogenleedes at finde den rette Text: Jeg siger nogenleedes, saasom efter all anvendet Umage og alle *Variantes Lectiones* ingen ret Vished kand erhverves.» (Epistola III.)

Nå er det naturligvis ikke mer enn rimelig at den hederlige fagfilolog vil føle seg litt ille berørt ved slike ord; at det å »udleede Copiist-Fejl» og »conferere alle skrevne Exemplarier sammen» sans phrase skal gjelde for et »Trældoms Arbejde», finner han med rette å være en både overflatisk og ensidig betraktningsmåte. Han minnes de mange stille, gode stunder han har tilbragt over korrumperte tekster, mens tanken, lykkelig spent, syslet omkring i variantenes flokk, prøvende og veiende: »verdens larm» var da så velsignet fjern, og »hjertets uro» neppe merkbar. Og han minnes sin skarpsindighets seire, da plutselig gnisten tentes og gjorde Copiist-Fejlen klar; er åndelige gleder åndsarbeides frukt, er det naturstridig her å tale om Trældoms Arbejde.

Og skal fagfilologen være logisk, kan han heller ikke ubetinget underskrive den gamle resonnørs indirekte fordømmelsesdom over selve Copiist-Fejlene; de er jo hans stille stunders gledes-kilde, — og dessuten hans sosiale eksistens' grunnlag, grunnbetingelsen for hans plass in republica litterarum. Å ønske kopistfeilene vekk var å ønske den gren avsaget som han har funnet sin beskjedne plass på i livets tre. Og molbo er filologen ikke. Men han er heller ingen »moldtrell», et

menneske uten evne til selvforglemmelse og idealitet. Tvertimot. Derfor tar han seg stundom råd til selv åpenlyst å klage over kopistfeilenes eksistens, over at det i det hele tatt fins noe å gjøre for ham. Overfor en eller annen korrumpert tekst kan han virkelig gripe seg i helt og fullt å ønske at han var unyttig, hans møysommelig tilegnede fagkunnskap totalt overflødig. Det er når han står overfor tekster som i forherjet skikkelse, med bare halvt forståelige ord, men likevel så overbevisende tydelig vitner om at her har engang et rikt menneskesinn strevet med å komme til uttrykk, med sin sorg eller glede, sine syner eller tanker.

For skaldedikt-tolkeren er de stunder da han slik blir grepet av den indre rikdom i sin forskningsgjenstand at han ingenting annet ønsker enn at den sto der frisk og uskadd og ingen filologisk lægehjelp trengte, forholdsvis sjeldne. Men jeg er sikker på de fleste har opplevd dem f. eks. foran de kummerlige rester av Eiríksmál, foran en og annen lausavisa av Kormak og Gisle, men uten tvil aller mest intenst foran de jammerlig forvitrede vers av Egils Sonatorrek. Med et plettfritt, autentisk Sonatorrek hadde norrøn litteraturhistorie eiet et kunstnerisk og menneskelig dokument av en så sjelden verdi, at filologene uten tvil betenkningssløst hadde ofret all den litteratur de selv i årenes løp har skapt omkring kvadet, hadde det såsant hjulpet Egils egne ord til live igjen. Og det ville i virkeligheten ikke vært noe lite offer; litteraturen omkring Sonatorrek er imponerende — mest kanskje i kvantitativ henseende, men også kvalitativt sett må den sies å betegne et mer enn rundelig middelmål. Takket være det »Trældoms Arbejde» filologene i løpet av de to siste mannsaldrer har nedlagt på kvadet, oppleves Sonatorrek i dag ikke lenger som den kaotiske masse Finnur Jónsson hadde følelsen av å stå overfor da han i 1884 for første gang ga seg i kast med en tolkning av diktet: »Hvad det andet hoveddigt af Egil »Sunatorrek» angår, kan jeg meget lidt bidrage til bedre forståelse eller rettelse deraf. Hele diktet er så forunderlig uordnet og vanskeligt. Dr. Rosenberg fremhæver dette med rette i sit »Nordboernes Åndsliv» I 436—7. Hele strofer ere aldeles uforståelige, f. eks. 3, 15—17; foruden en mængde enkeltheder . . .»¹

Siden disse ord ble skrevet, er mangt et dunkelt punkt i Sonatorrek blitt klarlagt, i det minste såpass at de bærende tanker i diktet er

¹ Finnur Jónsson, Kritiske Studier, Kbh. 1884, s. 104.

blitt synlige. Og skjønt vi langt fra kan si at forskningen i dag er nådd fram til en klar oppfatning av diktets form i alle enkeltheter, er dog såpass meget oppnådd i retning av en fyldigere forståelse av det, at man skulle ha rett til å nære visse forhåpninger også til fortsatte tolkningsforsøk i fremtiden.

Etter mitt skjønn er det innledningsavsnittet i diktet — nærmere bestemt de 4 første strofene — som fremdeles befinner seg lengst borte fra sin opprinnelige form og »mening», og det er i håp om å kunne antyde et og annet til støtte for en riktigere oppfatning her, at jeg har samlet nedenfor følgende innfall og refleksjoner.

Str. 1 er overlevert i følgende form i AM 453, 4°, d. e. Ketill Jörundarsons avskrift av Egilssaga fra 17. årh. (De tilføyde varianter stammer fra Mǫðruvallabók):

Miaug er um tregt
 tǫngu ad hræra
 eðr (ór) lopt væi (ætt)
 liöd pundara (prudara)
 era nü vänlegt (vænt)
 um (or) vidris þife
 nie högdrægt
 ür hugar filskne.

Tankeinnholdet i denne strofen kan det ikke råde noen tvil om. Det er tydelig nok at skalden her vil ha sagt at det (under de givne forhold) faller ham tungt å dikte. Om de uttrykk han i den anledning virkelig har brukt, i ett og alt er lykkes rekonstruert i de nyeste rettede tekstutgavene, er et spørsmål som vi senere skal komme tilbake til.

Str. 2 er en videre utmaling av tanken i str. 1:

Era andþeizt
 þviat ecke velldr
 haufuglegr
 ür higgiu stad
 fagna fundr
 þriggia nidia
 ärborinǫ
 ür iǫtun heimum.

Ikke bare innholdsmessig, men også formelt synes denne strofen nå å være helt klarlagt. Den har etter all sannsynlighet opprinnelig lydt:

Esa audpeystr,
 þvít ekki veldr
 höfugligr,
 ór hyggju stað
 fagnafundr
 Friggjar nidja,
 ár borinn
 ór Jötunheimum.

Med enkelte ubetydelige formelle friheter kan dette gjengis slik:

Krøkt av sorg
 jeg evner knapt
 å løfte
 i lyset frem
 mjøden dyr
 som Friggs mann bar
 i urold
 fra Jotunheim.

Etter disse to, stort sett uproblematiske strofene, følger så den gåtefulle:

Lastalauss
 er lifnade
 ä nøckvers
 nøckva brage
 iqtuns häls
 under flota
 näins nidr
 firi naust dirum.

Det tales her om noe »lyteløst» som »levnet til, fikk liv», eller »levnedes, ble tilovers, beholdt livet»; og det tales dessuten om en »båt» el. »skip». — Siste halvstrofen er forholdsvis klarere som subjektet der lar seg eksakt bestemme: »iqtuns häls under» må være en kenning

for havet, og det er i de to siste linjene åpenbart tale om at havet »flyter» foran en eller annens »naustdør». Hvorledes denne siste halvstrofen i alle formelle enkeltheter skal oppfattes, er et problem; men på bakgrunn av sagaens fremstilling av de ytre forutsetninger for hele diktet, er det lett å tenke seg at det er et forestillingskompleks med havet og den druknede Bodvars grav ute på Digraneset som centralt innhold, skalden her har tumlet med.

Som str. 4 følger så i håndskriftet:

Þvíat ætt mín
 ä enda stendr
 sem hræbarnar
 hlinnar marka
 era kaskr *madr*
 sä er þaugla ber
 frænda hrærs
 af fletium ridur.

Tross den sterke forvitring som de formelle detaljer her har vært utsatt for, er likevel »meningen» i denne strofen temmelig lett å fatte: Skalden tar her fatt på nærmere å begrunne den sorg (*ekki*) som han i de to første strofene har skildret som så knugende at den truet med å kvele selve dikterevnen i ham: hans ætt er enden nær, sier han, og han bruker en sammenligning på forfallet (»sem hræbarnar hlinnar marka») som åpenbart tar sikte på noe som tæres bort og dør (jfr. *hræ-*) i skogen (jfr. *marka*), og han uttrykker tilslutt med temmelig rene ord at »den mann er ikke glad som bærer fra hjemmet lik . . . av frende(r).»

Hvorledes skalden i alle detaljer har utformet disse tankene, har det som rimelig kan være stått strid om, men med det sist fremsette restitusjonsforslag — av Magnus Olsen¹ — er endelig strofen bragt til en såpass klar og estetisk tiltalende form at man ikke føler seg betenkt med å gjøre Egil fullt ut ansvarlig for den:

Þvít ætt mín
 ä enda stendr,
 sem hræbarmr
 hlynjar marka;

¹ Se Arkiv f. n. filol. 52 (1936), s. 218.

esa karskr maðr
 sás koggla berr
 frænda hrørs
 af fletjum nídr.

Leser man disse fire strofene i sammenheng, blir det hovedsakelig 2 ting som volder ens kritiske tanke besvær og ubehag: for det første gåtefullheten omkring innholdet av 1. halvpart av str. 3, og dernest en viss uryddighet, en mangel på kontinuitet i tankeføringen innen de fire strofene som helhet betraktet.

Slik saken står ligger det nær å sette disse to ting i direkte årsaksforhold til hinannen, m. a. o. betrakte «gâtefullheten» i str. 3 (det vil i virkeligheten si: det temmelig innlysende faktum at strofens egentlige «mening» ennå ikke er gjettet) som grunn til at sammenhengen de fire strofene imellom på vesentlige punkter virker så merkelig løs. Dette innebærer igjen, metodologisk sett, den mulighet at man kan entre en ny og mere plausibel oppfatning av str. 3 ved først å bringe på det rene hvilke ytre og indre endringskrav hensynet til en logisk ryddig komposisjon av hele diktavsnittet stiller.

Det er av andre blitt pekt på at str. 3 — hvorledes man enn i enkeltheter har tolket den — kommer som et brudd på den naturlige tankesammenhengen som ellers ville ha eksistert mellom str. 1—2 og 4; det «fører ingen direkte tanketråd over fra str. 3 til neste strofe (þvítt ætt mín) . . . idet str. 4 slutter sig til innledningens hovedavsnitt: Mjök erum tregt . . . ; esa nú vænligt . . . ; esa auðþeystr . . .» (Magnus Olsen, anf. st.).

Hvorledes man enn oppfatter 2. helming av strofen (jötuns hals / undir «flota» / «näins nídr» / fyr naustdyrum), så virker det unektelig nokså besynderlig at Egil til dette utsagn skal føye som en begrunnelse: þvítt ætt mín á enda stendr . . .

Enda mere utilfredsstillende, komposisjonsmessig sett, virker på meg den sammenheng man (i tilslutning til håndskriftet) har tilveiebragt mellom 1. helming av str. 3 og str. 2.

Det har hittil, såvidt jeg har kunnet se, ikke rådd noen tvil blant fortolkerne om at «lastalauss / er lifnade / ä nøckvers / nøckva brage» var en videre utmaling av *fagnafundr* / *Friggjar níðja* i forangående strofe. — Men jeg tør påstå, at ingen som har lest Sonatorrek fra ende til annen noen ganger, og har «opplevd» diktet, dvs. fått en

føling av det personlige åndedraget i det, ikke har kjent en viss indre gjenstridighet mot slik, uten et øyeblikks pusterum, å skulle hoppe over i en ny strofe her og fortsette et tankeløp som med fortettet energi allerede har strukket seg gjennom en hel strofe. Jeg tror ikke det er noen som etter å ha lest str. 1, med dens i virkeligheten rolige, harmoniske 2-setningskomposisjon, og dernest str. 2, der samme tanken tas opp igjen for likesom å støpes om i sin endelige, full-lødige form, — jeg tror ingen når han er kommet til *ár borinn / ór Jötunheimum*, ikke uvilkårlig har følt at her skulle helst tanken fått roet seg en stund; »innholdet» føles så kunstnerisk uttømt, formen så definitivt »sluttet» her, at det føles likefrem pinlig ikke å skulle få puste ut, men istedet måtte haste videre — ut i et sidespor av en biforestilling.

Og det er mer enn en subjektiv »følelse» som kan bringes i marken mot den gjengse oppfatning at str. 2 grammatisk fortsetter i str. 3: Faktum er at noe tilsvarende eksempel på »enjambement» finnes ikke i hele den bevarte kviðuhátt-diktning. Det har i denne forbindelse vært henvist til forholdet mellom Sonatorreks str. 13—14 og 19—20, der man har ment å finne en parallell til forholdet mellom str. 2—3. Men i virkeligheten er forholdene langt fra parallelle. Riktignok foreligger de også i str. 13/14 og 19/20 en overstigning fra strofe til strofe, men vel og merke bare fra siste halvstrofe, som begge steder utgjør en syntaktisk helhet:

Opt kómr mér
mána bjarnar
í byrvind
brœðraleysi;
hyggjumk um,
es hildr þróask,
nýsumk hins
ok hygg at því,

hverr mér hugaðr
á hlið standi
annarr þegn
við ódræði;
þarfk þess opt

...

(Srt. 13—14)

En mér fens
í fœstum þokk
hrosta hilmir
á hendi stendr;
máka'k upp
jörðu grímu,
rýnnis-reið,
rétttri halda,

síz son minn
sóttar brími
heiptugligr
ór heimi nam,
þannsk ek veit

...

(Str. 19—20)

Det må være umiddelbart merkbart for enhvers poetiske sans at det antatte enjambement mellom str. 2 og 3 er av en langt voldsommere art enn det som foreligger i de ovenfor nevnte tilfellene.

Str. 2: Esa auðpeystr,
 þvít ekki veldr
 hǫfugligr,
 ór hyggju stað
 fagnafundr
 Friggjar niðja,
 ár borinn
 ór Jötunheimum,

Str. 3: »lastalauss
 er lifnade
 ä nockvers
 nockva brage»—

Det er en hel strofes grammatisk helhetlige og harmonisk avrundete mening som her ikke skal få lov til å falle til ro innenfor versrammen; det hastes videre, og hele foredraget får noe heseblesende over seg, som man ikke merker det minste til i de andre tilfellene av overstigning som ovenfor ble nevnt.

Fullt adekvate paralleller til den komposisjonsmåte Egil her antas å ha brukt, finnes som sagt ikke innenfor hele den bevarte kvíðuhátt-diktning, og det spørs da om det her virkelig fra skaldens side foreligger et brudd på en ellers temmelig godt avhjemlet formtradisjon, eller om »bruddet» ikke snarere bør betraktes som resultat av en tilfeldig tradisjonsforvanskning og etterfølgende tekstkritiske misgrep. Personlig holder jeg uten betenkning på det siste alternativ, da det direkte og indirekte støttes av flere andre iakttagelser, av hvilke noen alt er nevnt, og andre i det følgende vil bli trukket fram.

Jeg tror at all uklarheten her stikker i, at i overleveringen strofenes riktige rekkefølge er blitt skippet, at nærmere bestemt str. 3 og 4 har byttet plass.

Et vink om at strofeordningen ikke er som den skal være, får man allerede av det som ovenfor ble påpekt i forbindelse med begrunnelsen: »Þvít ætt mín / á enda stendr» i str. 4, som helt umotivert

knyttet til »jötuns hals / undir 'flota' / 'näins nidr' / fyr naustdyrum» (str. 3).

Tenker man seg imidlertid str. 3 fjernet, oppstår den naturligste logisk-syntaktiske sammenheng mellom de gjenstående strofene: (str. 2:) *Esa auðbeystr, / þvít ekki veldr / höfugligr, / ór hyggju stað / fagnafundur / Friggjar niðja, / ár borinn / ór Jötunheimum;* (str. 4:) *þvít ætt mín / á enda stendr . . .*

Liknende bemerkninger kan knyttes til den måte hvorpå str. 5 logisk-syntaktisk er innfelt i diktet. 2. helming av håndskriftets str. 4 lyder: *esa karskr maðr / sás koggla berr / frænda hrørs / af fletjum nidr.*

Ifølge gjengs oppfatning er »frænda» her pluralis, og Egil skulle følgelig dette sted ikke ha noen enkelt av sine tapte frender i tankene, men nærmest hele rekken av dem, sin far og mor, Gunnar og Bodvar. Men hvorledes kan han da begynne neste strofe med »Þó munk mitt / ok móður hrør / fōður fall / fyrst of telja . . .»?

Innrømmelsesadverbiet *þó* gir tydelig uttrykk for noe i retning av en selvkorreksjon; med dette »dog» besinner dikteren seg og bøyer tankeløpet over i et annet spor. Men har han i forangående strofe talt om sine frender i almindelighet, er dette *þó* meningsløst som overgang til omtalen av hans døde far og mor, som da i virkeligheten allerede var nevnt i og med »frendene».

Såvidt jeg kan se er det umulig logisk å forsvare dette *þó* uten å oppfatte *frænda* i håndskriftets str. 4 som singularis, og gå ut fra at Egil dermed har tenkt på en ganske bestemt frende, nemlig den sist mistede, sønnen Bodvar.

Etter de to innledningsstrofene følger altså etter min oppfatning to strofer hvori dikterens tanker kretser om den yngste og sist mistede blant de døde frender, Bodvar. Med str. 5 er det som om skalden tar seg i dét at han har begynt så å si på den gale enden med sitt »retrospektive» arvekvad, dvs. nevnt den yngste og sist døde først, og han retter med denne strofen likesom kvadet opp i riktig stilling igjen ved bevisst, selvkontrollerende å retablere den misligholdte kronologi: »Þó munk mitt / ok móður hrør / fōður fall / fyrst of telja.»

Tar man hensyn til de fingerpek m. h. t. strofeordningen som de her antydde formelle iakttagelser gir, kommer den så meget om-disputerte str. 3 på den plass der den, ikke rettere enn jeg kan se, så å si momentant damper av seg all mystikk — og også all den my-

tiske dypsindighet som man hittil har vært tilbøyelig til å legge inn i dens ord.

Jeg betrakter den altså som grammatisk tilknyttet *frænda* (gen. sing.) i siste helming av str. 4, og leser:

(esa karskr maðr
sás koggla berr
frænda hrørs
af fletjum níðr,)

lastalauss
'er' (=ef) lifnaði (alternativt: ef lifa næði)
'ä' (=án) nakkvars
nökkva 'brage' (=bragði);
jötuns hals
undir 'flota' (=fljóta)
náins 'níðr' (=níðs)
fyr naustdyrum.

Det er en foregripelse — betinget av den aktuelle situasjon som frembragte det i virkeligheten »slektshistoriske» arvekvadet — av den tanken som senere tas fram igjen på sin kronologisk riktige plass i str. 11, som her foreligger:

Veitk þat sjalfr,
at í syni mínum
vasa ills þegns
efni vaxit,
ef sá randviðr
røskvask næði,
unz her-Gauts
hurð of tœki.¹

I str. 3 (= oppr. str. 4) uttrykkes dette slik, at »frenden» var »lytefri» (*lastalauss*) »om han (bare) hadde fått beholde livet» (ef *lifnaði*, el. ef *lifa næði*)² »uten noen båts svik.»

¹ *hurð* er Magnus Olsens rettelse av hs.'s »hendr» (Arkiv 52, s. 231).

² Preteritum brukt i pluskvamperfektisk funksjon er som bekjent en temmelig vanlig foreteelse — ikke bare i poesien; jfr. — foruten »røskvask næði» i Sonatorrek, str. 11 —:

De rettelser som er nødvendige for å lese en slik mening ut av halvstrofen, er mindre enn de man ellers gjennomgående har måttet gå til for å få en viss skikk på den av tidens tann ille medfarne Sonatorrek-tekst.¹

M. h. t. rettelser 'er' til 'ef' skulle det være tilstrekkelig å peke på den i mange håndskrifter nære grafiske overensstemmelse mellom de insulære former av f og r.

Ved den antatte forvanskning av 'án' til 'ä' står vi overfor en avskriverlapsus av den uten tvil almindeligste art, idet man selvsagt bare behøver å regne med en uteglemmelse (eller misoppfatning) av forkortelsestegnet for nasalen. I Cod. reg. av Sn. E. f. eks. er slike avskriverfeil så almindelige at utgiverne av den store Arnamagn. utgave ikke finner å kunne avse plass til en fullstendig fortegnelse over dem, skjønt alle andre skrivefeil blir nøyaktig bokført.²

Det er også tenkelig at denne feilen er oppstått ved at en eller annen avskriver bevisst har villet »rette» sitt forelegg. Jeg vil her minne om Egilssagas lausavísa nr. 60:

Langt þykki mér,
ligg einn saman,
karl afgamall,
'a (ad)' konungs vǫrnum

...

---

einn mundi Sigurðr
öllu ráða,
ef hann lengr litlu
lífi heldi (= 'hadde beholdt') (Brot, str. 8);

... Þórir varð svá reidr orðum hennar, at hann mátti engu svara, ok eigi gáði hann spjótit laust láta ok eigi gáði hann bryggjunnar, ok mundi hann ganga á kaf, ef eigi tœki menn til hans ok styddi hann ... (Hkr. II, s. 271).

¹ — i K kan vi — bl. a. ut fra metret og ved sammenligning av str. 1 og 23 f. med henholdsvis M og Sn. E. — med sikkerhet eller sannsynlighet konstatere over 50 feil på 194 korte verslinjer, og det kan da ikke synes uberettiget å mistenke ennu adskillige steder — som regel utpregede lectiones faciliores — for å være forvansket ved overførelse fra håndskrift til håndskrift» (Magnus Olsen, Arkiv f. n. filol. 52 (1936), s. 209).

² »Præterea *n* in terminationibus vel siglum, quo *n* notatur, sæpissime, ut supra commemoravimus, omissum est, quod longum erit hic enumerare» (Sn. E. III, p. XLII). For den eldre Eddas vedk. se Finnur Jónsson i Arkiv f. n. filol. 46 (1930), s. 329.

Til sin høyst plausible konjunktur i linje 4: »*án* konungs vǫrnum» knytter Sigurður Nordal følgende bemerkning: »*án* með þáguf. er fátítt, og þess vegna hafa skrifarar breytt því, en hvorki á né at getur átt hér við.» Det samme resonnement er fullt anvendelig når det gjelder å forklare hvorledes »*án* . . . * bragði» kunne bli til »*ä* . . . brage».

Hva angår den antatte feil i »brage»=*bragði*, så hører også den til en såre velkjent type. I Ketilsbók finnes tallrike eksempler på at bokstaver er uteglemt. Jeg nevner noen, for en stor del utvilsomme, fra Sonatorrek-teksten: audþeyst(r), str. 2; fl(j)óta, str. 3; ka(r)skr, str. 4; ølsmíð(r), str. 8; (h)roða, smst.; ma(g)ni, smst.; rétt(r)i, str. 19. — Fra Mǫðruvallabók har jeg tilfeldigvis notert »skaupi gnegr» se. »skaupi *gnægðr*» (Arinbjarnarkv. 2).

Når Egil i denne strofen, slik jeg oppfatter den, taler om en »båts svik» (*nøkkva bragð*), og derved tenker på noe så ganske spesielt og konkret som Bodvars forlis, så står vi overfor et eksempel på poetisk »besjeling» nøyaktig analogt med det man finner i Skallagrims vísa om den øksen Eirik Blodøks hadde sendt ham (Eg. s. lv. 6):

Liggja ýgs í eggju,
ák sveigar kǫr deiga,
fox es illt í øxi,
undvargs flǫsur margar

...

Også her blir den døde gjenstand tillagt »svikfullhet».

Pron. *nakkvarr* bruker Egil etter min mening her i en viss ringeaktende betydning, akkurat som i strofen:

Svá hefk leystsk ór Lista
ládvardadar garði
...
at þrífreynis þjónar
þrír nakkvarir Hlökkar
til hásalar Heljar
helgengnir fǫr dvelja. (Eg. s. lv. 11.)

Þrír nakkvarir þjónar »en to-tre tjenerer»; tingene er i seg selv så ubetydelige at han ikke har umaket seg med å fastslå det eksakte antall av dem. *Nakkvarr nøkkvi* svarer nærmest til »en fillebåt».

En god støtte for min oppfatning av strofen finner jeg i det at predikatet *lifnaði* på den enkleste og naturligste måte innordner seg i sammenhengen, uten å kreve den minste spesialkommentar. Den opprinneligste og almindeligste betydning av *lifna* er jo »bli tilovers, levnes» (=got. *af-lifnan*) og den derav umiddelbart avledede »forbli i live, beholde livet» = *halda lífi*. I de gamle lovene opptrer ordet utelukkende i denne betydning. Fra eldre Borgartings kristenrett anfører Hertzberg: »Þó at einn leifr lifni eptir»; fra eldre Frostatingslov: »hvat sem hinn deyr eða lifnar»; og fra Magnus Lagabøters landslov: »ef hann lifnar af».¹

Hermed har jeg nevnt det vesentligste av det jeg har å anføre til forsvar for min lesning av 1. helming av str. 4 (3):

lastalauss,
ef lifnaði
án nakkvars
nökkva bragði
...

Til siste helming av strofen vil jeg også få gjøre noen bemerkninger. Min oppfatning av den kommer — som en naturlig konsekvens av den tolkning jeg ovenfor har prøvd å gi av første helming — til å falle temmelig nær sammen med enkelte eldre, i nyere tid bestridte oppfatninger.

Ordet »flota» i 2. verslinje her ble rettet til »þjóta» allerede i den første utgaven av Egilssaga (Hrappsey 1782), og i samtlige følgende utgaver finner man igjen dette »þjóta», som åpenbart blir ansett som en noesånær uangripelig konjunktur. Den Arnamagn. utg. (Kbh. 1809) fremhever dog muligheten av å kunne beholde »flota» sc. *fljóta*.²

Den psykologiske motivering for denne endringen av *fl(j)óta* til *þjóta* er først klart formulert av Sveinbjörn Egilsson: ». . . Egill þykist heyra brimhljóðið út í Digranesi hjá haugi Skallagríms, þar sem Böðvar var heygður, og þessi ímyndun ýfir upp hjá honum sorgina og endurminningu um dauða sonar síns.»³

¹ Norges gamle Love V, s. 403.

² Egils-saga, sive Egilli Skallagrímii vita . . . Havniæ 1809, s. 611.

³ Sagan af Agli Skallagrímssyni, Reykj. 1856, s. 259.

Sigurður Nordal tolker strofens to siste linjer anderledes,¹ men hans oppfatning av 2. helmings poetisk-psykologiske innhold er den samme som Sveinbjörn Egilssons: »Egill heyrir brimsogið við klettana, og það minnir hann á harma hans . . .»²

Dette er psykologiske betraktninger som naturlig melder seg bare så lenge 2. helming oppfattes — slik som hittil alltid er skjedd — som et parentetisk innskudd uten umiddelbar forbindelse med tanke- og forestillingsinnholdet enten i foregående helming eller følgende strofe. Oppfattet som »parentes» gjør helmingen uvilkårlig krav på et visst »selvstendig» og markant forestillingsinnhold, og dette hjelpes da på sett og vis inn i den gjennom endringen av *fl(j)óta* til *þjóta*, hvorved man lar brenningsbruset nede fra Digranes nå skaldens øre under selve yrkingen, og således får tilveiebragt et konkret motiv for »digresjonen».

Dette »indre behov» for en endring av *fl(j)óta* melder seg derimot ikke dersom man lar str. 3 komme etter str. 4 og leser dens første helming (»lastalauss / er lifnaði . . .») slik jeg ovenfor har gjort rede for. 2. helming mister da helt sin parentes-karakter og smelter intimt sammen med 1. helming til en logisk og forestillingsmessig helhet:

lastalauss,
 ef lifnaði
 án nakkvars
 nokkva bragði;
 jótuns hals
 undir fljóta
 náins nids
 fyr naustdyrum.

Etter det hypotetisk-optatiske tanke-sving i første helming — *ef lifnaði* — kommer i annen helming den tunge realistiske stadfesting: men min frende er død! — en tanke som Egil altså uttrykker ved å si at »jotnens blod (havet) flyter ved den nære ætlings naustdør.»

Jeg tror således at den eldre, mere likefremme oppfatning av *náinn*

¹ Han følger her Guðmundur Finnbogasons tolkning i *Skírnir* 99 (1925), s. 163: »... 'Náinn' er ... dvergsheiti, og er edlilegast að 'naustdyr náins' merki blátt áfram kletta . . .»

² Ísl. fornrit II, s. 247.

»nær, nærbeslektet», bør opprettholdes, og det følger da nærsagt av seg selv at man bør lese »nidr» som *níðs* (gen. av *níðr* m.); jfr. de nærmest formelaktige uttrykk *náinn frændi*, *nábornir níðjar* o. l.

Selv uten noensomhelst egentlig rettelse gir teksten et tilstrekkelig klart uttrykk for at Egil her tenker på sin døde sønn i gravhaugen ved sjøen. Det eneste tankeledd som kan synes litt for svakt aksentuert i håndskriftets tekst, er det som ved en oversettelse finner uttrykk som »døde ætlings . . .», eller »ætlings gravhaug»; dvs.: det tales i helmingen ikke med rene ord om »død» eller »grav», skjønt dette ledd i tankerekken er nødvendig hvis vår oppfatning av strofen skal kunne hevdes. Imidlertid er det vel knapt berettiget i slike tilfelle alltid å kreve full uttrykksklarhet av en skald. Et elementært psykisk behov for evfemistisk tilsløring når det gjelder smertefulle livsrealiteter av dette slag, var uten tvil likeså levende hos »de gamle» som hos oss i dag; alene den norrøne normalprosas lange rekke av antydende erstatningsuttrykk for å »dø» vitner om det.¹

Sammenlignet med selve det »innholds»-problem som første helming i denne strofen stiller, blir naturligvis de mere rent formelle spørsmål som annen helming reiser, av underordnet betydning. Det samme kan forsåvidt sies om de spørsmål som fremdeles uvilkårlig reiser seg når man leser de nyeste restituerte tekster av str. 1. Her — i str. 1 — er problemet tilmed av en enda mere renformell art, da det ikke på noen måte berører strofens psykologisk-tankemessige innhold, der som allerede nevnt er uomtvistelig. Til gjengjeld har problemet i str. 1 en estetisk side som gjør det betydningsfullere enn det tilsvarende formproblem i 2. helming av str. 3. Enten man her i str. 3 leser »þjóta» eller »fljóta», »Náins» eller »náins» osv., blir halvstrofen, estetisk-skaldestilteoretisk betraktet, fullt passabel. Annerledes med str. 1.

De tolkningsforslag som her er blitt fremsatt, tilfredsstillende etter mitt skjønn ikke de estetiske minstekrav man må stille til versrestitusjoner i et dikt av Sonatorreks kvalitet.

Det er 3. og 4. verslinje som her volder besvær:

¹ Det kunne være fristende her med Hj. Falk (Arkiv 5 (1889), s. 115 f.) å regne med et *naust*=grav, svarende til got. *nawistr, som kan utledes av verbet *ganawistrón* begrave; men slike etymologiske konstruksjoner som grunner seg bare på en enkelt, isolert ordforekomst, bør man etter min mening bare i ytterste nødsfall gripe til i versfortolkningene.

Miaug er um tregt
 tungu að hræra
edr (ór) lopt væi (ætt)
 liöd pundara (prudara)

...

Den tolkning som synes å ha slått igjennom og festnet seg, er gitt av Guðmundur Finnbogason: »Ljóðpundari held eg, eins og Guðbrandur Vigfússon og Björn M. Ólsen, að sé tungan, en »loftvægi» =lyfting, athöfnin að vega á loft . . . »vægi» táknar verknadinn að vega eins og »særi» verknadinn að sverja; »loftvægi ljóðpundara» merkir því sama og »tungu að hræra» . . .»¹

I sin utgave av Egilssaga (Reykj. 1932, s. 246) slutter Sigurður Nordal seg til denne tolkning, men setter inn formen »-vætt» for »-vægi», og beholder forøvrig i motsetning til Guðm. Finnbogason *eda* (»*edr*») fra den ene håndskrift (K).

Begge fortolkere lar imidlertid i sine kommentarer ord falle som antyder at de synes Egil, skaldisk-formelt sett, ikke er helt på høyde med seg selv i opptakten til diktet. »Það er eftirtektarvert — skriver G. F. — að Egill endurtekur í tveim fyrstu vísunum sömu hugsunina fimm sinnum með breyttum orðum. Slík þráhugsun er eitt af aðaleinkennum þungrar sorgar. Honum er tregt tungu að hræra, að vega hana á loft og mæla fram hljódið . . .» — »Það er eins og hann stami á hugsuninni, sé að sanna sín eigin orð um tregðu tungunnar» (Nordal, anf. st., s. 246).

I og for seg skulle en adskillig utstrakt gjentagelse av en tanke eller et begrep ikke kunne vekke en skaldedikt-interpretators forundring; den stilistiske variasjon er jo nettopp en av de mest fremherskende egenskaper ved denne diktning, og det kryr av alleslags gjentagelser både i Edda- og skaldediktene. Det som imidlertid gjør en bemerkning om Egils gjentagelser her i Sonatorrek berettiget, er arten av etpar av dem; for det er unektelig så som Nordal sier, at Egil stammer i innledningen til sitt beundrede kvad — vel og merke dersom den sist forsøkte restitusjon av 1. halvstrofe er korrekt. En litt pointert prosaoversettelse av halvstrofen i denne form må bli: »det faller meg tungt å røre tungen, eller (la meg heller si:) løfte

¹ Skírnir 99 (1925), s. 162.

til værs sangbismere». Men slik, så knuslet avveiende, arbeider ingen diktertanke, selv hvor sorgtyngtet den er, ja vel allerminst da. Det er dette »eller» (*edá*) som i mine ører skurrer avskrekkende, slik det her er anvendt.¹

I sitt kjente inträdestal i Svenska Akademien sier Esaias Tegnér bl. a.: »Hela den del af ordförrådet, som står i den pröfvande och kritiska betänksamhetens tjänst, är således föga i poesiens smak. Skalden säger hellre *min broder* än *min halfbroder*, hellre *hvit* än *hvitaktig*. Han älskar mera den jublande superlativen än den varsamt åt sidan blickande komparativen, och har i sin ordbok sällan uttryck sådana som *jemförelsevis, någorlunda, vid pass, rätt betänkt* . . .»²

Disse ord har etter min mening sin almengyldighet, og det er ikke noe brudd på regelen om »historisk betraktningssmåte» å la dem gjelde også ved estetiske vurderinger av vår oldtidsdiktning. Hele Egils diktning er i virkeligheten den mest strålende illustrasjon til dette poetiske formgivningsprinsipp. Hvor er man lengre borte fra »den varsamt åt sidan blickande komparativen» og det pedantisk bokholderiske »rätt betänkt» enn i en strofe som denne:

En Hróalds
at höfudbaðmi
auðs iðgnótt
at öllum sífjar,

¹ Forholdet blir ikke bedre i E. A. Kocks restitusjon (N. N. § 1032):

Mjök erum tregt	tungu at hræra
edá lopt vega	ljóðpundara

De paralleller fra Edda-diktene som Kock støtter sin lesning med, er i virkeligheten ikke stilistisk likeverdige. Om de eldre tolkningsforsøk, se Kocks forskningshistorikk, anf. st.

Den første (og hittil visstnok eneste) som uttrykkelig har tatt avstand fra dette *edá* (*edr*), er B. M. Ólsen: »Kun forekommer det mig, at den ved *edr* betegnede overgang fra 1. til 2. visufjórðungr ikke er rigtig naturlig. Og dette er så meget mere betænkeligt, som det netop er her at håndskrifterne afviger fra hinanden». Han restituerer så helmingen slik:

Mjök esomk tregt	
tungo at hræra.	
Treðr loptvétt	
ljóðpundara.	(Arkiv f. n. filol. 19 (1903), 128 f.)

² Svenska Akademiens handlingar ifrån år 1796. D. 58 (Sth. 1883), s. 52.

sér vinreið
af vegum ǫllum
á vindkers
víðum botni. (Arinbj. 18.)

Riktignok heter det seg — og visstnok ikke med urette, at interdum dormitat et bonus Homerus, og hvorfor — kunne man da synes berettiget til å spørre, skal man alltid vente å finne Egil på toppen av hans dikteriske uttrykksevne. Ikke desto mindre holder jeg det for et forkastelig hermeneutisk prinsipp å gi sanksjon til slike muligheter ved restaureringen av defekte tekster. Etter min mening er den fruktbarste arbeidshypotese i slike tilfelle alltid å regne med at kunstneren har vært minst på høyde med sin gjennomsnittlige produksjonsevne.

Når det gjelder det »stammende», det skaldisk famlende og »ulødige» i 1. helming av Sonatorrek, så har man ment å kunne psykologisk forklare det ved å minne om den opprevne sinnsforfatning skalden i diktende stund var i. Etter mitt skjønn halter en slik psykologi på begge bein.

Selv om vi godtar sagaens fremstilling av kvadets ytre tilblivelses-historie, går med på at Egils opprinnelige, spontane beslutning har vært å sulte seg ihjel, og at det som videre berettes om Torgjerds budsending og hennes »list» i alle ytre trekk er historisk riktig, — kan noen, som har fått den allerminste føling med selve dikterge-myttet i Egil, med det elementære uttrykksbehovet som behersket ham og var hans, likesom alle benådede dikteres egentlig skjebnebestemmende naturgave, — kan noen tro at et slik utstyrt menneske, etter å være rammet av sitt livs største sorg, legger seg til sengs og ligger dagevis sløv og åndelig inaktiv, uten instinktivt å gripe til det sterkeste smertestillende middel naturen hadde gitt ham: evnen til å si sin smerte? Skal den »dikter-psykologi» som er basert på videnskapelig kontrollerte erfaringer fra moderne tid, gis gyldighet også overfor skaldene — og når det gjelder selve de psykiske grunnforeteelsene er det ikke tvil om at »tilbakeslutninger» her er fullt tillatt —, da blir man nødt til å regne med at Egils sengeleie så langt fra har vært noen sløv venting på sultedøden, at den har vært den mest åndelig høyspente, den mest besatt-produktive periode i hans dikterliv; han har diktet, der han lå med hodet under fellen,

hardere, ut fra et mere sprengende indre behov enn noensinne før i sitt liv. Og da han omsider satt på sengestokken og kvad Sonatorrek for Torgjerd og folket i huset, famlet han nok ikke etter ordene; kvadet var ferdig da; før hadde Torgjerd ikke ved noen list fått ham ut av sengekoven, men da var han også kommet fram, selvom ingen Torgjerd hadde vært! For en psykologisk betraktning stiller dette seg fram som en innlysende kjennsgjerning: at det er Sonatorrek som redder Egil, ikke Torgjerd's »list». — Å, hvor gamlingen har småhumret for seg selv etterpå over all den ståhei de laget for å få ham tilbake til livet igjen! Og han lot den kjærlige, velmente »kvinnelist» gjelde for det den selv mente den var i sin enfold.—

Noe improvisasjons-dikt i den enkle, naive forstand som Egils-sagas beretning gjør det til, er Sonatorrek uten tvil ikke; og forsøkene på å forklare det »stammende» i diksjonen ved å henvise til skaldens opprevne sinnsforfatning i kvedende stund, fører derfor ikke fram.

En annen kilde til psykologiske feilslutninger ligger i selve innholdet i str. 1: Mjök erum tregt / tungu at hrœra . . .»

Når en skald med rene ord sier at det faller ham besværlig å »røre tungen», så har man vel all grunn til å regne med at så er tilfelle — og følgelig forutsette at et og annet, nærsagt nødvendigvis, må bli mindre formelt vellykket i hans vers!

Erfaring skulle ha lært at aldri bør dikterne — de virkelige diktere — tas mindre strengt på ordet, enn når de slik lar bemerkninger falle om at inntrykkenes velde gjør deres tunge lam. I dikterspråkets grammatikk finnes et »historisk presens» som gjør fortid til nutid på en ganske annerledes suggestiv måte enn man ellers er vant til, slik at stundom endog den kritiske ettertanken kan villedes. — »Det strøymer på meg, so eg knapt kan anda», betror Vinje oss, men lager samstundes (»grammatisk» sett) sitt mest dypt-åndende og formfullendte dikt.

Og skjønt Egil taler om at det faller ham »tregt tungu at hrœra . . .», så har det vitterlig ikke hindret ham i med Sonatorrek, som helhet betraktet, å gi den mest strålende bekreftelse på den regelen Shelley formulerte, nemlig at

our sweetest songs are those
which tell of saddest thought, —

og det er, når man engang har insett improvisasjons-hypotesens

uholdbarhet, ingensomhelst fornuftig grunn til å regne med at første strofe er blitt mere merket av sorgens lammende hånd, dvs. har fått en form mindre overensstemmende med skaldens bevisste kunstneriske krav, enn de følgende strofer.

Egil åpner sitt kvad med en malende skildring — i »poetisk historisk presens» — av hvor tungt og besværlig det faller ham å dikte, — þvít ekki veldr / hofugligr . . . Han bruker 2 hele strofer på å innprente og variere denne tanken, som — dersom man ser bort fra første halvstrofen — er meislet ut på et så originalt og uttrykksfullt og samtidig tradisjonelt skalde-formalistisk vis, at man her sterkere enn kanskje noe annet sted må imponeres over Egils evne til å være seg selv og samtidig »typisk skald».

Når skaldene ville tale om »diktning, det å dikte» tok deres billedsøkende fantasi spontant ganske bestemte veier, opptråkket av gammel god tradisjon, mot et par rommelige, men greit markerte forestillingsfelter. Det ene »felt» var det med Suttungs-mjøden, det andre det med håndverkeren, »versesmeden» som produktiv grunnforestilling.

Egil er gang på gang inne på dikter-yrket omkring i sine vers, og han tumler seg behendigere og mere hjemmevant enn noen annen innenfor begge de nevnte forestillingsområder. I Sonatorrek str. 1⁵⁻⁸ — 2 er det Suttungsmjød-mytene han dikterisk tumler med, — og er det da noensomhelst rimelig grunn til å anta at han i første halvstrofen skulle ha villet søke ut over dette tradisjonelle og mest nærliggende, ja likefrem påtrengende forestillingsstoff?

I betraktning av den sjeldent sterke koherens som særpreger Egils forestillingsliv som skald, må etter mitt skjønne konjunkturkritikkens mål når det gjelder første halvstrofen i Sonatorrek nødvendigvis bli det å prøve å bringe den forestillingsmessig og skaldestilistisk i harmoni med de tre følgende halvstrofer, dvs. få den til å smake av »skaldemjød», samtidig med at den gis en tradisjonshjemlet, renskaldisk form. Først da kan det med noen rett hevdes som en mulighet at strofen har fått sin opprinnelige form igjen.

Alle rettelsesforsøk har hittil ensidig tatt sikte på linje 3: »edr (ór) lopt væi (ætt).» At den følgende linje, som består av kenningen »liöd-pundara», skulle gi grunn til noen tekstkritisk mistanke, har åpenbart ingen villet innse. Denne »kritikklesheten» har vært så meget mer

forståelig som jo *ljóðpundari* utgjør en fullt passabel tunge-kenning, og det nettopp er en betegnelse for »tunge» vi her så å si naturnødvendig venter. Ikke desto mindre tror jeg at det er her tekstkritikken med sikte på hele halvstrofens restitusjon først og fremst må settes inn.

At vi her i virkeligheten har med en kenning for tunge å gjøre, tør være hevet over enhver tvil. Men man kunne spørre: Er *ljóðpundari* noen virkelig god kenning, og først og fremst: er den fullkommen Egilsk i sin finere forestillingsmessige oppbygning?

Jeg kalte den ovenfor »fullt passabel», fordi det finnes noenlunde nære analogier til den i andre skalders kenningspråk, dvs. tunge-kenninger der grunnordet betegner et »redskap» og bestemmelsesordet »dikt» (*bragar tól; óðar lokarr* o. l.).

Men disse kenningene med ord for »dikt» som bestemmelse er alle (når bortses fra *ljóðpundari*) forholdsvis sene (fra 12. årh.), og må betraktes som etterklassiske variasjoner av den eldre type der bestemmelsen var ord for stemme, (tale-)lyd.

Egil, der som bekjent viser en utstrakt interesse for sine »legemsdeler», har etterlatt seg hele 3 tunge-kenninger: *málþjónn* (Arbj. 25), *ómunlokarr* (Arbj. 15), — og så denne »*ljóðpundari*». Arinbjarnarkviðas kenning *ómunlokarr* er utvilsom både m. h. t. overlevering og betydning; *ómun* betyr »stemme, mæle, lyd», og *ómunlokarr* er tungen som glatter og høvler til språkets enkelte lyd slik at de kan felles sammen til uklanderlige vers og strofer.¹

I Sonatorreks »*ljóðpundari*» svarer grunnordet *-pundari* metaforisk sett temmelig nøye til *-lokarr* i Arb. Begge omskrivningene møtes i fellesforestillingen: »det nøyaktig tiljevne redskap».

Ser man så på bestemmelsesordene *ómun-* og *ljóð-*, må man si at de forestillingsmessig ligger såpass langt fra hverandre at det vanskelig lar seg gjøre å sette likedannethetstegn mellom de to kenninger. Imidlertid skal det bare en enkelt bokstav til for å tilveiebringe den skjønneste indre harmoni mellom dem, ved i stedet for *ljóðpundari* å skrive *hljóðpundari*. Bortfall av *h* i slike stillinger er som kjent en meget almindelig foreteelse i overleveringen, og rettelsen derfor i virkeligheten høyst minimal; jeg minner her bare om tilfellet »roda

¹ Jfr Óláfr hvítaskálds sammenligning: »sem felling skipsborða», *Málskrúdsfræði*, kap. 15.

vags brædr» i Sonatorrek str. 8, der praktisk talt alle fortolkere regner med et oppr. *hróða*.

Hljóð svarer på det nøyeste til *ómun*, og kan bety språkets, talens enkelte lyd; i sms. *hljóðstafr* betyr ordet likefrem rim. *Hljóðpundari*, oppfattet som »rim-bismeren» ville derfor gi et treffende bilde av tungen som veier de enkelte *hljóð*, lyd, rim, som i sin endelige kunstferdige sammensetning blir et *ljóð*.¹

Samtidig med at man ved denne rettelse oppnår en etter min smak meget tiltalende samstemmighet mellom disse to Egilske tungekenninger, lar det seg knapt heller nekte at *hljóðpundari* i seg selv er et dikterisk bedre, mere levende og adekvat bilde på skaldetungen enn *ljóðpundari*; *ljóð* betyr jo dikt, vers osv., altså det ferdige dikteriske produkt, og det å ville veie et helt dikt på tungen, synes meg ville være, bokstavelig talt, å ta munnen for full. De tidligere fortolkere ser det da også slik, at det er de enkelte lyd som det her tales om blir veiet, men slik oppfattet er og blir *ljóð*-pundari en lite adekvat språklig betegnelse.

Men berettigelsen til å lese «liöd» som *hljóð*- avhenger naturligvis helt og holdent av om man dermed kan oppnå en naturligere, skaldestilenligere restitusjon av halvstrofen som helhet.

Med den hypotetiske kenningen *hljóðpundari* har man fått en ny rimstav i versparet, og letingen etter det ordet som skjuler seg i »edr (ór) lopt . . .» må nødvendigvis slå inn på et nytt spor.

Med støtte i denne hypotetiske, men gode og typisk Egilske tungekenningen, og i tilknytning til et annet, typisk Egilsk vers, der han også taler om »diktning», og endog samme predikatsverbet (*hræra*) forekommer, nemlig *Höfudlausn*, str. 19:

...
 hrærdak munni
 af munar grunni²
 Óðins ægi
 of jöru fægi, —

¹ Allerede på Egils tid har man rimeligvis hatt såkalte *tungupundarar* (ordet forekommer i *Jónsbók*, kap. 26), vokter forsynt med »tunge», og det er lett tenkelig at det nettop er denne vekt-typen Egils fantasi har streift da han laget sin tungekennung.

² NB hvorledes også dette »af munar grunni» går igjen i St.-strofen (linje 8): ör hugar fylgsni.

leser jeg første halvstrofen av Sonatorrek slik:

Mjok erum tregt
tungu at hrœra
Hropts (v)ægi,
hljóðpundara:

»Det faller meg tungt å røre med tungen, rim-bismeren, Odins hav.»

I denne form oppfyller halvstrofen etter mitt skjønn alle krav som kan stilles til den både fra klassisk skaldestils og Egilsk individualstils standpunkt. — Spørsmålet blir da om de rettelser som det har vært nødvendig å foreta, er større enn en rasjonell tekstkritikk kan godta.

Rettelsen av »liöd» til *hljóð* må, som alt nevnt, betraktes som meget beskjedent. Bortfallet av *h* kunne her så meget lettere foregå fordi de gjenstående bokstaver dannet hele og velkjente ord og dessuten ingen vesentlig meningsendring var følgen; *h* har, selv i meget gode håndskrifter, vist seg å kunne falle bort endog der meningen gjør den absolutt nødvendig, — f. eks. i Cod. reg. av den eldre Edda, Helgakv. Hund. str. 41:

Stivpr vartv Siggeirs,
látt vnd stavþom heima,
vargliþom vanr
a viþom vti.

At det her må leses »varghljóðum» er helt utvilsomt.

Hva rettelsen av »væi» til *vægi* angår, så er »væi» i virkeligheten å oppfatte bare som en fonetisk stavemåte av *vægi*; på Ketill Jörundarsons tid var forlengst uttalen av bokstavgruppene *vægi* og *væi* blitt ens. I islandske håndskrifter fra senere århundrer er stavemåter som f. eks. »hlælegt» (f. hlægilegt) ikke uvanlige (allerede på første side av Oslo Univ. Bibl. Ms. 551, 4to, et hs. fra ca. 1725, støter man på denne ordformen). Innsettingen av *vægi* i Sonatorrek-teksten kan følgelig ikke betraktes som annet enn en enkel ortografisk rettelse. *Vægir* er et heiti for hav, nevnt i en þula i Snorra-Edda (jfr. Skjald. A. I, s. 668); det kunne imidlertid være et spørsmål om man ikke her kom det riktige nærmere ved å skrive *ægi* (akk. av det velkjente

ægir) og betraktet *v'en* i «*væi*» som en forvanskning av den oppr. gen.-*s* i foregående ord *hropts*.

Hva endelig *hropts* angår, finner jeg i håndskriftenes «*edr* (*ór*)» den *r* som oppr. har tilhørt *hropts*. Jeg peker enn videre på at der i den eldre steile, runde islandske skrift er en ikke ubetydelig grafisk overensstemmelse mellom *h* og *p*, slik at en defekt *h* lett kunne bli oppfattet som resten av en *p*, når ellers «tendensen» gikk i den retning; *hr* i *hropts* kunne bli lest som *pr* og utfylt til *epr*, som i forkortelsesform vandret over i senere avskrifter. Det er heller ikke utenkelig at en defekt rundskreven *h* hos en avskriver kunne lede tanken hen på *o*, slik at *hr* ble til *ór*. *Hropt's* gen.-*s* tror jeg, som nevnt, å finne igjen i *v'en* i «*væi*»; nedre halvdel av lang *s* er i flere gamle hss. nøyaktig lik venstre strek i *v*.

Jeg tenker meg at oppløsningsprosessen har begynt med bortfall av *h* i *hljóðpundara*; den nye rimstav (*l*) som derved oppsto, har så en omtenksom avskriver tatt hensyn til ved å skrive «*lopt*» i forangående *vísuord*.

Till slutt etpar bemerkninger angående *Hroptr*.

Egils fantasi arbeider i de 2 første strofene med mytene om Odins listige erobring av skaldemjøden, — «*Víðurs þýfi . . . fagnafundr Friggjar níðja, ár borinn ór Jötunheimum.*» I denne myte er et erotisk motiv sterkt fremherskende; det var ved å forføre Suttungs datter *Gunnloð* at Odin kom i besiddelse av mjøden. Han «*lá hjá henni III nætr, ok þá lofadi hon honum at drekka af miðinum III drykki*» (Sn. E. (1931), s. 84). — «*Gunnloð mér of gaf / gollnum stóli á / drykk ins dýra mjadar; / ill idgjöld / létk hana eptir hafa / síns ins heila hugar, / síns ins svára sefa.*» (Hám. 105).

Det er nå av interesse å kunne konstatere at Odinsnavnet *Hroptr* hører naturlig hjemme i det forestillingsmiljø som dikterens tanker og fantasi her beveger seg i. Magnus Olsen¹ bemerker om *Hroptr* bl. a.: «*Hroptr* forekommer ifølge *Lexicon poeticum* 10 ganger i den norrøne diktning, 4 ganger i *Eddadiktene* og 6 ganger i *skaldekveder*. Dertil kommer at det dermed identiske Odinsnavn *Rosterus* (*Rostarus*) opptreder på to steder i norrøne gude- og heltesagn hos Saxo. — Først skal her omtales *Hroptr* (*Rosterus*) hos Saxo. Under dette navn møter vi Odin (I 127) hvor han «*cortice carminibus adnotato*» vinner *Rind* som

¹ «En iakttagelse vedkommende Balder-diktningen». (Arkiv 44. Till. (1929), s. 174.)

skal bli mor til Balders hevner. På det annet sted hvor Saxo bruker navnet *Rost-* (I 446), har vi også med den tryllekraftige gud å gjøre; han leger Syvardus, Ragnar Lodbroks sønn, da denne er blitt hårdt såret i et slag. — På de 4 Edda-steder møter vi et lignende forhold, idet *Hroptr* to ganger henviser til det samme mytiske miljø som *Hroptatýr*. I Sigdrífumál nevnes *Hroptr* som den der uttenkte *hugrúnar*: þær of réð / þær of reist / þær um hugði *Hroptr*. — Vi blir i denne strofe minnet både om Hávamál 160 (*hyggju Hroptatý*) og Hávamál 142 (. . . *ráðna stafi . . . er . . . reist 'hroptr roгна'*).»

Til Hávamál 160, som »vi her blir minnet om», slutter seg nært samme dikts følgende strofe: »Þat kann ek it sextánda, / ef ek vil ins svinna mans / hafa geð alt ok gaman: / hugi ek hverfi / hvítarmri konu / ok sný ek hennar þllum sefa,» — og hermed er vi i direkte indre berøring med Gunnlød-forføringen, som Hávamál 105 forteller om. — Sigdrífumál 13 minner dessuten direkte om Hávamál 161, dersom man leser strofen fra begynnelsen:

»*Hugrúnar* skaltu kunna / ef þú vilt hverjum vera / *geðsvinnari* guma . . .»; jfr. Hávamál 161: ». . . *svinna* mans / hafa *geð* alt ok gaman / *hugi* ek hverfi . . .»

Magnus Olsen sier (anf. st. s. 176) at *Hroptr* »synes . . . fortrinsvis å involvere tanken på gudens magiske innsikt». Etter det jeg her har pekt på, skulle man kunne nyansere betydningen ytterligere og si, at det er tanken på den i kraft av sin magiske innsikt forføreriske gud, som benevnelsen *Hroptr* synes å involvere.

Utbyttet av denne lille ekskurs for tolkningen av Sonatorrek str. 1—2 består bare deri at jeg tror å ha vist, at uttrykket *Hropts ægi* passer godt inn i den forestillingskrets og den tankesfære som de to strofer som helhet er fremgått av. Gunnlød-myten, som sikkert har vært sterkt fremme i skaldens bevissthet der han taler om »*Vidurs þýfi*» og »*fagnafundr Friggjar nidja, ár borinn ór Jötunheimum*», streiftet hans fantasi allerede i diktets første kenning, *Hropts ægi*: »den forføreriske Odins hav».

Sonatorreks 4 første strofer har altså etter min mening opprinnelig hatt denne rekkefølge og — i alt vesentlig — denne form:

Str. 1. Mjök erum tregt
 tungu at hrœra
 Hropts ægi,
 hljóðpundara;
 esa nú vænligt
 of Vidurs þýfi
 né hógdrœgt
 ór hugar fylgsni.

Str. 3. Þvít ætt mín
 á enda stendr,
 sem hræbarmr
 hlynjar marka;
 esa karskr maðr
 sás koggla berr
 frænda hrørs
 af fletjum níðr,

Str. 2. Esa auðpeystr,
 þvít ekki veldr
 höfugligr,
 ór hyggju stað
 fagnafundr
 Friggjar níðja,
 ár borinn
 ór Jötunheimum;

Str. 4. lastalauss
 ef lifnaði,
 án nakkvars
 nokkva bragði.
 Jötuns hals
 undir fljóta
 náins níðs
 fyr naustdyrum.

Str. 5. Þó munk mitt
 ok móður hrør
 foður fall
 fyrst of telja

...

F. MEZGER

The publication of slaying in the Saga and in the Nibelungenlied.

Sigfrid's Death and its Publication.

The Delivery of the Body or of the Head of the Slain.

The Right of the Dead Man.

The Concept of Murder.

(The delivery of the dead Sigfrid to his wife Kriemhild represents an ancient custom. It is the original form of a usage which, later, was to become a procedure called publication of the slaying (German *Verklärung*) by the historian of law. This procedure served as a proof that the slaying was perpetrated in the open. Slaying, as an open deed, was, in certain cases, not liable to sanction, whereas concealed slaying, called murder, was punished by the death penalty.)

The Nibelungenlied narrates that Sigfrid, after being slain, was carried home to his wife. This incident, which is reported in a similar way in the Thidreks Saga, seems to be of no specific significance. However, this episode gains in importance if one compares it with a custom reported in the Family Saga, according to which the head of the slain man is delivered to his kin. In the light of this parallel, one may ask the question whether the delivery of Sigfrid's body is not an ancient custom still practiced in the fifth or sixth century.¹ In order to reach a definite conclusion, we will describe these incidents

---

¹ See Ehrismann, G., *Geschichte der deutschen Literatur bis zum Ausgang des Mittelalters*, Zweiter Teil, *Die mittelhochdeutsche Literatur* (Schlussband), (München 1935), p. 123: »Diese Bedeutung (des Nibelungenliedes) ist einmal historisch, da hier ein Bild entrollt wird von der Wesensart, der Denk- und Fühlweise unserer Vorfahren, wie sie die Saga aus der Zeit um 500 erkennen lässt und wie sie um 1200 im Leseepos einen Niederschlag fand.»

in detail and examine the right of the dead man, insofar as it bears upon our question; specifically, we will treat of the complaint with the dead man and of the complaint against the dead man. We will also attempt to ascertain whether the publication of slaying, or rather, its omission, is bound up with the concept of murder. In other words, the concept of concealed crime, which is chiefly represented by murder and theft, would have as a main source the omission of the delivery of the dead man to his kin.

Sigfrid's Death and its Publication.

There are two versions¹ of Sigfrid's death; according to one he was slain in the forest; according to the other he was pierced lying in bed at the side of his wife.²

As for the death in the bed, the Family Saga reports two comparable incidents, the slaying of Helgi Asbjarnarson by Grim (in the *Droplaugarsona Saga*), and the killing of Thorgrim by Gísli Súrsson (in the *Gísla*).³ In both cases the slayer touches one of the sleeping spouses with his hand, whereupon the awakening spouse asks his partner (or her partner as the case may be) »Why is your hand so cold?» Then it is stated that the questioning person must have been in error. Both fall asleep again. Somewhat later the husband is pierced by the weapon of the aggressor. In one case the husband shouts »Awaken, you fellows in the hall! A man is killing me!» In the other case the wife arouses the inhabitants of the house by calling out »Awaken, you people in the hall! My husband is slain!»

The slaying in the forest represents the ancient version of Sigfrid's death. According to the Nibelungenlied and the Thidreks saga (Thule, 22, 375f.), which, having a common source, agree fairly well in respect to this scene, Hagen pierces Sigfrid's heart. The dead Sigfrid is

¹ Heusler, A., *Nibelungensage und Nibelungenlied*², (Dortmund 1929), pp. 259ff.; Schneider, H., *Germanische Heldensage*, vol. I, (Berlin, Leipzig 1928), pp. 180ff.

² Concerning the representation in the Edda see Gering, H., *Vollständiges Wörterbuch zu den Liedern der Edda*, (Halle 1903), 1348f.

³ Heusler, A., »Berührungen zwischen den Isländergeschichten,» in *Deutsche Islandforschung*, (Breslau 1930), vol. I, pp. 220ff.

then carried home to his wife. In the Nibelungenlied this action is briefly narrated:

dô hiez Hagene tragen
Sifriden alsô tôten von Nibelunge lant
für eine kemenâten dâ man Kriemhilde vant. 1003.

In the Thidreks Saga, the narrator states that »they took up the dead body of Sigfrid and went home to the city carrying it along with them». Then he introduces Brynhild in a role which does not belong to the original procedure: »Queen Brünhild . . . saw that they carried with them dead Young Sigurd. She went to meet them . . . and asked them to bring him to Grimhild. 'She is asleep in her bed. May she embrace the dead man! For now that has happened to him which he has deserved, he and Grimhild'». After this request which stems from the role of Brünhild as instigator of revenge, the ancient report is continued. »They now carried the corpse to the room». At this point the narration of the delivery of the body of the slain man might properly end, were it not for the request of Brünhild to bring him to Grimhild who »is asleep in her bed». So the author of the Thidreks Saga continues: »It was locked. They broke the door, carried the corpse into the room and threw it on the bed into the arms of Grimhild. She awoke and saw that Young Sigurd was lying in her bed and that he was dead.»

This version of the Thidreks Saga is a combination of the report of the ancient delivery of the body of the slain man and a description of the slaying of a man lying in bed at the side of his wife.¹ This combination may reach back to an early version of the slaying of Sigfrid,² but neither the fact that Kriemhild is lying in bed (Nibelungenlied and Thidreks Saga) nor the act of throwing the dead Sigfrid on the bed into the arms of his wife (Thidreks Saga) are essential within the proceedings of the blood feud.

The Delivery of the Body or of the Head of the Slain.

Several episodes in the Family Saga may be compared to those in the Nibelungenlied and in the Thidreks Saga discussed above. There are no parallels showing that the whole corpse was delivered

¹ Heusler, Nib. 270ff.

² Heusler, Nib. 270.

to the nearest kin. However, it is well attested that parts of the body or another symbol of the slain was brought by the slayer to the nearest kin or to the person most concerned about the death of the slain man. And a part of the corpse originally stood for the dead man. That such a conclusion is correct, can be proved by the development of the complaint with the dead man and of the complaint against the dead man.

After Skarphedin had killed Sigmund, he gave the head of the dead Sigmund to a shepard asking him to bear it to Hallgerd, »She would recognize it if this were the head 'which had made jeering songs on us'». As he was bound to do, in order not to be prosecuted as a murderer, Skarphedin proclaimed himself the slayer of Sigmund, as soon as he met some men. The shepard cast down the head, then proceeded to Lithend, the home of Hallgerd, and told her what had happened, »Skarphedin put Sigmund's head into my hands and bade me bring it to you; but I dared not do it, for I did not know how you would like it.» »It was ill that you did not do that,» Hallgerd answered, »I would have brought it to Gunnar, and then he would have avenged his kinsman, or would have to bear every man's blame.» After that she went to Gunnar, her husband, and said, »I tell you of your kinsman Sigmund's slaying; Skarphedin slew him and wanted his head brought to me.» Gunnar answered, »That is just what was expected to happen to him . . .» He let no steps be taken towards a suit for manslaughter, although Hallgerd kept saying that Sigmund had fallen unatoned (Njála, ch. 45).

After Bjørn had been slain (Bjørn Hitdoelakappa, ch. 32, 33; Thule 9, pp. 134 ff.), his slayer Thord took his head and fastened it to his saddle-straps. One of his companions, Kalf, expressed the wish, to go to Holm, the home of Bjørn, to proclaim the slaying. He said one ought to bring his family the neck band which Bjørn had worn. Another man, Dalk, replied that this was unnecessary and too harsh. He was of the opinion that it would be more fitting to offer his kin amends for this deed than inflicting more suffrance upon them. When they arrived at Holm, Kalf went into the room to Thordis, the wife of Bjørn, and proclaimed the death of Bjørn. »And here», he continued, »is the neck band which he wore.» Thordis took the band, went out of the room to Thord and threw the band at him telling him to bring it to Oddny (with whom Bjørn had been in love)

as a token. From Holm Thord proceeded to Feld where the parents of Björn lived. Thord told them what had happened. He untied the head from the saddle and threw it at the feet of Björn's mother Thordis who was just washing a child's head. He asked her whether she recognized it and added that this head needed washing just as much as the one she was washing.¹ Thordis retorted, »I certainly know this head, and you know it too. Often enough you have trembled before this very head when it was still on Björn's shoulders. Go and bring it to Oddny; it will be apparent to her that this head is better than the little, miserable head which is attached to your neck.« Thord became angry at that speech, left the head lying there and went home to tell Oddny what had happened and to bring her the neck band. Oddny swooned when she saw the neck band. She became sick and lost all desire to live.

In the *Grettir Saga* several motifs are combined (ch. 82—84). Thorbjörn, the slayer of the outlawed Grettir, gives as a reason for carrying Grettir's head along with him after the slaying the necessity of having some evidence for his deed, so that he may obtain the price set on Grettir's head. »We will take his head with us to the main land; I do not want to lose the money which is set on his head as a price; then they can not deny that I killed Grettir.« This plan did not come to fruition. Thorir, to whom he announced the slaying, declined to pay him the price giving as a reason that he deemed him deserving of death on account of his magic and sorcery. Later when he and his companions rode to the althing to obtain the price at a procedure of the althing, he intended to take the head along. One of his companions did not think it advisable: »You will have enough opponents, so that you are not in need of such a token to arouse their anger.« Thorbjörn therefore had the head buried on the way to the althing.

This episode is not well motivated within the course of the events. It must be a later invention. As a matter of fact, the original incident,

¹ There is a parallel of this episode in the *Laxdæla* (ch. 55). After Bolli had been slain in revenge for the killing of Kjartan, Kjartan's mother remarked that Gudrun, Bolli's widow, would now have to busy herself with the red hair on the head of Bolli for some time. It seems that this act was an expression of affection. The *Saga* records several additional episodes in which the wife cares for the hair of her husband. See Krause, W., *Die Frau in der Sprache der altisländischen Familiengeschichten*, pp. 139f.

as other sources relate it, is also narrated in the Grettir Saga. Thorbjörn, accompanied by twenty men, carrying along Grettir's head, paid a visit to the mother of Grettir. »They went into the room and put the head on the floor. No greetings were exchanged.»

So far the original procedure is rendered. Then two stanzas follow, one by the slayer Thorbjörn, the other by the mother of the slain Grettir. They are partly derisive, partly glorifying in tone. Thorbjörn points out to Grettir's mother that in front of her »the head of the red-haired was rolling; if it had not been put in brine, it would have decayed a long time ago».¹ He finishes his stanza by boasting »Long-lasting glory I earned.» The lady of the house replied that he would have fled (and found his death) in case Grettir was still alive; she stated that it was the deed of a níþing that was recently perpetrated by (the) people (who slew Grettir).

These two stanzas form the setting of a scene which originally was not related to the head-incident. The original significance had fallen into oblivion. Thus it happens that the head is carried along by Thorbjörn, when he leaves the house of Grettir's mother. It is stated that the head is to be taken to the althing by Thorbjörn. As we have seen, this intention is not carried out, so that not only the original function of the head-incident is lost, but also the later purpose of the head serving as testimony does not come to a fruitful result.

The late Fóstbrœðra Saga (ch. 17) has different versions of the 'head-incident'. They do not represent the original living tradition; they are the product of literary tradition from various sources. It is not sufficient that the head of the slain Thorgeirr is cut off; the breast has to be cut open to find out how the heart of Thorgeirr looks. This trait reminds one of the request of Gunnar to have the heart of Hǫgni brought to him before he hands over the treasure as a means of redeeming his life: »the heart of Hǫgni is to lie in my hand cut out of the breast of the hero . . .» (Akv. 23ff.; cp. also Am. 57ff.). According to one version, the slayer Thorarinn put the head into a bag, fastened

¹ When Thorbjörn came home after the slaying of Grettir, Grettir's head was put into brine and kept there in an outhouse during the winter. The Persians applied a similar mode of preservation. Artaphrenes, viceroy of Sardis, and Harpagos, who made Histiaios, an enemy of the Persians, a prisoner, »impaled his body on the spot, and sent his head embalmed (ταριχεύω 'einpökeln', 'preserve by salting, pickling, smoking') to king Darius at Susa.» Herodotus, VI, 30.

the bag to the saddle straps and took the head out to mock at it occasionally.¹

All the episodes reported above demonstrate that it was customary for the slayer(s) to bring the body, or the head, or some other token of the slain to the kin of the dead man.

Outside Germanic literature a number of customs and occurrences are, in certain respects, related to the Germanic usage. The hero of a Daghestan popular ballad, Nika Bulat, kills the sweetheart of his mother and brings the head and hand to her. When she laments the death of her lover, he kills her too. He likewise slays his sisters who express grief about the death of her mother. For all these deeds he is made mayor ('staršina') of his village by his aul.² It was a custom with the inhabitants of Montenegro for the avenger to seize part of the body of the slain, the head, the tongue, the ears. In ancient Greece the slayer cut off the limbs of the slain and wore them strung around his neck.³

With the Ossetes it was a custom that the parents of the slain would carry his body to their house and daub themselves with the blood gushing from his wounds as they vowed to avenge his death.⁴ Here as well as in Germanic law and custom, the dead man's body, or part of it, plays an important role in the procedure of the blood vengeance. There is, however, a difference in the custom of the two peoples: with the Ossetes the parents of the slain take the dead man into their custody, whereas, according to Germanic custom, the corpse of the dead, or part of it, is delivered by the slayer to the nearest kin.

The Right of the Dead Man.

The desire of the kin to have their dead member brought back to them must have its foundation in certain beliefs concerning the dead.⁵

¹ Maurer, K., *Vorlesungen über altnordische Rechtsgeschichte*, vol. V, p. 53; Thule, XIII, 230.

² Dirr, Adolf, »Aus dem Gewohnheitsrecht der kaukasischen Bergvölker,« *ZfvgRW*, 41 (1925), p. 76, note 104.

³ Schrader-Nehring, *Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde*, vol. I, (1917—23), p. 154.

⁴ Kovalewsky, Maxime, *Coutume contemporaine et loi ancienne*, (Paris 1893), p. 244.

⁵ Many African peoples believe that, in order to find rest, the dead has to be brought home for burial. As with the Germanic peoples part of the body

With some tribes or peoples the dead all but control the lives of the living. In other cases the dead make their influence felt only on certain occasions, as in the punishment of crimes, in the reestablishment of peace within the family or group,¹ or as instigators in the blood feud.² The dead may be loved or feared. The living may worship their ancestors or simply express regard for them.³ They may treat their dead just in the same way as they would any living fellow-being.

The Indo-European peoples gave their dead to eat and to drink. They treated them in many respects as if they were still living.⁴

or a token may stand for the entire corpse in this ceremony. We have a detailed description of it for the Ga people, one of the major tribes in the Gold Coast, British West Africa, by Ako Adjei »Mortuary Usages of the Ga People . . .«, *American Anthropologist* 45, (1943), pp. 84ff., esp. 87f. »In cases where death occurs so far away that the dead can not be brought home* for burial . . . the finger nails, the toe nails, the eye lashes, the hair under the arm pits, and the hair at the erogenous regions of the body are all taken off by means of a razor or a sharp knife. These things, together with the towel, the sponge and the remainder of the spices and balms used in bathing and dressing the dead body, are sent home for burial, not in the public cemetery but at a remote corner of the house. It is the belief of the Ga people that until these things have been brought home and buried in the family house the spirit of the departed member will have no rest in gbohiiadsen,** but will go about wandering in the world forever suffering. But when these waste materials are brought home and buried in the family house, it is believed that »the spirit of the departed member of the family has been brought home,« and it is the same as if he did not die in a foreign country but died at home.»

* Home, used in this sense, refers to the house in which the ancient father of the clanship was supposed to have lived. It becomes the central home and shrine of the entire clan and all ceremonial customs are performed there.

** Gbohiiadsen . . . means »the world of the dead«. Gbohii means »dead bodies« and dsen means »the world«. The exact location is believed to be a reality.

¹ Kohler, J., *Shakespeare vor dem Forum der Jurisprudenz*², (Berlin, Leipzig 1919), p. 239f.

² Spencer, Herbert, *Principles of Sociology*, (1887), I, 168—308. — Steinmetz, S. R., *Ethnologische Studien zur ersten Entwicklung der Strafe*², (Groningen 1928), I 148ff. tabulates and supplements the material of Spencer. In volume I, 293ff., he enumerates a number of tribes who believe that the dead ask for vengeance.

³ I am indebted to Dr. R. Benedict for this expression (in contrast to ancestor worship). — See also *Enc. Social Sc.* II, 53ff.

⁴ Schrader-Nehring, *Reall. d. Altertumskunde*, (1918—23), I, 18ff. — Hermann, E., *Nachr. Ges. Wiss. Göttingen, Phil.-Hist. Klasse*, (1934), pp. 30ff. — D. Zelenin *Russische (Ostslavische) Volkskunde*, (1927), pp. 331f.

The Germanic peoples believed that the body of the dead behaved like a living being, that he ate and drank, that he committed crimes and was punished for them, that, above all, the dead man had the same rights as though he were alive. That ancient belief has continued to find expression for a long time in legal institutions, in the family law, in the institution of property and inheritance, in penal law, in the legal personality of the saint, and in our customs of interment.¹ It is especially in the bloodfeud that the claims of the dead man become most apparent; one might almost say that in this case the dead man insists on the right to be avenged.

Originally, the dead man was not to be buried until the revenge for him was carried out, or, when the matter was brought into court, until the complaint was made or settled.² In Friesland, the dead body was put into the smoking-chamber up to the time of its burial; in Jan Matthijssen's law-book, of the town of Briel,³ the following rules are given: if the complaint with the dead man, as the procedure is called in legal history, has to be postponed, the corpse is to be opened, the entrails are to be taken out and to be buried in the cemetery. The body is then to be embalmed or placed into an empty wine-keg which is filled with sand or lime.⁴ As in some cases revenge could not be obtained for many years, it must have been, to say the least, inconvenient to have the body about. Therefore, the right hand, which was cut off according to certain formalities, was substituted for the body; later, a hand of wax (*ene wassene hand*) or an other token (*en liflik warteken* 'Leibzeichen')⁵ a finger, a part of the skull, a lock of hair, the shirt or a piece of the shirt⁶ was deemed sufficient for this purpose.⁷

¹ H. Schreuer, »Das Recht der Toten«, ZfvglRW 33, 333ff., 34, 1ff., and »Totenrecht«, in Hoops Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, IV, 339ff.

² H. Brunner, »Die Klage mit dem toten Mann und die Klage mit der toten Hand«, ZWR 31 (1910), pp. 235ff. — With a Malayan tribe, the Timorese, the slain is to be atoned for before being buried. Kohler, J., Shakespeare vor dem Forum der Jurisprudenz², (Berlin, Leipzig 1919).

³ Brunner, op. cit., p. 240.

⁴ See note on page 6.

⁵ Grimm, J., Deutsche Rechtaltertümer⁴, II, 519ff., esp. 521ff.

⁶ See also di Hinojosa, Das germanische Element im spanischen Recht, ZRW, Germanische Abt., 31, 324.

⁷ Brunner, op. cit., 235ff.

A few words may be said here about the institution called the complaint with the dead man. According to some of the older sources of German Laws (Saxon, Thuringian, Frankish, Dutch and High German), the accusation of slaying or murder has to be made in the presence of the dead. He has to be brought into the court of law and a hue has to be raised three times. The dead man was brought into court, so that the handhaving deed was manifest (*De oc doden worrichte bringhet unde claghet dat ungherichte, dat an en ghedan is, de solen claghen mit gheruchte dor de handhaften dat, de dar schinbare is*).¹ In the opinion of Brunner² the original belief was that the dead man himself participated in the legal procedure. In certain legal sources the plaintiff represents the dead man; in other documents the dead man is given a guardian, a 'vormund'; the judge is to allow him »einen vormunden und einen vorsprechen« (Magdeburg-Görlitzer Recht, 1304).

In the same way as one brings forward a complaint with the dead man against his slayer (*Klage mit dem toten Mann*), the slayer may bring the body of the slain into court in order to justify himself (*Klage gegen den toten Mann*).³ In some cases certain rites and forms had to be observed.³

It is clear from the development of the institution of blood vengeance that the »complaint with the dead man« and the »complaint against the the dead man« are not as old as the original form of the

¹ Sachsenspiegel, ed. Lübben, II, 64,3.

² Brunner, op. cit., p. 250f.

³ The complaint against the dead man could be raised at the locality of the act, or the dead man could be brought into court. That custom is reported by Swedish, Danish and also German medieval laws. Brunner-Schwerin, Deutsche Rechtsgeschichte², vol. II, (1928), p. 630. Cp. also Scherer, H., Die Klage gegen den toten Mann, (1909), pp. 58ff. and 150: »Im Falle der handhaften Tötung beim Ehebruch war sogar ein ganz besonderer Ritus für die Vorführung vorgeschrieben: Der erschlagene Ehebrecher musste mit dem Weibe, mochte dieses lebend oder tot sein, vor Zeugen zusammengebunden (gleichsam zur Perpetuierung des verbrecherischen Zustandes) und so vor Gericht gebracht werden . . .« — »ebenso wurde mit dem toten Mörder sein Opfer, mit dem toten Dieb und Räuber das gestohlene bzw. geraubte Gut »gewisen« . . . Das Diebesgut war dem Toten um den Hals oder auf den Rücken gehängt, dem Brandstifter die verkohlte Fackel an die Hand geknüpft, der Mörder war mit dem blutigen Schwert an die Bahre des von ihm Getöteten geschmiedet, oder es war ihm das Lebzeichen des Ermordeten auf den Rücken gebunden.« See also Heusler, A., Das Strafrecht der Isländersaga, (Leipzig 1911), pp. 115ff.

bloodfeud. They are an outgrowth or rather a transformation of revenge. The »complaint with the dead man» presupposes that the dead man was in the hands of his kin. This feature must then have been part and parcel of the ancient form of the bloodfeud. We may, consequently, be certain that the delivery of the dead Sigfrid by his slayer, Hagen, to his wife is an ancient custom.

Taking into consideration the development of the »complaint with the dead man» and that of the »complaint against the dead man», one is led to the conclusion that the delivery of the dead body was the original form of the procedure which, at a later time, is known to us as the publication of the slaying by the slayer. Some part of the body or (at a later time) a token may have the same function as the entire corpse. Our testimony even tends to show that it was more often the head than the entire body of the dead which was delivered to the kin. Such a usage is recorded in the Family Saga.

In the bloodfeud it was customary to cut off the head of one's enemy. In Old Russian the blood-vengeance is called the »slaying for the head» (*otložiša ubijenie za golovu*);¹ in other Slavic dialects the word for 'head' is also used for 'slaying': Serbian *glava* 'head; slaying', Czech *hlava* 'corpse of the slain; slaying; complaint for slaying; amends to be paid to the kin for slaying', Polish *głowa* 'slaying'.² A more recent designation of the wergild in India, *mund-kati* (*munḍa-kāṭī*) originally meant 'cutting off of the head'.³

The material is too scanty to allow a reliable interpretation. The Russian expression for blood-vengeance 'slaying for the head' might even lead one to assume that head-hunting was practiced by peoples or tribes living within the domain of the Russian language. Such an assumption can not be supported by other material. On the other hand, it is quite clear, that the head of the slain is in some way connected with the wergild. In a Bulgarian fairy-tale it is reported that the law prescribes that the son of the slain has to be paid (as blood-money) an amount of gold equal in weight to the head of his slain father.⁴ Such a report corroborates the material listed above.

¹ Schrader-Nehring, op. cit., p. 159.

² Miklosich, F., »Die Blutrache bei den Slaven», Denkschr. d. kais. Ak. d. Wiss., phil. -hist. Classe, vol. 36, (Wien 1888), pp. 138ff.

³ Schrader-Nehring, op. cit., p. 156.

⁴ Miklosich, op. cit., p. 156.

The delivery of the head instead of the dead body may go back to a different belief concerning the dead. Such a diversity in belief has been assumed on the basis of a different form of burial. R. R. Schmidt sees in the change from the burial of the entire body to the interment of the head a fundamental transformation of the attitude of man. He thinks that the head, as the magically essential part, is severed from the body being the magically unessential part.¹

Whether the delivery of the head instead of the body is to be connected with such a change of attitude towards the dead or not, the custom of the delivery of the body (or of some part or token symbolizing it) can only be understood from the desire of the kin to have the dead with them, as he is one of their group. Apart from all other evidence, one has only to think of the outlaw to see clearly that the dead, insofar as he is not banished from his group, is a member of the group. It is only the outlaw, be he alive or dead, who is bereft of all community with the group to which he formerly belonged. All the others are members of the community. The dead who, in the belief of his group, is acting and being treated as though he were alive is not excluded.

¹ Schmidt, R. R., *Der Geist der Vorzeit*, (Berlin 1934), pp. 203ff: »Ein neuer Totenglaube bahnt sich an. Schon in der Madeleinezeit macht sich der Anschauungswandel geltend. Wurden bisher die Toten als »lebende Leichname« am heimischen Herde mit allem Lebenszubehör (in voller, geschmückter Gestalt) beigesetzt, so tritt jetzt die Teilbestattung des Kopfes auf. Die Schädelbeisetzungen in Le Placard (Charente), Laugerie-Basse (Dordogne), Castillo (Santander) und Kaufersberg bei Lierheim (Bayern) zeigen das Eindringen dieser Sitte auf weitem Raum. Der Kopf wird als Träger einer höheren Kraft gewertet, gegenüber dem »animalischen« Körper. Eine Scheidung zwischen vergänglicher Sphäre und einer bleibenden seelischen Kraft hat sich vollzogen ... Eine Gliederung der menschlichen Wesenheit ist eingetreten: in einen magischwichtigen, personalen Kern, den Seelenträger, und die magischunwesentliche Körpergestalt. Der Schädel als kernhafter Teil wird vom Leibe geschieden. Sei es, um damit dem verstorbenen Sippenangehörigen das Wesenhafte, den »Sitz« der Seele, zu bewahren oder, um sich mit dem Besitz des »Ausstrahlungsorganes« die wichtigsten Kräfte des Feindes einzuverleiben. Auch der Kannibalismus hat in dieser Vorstellung seine sakrale Wurzel. Beide Bräuche bei Freund und Feind—fliessen aus der gleichen heiligen Quelle.»

Dr. Waldemar Klingbeil presents in his study »Kopf und Maskenzauber in der Vorgeschichte und bei den Primitiven«, (Berlin 1932), a rich material concerning the care by the living for the head of the dead. He sees the explanation of this care in the cult of the dead and ancestor-worship. My friend, Professor V. Müller, kindly called my attention to this treatise.

In a matter which concerns him more than any other being, the revenge of his death in the course of a blood feud, he takes the lead. He demands as his due to be avenged.¹ If his claim seems to be rather urgent and strong, like that of a ruler who may command obedience, such an imperious demand may find its explanation and foundation in the position of the living. The important man, even if he is not guilty, is often killed in retaliation for a misdeed of a member of his group. Likewise, revenge is sought much more urgently for the man of rank or importance than a man of lesser standing.²

In urging revenge the head or the blood (a bloody shirt or cloth) of the slain will stand in stead of the dead person.³ Such an action again could not take place if the dead or some token of him were not in the hand of his kin.

The Concept of Murder.

We have seen the reasons why the kin should want to have their slain member delivered to them. One may ask what induced the slayer to deliver the body or the head or some token of the dead to his family or to make the slaying known to them in some other way.⁴

It must have been a compelling motive which caused the slayer

¹ »Those beneath the earth complain in bitter anger and are wroth against their slayers». Aeschylus, *The Libation-Bearers*, 39ff. — It is not certain that the passage »The dead are killing the living» (ibid. 886) also expresses this belief. — The dead help their avenger: Orestes, when threatened with a verdict for having slain his mother, is confident that his father will »send succour from his grave», Aeschylus, *Eumenides*, 598. — See also note 2 on page 8.

² *Gísla Saga*, ed. F. Jónsson, 49,8. — In avenging a slain man one will prefer killing a man of rank and bravery of the enemy group. See Heusler, *Strafrecht*, p. 59.

³ See *Njála*, ch. 116; 124; 130. *Laxdœla*, ch. 60. A similar custom is reported concerning Corsica and Montenegro. In the Iceland of the Saga period as well as in these countries the wife or the mother of the slain will use part of the bloody cloth of the slain, esp. the shirt, to cause the son (or another person who is bound to avenge the slain) to take revenge. Miklosich, *F.*, op. cit., p. 145, and Vlavianos, *B.*, *Zur Lehre von der Blutrache*, (Diss. München 1924), p. 64, note 10.

⁴ It is not necessary to separate the procedure of simply proclaiming the slaying from the more ancient form of the delivery. If the slayer did not deliver the dead, the kin could obtain him as long as they learned about the whereabouts of their slain fellow-member. With the Ribuarrians, the slain, in the presence of witnesses, was lifted on a bier at a cross-road and guarded there

to take all this care.¹ It could not be an obligation existing between the different blood feud groups based on the principle of reciprocity since, originally, the blood feud group was approximately identical with the supreme social unit.² The motive for the conduct of the slayer

for 40 or 14 nights (*lex Ribuaria* 79). With the Salian Franks, the slayer put the corpse on a scaffold, or hung the slain on gallows, or threw the mutilated body on the ground near a cross-road, or cut off the head of the slain and put it on a pole near a road. Scherer, *op. cit.* p. 119.

¹ Although the group will protect its member, one would rather expect a slayer to flee than to make his deed known to the enemy. Such a conduct was customary in the Caucasus. As it goes to stress the difference of the behavior of the slayer in different cultures, part of the description of Dirr (*op. cit.*, pp. 102f.) is rendered here: Im Dorf Baschly (Kaitago-Tabassaraner Kreis) z. B. versteckt sich bei Bekanntwerden einer Mordtat die ganze Familie des Täters, weil sie Gefahr läuft, erschlagen zu werden, so lange bis der Mörder eine gewisse Summe zahlt; sowie dies geschehen ist, darf ausser dem Mörder niemand mehr zur Rechenschaft gezogen werden. Verstecken oder Entfernung, Verbannung leitet also, wie wir eben gesehen haben, die weitere Prozedur ein . . . Der Gang des Ganzen ist bei allen Verschiedenheiten im einzelnen immer derselbe: der Schuldige verlässt seinen heimatlichen Aul und er (oder seine Verwandten) suchen den Schutz irgend einer einflussreichen Person, die geneigt ist, die Versöhnung einzuleiten. Früher wanderte er unstet umher und war eigentlich vogelfrei, denn es durfte ihm niemand helfen, konnte sich nicht an Feldarbeiten beteiligen, sich nicht rasieren, durfte sich weder in seinem Wohnort, noch an einem Orte zeigen, wo Verwandte seines Opfers lebten; er konnte ungestraft getötet werden, wenn das Adat auch tadelte, wenn dies in der Moschee, in Gegenwart des Gerichtes oder der Vorgesetzten oder auf der Versammlung geschah. Dieses Wandern hat seit längerer Zeit, schon auf Betreiben der russischen Behörden hin, aufgehört; an seine Stelle tritt gezwungener Aufenthalt an einem Orte ausserhalb des Bezirkes . . . Diesen Ort darf er nicht verlassen, besonders nicht an seinen Wohnort zurückkehren; beides ist für ihn mit Lebensgefahr verbunden und er kann im Übertretungsfalle ungestraft getötet werden.

² The blood-feud group of the Germanic peoples and also of the Indo-European peoples originally was rather limited; the father, the son, the brother(s), and also the grandson are to be mentioned in respect to the task of perpetrating the revenge for a slain (male) member of the sib. The blood-feud is carried on against the tribe by the Albanians, the Arabs, the Somali, and the people of Montenegro, against the tribe and all the persons who have the same name by the Ossetes, against the horde (totem-community) by the Coajiro-Indians and some Australian tribes, against the house-community by the Miridites, against the family and sometimes also against a friend of that family living near by the Eskimoes, against the 'family', that is, against all having the same name, in Mani (Greece). Vlavianos, B., *Zur Lehre von der Blutrache*. pp. 65f., and note 17.

was the fear of the consequences he incurred in case he failed to deliver the dead or to proclaim the slaying. The slaying which is published will not have to be atoned for in a 'legitimate' feud, in a court duel etc.¹ The penalty for concealed slaying, called murder,² is death.

It is after the slaying that the 'criminal' deed is perpetrated.³ To express it with the words of the individuals of this society, after the man is slain, he is murdered, in case the deed is not made public (Old Norse *myrða dauðan*), or, at an earlier time, in case the dead is not delivered to his kin.

In no other society but the Germanic is the concept of crime so directly linked up with the concealment of the deed.⁴ This fundamental

¹ Brunner, H. Deutsche Rechtsgeschichte², I, 222f. and II, 819: »Wer durch erlaubte Rache sein Leben verliert, ist ebenso wie jeder, an dem eine rechtlich zulässige Tötung vollzogen wurde, ein nicht zu vergeltender Mann. Unvergolten (ægilde) liege er, sagen von einem solchen die Angelsachsen, iaceat forbatutus, absque compositione die Franken. Ugildr heisst er im Norden. Für busslos gelten in erlaubter Fehde neben der Tötung noch andere Taten, die sonst strafbar waren, z. B. gewaltsames Eindringen in das Haus des Feindes, Heimsuchung und Brandstiftung, wenn sie dem Zweck der Fehde dienen sollten». These rules are common to the Germanic peoples. The Frankish rules represent a continuance and development of the ancient rules in agreement with the changed social structure: »Busslos ist die Tötung des Feindes in gerechter Fehde und im gerichtlichen Zweikampf, die Tötung als erlaubte Privatstrafe, busslos die Tötung des Friedlosen, falls sie gehörig verlautbart wird. Busslos ist daher auch die in eigentlicher Notwehr verübte Tötung . . . Doch kann auch die Tötung aus Notwehr sich zu einer sühnbedürftigen Tötung gestalten, wenn man die rechtlich erforderlichen Leistungen, die Verklärung der Tat oder den freiwilligen Gefährdeid oder das Bereden des toten Mannes versäumt.»

² It seems that, originally, the death penalty was inflicted for three acts, murder, theft, and probably also for seduction discovered in the act. K. von Amira, »Die germanischen Todesstrafen«, Abh. Bayer. Ak. Wiss., Phil.-Hist. Kl. 31, (München 1922), 52ff. — The IE words have the meaning 'to die, to be killed': Lat. morior, Skt. mriyáte 'he dies', Lith. mirštù etc.

³ Grimm, Deutsche Rechtsaltertümer⁴, II, 179ff. »Die alten gesetze legen aber den begriff der heimlichkeit nicht sowohl in den anfall, als in das verbergen des leichnams.« — Liebermann, F., Die Gesetze der Angelsachsen, II, p. 587: »Juristisch trennt das *clam nullo sciente* begangene *murdrum* vom *homicidium simplex* Glanvilla XIV 3, 2. Nicht die Tötung, sondern die Heimlichkeit scheint die Hauptsache für Richard fitz Nigel 1178: *murdrum idem quod absconditum vel occultum*; Dial. scacc. I 10A.»

⁴ Slaying in the course of a blood feud is not related to the concept of crime. The feud is not punitive in character. It is retaliatory. As a consequence, the slayings may continue until entire groups are destroyed.

concept is not only applied to slaying. Incendiary is a hidden misdeed. One speaks therefore of Mordbrand, Mordnachtbrand.¹ Theft is a concealed deed and extremely dishonorable.² Robbery is an open act, and in certain cases not to be punished.³

After having stated that the omission of the delivery of the slain to his kin constituted the crime of murder, we may ask whether this concept was still known to the author of the Nibelungenlied. Sigfrid was delivered to his wife. In spite of this fact his wife says that he was murdered. She bases her conclusion on the circumstance that his shield is not damaged. With other words, he was not slain in an open fight.

Here is the report of the Thidreks Saga. Grimhild, lying in bed, says to the slain Sigfrid, in the presence of the men who brought his body: »Your wounds seem bad to me. Where did you get them. Your gold-adorned shield is not damaged and is not cut to pieces. How did you get all these wounds? You must be murdered! If I knew who did it, it could be retaliated'. Hogni answered, 'He was not murdered. We were hunting a wild boar, and it caused his deadly wound.' Grimhild retorted 'You were this boar, Hogni, nobody else.'» (*Thule* 22, p. 376).

The description of the Nibelungenlied is similar:

Dô rief vil trûrecliche diu küniginne milt
 »owê mir mânes leides! nu ist dir dîn schilt
 mit swerten niht verhouwen: du list ermorderôt.
 unt wesse ich wer iz het getân, ich riete im immer sinen tôt.»

1012.

¹ In the course of a feud the adversary was sometimes burned in his house (ON *brinna inne*; Njála, Hönsnaþóris Saga; Sturlunga Saga: Öfund, Thorvald). Is this the original Mordbrand?

² Since originally theft was hardly perpetrated within a family, it is quite possible that theft originally was a misdeed of the servant, as a member of the household. Taking away property from a hostile group did not constitute a theft.

³ Brunner-Schwerin, op. cit., II, 837: »Es gibt aber daneben einen rechtmässigen Raub; so die Erbeutung im Kriege und die erlaubte Pfändung». — In the Caucasus, until rather recent times, stealing of cattle from another group was a praiseworthy deed. Originally, robbery was a rather common form of acquiring property.

The narrator of the Thidreks Saga as well as the author of the Nibelungenlied were not acquainted with the ancient concept. The slayer is not known to the wife of Sigfrid. So they say. However there are certain indications that in the original version Sigfrid's wife knew the slayer quite well. In the Thidreks Saga she tells Hagen without any hesitation that he is the slayer. In the Nibelungenlied the »Bahrprobe« imparts her this knowledge. This procedure apparently is not ancient. It must have been interpolated to provide a reason for the knowledge of Krimhild about the slayer which had been denied in a preceding stanza.

ARNE BENGTSON

Avskriverskan och förlagan.

*Ett bidrag till kännedomen om den senmedeltida avskrivartraditionen i
Vadstena kloster.*

I Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1943, s 27 ff har Axel Nelson meddelat, att i handskriften Cod. Ups. C 831 finnas författarens originalmanuskript till två av de texter, som i ungefär samtidig avskrift föreligga i Cod. Linc. B 70a (gammal beteckning 39 fol Kyl).¹ Att ha tillgång till både författaroriginal och samtida avskrift av en text är för fornsvenskans vidkommande enastående. Så vitt jag känner till, finnes intet motstycke.² Då det är av stort metodiskt och principiellt intresse att konstatera, i vilken utsträckning avskriverskan inverkat på språkformen, har jag ord för ord jämfört de båda handskrifterna och meddelar här resultaten. Eftersom texternas sidantal är ringa, kan jag ge en ganska fullständig redogörelse för materialet, vilket också kan vara motiverat av tillfällets sällsynthet.

För beskrivning av handskrifterna hänvisar jag till Axel Nelsons artikel och där anförd litteratur och inskränker mig till att nämna, att de ifrågavarande texterna äro: »aff tæs hælga herrans *sancte* staffans föslo oc wngdoms oppbørian» och »Epistola som fadher herr ioghan matei screff Systromen siista sin til rættillsse». Båda äro författade av Johan Mathei. Förmaningsbrevet är daterat den 13 november 1515. B 70a:s versioner äro utgivna i Ett fornsvenskt Legendarium s. 291—294, resp. Läsning för klosterfolk s. 139—148. Beträffande

¹ Detta förhållande hade konstaterats redan av Anders Grape i NTBB 1914 s. 231 f men på ett undanskymt ställe i en uppsats »Om bröderna Salan och deras handskriftssamling», varför saken inte uppmärksammats. Jfr Nelson NTBB 1943 s. 178!

² Av Barlaams saga finns i Cod. Holm A 49 författarens koncept jämte en ofullbordad renskrift. Se härom Thorén, Studier över Själens tröst s. 154 ff.

originalmanuskriptet till förmaningsbrevet kan utöver Nelsons beskrivning påpekas, att ett avsnitt saknas. Detta parti, som motsvarar B 70a bl 111v sp2:35 fr. o. m. *oc sagdhe* — bl 112v sp2:5 t. o. m. *tilköpa* (LfK s 140:31—143:24), torde ha omfattat två blad i C 831 mellan bl 4v och bl 5r och måste ha varit borta länge, då båda pagineringarna, även den enligt Nelson ursprungliga,¹ äro gjorda sedan dessa blad försvunnit.

Inledningsvis kan konstateras, att avskrivarskan ingalunda slaviskt kopierat förlagan. För MB 1 har Klemming² visat, i hur hög grad en avskrivare kunde ändra en äldre förlaga, delvis i moderniserande syfte. Som materialsamlingen nedan visar, kopierades inte heller en samtida förlaga utan ändringar.

Ortografi och ljudlära.

I. Ändringar av skriftbilden utan ljudhistorisk bakgrund.

A. Bruket av förkortningar.

I regel följer avskriften förlagan i detta fall, men avvikelser förekomma ganska ofta. Ibland förkortar avskriften, där förlagan skriver ut ordet, ibland inträffar motsatsen. Några ex:

C 831	B 70a
hwilkät 5v:18	hwilket 113r sp1:10
traegar 5v:18	traegar 113r sp1:11
maestara 5v:21	maestara 113r sp1:14
klostreno 6r:2	clostreno 113r sp1:18
apostolin 5v:19	apostolen 113r sp1:12
litit 5v:23	lithz 113r sp1:15
et cetera 6r:6	et cetera 113r sp1:22

B. Särskilt påfallande är den olika skrivningen av namn. Man är i allmänhet av den uppfattningen, att stavningen av namn är ett viktigt kriterium för bestämmande av en texts förlaga.³ B 70a ändrar emellertid i ett par fall:

¹ A. a. s. 29.

² MB 1 (SFSS IX:1) s. 525 ff.

³ Se t. ex. Steffen, Samlaren 1893, Extrahäfte; K. G. Ljunggren Arkiv 56 s. 1 ff.

C 831

egypto 4v:12
 greeko landit 3v:2
 ierusalem 1r:3
 ierusalem 3v:5
 iudalandit 3v:4
 watzstena 9r:19
 agustinus 5r:23
 augustini 7v:12
 Cosme (gen) 5r:11
 moysi 1r:6, 1v:20
 nathanael 1v:22
 sthephane (vok) 2r:8
 sthephanus 2v:20

B 70a

egipto 111v sp2:19
 greka landet 111r sp2:32
 ierwsalem 110r sp2:31
 iherusalem 111r sp2:34
 jwdalandet 111r sp2:33
 wastena 114r sp1:29
 agustinus 112v sp2:22
 augustini 113v sp1:30
 cosmi 112v sp2:16
 moysy 110r sp2:35, 110v sp2:12
 natanael 110v sp2:15
 stephane 110v sp2:29
 stephanus 111r sp1:33

Beträffande *egipto* och *greka landet* jämför nedan under II:A:b:3 resp. II:A:a:3. Egentligen anmärkningsvärda äro endast *iherusalem*, *agustinus* och *wastena*. Dessa namn äro så vanliga, att den invanda stavningen slog igenom trots förlagan. Beträffande stavningen av *stephanus* och *natanael* kan påpekas, att namnen förekomma ytterligare 12 resp. 4 ggr, då i båda handskrifterna stavade utan *h*. I förbigående kan anmärkas, att i rubriken båda handskrifterna skriva *staffan*.

Författarens eget namn förekommer i C 831 två gånger, i rubrik bl 4r:1 *Joanz mathei* (gen), samt som underskrift bl 9r:23, *Johannes mathei*. I B 70a förekommer namnet också två gånger, dels bl 110r sp2:28, *joghan mathei*, dels bl 111v sp1:10, *joghan matei*. Avskrivarskans stavning av förnamnet avviker som synes rätt mycket från förlagens.

I detta sammanhang kan också den avvikande skrivningen av latinska titlar anföras:

C 831

baccalarius 5v:13
 baccalarii 5v:22

B 70a

baklarius 113r sp1:6 men:
 baccalarii 113r sp1:14

C. Prydnadsstavningar.

I en rad fall avviker skrivningen av vissa ljud tydligen endast av kalligrafiska skäl eller på grund av tradition. Traditionen ligger givetvis

också bakom åtskilligt av det, som upptagits i de följande avdelningarna. Där har emellertid skrivningen åtminstone från början bestämts av uttalet, vilket här inte kan ha spelat in.

C 831	B 70a
ibland <i>-lica</i> (t ex 5v:15) (stundom <i>-liga</i> , se nedan!) stundom <i>ok</i> , ibland <i>oc</i> , 5 ggr <i>och</i> (2v:14, 3r:3,19, 4v:3, 5r:28) <i>-u-</i> , <i>-fu-</i> , <i>-ffu-</i> , <i>-fw-</i> , <i>-ffw-</i> forwærua 4r:16, grafua 3r:2, gaaffuo 1r:12, siælfwan 2v:8 loffwan 1v:6	alltid <i>-lika</i> alltid <i>oc</i> nästan alltid <i>-ffw-</i> (<i>-ffu-</i> 3 ggr <i>-fw-</i> 1 gg) færwærfwa 112v sp1:27, graffwa 111r sp2:5, gaffwo 110v sp1:5, siælfwan 111r sp1:19, loffwan 110v sp1:32
däremot alltid <i>offwer</i> t ex 1v:8, 2v:7 oftast <i>v-</i> var 1r:3, wil 2r:10, Vtfordis 3r:1 oftast <i>-f-</i> aflade 1r:14, lof 2r:6 oftast <i>-p-</i> opfostrade 1v:18, apostoli 3r:21	däremot alltid <i>ower</i> t ex 110v sp1:35, 111r sp1:18 nästan alltid <i>w-</i> war 110r sp2:31, wil 110v sp2:30 wt ferdhes 111r sp2:4 nästan alltid <i>-ff-</i> aflade 110v sp1:8, loff 110v sp2:26 nästan alltid <i>-pp-</i> oppfostradhe 110v sp2:10, appostoli 111r sp2:26

II. Förändringar av skriftbilden, som kunna bero eller ursprungligen ha berott på uttalsskillnader.

A. Vokalerna.

a. Vokal dubbelskrives ofta i C 831. Oftast är det fråga om lång vokal. Sådan dubbelskrivning är i B 70a relativt sällsynt och begränsad till vissa ord. Exempel:

1. *aa*—*a* (motsv. nsv. *a*).

C 831	B 70a
aaf 7v:9 aafgud 1r:26, 2r:3 aanda(obl.) 4v:6 aandelik(-a) 4r:4, 26 osv, 4 bel. aat(=att) 1r:14, 2r:1, 14, 15 osv, 14 belägg. baarde 7v:6, baard 7v:10	aff 113v sp1:26 affgudh 110v sp1:22, sp2:23 anda 112v sp2:13 andelik(-a) 111v sp1:13, sp 2:2 osv. at 110v sp1:9, sp2:20, 35, 36 osv.
obaard 7v:11 braazor 6r:5	bardho 113v sp1:24, bardh 113v sp1:28 obardh 113v sp1:29 brasser 113r sp1:21

En gång har B 70a *aa* utan motsvarighet i C 831:

sat 8r:10

saat 113v sp2:16

2. *aa*—*a* (motsv. nsv. *á*, *o*).

C 831

aa 1v:9, 22, 4r:6
aahörande 1r:16
aawither 7r:17
aat(-h)-er 3r:14, 5v:23, 6r:15, 21
aaterløste 4v:5
baad(-h)-e 5v:3, 5, 7v:2
baarom (pret. av *bära*) 8v:20
baatat (sup. av *båta*) 6r:8
faarom (dat. pl. av *får*) 8v:3
(jfr *faar* 8v:3)
fraan 8v:8, 11
forsmaadde 3v:7
ingaa 1r:10, *tilgaangit* 1v:25
gaaffuo 1r:12
graat 1v:2, *graata* 5v:8, 10, 6v:22

graatande 3r:3
haallom 9r:2, *haallin* 9r:6
reglo haald 9r:5
haard 7v:3
laago 7v:8
laat 8r:9, *laatande* 3r:4
maagom 4r:16, 7r:18, *maagin* 8v:14
maatte 4r:9, 6v:8, *maatto* 3v:12
maattin 5v:21

scriptomaalom 6r:17
maang(-a, -e) 3r:18, 20 osv. 4 bel.
raad(-h)(-e) 4v:20, 5v:18, 7v:12

raad(-h)-er 4r:14, 25 osv. 4 bel.
raakar 8v:9
saago 1r:28
opstaandilse 2v:22
Vnderstaandit 4r:20
swaa 1r:21, 1v:2 osv, normalform, 14
belägg
thaa 1r:28, 1v:21 osv normalform, 26
belägg
taa 1r:14

B 70a

a 110v spl:35, sp2:14, 111r spl:15
ahörande 110v spl:11
awither 113v spl:10
ather 111r sp2:18, 113r spl, 16, 31, 36
atherløste 111v sp2:11
badhe 112v sp2:7, 36, 113v sp2:3
barom 114r spl:17
batat 113r spl:24
farom 113v sp2:35
faar 113v sp2:34)
fran 114r spl:4, 8
forsmadhe 111r sp2:36
jnga 110v spl:3, *tilgangit* 110v sp2:18
gaffwo 110v spl:5
grat 110v spl:28, *grata* 113r spl:2, 3,
113r sp2:26
gratandhe 111r sp2:6
hallom 114r spl:22, *hallen* 114r spl:27
reglo hald 114r spl:25
hardh 113v spl:20
lagho 113v spl:25
læth 113v sp2:15, *latandhe* 111r sp2:7
maghom 111r spl:27, 113v spl:11,
maghin 114r spl:11, *matte* 111r spl:18,
113r sp2:13, *matto* 111v spl:5,
matten 113r spl:13
scriptamalom 113r spl:33
mang(-h)(-a, -e) 111r sp2:22, 24 osv.
radh(-e) 111v sp2:27, 113r spl:10,
113v sp 1:30
radher 111r spl:25, sp2:1 osv.
rakar 114r spl:6
sagho 110v spl:24
oppstandilse 111r spl:35
wndherstandit 111r sp2:6
swa 110v spl:16, 28 osv.

tha 110v spl:24, sp2:13 osv.

tha 110v sp2:5

4. *ii—i*.

C 831	B 70a
ii (pron.) 5v: 21, 22 osv. genomgående	i 113r sp1: 13, 15 osv. genomgående
ii (prep.) 5r: 4, 6 osv. nästan genomgående	i 112v sp2: 9, 10 osv. genomgående
siista 4r 6	sista 111v sp1: 14 (I rubrik 111v sp1: 11 <i>siista</i>)
frijburin 1r: 3	friboren 110r sp2: 31
tiid 2r: 18	tidh 111r sp1: 3
altiid 4v: 15	altidh 111v sp2: 22
viisdom 2v: 4, 9	wisdom 111r sp1: 14, 19
viislikare 5r: 24	wislekare 112v sp2: 24

5. *oo—o*.

C 831	B 70a
hoon 1r: 14, 15 osv. 5 belägg	hon 110v sp1: 9, 10 osv.
oord 2v: 23	ordh 111r sp1: 36
oos 4r: 17, 5r: 23 osv. 4 belägg	os 111v sp1: 27, 112v sp2: 22 osv.
roopade 3r: 16	ropadhe 111r sp2: 20
soom 6v: 23	som 113r sp2: 28
troona 3r: 21	trona 111r sp2: 25
troor 4r: 13	tror 111v sp1: 23
throo 5r: 5	tror 112v sp 2: 9

Det förefaller sannolikt, att dessa skrivningar i C 831 åtminstone delvis äro att betrakta som prydnadsstavningar, eftersom de även förekomma i ord med kort vokal samt i svagton. Eller ha de samband med (den götiska) förlängningen av vokalen, då kort rotstavelse förlängdes?

b. Vokalväxling. i tryckstark ställning.

1. *o—a* (motsvarande nsv. *ā, o*).

C 831	B 70a
longa(-n) 2r: 18, 5v: 20	langan 111r sp1: 2, 113r sp1: 13
nokon 6v: 14, nogor 7r: 3	nakon 113r sp2: 19, nakor ib. sp2: 31
nogot 4r: 7, nogro 7r: 7	nakot 111v sp1: 16, nakre 113r sp2: 35
nogra 7r: 17	nakra 113v sp1: 11

Tvärtom:

thaa 1r: 9

tho 110v sp1: 9

2. *i—e.*

C 831

ingen 1v:8, jngen 6r:14
 (Jämför *eengen* a:3 ovan!)
 liffua 4v:21, lifde 1r:6
 vilkor 4v:1
 vinom 7r:3, owinom 2r:12
 (Jämför *veen* ovan a:3!)
 vita 3v:13
 samwit 7r:16
 æmbitom 4r:8, 9

B 70a

enghen 110v sp1:34, 113r sp1:30
 leffwa 111r sp2:27, leffdo 110r sp2:34
 welkor 111r sp2:7
 wenom 113r sp2:31, owenom 110v
 sp2:32
 wetha 111v sp1:8
 samwet 113v sp1:10
 æmbetom 112r sp1:17, 18

Tvärtom:

fred 7r:20
 til seesz (=till sed) 7v:2

fridh 113v sp1:14
 til sidz 113v sp1:19

3. *y—i.*

Beteckningen *y* för konsonantiskt *i*, som förekommer sporadiskt i C 831, har icke medtagits.

C 831

dygkt 2v:4
 Dyrfdis 1r:10
 egypto 4v:12
 myna (-o) 2v:14, 25 osv. normalform,
 5 belägg
 tyn (a, -o) 2r:10, 4v:3 osv. normalform,
 5 belägg.
 syno 4v:5
 pyno 4r:17, 18
 pynone 4r:22
 tyme (a, -an osv.) 1r:14, 5r:25 osv.
 normalform, 7 belägg.
 otymom 5r:4

B 70a

dikt 111r sp1:14
 dirffdos 110v sp1:3
 egipto 111v sp2:19
 mina 111r sp1:25, sp2:2 osv. normal-
 form
 thina (a, -o) 110v sp2:31, 111v sp2:10
 osv. normalform.
 sino 111v sp2:12
 pino 111v sp1:28, 29
 pinonne 111v sp1:34
 timen 110v sp1:8, 112v sp2:25 nor-
 malform.
 otimom 112v sp2:9

Tvärtom:

mykit 2r:13, 5v:2, 5

mykyt 110v sp2:34, 112v sp2:33, 35

4. *y—ø.*

C 831

byria(-d(h)e) 2r:8, 21 osv. 6 bel.
 vpbyrian 1r:2

B 70a

børia(-dhe) 110v sp2:28, 111r sp1:6
 osv.
 oppbørian 110r sp2:26

gynom 2v:15, 5r:10
 syndherslaa 2r:4
 syner 8r:1, 8, synom 4v:10

gönom 111r sp1:27, 112v sp2:14
 söntherslaa 110v sp2:24
 søner 113v sp2:7, 14, sønom 111r
 sp2:17

styrlande 8r:11
 vanwyrdadhe 4r:21

størtande 113v sp2:18
 wanwördadhe 111r sp1:33

Jämför med motsatt tendens:

søfskeeda 6r:5

silff skedher 113r sp 1:21

5. u—o.

C 831

B 70a

frijburin 1r:3, friburins 3r:2
 umwændh 1v:2
 wrdin 2v:11

friboren(s) 110r sp2:31, 111r sp2:4
 omwændh 110v sp1:27
 wordhen 111r sp1:22

Men vanligen skriva båda handskrifterna *om*, *op(p)*-:

om 1v:13
 oppfostrade 1v:18.

om 110v sp1:23
 oppfostradhe 110v sp2:10

Tvärtom:

howt 4v:27

huffudh 111v sp2:34

6. o—ø.

Endast i partiklarna *for*, *fore*.

C 831

B 70a

for 1v:11 osv. normalform 13 bel.
 foresakt 2v:1
 forlatilse 7r:19
 forman 7r:11, 7v:3
 formanildsom 4r:10

før 110v sp2:1 osv. normalform
 føresakt 111r sp1:11
 førlatilse 113v sp1:13
 førman 113v sp1:3, 20
 førmanildsom 111v sp1:20 etc.

Skrivningen *før*, *føre* är undantagslös i B 70a. I C 831 förekommer en och annan gång *for*, *fore*, men *for*, *fore* äro normalformer.

7. Stavningsvariationer i enstaka ord.

a. naar—nær.

Regelbundet skriver C 831 *nær*, B 70a *na(a)r*. 9 belägg finnas: C 831 bl 1r:13, 23, 1v:13, 6r:2, 6v:3, 7r:13, 16, 8r:22, 24 — B 70a bl 110v sp1:7, 19, sp2:3, 113r sp1:19, sp2:7, 113v sp1:5, 9, sp2:29, 31.

Enligt Bjerre¹ är *nar* vadstenalitteraturens form och användes vanligen i texter från götalandskapen, medan *nær* användes i texter från landskapen norr om Mälaren.

β. Verbet *sighia*.

Utom de vanliga formerna *sighia*, *sigia* (Se nedan B:1) förekomma följande former:

seiandis 1v:25, seiandis 2r:22
sex (= säges) 2v:16, 3r:25
sægher 6v:15
sægiom 8v:22

sighiandes 110v sp2:17, 111r sp1:6
six 111r sp1:28, sp2:30
sigher 113r sp2:19
sæiom 114r sp1:19

8. Enstaka ändringar.

C 831

B 70a

igeen 1v:4
een(=än) 3v:6
for en 8v:5
brinnande
förskyllade 1r:13

igæn 110v sp1:30
æn 111r sp2:35
før æn 114r sp1:2
brænnande 111v sp2:23
förskulladho 110v sp1:6

c. Vokalväxling i trycksvag ställning.

1. *o—æ*.

C 831

B 70a

annorstadz 3r:20
greeko landit 3v:2
scriptomaalom 6r:17
oppo 1r:19, 2r:13 osv. normalform,
13 belägg.

annarstadz 111r sp2:24
greka landet 111r sp2:32
scriptamalom 113r sp1:33
oppa 110v sp1:14, sp2:34 osv.

Tvärtom:

hælag(-e, -a, -an) 4r:20, 6r:10, osv.
normalform, 4 belägg.
hælaghe(-e-)t(-in) 1r:8, 6r:7 osv.,
normalform, 4 belägg.

hælog(-e, -a, -an) 111v sp1:26, 113r
sp1:26 osv. normalform.
hæloghet(-en) 110v sp1:1, 113r sp1:23
osv. normalform.

2. *i—e*.

Avskrivarskan ersätter i en rad fall *i* i både slutet och öppen stavelse med *e*. De flesta fallen följa vokalbalansreglerna, men *e* insättes även efter gammal kort rotstavelse. Mot medeltidens slut, då gammal

¹ Nordiska konjunktionsbildningar II s. 206 f., 208.

kort rotstavelse förlänges, uppträder en benägenhet att överhuvud ersätta *i* som ändelsevokal med *e* utom i några enstaka former.¹ Det är ett glänsande bevis på skriftrationens seghet, att vokalbalansen ändå är så väl bibehållen. I stort sett anses ju B 70a ha ofullständig vokalbalans, dvs *i* i slutet stavelse.²

α. I slutet stavelse enligt vokalbalansreglerna.

framför *n*.

C 831	B 70a
aktadin (2 pl) 5v:22	aktadhen 113r sp1:15
apostolin 4r:9, 5v:19	apostolen 111v sp1:25, 113r sp1:12
Biskopin 6r:11	biskoppen 113r sp1:26
bokinne 3r:24	bokenne 111r sp2:29
(Ytterligare 3 bel. utan nasalstreck, som behandlats lika i B 70a)	
fri(j)burin(s) 1r:3, 3r:2	friboren(s) 110r sp2:31, 111r sp2:4
diæf(f)wlin 1v:10, 2r:8 osv. normalform, 6 belägg.	diæffwllen 110v sp1:31, sp2:28 osv. normalform
dygdin 6r:13	dygdhen 113r sp1:29
eeldin 2r:23	eelden 111r sp1:7
engin 6r:13	enghen 113r sp1:29
haallin (imper. pl.) 9r:6	hallen 114r sp1:27
hælaghetin 6r:14	hælogheten 113r sp1:30
hwarkin 5v:13, 8r:3	hwarken 113r sp1:6, 113v sp2:8
hwilkin 2r:20, 2v:7, 4v:22, 33	hwilken 111r sp1:4, 17, 111v sp2:38, 30
litin 6r:14	liten 113r sp1:29
maattin (2 pl) 5v:21	matten 113r sp1:13
mogin 3r:17	almoghen 111r sp2:21
piltin 1r:17, 23, 25 osv. normalform 8 belägg.	piltin 110v sp1:12, 19, 21 osv. normalform
portin 1v:11, 3r:1	porten 110v sp2:1, 111r sp2:3
Rædins (imper. pl.) 2r:14	radhens 110v sp2:35
aatskøtin 3r:5	aatskøten 111r sp2:8
syndin 8r:22, 24, 8v:2	synden 113v sp2:29, 31, 114r sp1:27
tolikin 5v:20	tolken 113r sp1:13
wrdin 2v:11	wordhen 111r sp1:22
værlidinne 4v:15	wærlidenne 111v sp2:21
værlidinna 4v:2	wærlidenna 111v sp2:8
ængelins 1r:15, 1v:6	ængilsens 110v sp1:10, ængelsens ib 32

¹ Jfr Kock, Sv. ljudhist. 4 § 1511, Wessén, Sv. språkhist. 1 s. 44.

² Noreen, Aschw. Gr. § 142:2. Handskriften betecknas där Linc 39.

framför -r.

tykkir 6r:23

tykker 113r sp2:2

framför -s.

framedelis 7v:22

framdeles 113v sp2:4

Vtfordis 3r:1

wt fördhes 111r sp2:4

hæmpnis 7v:21

hæmnes 113v sp2:3

hørdis 2v:9

hørdes 111r sp1:20

kallandis 1v:19

kallandes 110v sp2:10

nalkadis 1v:15

nalkadhes 110v sp2:6

næfsis 8r:22, 24, 8v:2

næffses 113v sp2:29, 31, 34

ræddis 1v:14

ræddes 110v sp2:4

sagdis 2v:22

sagdis 111r sp1:35

sigiandis 4r:15, 4v:20 osv. 7 belägg

sig(h)and(h)es 111v sp1:25, sp2:27 osv.

seiandis 1v:25, seiandis 2r:22

sigiande 111v sp2:27, 113r sp1:27

til synis 7v:8

sighiandes 110v sp2:17, 111r sp1:6

syntis 2v:9

til synes 113v sp1:25

teedis 1v:24

syntes 111r sp1:20

tækkis 5r:11

thedes 110v sp2:16

nærwarandis 4r:9

tækkes 112v sp 2:15

viliandis 1v:5

nærwarandes 111v sp1:18

jnwærtis 1v:16

wiliandes 110v sp1:31

økis 8r:23, 24, 8v:16

jnwærtes 110v sp2:7

økes 113v sp2:30, 32, 114r sp1:13

framför -t.

hwsit 2r:20

hwset 111r sp1:4

hwilkit 3v:10, 6r:20

huilket 111v sp1:3, 113r sp1:35

gre(e)ka(-o) landit 3v:2, 8

greka landet 111r sp2:32, 36

iudalandit 3v:4

jwdalandet 111r sp2:33

reenliffuit 4v:17

renliffwet 111v sp2:24

syndelikit 5r:29

syndeliket 112v sp2:28

β. I slutten stavelse mot vokalbalansreglerna.

C 831

B 70a

dagin 4r:19, 4v:11 osv. 5 bel.

daghen 111v sp1:30, sp2:18 osv.

kommit 3v:9

kommet 111v sp1:2

lagin 2v:16

laghen 111r sp1:28

mærit 1v:5

mæret 110v sp1:31

prelatin 7v:14, 16, 20

prelaten 113v sp1:32, 34 sp2:2

rækinskap 6v:7

rækenskap 113r sp2:11

T(h)æssin 1r:17, 4v:10

Tæssen 110v sp1:12, 111v sp2:16

γ. I öppen stavelse enligt vokalbalansreglerna.

C 831	B 70a
graatinom 1v:3	graatenom 110v sp1:29
jñnerlika 7r:6	jñnerleka 113r sp2:34
viislikare 5r:19	wislekare 112v sp2:24
moti 2r:11	mothe 110v sp2:32

δ. I öppen stavelse mot vokalbalansreglerna.

C 831	B 70a
sparligare 5r:19	sparlekare 112v sp2:23
sami 4v:10	samme 111v sp2:16

ε. Svarabhaktivokalen *i* ersättes av *e*.

C 831	B 70a
greskir 1v:12	gresker 110v sp2:2
rikir 1r:4	riker 110r sp2:32

I allm. använda båda handskrifterna förkortningstecken.

3. Enstaka ord.

Ordet *mællom* uppträder i C 831 under formen *mællin* (3v:1, 3, 5), i B 70a på motsvarande ställen i formen *mællan* (111r sp2:31, 32, 34).

B. Konsonanterna.

1. Utbyte av *-g* mot *-gh*.

a. Etymologiskt berättigat.

C 831	B 70a
dag(-er) 4r:20, 5r:3	dagh(-er) 111v sp1:31, 112v sp2:7
daga 4r:16, 5r:12	dagha 111v sp1:26, 112v sp2:17
dagin 4r:19, 4v:11 osv. 6 belägg	daghen 111v sp1:30, sp2:18
dagenom 4v:17	daghenom 111v sp2:23
fægrrind 2v:3	fægrrind 111r sp1:14
klagamaal 7v:23	klaghamaal 113v sp2:6
lag(-in) 1v:20, 2v:16	lagh(-en) 110v sp2:12, 111r sp1:28
laago 7v:8	lagho 113v sp1:25
maagom(-in) 4r:16, 8v:14	maghom(-in) 111v sp1:27, 114r sp1:11
mogin 3r:17	almoghhen 111r sp2:21

omøgelikit 7r:14
 ræddoge 6r:22
 saago 1r:28
 sig (imper) 5r:7
 sigia 5r:7
 sigiandis 3r:4, 5v:20, 8r:7
 omsorg 4v:8
 væga (ack. pl.) 5v:16
 vægenom 8v:23
 vægna 2r:16
 ægom (1 pl.) 4r:18, 4v:15
 æwoga 8r:12

omøgheliket 113v sp1:7
 ræddoghe 113r sp1:36
 sagho 110v sp1:24
 sigh 112v sp2:8
 sighia 112v sp2:11
 sighiande(-is) 111r sp2:8, 113r sp1:12,
 113v sp2:13
 omsorgh 111v sp2:15
 wæggha 113r sp1:9
 wægghenom 114r sp1:19
 wægghna 111r sp1:1
 æghom 111v sp1:28, sp2:21
 æwogho 113v sp2:19

Däremot borttages etymologiskt berättigat *-gh-* 2 ggr:
 hælgha 4v:6, 7 hælga 111v sp2:13 (2 ggr)

b. Etymologiskt icke berättigat.

C 831

eengen 2v:2, engin 6r:13,
 ingen 1v:8, jngen 6r:14
 faafæng 5r:26
 liggir 8r:19
 læggir 6v:4, 7
 længer 4r:19
 gaange 3v:13
 maang(e) 3r:18, 18, 7v:2
 vng 6r:16

B 70a

enghen 111r sp1:13, 113r sp1:29
 enghen 110v sp1:34, 113r sp1:30
 faa fængh 112v sp2:26
 ligher 113v sp2:26
 lægher 113r sp2:8, 11
 længher 111v sp1:30
 ganghe 112v sp1:8
 mangh(e) 111r sp2:22, 23, 113v sp1:19
 wnggh 113r sp1:31

Etymologiskt oberättigat *-gh-* har 2 ggr avlägsnats:

enghñ 4r:13
 höfdingha 3r:13

engen 111v sp1:23
 höffdinga 111r sp2:16

2. Utbyte av *-d* mot *-dh*.

a. Etymologiskt berättigat.

C 831

aktadin (2 pl.) 5v:22
 baade 5v:3, baadom 5v:5
 baarde (pret.) 7v:6
 baard, obaard (pte.) 7v:10, 11

B 70a

aktadhen 113r sp1:15
 badhe 112v sp2:34, badhom 112v
 sp2:36
 bardho 113v sp1:24
 bardh, obardh 113v sp1:28, 29

- bedoms 7r:19
 bad 7r:6
 blode (dat.) 4v:5
 borde 6r:9, 7v:5
 fulbordas 1v:7
 brud 6r:13
 budi (dat.) 2r:10, 3r:14
 byriade 2r:8
 bød 2r:2, 18, 4v:10

 dygdin 6r:13
 død 4v:6
 døda 3r:9, 9
 dødelica 7r:19
 fiærde 7r:1
 opfostrade 1v:18
 fred 7r:20, frid 8r:2
 Vtfordis 3r:1
 giorde 3r:10, 19 osv. 10 belägg
 glædi 1v:7, 16 osv. 6 belägg
 gladi 1v:1
 goda 8r:1
 godo(-m) 3v:12, 4r:10
 gud 1v:3, 8 osv. 10 belägg
 gudi 1r:7 osv. 3 belägg
 a(a)fgud 1r:26, 2r:1
 lagde 1r:26, 1v:11
 lærde (pret.) 1v:20
 nalkadis 1v:15
 nødgaz 6r:15
 o(o)rd 2v:23, 7v:2
 ordom 4v:4
 raad(-e) (sbst.) 5v:18, 7v:12
 raader (1 sg.) 4r:25
 roopade 3r:16
 ræd (adj.) 4v:26
 Rædins (imper. pl.) 2r:14
 sagde 1v:16, 2v:12 osv. 5 belägg
 saggde 2r:14, sagdis 2v:22
 skada (ack.) 7v:18, 8r:15 osv., 5 bel.
 sølfskeeda (ack. pl.) 6r:5
 stad 1r:26, 2r:2 osv. 4 belägg
 tilstædia 1v:8
 stod (pret. sg.) 7r:11
 swarade 2v:17, 4v:22, 5r:21

 bedhoms 113v sp1:12
 badh 113r sp2:34
 blodhe 111v sp2:12
 bordhe 113r sp1:25, 113v sp1:22
 fulbordhas 110v sp1:33
 brudh 113r sp1:28
 budhi 110v sp2:31, 111r sp2:17
 bœriadhe 110v sp2:28
 bœdh 110v sp2:22, 111r sp1:3, 111v
 sp2:17
 dygdhen 113r sp1:29
 dødh 111v sp2:12
 dødha 111r sp2:12, 13
 dødhelike 113v sp1:8
 fiærdhe 113r sp2:29
 oppfostradhe 110v sp2:10
 fridh 113v sp1:14, sp2:8
 wt ferdhes 111r sp2:4
 giordhe 111r sp2:14, 23 osv.
 glædhi 110v sp1:33, sp2:7 osv.
 glædhi 110v sp1:27
 godha 113v sp2:7
 godhe(-om) 111v sp1:5, 20
 gudh 110v sp1:29, 34 osv.
 gudhi 110r sp2:36 osv.
 affgudh 110v sp1:22, sp2:20
 lagdhe 110v sp1:21, sp2:1
 lærdhe 110v sp2:11
 nalkadhes 110v sp2:6
 nødhgas 113r sp1:30
 ordh 111r sp1:36, 113v sp1:19
 ordhom 111v sp2:11
 radh(-e) 113r sp1:10, 113v sp1:30
 radher 111v sp2:1
 ropadhe 111r sp2:20
 rædh 111v sp2:33
 radhens 110v sp2:35
 sagdhe 110v sp2:7, 111r sp1:23 osv.
 sagdhe(s) 110v sp2:34, 111r sp1:35
 skadha 113v sp1:36, sp2:22 osv.
 silff skedher 113r sp1:21
 stadh 110v sp1:22, sp2:21
 tilstædhia 110v sp1:34
 stodh 113v sp1:4
 swaradhe 111r sp1:29, 111v sp2:28,
 112v sp2:21

sørgde 1v:27
 tiid 2r:18
 alti(i)d 4r:27, 4v:15
 trodde 3r:18
 vndrade 2r:12
 antwardar 6r:12
 vid 9r:2
 vigdo 3r:22
 ændade 7r:11
 ødmywk 4v:27

sørgdho 110v sp2:19
 tidh 111r sp1:3
 altidh 111v sp2:2, 22
 trodho 111r sp2:22
 wndradho 110v sp2:33
 antwardhar 113r sp1:15
 widh 114r sp1:23
 wigdho 111r sp2:26
 ændadhe 113v sp1:4
 ødhmywk 111v sp2:33

b. Etymologiskt icke berättigat.

C 831

bland 2v:6
 blinde (sbst.) 8r:16
 føddir 1r:4, 24
 graatande 3r:3
 laaatande 3r:4
 leedde 4v:12, 14
 sigiandis 6v:3
 skynda 2r:3
 Vnderstaandit (sbst.) 4r:30
 synd 1v:18, 4r:17 osv. 10 belägg
 sænde (pret.) 3r:22
 sænd(pte.) 6v:23
 Tjænannde 1r:7
 vændis 3r:20

B 70a

blandh 111r sp1:16
 blindhe 113v sp2:22
 fødher 110r sp2:33, 110v sp1:19
 gratandhe 111r sp2:6
 latandhe 111r sp2:7
 ledhe 111v sp2:18, 21
 sigiandhes 113r sp2:7
 skyndha 110v sp2:23
 wndherstandit 111r sp2:6
 syndh 110v sp2:9, 111v sp1:27 osv.
 sændho 111r sp2:26
 sændh 113r sp2:27
 tjænanndhe 110r sp2:36
 vændhos 111r sp2:25

3. Utbyte av *t* mot *th*.

a. Etymologiskt berättigat.

C 831

taa 1v:14 (vanl. thaa)
 tjæna 4r:28
 tu 4r:27, 4v:22 osv. 15 belägg
 tw 2v:24, 4r:21 osv. 4 belägg
 tin, tyn 3r:15, 4v:23 osv. 4 belägg
 tina, tyna 4v:3, 5r:9 osv. 4 belägg
 tino, tyno 3r:13, 2r:10
 ty 1r:9, 12, osv. 21 belägg
 Tæt 4r:25

B 70a

tha 110v sp2:5
 thjæna 111v sp2:4
 thu 111v sp2:3, 29 osv.
 thu 111r sp2:1, 111v sp1:32
 thin 111r sp2:19, 111v sp2:29 osv.
 thina 111v sp2:10, 112v sp2:13 osv.
 thino 111r sp2:17 110v sp2:31
 thy 110v sp1:2, 6 osv.
 Thz 111v sp2:1

Ett etymologiskt riktigt utbyte i motsatt riktning verkställes 3 ggr:

systher 4r:13	syster 111v sp1:23
thee (verb) 6v:13	tee 113r sp2:17
Throo 5r:5	Tror 112v sp2:9

b. Etymologiskt icke berättigat.

C 831

B 70a

i anljud:

teedis 1v:24	thedes 110v sp2:16
(jämför ovan!)	

Två gånger utbytes felaktigt *th-* mot *t-*:

thæsse 1r:6, Thæssin 4v:10	tæssen 110r sp2:34, Tæssen 111v sp2:16
----------------------------	--

i inljud:

aater 3r:14	ather 111r sp2:18
aaterløste 4v:5	atherløste 111v sp2:11
litit 5v:23, 6r:8, 9r:5	lithz 113r sp1:15, 24, 114r sp1:26
moti 2r:11	mothe 110v sp2:32
vita 3v:13	wetha 111v sp1:8
æpter 3r:22, 4v:25 osv. 7 belägg	æpther 111r sp2:27, 111v sp2:31 osv.
æpterdømom 4v:5	æpthedømom 111v sp2:11

i slutljud:

eet 1r:26, 2r:1 osv. 7 belägg	eth 110v sp1:22, sp2:20 osv.
fortært 5v:3	förtærth 112v sp2:33
got 2v:18	goth 111r sp1:30
laat (imper.) 8r:9	læth 113v sp2:15
mot (prep.) 8r:6	moth 113v sp2:12
sit (pron.) 6v:6, 7r:12	sith 113r sp2:10, 113v sp1:4
tit (pron.) 4v:27, 5r:10	tith 111v sp2:34, 112v sp2:15
veet (1 sg.) 2v:21, 6r:24, 6v:19	weth 111r sp1:34, 113r sp2:3, 23

th är tydligen åtminstone delvis en prydnadsstavning.

4. Försvagning $k > gh > 0$, $t > dh > 0$.

Denna företeelse tycks tillhöra Johannes Matheis språk. Detta visas bl. a. av de omvända skrivningarna nedan. Företeelsen stämmer inte med att J. M. var från Jönköping.¹ Se senast Wessén, Sv. språkhistoria 1, 2 uppl. 1945 § 73.

¹ Nelson a. a. s. 31f och 32 anm. 1.

a. *k—gh.*

C 831

B 70a

aandelig 8r:16
 lønligha 1r:24
 somligom 6r:1
 sparligare 5r:24
 nogor 7r:3, nogot 4r:7
 nogra 7r:17, nogro 7r:7
 togo 8r :4

andelik 113v sp2:22
 lønluka 110v sp1:20
 somlikom 113r sp1:18
 sparlekare 111v sp2:23
 nakor 113r sp2:31, nakot 111v sp1:16
 nakra 113v sp1:11, nakre 113r sp2:35
 toko 113v sp2:10

Omvänd skrivning förekommer 2 ggr i C 831, båda gångerna rättad i B 70a:

aldrik 4v:16, 7r:9

aldrig 111v sp2:22, 113v sp1:1

b. *t—dh.*

C 831

B 70a

hafde . . . friadh 8r:14

haffde . . . friat 113v sp 2:20

Två gånger förekommer omvänd skrivning i C 831, rättad i B 70a:

C 831

B 70a

vit (prep. *vid*) 5v:9
 howt 4v:27

widh 113r sp1:2
 huffudh 111v sp2:34

5. Enstaka fall.

a. *ps—fs, pt—ft.*

C 831

B 70a

næpser 7v:20, næpste 8r:20
 næpst 8r:13, onæpsta 8r:10

næffser 113v sp2:2, næffste ib:12
 næffst, onæffsta 113v sp2:20, 16

Tvärtom:

scriftade 7r:10

scriptadhe 113v sp1:2

b. *ld—ll, nd—nn.*

C 831

B 70a

skulde 1r:15
 fuller 3v:10

skulle 110v sp1:9
 fuldher 111v sp1:3

Omvänd skrivning:

formanildsom 4r:10

formanilsom 111v sp1:20

mwnd 5r:1

mwn 112v sp2:5

Omvänd skrivning:

vind 6v:8

win 113r sp2:12

Dessa omvända skrivningar tyda snarast på götisk dialekt.¹

c. Beteckning för j-ljud.

C 831

B 70a

følgye 8v:7, fölgit 8v:11

følie, føliet 114r sp1:4, 7

sægiom 8v:22

sæiom 114r sp1:19

sørgia 5v:8, 9

søria, 113r sp1:2, 3

Ordböjningslära.²

I detta och följande avsnitt meddelas också hänvisning till de tryckta utgåvorna, Lg s. 291—294 resp. LfK s. 139—148.

I. Kasusböjning.

A. Substantiv i bestämd och obestämd form.

Korrekta kasusformer ha i några fall återinförts i B 70a:

nominativ

C 831

B 70a

som var greskir biskop 1v:12

som war gresker biskopper 110v sp2:2
Lg 292:11

genitiv

ængelins røst 1r:15

ængilsens røst 110v sp1:10, Lg 291:18

ængelins loffwan 1v:6

ængelsens loffwan 110v sp1:32, Lg
292:7

forældrænes glædi 1v:7

forældrænna glædhi 110v sp1:33, Lg
292:7

I några fall består korrigeringen endast i att ett saknat nasalstreck insatts. Se härom även dativen nedan. Exempel:

heelsona daga 4r:15

helsozna dagha 111v sp1:26

syndena mykilheet 8r:21

syndænna myklikhet 113v sp2:28,
LfK 147:32

¹ Jfr Wessén, Sv. språkhist. 1 § 53, § 76:4.

² Angående termen se Wessén, Sv. språkhist. 2 s. 6.

dativ

ij archene 9r:4	i archenne 114r sp1:25 LfK 148:24
ij fiærde bokine 7r:2, 7r:5 7v:22	i fiærdhe bokene 113r sp2:29, LfK 146:9, 113r sp2:33, LfK 146:12, 113v sp2:5, LfK 147:15
i myno samuito 6r:24	i mino samwiti 113r sp2:4, LfK 145:21
Här placeras jag också, ehuru det är adverb: ¹	
i førstene 4v:24	i førstonne 111v sp2:30, LfK 140:27
forældromon 2v:16	førældromen 111r sp1:27, Lg 293:24
pæningomon 5v:3	pæningom 112v sp2:34, LfK 144:17
mz prelatomon 7r:20	mz prelatom 113v sp1:14, LfK 146:25

De oregelbundna² formerna i C 831 normaliseras i B 70a.

I ett fall har en korrekt form ändrats:

diæflane (nom) 7v:5	diæfflana 114v sp1:22
---------------------	-----------------------

B. Adjektiv, räkneord, pronomen.

1. Böjningsformer ha korrigerats.

a. Singularis.

C 831

B 70a

nominativ

abel var första martir 1r:21	abel war første martir 110v sp1:17 Lg 291:22
------------------------------	---

genitiv

en friburins mansz 3r:1	ens friborens manz 111r sp2:4, Lg 294:1
-------------------------	---

Men i motsatt riktning:

anars stadz 8r:3	annar stadz 113v sp2:9, LfK 147:18. ³
------------------	--

dativ

ij nogro dødelica synd 7r:7	i nakne dødelike syndh 113r sp2:35, LfK 146:14
ij dødelica synd 7r:15	i dødhelike syndh 113v sp1:8, LfK 146:21

¹ Jfr Noreen, Aschw. Gr. § 470, Anm. 5, Söderwall Ordb. I s. 365 sp. 1.

² Angående dessa jfr Noreen, Arkiv VIII:148, Kock, Arkiv XIII:180, Noreen, Aschw. Gr. § 511, I, B, 6.

³ Haplografi?

ackusativ

æpter tolikin longa tÿma 5v:20	æpther tolken langan tÿma 113r sp1:13, LfK 144:30
the see vaaro kommo 8v:16	the see wara kommo 114r sp1:12 LfK 148:15

b. Pluralis.

C 831

B 70a

nominativ

mællin the jwdiñnor som fødde vaaro i greeko landit, oc mællin them som fødde vaaro j iudalandit 3v:1	mællan the jwdiñnor som fødða waro i greka landet oc mællan them som fødða waro i jwdalandet, 111r sp2:31, Lg 294:21
som hëllo sik kwæmelikara vara 3v:5	som hëllo sik qwæmelikare wara 111r sp2:34, Lg 294:24

genitiv

alla størsta 1v:20	aldra størster 110v sp2:12, Lg 292:18
alla mæst 3v:4	aldra mæst 111r sp2:33, Lg 294:23

2. Övergång mellan stark och svag adjektivböjning.

a. Svag i C 831, stark i B 70a.

Substantivet står i samtliga fall i obestämd form.

C 831

B 70a

nominativ

han var alla størsta 1v:20	han war aldra størster 110v sp2:12, Lg 292:18
----------------------------	--

dativ

i allo hælighet 1r:8	j alle hælighet 110v sp1:1, Lg 291:11
i godo maatto 3v:12	i godhe matto 111v sp1:5, Lg 294:28
ij storo gudelikheet 7r:12	i store gudelikhet 113v sp1:5, LfK 146:18
mæd gudeliko bøn 1v:15	mz gudelike bøn 110v sp2:5, Lg 292:13
mz storo glædi 1v:16	mz store glædhi 110v sp2:7, Lg 292:14
mz klaro røst 3r:8	mz clare røst 111r sp2:11, Lg 294:6

ackusativ

til myklo bøner 1r:12	til mykla bønner 110v sp1:6, Lg 291:15
-----------------------	--

b. Stark i C 831, svag i B 70a.

Substantivet står 1 gg i bestämd, 2 ggr i obestämd form.

dativ

i gamblo testamentit 1r: 22

i gamla testamentit 110v sp1:17, Lg
291:23

Obs! att substantivet i C 831 står i ackusativform!

mz fulbordo hiarta 1r:8

mz fulborda hiarta 110v sp1:1, Lg
291:12

Möjligen har B 70a det oböjliga adjektivet *fulbordha*. Jämför Söderwall!

ackusativ

til æwoga pino 8r:12

til æwogho pino 113v sp2:19, LfK
147:25

c. I ett fall äro båda formerna felaktiga:

ij tridie bokine 7r:4

j tridia bokeñne 113r sp2:32 LfK
146:12

II. Verbböjningen.

A. Korrigering av former.

1. 2 personen singularis.

Endast av verbet *skula* finnas exempel:

C 831

B 70a

tu skal ey 5r:7
skal tw 2v:24, 6v:10¹

thu skalt ey 112v sp2:11, LfK 143:30
skalt thu 111r sp2:1, Lg 293:31, 113r
sp2:14, LfK 145:29

En gång sker ändring i motsatt riktning:

tu gaft tik 6v:20

thu gaff tik 113r sp2:24, LfK 146:6¹

2. Enstaka former.

C 831

B 70a

hølt (3 sg.) 5r:14
ty nødgans ii 5v:23
vaknan ij 8v:6

hiølt 112v sp2:19, LfK 144:4
thy nødgens i 113r sp1:16, LfK 144:32
waknen i 114r sp 1:2, LfK 148:7

De båda sista exemplen äro väl snarast skrivfel i C 831.

¹ Haplografi?

3. Återinsättande av *-r*.

I alla exempel utom ett omedelbart efter lång, betonad vokal.¹

C 831	B 70a
Thy faa tik gaa 5r:29	Thy faar tik gaa 112v sp2:29, LfK 144:13
hoon som syndar faa 8r:14	hon som syndar faar 113v sp2:21, LfK 147:27
Item alt conuentit faa skada 8v:1	Item all samqwaemden faar skadha 113v sp2:32, LfK 148:3
mena thz at 8r:18	menar thz at 113v sp2:24, LfK 147:29
swaa skee thz 8v:4	swa sker thz 114r sp1:1, LfK 148:5
Jak troo 4r:23	iak tror 111v sp1:34, LfK 139:22
Throo tu 5r:5	Tror thu 112v sp2:9, LfK 143:28

4. Ändring av konjugation.

C 831	B 70a
scrifuir 4r:5	skriffwar 111v sp1:14, LfK 139:6
Scriffuit 9r:19	Skriffwat 114r sp1:29, LfK 148:27
Jfr: scrifuat 4r:19	skriffwat 111v sp1:31, LfK 139:19

5. Vokal återinsättes i pres. av *synas*.

C 831	B 70a
syns 5v:17	synes 113r sp1:10, LfK 144:27

Syntax.

I. Substantiv.

A. Användning av bestämd slutartikel.

1. Artikel tillägges i B 70a.

C 831	B 70a
När ... tyme kom aat hoon skulde fodha 1r:14	När ... timen kom at hon skulle fodha, 110v sp1:8, Lg 291:17
första dagen han kom i klostir 4v:19	första daghen han kom i clostrit 111v sp2:25, LfK 140:22
mz hwat akt tu gaft tik i klostir 6v:20	mz hwat akt thu gaff tik jn i clostret 113r sp2:24, LfK 146:5
hwan dag 4v:24	hwan daghen 111v sp2:31, LfK 140:27

¹ Bortfall av *-r* i denna ställning är utmärkande för Småland. Se Ålander, Konsonanterna i Östergötlands folkmål II s. 105f, Areskog, Östra Smålands folkmål s. 258, 259.

2. Artikeln strykes i B 70a.

ok war ey æn hans kropper kommen
til *graffuena* 4r:24
baade ij pæningomon oc swa ij ty-
manom 5v:3
haf fred mz prelatomon 7r:20

oc war ey æn hans kropper kommen
til *graffwa* 111v sp1:36, LfK 139:23
badhe i pæningom oc swa i timanom
112v sp2:34, LfK 144:17
haff fridh mz prelatom 113v sp1:14
LfK 146:25

B. Kasusändring efter preposition.

Dativ ändras till ackusativ efter prepositionerna *for*, *til*,¹ *vidh*. Ett exempel för var preposition finns:

C 831

oc thz vart kommit for *sancto stepha-
no* 3v:9
Talade til *sancto stephano* 3r:10
vid *reglone* 9r:2

B 70a

oc thz war kommet for *sanctum
stephanum* 111v sp1:2, Lg 294:26
oc talade til *sanctum stephanum* 111r
sp2:14, Lg 294:8
widh *reglona* 114r sp1:23, LfK 148:23

C. Attributet hänföres till annat huvudord med åtföljande form-
ändring.

C 831

al wærlidina *creatur* 4v:2
al hælgonā fōlgye 8v:7

B 70a

alla wærlidenna *creatur* 111v sp2:8,
LfK 140:7
alla hælgonā fōlie 114r sp1:4, LfK
148:8

II. Verb.

A. Tempusändringar.

1. Imperfekt utbytes mot presens. Två ex. finnas. I det första är presens rättat till imperfektum i C 831. Det är tänkbart, att denna rättelse skett senare än avskriften.

C 831

thaa rækna(-*de*) tillagt över raden)
the ok finna (överstruket, *funno* i
margen) thaa aat mykit fortaert ær
(överstruket, *var* ovanför raden)...
ok byria(-*de*) ovanför raden) 5v:1
ty hafdom vi tusanda pawa bref ...
the kwæno litit ... hiælpa os, 9r:3

B 70a

tha rækna the ... Oc finna the at
mykyt fortaert ær ... oc boria
112v sp2:31, LfK 144:15

Thy haffwom wi M pawa breff ...
the kwæno lithz ... hiælpa os, 114r
sp1:24, LfK 148:24

¹ Jfr. även andra exemplet under A:2 ovan, där ev. ack. best. form ändrats till gen. obest. form med *r*-bortfall. Möjligen har dock även C 831 gen. med bortglömt nasalstreck.

2. Presens utbytes mot imperfekt.

C 831

gaf tik . . . oc bær idkelica . . . omsorg
for tik, 4v:7
oc vi glædioms, ty at vi hafuom
fwnnit 8v:18

B 70a

gaff tik . . . oc bar idkelika . . . om-
sorgh for tik 111v sp2:13, LfK 140:12
oc wi gladdoms thy at wi haffwom
fwnnit 114r sp1:15, LfK 148:17

B. Verbkongruens återställes.

oc hwru hans forældra sørgde 1v:26

kommo diæflane . . . oc baarde hæenne
7v:5

oc hwru hans förældra sørgdho 110v
sp2:19, Lg 292:27

kommo diæfflana . . . oc bardho henne
113v sp1:22, LfK 146:32

Liknande exempel C 831 bl 1r:6, 9, 10, 13, 2r:4, 12, 3r:18, 22 —
B 70a bl 110r sp2:34, 110v sp1:2, 3, 6, sp2:24, 33, 111r sp2:22, 26.
I samtliga 10 fall gäller det imperfektum av svaga verb.

I några fall har även C 831 korrekta former, t. ex. bl 3r:21, 22.

III. Ordföljd.

I fem fall ändrar B 70a ordföljden. Några principer för dessa ändringar har jag inte kunnat finna.

a. Den ändrade lydelsen ligger närmare nusvensk ordföljd än den ursprungliga:

C 831

Taak ville ey gud thz tilstædia 1v:7
aat thz ær ekki swa dotter trykt som
tik tykkir 6r:22

B 70a

Tho wille gudh thz ey tilstædhia,
110v sp1:33, Lg 292:8
at thz ær ekki dotter swa trykt som
tik tykker 113r sp2:1, LfK 145:19

b. Den ursprungliga lydelsen ligger närmare nusvensk ordföljd än den ändrade.

thaa ægom vi gøra thz i skærz eeldz
pyno 4r:17
thaa sig henne som ville tala 5r:4

tha æghom wi thz gøra i skærslø
eeldz pino 111v sp1:28, LfK 139:17
tha sigh henne som tala wille, 112v
sp2:8, LfK 143:27

c. Två samordnade objekt flyttas isär.

bøgdhe tit howt ok øgon nid 4v:27

bøgdhe tith huffudh nidh oc thin
øghon 111v sp2:33, LfK 140:30

IV. Ändringar inom satsen.

A. Plural i C 831 ändras till singular i B 70a.

C 831	B 70a
at ey skulu diaflana næfssa 7v:15	at ey skuli diaëffwllen næfssa 113v sp1:33, LfK 147:9
Thy goren prelatane æpter augustini raade 7v:11	Thy gore prelaten æpther <i>sancti</i> agu- stini radhe 113v sp1:29, LfK 147:5
O filie 7r:13	O filia 113r sp1:5, LfK 146:19
os til liknilsom 4v:12	os til liknilse 111v sp2:19, LfK 140:17
som then fadher ostyrogh barn hafwer, ty han næfser them ey, 7v:18	som then fadher ostyrokt barn haffwer thy at næfser thy ey 113v sp1:36, LfK 147:11

Läsning för Klosterfolk har i det sista exemplet felaktigt *thz* i stället för *thy* (147:12).

B. Kombination av två verb.

C 831	B 70a
vtan oc (haffwer) pryt tik mz Vnder- staandit. kwngiordhe tik thz mz frit vilkor, giorde tik 4r:29	wtan oc (haffwer) pryt tik mz wndher- standit, kwngörande tik thz mz frit welkor, giordhe tik 111v sp2:5, LfK 140:5
Innan thz hordis oc syntis <i>christus</i> lära oc predica oc giorde jærtekne 2v:9	Innan thz hordes oc syntes <i>christus</i> lära oc predika oc göra jærtekne, 111r sp1:20, Lg 293:18
nær een mäenniskia læggir sik win om, oc gör alt thz til henna staar, 6v:3	naar een mäenniskia lægher sik win om at göra alt thz til henna staar, 113r sp2:7, LfK 145:24
Thaa brast han i graata sigiandis 6v:21	Tha brast han i at grata sigiandes 113r sp2:26, LfK 146:7
i hwilkin han wrok afgudit aat brænna til asko 2r:20	i hwilken han wrok affgudit til at brænna i asko, 111r sp1:4, Lg 293:7
oc som han kom jn i hwsit byriade diæfwlin ropa, 2r:7	oc som han kom jn i hwset boriadhe diæffwllen til at ropa, 110v sp2:27, Lg 292:29
Thaa byriadhe diæfwlin at ropa 2r:21	Tha boriadhe diæffwllen til roppa 111r sp1:5, Lg 293:8

C. Enstaka konstruktionsändring.

C 831	B 70a
thæ gik han til een hælagan manz raadh 4v:19	gik han til en hælogan man om radh 111v sp2:26, LfK 140:23

D. Utbyte av preposition mot annan.

C 831	B 70a
bar han afwogher aa sætit 8r:11	bar han atheraffwogher aff sætit 113v sp2:17, LfK 147:23
maange trodde i <i>christo</i> 3r:18	manghe trodho a <i>christum</i> 111r sp2:22 Lg 294:14
jn om portin j asia stad 3r:1	jn i porten i asia stadh 111r sp2:3, Lg 294:1
aat brænna til asko 2r:21	til at brænna i asko 111r sp1:5, Lg 293:8

E. Ändring av konjunktion.

Stundom lägger B 70a till en partikel eller byter ut en partikel mot en annan. I ett fall ändras hela konstruktionen.

C 831	B 70a
ty at tino bwdi 3r:13	thy at aat thino budhi 111r sp2:17 Lg 294:10
ty han næfser 7v:19	thy at næffser 113v sp2:1, LfK 147:12
æpter thz, 8r:17	æpther thz at 113v sp2:23, LfK 147:28
al thæs gud fik them sin son igeen 1v:3	alt til thæs gudh fik them sin son i gæn, 110v sp1:29, Lg 292:4
Strax at bønen var fulbordat 3r:7	Strax som bønen war fulkomnat 111r sp2:10, Lg 294:5
økis thera glædi æ swa myklo meer som omhogadin war om os 8v:16	økes thera glædhi, oc swa myklo meer omhoxsanen war om os, 114r sp 1:13, LfK 148:15

F. Direkta ordutbyten.

Utbyten mot synonymer ha sammanförts nedan under rubriken "Ordval".

C 831	B 70a
Swa skal tu göra, hœra læsas, och bordlæsas oc prædikan, 6v:10	Swa skalt thu göra, hœra læsas bordh- læsning oc prædikan 113r sp2:14, LfK 145:29

Här finns spår av ändringen i B 70a. Efter *læsas* har avskrivarskan först skrivit *oc*, men sedan har hon raderat ut detta. Tydligt har hon stått frågande inför verbet *bordlæsas* (som är okänt i Söderwall + Suppl.) och ersatt detta med det relativt vanliga substantivet *bordh-*

læsniġ.¹ Då har *oc* blivit överflödigt, och har följaktligen raderats bort. Det är också möjligt, att avskrivarskan endast ändrat *bordlæsas* till *bordhlæsniġ* och att raderingen av det överflödiga *oc* gjorts av någon granskare, men då inga andra spår av någon sådan finnes, är väl denna möjlighet föga sannolik.

Hwilkin een som vil . . . han gaange 3v:12	huilken en som . . . wil . . . tha ganghe 112v sp1:7, Lg 294:30
oc funno thaa, aat 5v:4	Oc finna the at 112v sp2:35, LfK 144:17
thær skal tw varda doctor j myno nampne 2v:24	thær skalt thu wara doctor i mino nampne 111r sp2:1, Lg 293:31
oc thz vart kommit 3v:9	oc thz war kommet 111v sp1:2 Lg 294:26.

G. Felläsningar eller felskrivningar.

De tre sista exemplen under F. kunna möjligen också föras hit.

C 831	B 70a
Jak troor oc. at enghen systher ær the ey vil iw manas til thz bæsta, 4r:11	iak tror oc at engen syster ær, the ey wil nw manas til thz bæsta, 111v sp1:23, LfK 139:13
æpter thz, thær gaar ingen næfst æpter 8r:17	æpther thz at thær gaar enghen næst æpther 113v sp2:23, LfK 147:28

Här har Läsning för Klosterfolk *næffst* (147:29) utan att det anges, att detta är ändring av handskriftens läsart.

Uteslutningar och tillägg.

I. Substantiv.

a. Uteslutningar.

C 831	B 70a
oc bætras mz godom formanildsom Amen 4r:10	oc bætras mz godhom førmanildsom, 111v sp1:19, LfK 139:10
godher vili æller vilie 4v:14	godher wili 111v sp2:20, LfK 140:18

¹ Om avskrivarskans sätt att behandla ovanliga ord jämför även avsnitten »Ordbildning» och »Ordval» nedan. En förteckning över avskrivarskan utmönstrade ord, som ej återfinnas i Söderwalls ordbok, supplement eller språkprovssamlingar, meddelas nedan.

I det sista fallet har alltså ett dubbeluttryck avlägsnats, sannolikt emedan det bestod av samma ord i två former, av vilka avskrivnerskan kasserat den ena. Annars finns det gott om dubbeluttryck i B 70a.

b. Tillägg.

C 831

oc alle friburne mz honom 3r:3

B 70a

oc alle friborne mæn mz honom 111r
sp2:5, Lg 294:2

Avskrivnerskan har alltså här avlägsnat ett substantiverat adjektiv. Denna uttryckstyp kändes tydligen fortfarande främmande.¹

ii fiærde bokine reuelacionum c xciiij.

7r:1

thaa ær gud mz oos 9r:7

i fiærdhe bokenne reuelacionum c xciiij

cappitulo 113r sp2:29, LfK 146:9

tha ær gudz nadh mz os, 114r sp1:28
LfK 148:27

II. Pronomen.

a. Uteslutningar.

C 831

Jak maa wæl sørgia oc graata, at iak
haffwer varit ii studio 5v:9

B 70a

iak maa wæl søria oc grata at haffwer
warit i studio 113r sp1:3 LfK 144:21

Läsning för Klosterfolk har lagt till *iak* inom klammer.

nokon som tik søgher tik tyna syndher
6v:14

nakon som tik sigher thina syndher
113r sp2:19, LfK 146:1

Sannolikt äro båda exemplen felskrivningar, en i varje handskrift.

b. Tillägg.

C 831

Thæsse lifde æpter moysi lagom
Vaaro samman i vi oc xl aar 1r:6

B 70a

Tæssen leffdo æpther moysy lagom,
the waro samman i vj oc xl aar,
110r sp2:34, Lg 291:10

thaa fadher ok modher saagho piltin
bortaknan vara, græto ganz beeske-
lika 1r:28

tha fadher oc modher sagho piltin
bortaknan vara, græto the ganzska
besklika 110v sp1:24, Lg 292:1

¹ Jfr angående användningen av substantiverat adj. och ptc. Märta Ahlberg, Presensparticipet i fornsvenskan, s. 64f, 137f.

I båda fallen förefaller tillägget ur nusvensk synpunkt berättigat, men sådana konstruktioner som i C 831 äro mycket vanliga i tidens språk och förekomma även på andra ställen i B 70 a.

III. Verb.

En uteslutning och ett tillägg, den förra sannolikt felskrivning. Båda gälla verbet *vara*.

thz ær alt synd 5r:22

oc han sex *christus* joseps son af nazaret 2v:16

thz alt syndh 112v sp2:21, LfK 144:6

oc han six wara *christus* joseps son aff nazaret, 111r sp1:28, Lg 293:24

IV. Adverb.

a. Uteslutningar.

I samtliga fall tidsadverb.

C 831

Thær næst haf fred mz prelatomon altiid, ey dantande them 7r:20

som før sakt ær 7v:16
scriftade sik strax 7r:10

førsta dagin han kom i klostir tha gik han 4v:19

B 70 a

thær næst haff fridh mz prelatom, ey dantande them 113v sp1:13 LfK 146:25

som sakt ær 113v sp1:34, LfK 147:9
oc scriptadhe sik 113v sp1:2, LfK 146:17

førsta daghen han kom i clostrit gik han 111v sp2:25, LfK 140:22

b. Tillägg.

C 831

Bød ængelin honom at han skulle 2r:2
i klostir 6v:21

B 70 a

Tha bødth ængillen honom at han skulle 110v sp2:21, Lg 292:25
jn i clostret 113r sp2:25, LfK 146:6

V. Prepositioner.

Endast ett tillägg.

C 831

som scrifwat staar Johannis første capitulo 2v:18

B 70 a

som skriffwat staar, iohannis i første capitulo 111r sp1:31, Lg 293:26

VI. Konjunktioner.

I samtliga fall gäller det konjunktionen *oc*.

a. Uteslutningar.

C 831

B 70a

mz storom oc tiokkom risom 7v:7

mz storom tiokkom risom 113v sp1:24
LfK 147:1

b. Tillägg.

C 831

B 70a

gaaffuo the sik til myklo bøner. af ty
førskyllade the sik son, 1r:12

gaffwo the sik til mykla bøner, oc
aff thy førsfulladho the sik son,
110v sp1:5, Lg 291:15

Talade til sancto stephano 3r:10

oc talade til *sanctum* stephanum 111r
sp2:14, Lg 294:8

lofuade gud for thz, scriftade sik
strax 7r:10

loffwade gudh før thz, oc scriptadhe
sik 113v sp1:2, LfK 146:16

Jämför vad som sagts ovan under IIb!

oc byriade swaa til aat gifwa sik,
sørgia oc graata, 5v:7
swa vari hwan dag oc 4v:24

oc børia swa til at giffwa sik oc søria
oc grata, 113r sp1:1, LfK 144:19
swa wari oc hwan daghen oc 111v
sp2:30 LfK 140:27

Det sista exemplet är sannolikt skrivfel i B 70a.

Ordbildning.

I. Avledningsändelser.

A. Substantiv.

1. Växling mellan enkla suffix utan genusväxling.

C 831

B 70a

til prelatin 7v:13
braazor ok sølfskeeda 6r:5

til prelattan 113v sp1:31, LfK 147:7
brasser oc silff skedher 113r sp1:21
LfK 145:5

braz är något vanligare än *braaza*. Se Söderwall!

ij vaaro fraanwaran 8v:18

i ware franwaru 114r sp1:15, LfK
148:16

franvaran är sällsynt, *franvara* normalformen. Se Söderwall!

2. Samma växling i förening med genusväxling.

C 831

B 70a

til gøma 2r: 4

til gømo 110v sp2:24, Lg 292:27

Angående formen *gøme* se Söderwalls supplement under *gøma!*

læpor 5r: 2

læpar 112v sp2:6, LfK 143:25

Beträffande *læpa* se Söderwall II s. 1263 sp 2!

3. Större olikheter.

C 831

B 70a

mykilheet 8r:21

myklikhet 113v sp2:28, LfK 147:32

Ordet *mykilhet* saknas både i Söderwalls ordbok och språkprovssamlingar.

ofruksamheetz 1r:11

offrwktsamlikhet 110v sp1:4, Lg 291:14

Om *ofruksamhet* gäller detsamma som om *mykilhet*.

omhögadin 8v:17

om hoxsanen 114r sp1:14, LfK 148:16
(LfK har felaktigt sammanskrivning)Om *umhughadher* (?) gäller detsamma som om *mykilhet*.

B. Adjektiv.

Endast två exempel, varav det ena sannolikt felskrivning.¹

hebreisko 1r:19

hebresko 110v sp1:14 Lg 291:21

tretaggada 8r:5

tregadda 113v sp2:11, LfK 147:19

Om *thretaggadher* gäller detsamma som om *mykilhet*. *thregadder* är hap. leg. enligt Söderwall.

C. Adverb.

C 831

B 70a

Taak 1v:7

Tho 110v sp1:33, Lg 292:8

ganz beeskelika 1r:29

ganzska besklika 110v sp1:26, Lg 292:2

II. Sammansättningar.

A. Nominalsammansättningar.

skaerz eeldz pyno 4r:18

skaerslo eeldz pino 111v sp1:29 LfK 139:18

¹ Nelson a. a. s. 32.

B 70a:s form är den vanligaste. Se Söderwall!

B. Partikelsammansättningar.

Dagin vi afleddoms af egypto 4v:13   Daghen wi wt ledhoms aff egypto
111v sp2:19, LfK 140:17

afledha saknas både i Söderwalls ordbok och supplement.

aasaknat 8v:20

affsaknat 114r sp1:17, LfK 148:18

Båda orden äro belagda 2 ggr utom här.

B 70a särskriver ofta partikel och huvudord, vilket en gång möjliggör dubbel tolkning av ett i förlagan entydigt uttryck:

hwat ær hæz tilgørande, 6v:2

hwat ær hæz til gørandes 113r sp2:5
LfK 145:22

Ordval.

I några fall byter avskrivarskan ut förlagens ord mot synonymer. Åtskilliga av fallen under »Ordbildning» kunna även betraktas ur denna synpunkt.

I. Substantiv.

C 831

B 70a

Item alt conuentit faa skada 8v:1

Item all samqwæmden faar skadha
113v sp2:32, LfK 148:3

Ok nw thaa diæfwlin var flyddher
2r:25

Oc nw tha owenen war flydher
111r sp1:9, Lg 293:11

Thaa roopade aller mogin amen.
3r:16

Tha ropadhe aller almoghen Amen,
111r sp2:20, Lg 294:13

II. Adjektiv.

bar han afwogher aa sætit 8r:11

bar han atheraffwogher aff sætit
113v sp2:17, LfK 147:23

III. Pronomen.

Detta exempel skulle också kunna föras under »Syntax».

thenna Diæfwlin 2r:17

then diæffwllen 111r sp1:2, Lg 293:5

IV. Verb.

Strax at bønen var fulbordat 3r:7

Strax som bønen war fulkomnat
111r sp2:10, Lg 294:5

hwat timat var 7v:9

hwat hænt war 113v spl:27, LfK
147:3

vi sægiom them hwat os timade
ij vægenom 8v:22

wi sæiom them hwat os hænde i
wæghenom 114r spl:19, LfK 148:19

V. Adverb.

Hwilkin een som vil yterlikare
vita 3v:12

huilken en som mera wil aff honom
wetha 111v spl:7, Lg 294:30

Av de utbytta orden förekommer *diæffwllen* flera gånger i B 70a (t. ex. 110v spl:20, 30, 36, Lg 291:25, 292:5, 9), *fulbordhas* 110v spl:33, Lg 292:7, likaså givetvis *thænna* (t. ex. *thænna* eelden 111r spl:7, Lg 293:9), medan jag icke påträffat de övriga i det här genomgångna avsnittet. Jämför att *conuentit* i rubriken C 831 bl 4r:2 (se nedan »Omredigering») också borttagits. Anmärkningsvärt är också, att *tima* på de två ställen, där det förekommer, utbyttis mot *hænda*. Måhända har avskrivarskan funnit ordet föråldrat, eller föreligger här en dialektgeografisk fördelning? Båda texterna använda dessutom *ske* (t. ex. C 831 bl 8v:4, B 70a bl 114r spl:1, LfK 148:5).

Hapax legomena i C 831, som utmönstrats i B 70 a.

afledha vb, se sid. 257.

bordhlæsas vb, se sid. 251.

mykilhet sbst, se sid. 256.

ofruksamhet sbst, se sid 256.

thretaggadher adj, se sid. 256.

umhughadher (?) sbst, se sid. 256.

Omredigering av texten.

Texten i C 831 har behandlats ganska fritt dels i rubrikerna, dels i slutorden till varje skrift. Ett par partier ha helt uteslutits, andra ha starkt omarbetats. På bl 10v¹ står följande innehållsförteckning, som saknar motsvarighet i B 70a: »Til vitandis at vaar dotter syster Cirstin hanisadotter, bad mik oppa alles idhra vægna, om eet *sancti* staffansz jærtekne, som hæz æpter følgher». Ett stycke längre ner på samma sida, som f. ö. är tom, står: »Item om the epistola thær æpter følgher. var iak siælf bidin». Vidare har ett långt parti av slutorden till förmaningsbrevet utelämnats. Efter »thaa ær gud mz oos» följer bl 9r:8—18: »hwilkom jak befallar idher allom Jomffru Marie Sancte

¹ Som ursprungligen har varit bl 1 v. Se Nelson a. a. s. 29.

Birgitto Sancte Katarine Sancto augustino oc allom Helgonom mz lif oc siæl til en æwig tid Amen Giffin mik myna psaltara thaa timen *k(ommer)*¹ hwan æpter then andra vtan alt ophaald ty thz scrifuas af enom at han preszade ij pinone, æn hafde han *sanctorum* faangit siæla røktena, thaa hafde thz swaa ekki gaangit, *Item* Beedis iak af idher oc af hwario vaare dotter oc syster, tre *pater Noster* som Cappellani gaf pawanom ii sit ystersta (fel för ytersta)». Den enda motsvarigheten i B 70a är uppmaningen »bidhen for hanom» i rubriken bl 111v sp1:10 LfK 139:2.² Rubriker och slutord i C 831 och B 70a motsvara varandra f. ö. på följande sätt:

C 831

Af sancto staffans föslo oc vpbyrian eett siælzynt iartekne 1r:1

Amen. Hwilkin een som vil yterlikare vita han gaange til aposla bokinna 3v:12

Epistola fadherz herr Joanz mathei. til conuentit systra 4r:1

Skriffuit ij Waart klostir watzstena Aa Tusande, fæmhundrade, fæmtande aareno vars herra trættande dagin ij nouembri maanat vnderhder myn haanskrift

frater Johannes mathei allas ider aandel(ike)³ fadher ii gudi 9r:19

Skillnaden i datering är påfallande.

B 70a

Hær æpther skriffwas aff tæs hælga herrans sancte staffans föslo oc wngdoms oppbørian, Oc sidhan nakra epistolas som allas ware ælskelike oc kære fadher herr joghan mathei haffwer wænth aff latino oc oppa swensko idher allom til hwgnat 110r sp2:24, Lg 291:1

Oc swa ær hær nw sakt aff tæssens hælga herras wngdom, æn huilken en som mera wil aff honom wetha tha ganghe til apostla bokenna 111v sp1:5, Lg 294:29

Epistola som fadher herr ioghan matei screff Systromen siista sin til rættilsse bidhen for hanom 111v sp1:9, LfK 139:1

Skriffwat i wart closter wastena arom æpther gudz byrdh M v^c oc a xv areno 114r sp1:29, LfK 148:27

¹ »thaa timen k» står i margen mellan »myna» och »psaltara». Hänvisningstecken saknas. Efter *k* är kanten avskuren. Troligen har det stått *kommer*.

² Jämför till detta Nelson a. a. s. 29 och 31.

³ *aandel* står ända ut i kanten. Försättningen har sannolikt varit så som kompletterats ovan. Jfr Nelson a. a. s. 29.

Reflexioner och resultat

Det här meddelade materialet är på grund av textens ringa omfång inte särskilt stort men tillåter dock vissa slutsatser.

Beträffande avskrivarens dialekt ge hennes stavningsändringar föga ledning. I regel inför hon med en viss konsekvens den i vadstenalitteraturen vanliga stavningen, och där detta icke sker (t. ex. införandet av *e* för *i* i svagton), är den illustrerade ljudutvecklingen allmän på hela språkområdet vid denna tid.¹ Dubbelskrivning av konsonant resp. avlägsnandet av dubbelskrivning av vokal böra säkerligen också betraktas ur skrifthistorisk synpunkt och kunna i varje fall icke tagas som bevis för uppländsk härstamning, då dubbelskrivning även av *a* avlägsnas och då dubbelskrivning av *k*, *p*, *t*, *s* ej är vanligare än av annan konsonant, beträffande *s* och *t* snarare tvärtom. De konsonanter som vanligen dubbelskrivas äro *f*, *l* och *p*. Övergången *i* > *e* i huvudton ger ingen ledning och även vid övergången *y* > *ö* är materialet synnerligen litet, eftersom de flesta orden höra till typer, där även uppsvenska dialekter ha övergång.² Materialet tyder här snarast på medelsvensk eller götisk dialekt, vilket ju också närmast är att vänta.

Däremot ha vissa iakttagelser beträffande Johannes Matheis dialekt kunnat göras. Dessa stämma inte alla med hans angivna härstamning från Jönköping. En närmare undersökning av Johannes Matheis dialekt faller emellertid utanför ramen för denna uppsats, som ju sysslar med avskrivarens behandling av förlagan.

Vad ordböjningen beträffar, kan konstateras, att avskrivaren ännu segt håller fast vid de gamla böjningsformerna. I ett aktningvärt antal fall, har B 70a insatt de korrekta formerna. Även ändringarna från svag till stark adjektivböjning och tvärtom kunna ses ur denna synpunkt. I 8 fall har B 70a infört stark böjning vid obestämt substantiv, i 1 fall svag böjning vid bestämt substantiv. Endast i ett säkert fall har avskrivaren infört en ur denna synpunkt felaktig form i stället för en korrekt. Likaså kan återställandet av verbkongruensen, som behandlats ovan i avsnittet om syntaxen, betraktas som ett exempel på avskrivarens strävan efter grammatisk korrekthet.

¹ Beträffande övergången *i* > *e* framför *-n* i slutet stavelse av best. art. jfr Kock, Sv. ljudhist. 4 § 1528 och 1529.

² Se Hesselman, I och y s. 5.

Ändringar, uteslutningar och tillägg tyckas visa, att avskrivarskan utövat ett ganska starkt inflytande på beståndet av konjunktioner, tidsadverb och prepositioner.¹ Däremot ha i intet fall negationer eller relativa pronomen ändrats. Dessa iakttagelser kunna ha en viss betydelse vid filologiska författarbestämningar av texter, som föreligga i avskrift och i varje fall beträffande texter i B 70a.

Ordbildningen tycks också vara ett område, där avskrivarskan ändrar. Att döma av materialet kan man beträffande B 70a utgå ifrån att om ett ord uppträder under två olika stamformer eller med två olika förleder, om det gäller en nominalsammansättning, så härstammar den ovanligare formen från författaren, den vanligare från avskrivarskan.² Denna regel torde nog gälla även i andra fall. Beträffande avskrivarskans inflytande på ordförrådet överhuvud tycks man kunna dra samma slutsats. De sällsynta orden höra till den ursprungliga författarens (resp. översättarens) ordförråd och ha säkerligen i originalet varit talrikare än i avskriften. Man kommer onekligen i detta sammanhang osökt att erinra sig den klassiska textkritikens »lectio difficilior».

Man torde alltså även i fortsättningen vid filologiska författarbestämningar med lugn kunna skriva sällsynta ord på författarens (resp. översättarens) konto. Det är nog ingen tillfällighet, att så många säregna ord och ordformer antecknats just från Jöns Budde och Peder Månsson, vilkas arbeten till stor del föreligga i författarens originalmanuskript.³

Vad textens redigering beträffar, är det tydligt, att inledande rubriker och slutord i hög grad äro avskrivarskans skapelser (eller i varje fall icke ha utformats av den ursprungliga författaren). Sådana partier böra alltså utmönstras eller i varje fall behandlas med försiktighet vid undersökningar av en författares språkbruk. Vissa fraser äro tydligen vanliga i inledande och avslutande meningar och ha här (och säkerligen på många andra ställen) tillagts utan stöd i förlagens formulering. Sådana fraser äro t. ex. »Hær æpther skriffwas aff», »som N. N. haffwer wænth aff latino oc oppa swensko idher allom til hwgnat», »oc swa ær hær nw sakt aff . . .». Till denna

¹ Beträffande en avskrivares inverkan på ordförrådet jfr Erik Noreen, Arkiv 55 s. 205 f.

² Jämför om sådan formväxling Erik Noreen i Arkiv 55 s. 208.

³ Se t. ex. om Jöns Buddes ordförråd Erik Noreen i MASO 6 s. 12 ff.

typ hör väl också dateringsformeln »arom æpther gudz byrdh». Beträffande dateringen kan i övrigt påpekas, att en mera preciserad datering med större sannolikhet bör härröra från författaren än en mera obestämd. Jämför att månad och dag här strukits av avskriverskan.

Innehållsligt är den inledande uppgiften i B 70a påfallande: »Oc sidhan nakra epistolas som allas ware ælskelige oc kære fadher herr johan mathei haffwer wænth aff latino oc oppa swensko». Efter staffanslegenden följer ju i både förlaga och avskrift bara ett brev, och detta är inte någon översättning utan ett originalbrev till vadstenanunnorna. De inledande uppgifterna om kommande innehåll och dettas egenskap att vara översatt från det ena eller andra språket få tydligen i B 70a tas med en viss reservation.

Enligt Vilhelm Gödel¹ skall handskriften Cod. Holm. A 1, »huvudhandskriften för våra medeltida bibelöversättningar», vara skriven av samma hand som B 70a. Om detta är riktigt, skulle de här dragna slutsatserna ha giltighet även för bibeltexterna ur A 1, åtminstone för dem, som avskrivits från samtida förlagor.² Som jag emellertid kommer att visa i min avhandling »Nils Ragvaldi, Domareboken och Linköpingslegendariet», är Gödels uppgift sannolikt felaktig. Präntstilarna från denna tid äro visserligen ganska lika varandra — vadstenanunnorna tillhöra ju samma skrivarskola — men det finns betydande olikheter i detaljer mellan handstilarna i Cod. Linc. B 70a och Cod. Holm. A 1.

¹ Arkiv 28 s. 268.

² MB 2 (SFSS IX:2) s. 3—370.

Korr.not till s. 260. Återinsättande av -r efter betonad vokal (s. 247) synes visa, att avskriverskan inte härstammar från Småland.

K. G. LJUNGGREN

Rallare.

Ordet *rallare*, järnvägsarbetare, dvs. arbetare vid järnvägsbygge, uppfattas i den svenska språkvetenskapliga litteraturen på så skiftande sätt, att en liten utredning är väl befogad, även om dess resultat endast ytterligare underbygger ett av de redan framlagda tolkningsförslagen.

Vi kan först urskilja ett par tolkningar, som sätter *rallare* i direkt samband med eng. *railer*, enligt NED » a railmaker, one who fits or furnishes . . . with rails». Denna förklaring möter på två ställen i SoS 15, i en uppsats om engelska lånord i svenskan av N. Bergsten och i en uppsats om järnvägssvenska av G. Langenfelt. Den förre sätter med tvekan (s. 67f.) eng. *railer* som utgångsform och tänker sig, »att, sedan ä i *rälare* blivit förkortat som i *räls* och därav uppkommit formen **rällare*, vokalen i detta senare genom vårdslöshet el. av okunnighet kommit att närma sig *a*, så mycket mer som **rällare* ej fixerades av någon association, medan *rallare* kan tänkas ha haft ett visst stöd i dial. *ralla* = gå, röra sig». Langenfelt diskuterar inte alls ljudförhållandena men framhåller s. 90, att engelsk ordbokslitteratur blott upptager betydelsen 'one who makes or furnishes with rails', men »*railer* i samma mening som i sv. har naturligtvis även i eng. slangens valör och tas därför ej upp». Från Langenfelt har sammanställningen upptagits av Koch-Kärre, Det engelska språket 164. Något som helst spår av ett **rälare* eller **rällare* har emellertid hittills inte påvisats.

På helt andra vägar vill signaturen E. No. (Erik Noreen) i Svensk Uppslagsbok 22:478 sätta ordet i samband med eng. *rail*: »ordet är trol. bildat till *rallväg*, järnväg, väg med räls (jfr även *rallspår*, *rallvagn*), där förleden sannolikt är ombildad av eng. *rail*».

Andra forskare menar emellertid, att ordet kan fattas som en helt

inhemsk bildning. Redan J. E. Rietz uppfattar i sin dialektordbok (1867) inte *rallare* men härmed uppenbarligen närbesläktade bildningar av typen *rallebuse* som innehållande stammen i sv. dial. *ralla* = 1) springa omkring 2) gå, röra sig (särsk. om druckna el. självsvaldiga personer) 3) springa omkring med skvaller, skvallra, prata i vädret 4) vara löpsk (om hyndor). Rietz anför *ralle-bus* eller *rallebuse*, järnvägsarbetare, från Västergötland, Närke och Småland, medan han från Västmanland (Norberg) känner de plurala *rall-koftar* och *rall-pikkar*, brukade som okvädinsord.

Emellertid har vi också ett *ralla*=*rulla*, och till detta an knyter en okänd författare i Malmö-Tidningen 1898 nr 612 s. 3, där det (enl. SAOBark) heter om »jernvägsarbetaren eller rallaren»: »Hans hufvudsakliga arbete består dock — åtminstone vid en nyss påbörjad jernväg — i körandet af kärran, hvarpå han vinner såväl sina sporrar som benämningen *rallare*, härstammande från det i folkspråket understundom i stället för *rulla* — *köra* — d. v. s. med armarne skjuta en kärra framför sig — använda ordet *ralla*». En liknande förklaring finner vi hos Hellquist, Et. Ordb., där *rallare*, *rallbuse* uppgives vara bildade till *rall*, skottkärra, trilla, till sv. dial. och nor. *ralla*, trilla, *rulla*=da.dial. *ralde*, vilket verb i sin tur uppfattas som en ung avljudsbildning till *rulla*. Även hos Levander-Wessén, Våra ord sammanställles *rallare* med *rall*, skottkärra, och *ralla*, *rulla*, trilla.

En helt annan förklaring lämnas i P. Silfverbrands framställning av samfärdsmedlens utveckling under 1800-talet i samlingsverket Svenska folket genom tiderna 10:243ff. (1939). Här omtalas (s. 268), att redan 1818 järnbanor för malmtransport anlades vid Långbans gruvor i Värmland och att den första terrasserade järnvägen under Cl. Adelskölds ledning byggdes 1849 mellan Fryken och Klarälven, likaledes för malmtransporter. »Ner mot Klarälven rullade vagnarna själva, och därvid uppkom ett slamrande ljud, som gav anledning till de kända namnen »rallvagnar» och »rallare». Stammen i *rallare* skulle alltså enligt denna förklaring egentligen vara ljudhärmande.

Det är sålunda många om budet, och inget av förslagen kan utan vidare sägas vara absurt. Emellertid tror jag, att en något närmare granskning med hjälp framför allt av det material, som förvaras i SAOB:s arkiv, med tämligen stor säkerhet visar hur ordet skall fattas.

Rallare tycks vara ett tämligen ungt ord. I tryck är det uppvisat först 1892 men under omständigheter, som tycks peka ett par år-

tionden tillbaka i tiden. Det är ingen mindre än Gustaf Fröding, som i en skiss, Markatts-Kalle, i Karlstad-Tidningen 26.3.1892 (tr. i Efterl. skrifter 2:58ff.) på tal om titelpersonen, som skildras som en vän från pojåkåren, berättar: »Bland de folkslag, som den tiden kallades »rallare» och »hamnbusar» var han en välkänd gäst.» Det framgår visserligen inte otvetydigt, att bakom detta frödingska rallare döljer sig järnvägsarbetaren, men att så är fallet blir av flera, inte minst järnvägshistoriska, skäl troligt — mera härom i det följande. Av särskilt intresse är också, att Albert Engström, som växte upp i järnvägsbyggnads- och järnvägsmiljö, flitigt nyttjar ordet. Engström var född 1869, och hans barndoms järnväg, Nässjö—Oskarshamnsbanan, blev färdig 1874. Man har anledning att tro, att han från barndomen var förtrogen så väl med begreppet som med ordet *rallare*. Även för hallänningen August Bondeson är ordet det riktiga, t. ex. M. V. K. 31.

Något tidigare möter vi i litteraturen *rallbuse*. Det har redan nämnts, att Rietz (1867) känner ordet från Västergötland, Närke och Småland, och det har säkerligen med järnvägsbyggena spritt sig till skilda delar av vårt land — här må endast ifråga om dess dialektala spridning nämnas, att Jan Magnussons tillägg till A. Noreens ordbok över Fryksdalsmålet (SvL II 2, 1880) upptager *rållbūs*. I litteraturen dyker ordet upp hos J. Jolin, Berättelser 99 (1881) som vulgär stockholmska,¹ och Strindberg låter i Hemsöborna 80 (1887) Norman under ett slagsmål slunga det i synen på fastlänningen Carlsson. 1899 förklarade Claes Adelsköld i Dagen (nr 104 s. 3), att han kunde anse sig ha varit *rallebusen* n:o 1 i Sverige. Man kan visserligen inte utan vidare antaga, att *rall(e)buse* är äldre än *rallare*, eftersom det ena är ett utpräglat skällsord och det andra en mera hygglig benämning, som vederbörande själva kunde godtaga. Orden har alltså i viss mån tillhört olika kretsar, men vi kan likväl slå fast två ting: att *rallare* är ett jämförelsevis ungt ord och att det icke med säkerhet kan visas betyda annat än 'järnvägs(byggnads)arbetare' (jfr nedan), omständigheter, som inte är utan vikt vid ordets tolkning.

Vi kastar nu en blick på de nämnda förklaringsmöjligheterna. Rietz ville som nämnt förknippa *rallbuse* med *ralla*, springa omkring; gå, röra sig, nor. *ralla*, flacka, (jfr Aasen, Norsk Ordbog: flakke, drive, spilde Tid ved Omflakning), och N. Bergsten hänvisade till detta

¹ Hellquists hänvisning i Et. ordb. till Jolin 1881 gäller alltså *rallbuse* och inte *rallare*, vilket inte klart framgår av artikeln.

verb som tänkbar anknytningspunkt vid omformandet av eng. *railer*. Sv. *ralla* kan följas rätt långt tillbaka i tiden i liknande betydelser. Några ex.: »... Att thenna Carsten medh Niels Jörenson och andre, hade sitteth och drucket, Och så hade Carsten sagdt, wele wij gå vth och *ralle*, Hade så Niels Jörenson, och en Påike gåth medh» Stockholms tänkebok 11.10.1596 (bl. 334a); (Bergius hade sagt) »om Rectore Magnifico, att han medh M. Thauvonio och M. Thuronio öfvar itt singulart fyllerij och derigenom tillijka medh dem tillbaka sätter sitt embetes plicht; *ralla* samptl. natt och dagh ifrån dhen eene till den andra» Consist. Acad. Aboensis ä. protok. 3:44 (1665); »widh pass klockan otta om afftonen, kommo Gymnasisterna på gatan och *rallade*, inthz roppade the, och inthz kastade några Stenar, eller Slogo utj wäggarne, uthan Sungo så småningom och sacht» Växjö domkap:s protok. 18.11.1667; »Då såg man gammal Warg med Getans Unge *ralla*» Dahlstierna, Kungaskald str. 17 (1697); jfr E. Noreen i kommentarbandet i SVS upplaga s. 19: »*ralla* trol. springa omkring». En betydelse 'stryka omkring, flacka omkring' får alltså anses väl styrkt från äldre tid, och *rallare* skulle sålunda kunna antagas egentligen betyda 'kringstrykare', en benämning, som ju skulle passa rätt bra för de kringflackande järnvägsbyggarna. Efter 1600-talet försvinner emellertid *ralla* i dessa betydelser ur litteraturen, och Rietz känner dem endast från Västerbotten och Finland. Vendell känner också verbet i betydelsen 'slå dank' från västra Nyland, Kimito, Hitis och Åland. Att det har eller har haft en vidsträcktare utbredning i Finland visas av att *rallare* (*raľur*), också enligt Vendell, förekommer i norra Vasa län i betydelsen 'vräkling', dvs. 'lätting, odugling', i västra Nyland och Kimito har man i stället *rallus*. Märkligt är emellertid, att inte något äldre eller yngre *rallare*='kringstrykare, lösdrivare', påträffats i Sverige, om vårt nusvenska *rallare* vore identiskt med detta östsvenska nomen agentis. En liknande betydelse skulle visserligen kunna läggas in i ett fall från Martin Koch, Timmerdalen 3:314 (1913): »Allesammans voro till yrket *järnvägsbyggnadsarbetare* och till karaktären *rallare* av rödaste blod, proletärerernas bohømer, friluftsdyrkande sällar, som strövade vida omkring under himmelens fäste, bundna av inga band», men det är nog riktigast att fatta detta särskiljande som ett stilistiskt grepp utan samband med det äldre bruket av *ralla*—rallaren=järnvägsbyggnadsarbetaren var ju på grund av sitt yrke en farande sven.

Som en i förhållande till *ralla*, springa omkring osv. sekundär betydelse uppgiver Rietz 'springa omkring med skvaller, skvallra'. En sådan betydelseutveckling vore i och för sig inte otrolig, men med tanke på fall som *ballra*, *skvallra* m. fl. ligger det närmast till hands att bakom denna betydelse se en ljudhärmande bildning. Nyansen har knappast något intresse för förklaringen av vårt *rallare*, men här må dock nämnas, att även den möter tidigt. I 1587 års upplaga av Helsingius Synonymorum libellus finner vi »*Ralla* Blaterare . . . ineptire, lallare . . . garrire, vana loqui». Det är vanligt hos poeter på 1600-talet och i början av 1700-talet, t. ex.: »Tå Ursula kommer hoop med Gertrud och Sibilla, Så *rall'* och *sqvallra* de» Wennæsius (Vitt) 215 (c. 1670). SAOB:s arkiv har vidare exempel från bl. a. Wivallius, Lucidor (jfr Sandwalls kommentar s. 201), Spegel, Kolmodin och C. A. Ehrensvärd. Enligt Rietz, som även har ett *rallare* 'skvallrare' från Västergötland, är betydelsen allmän i dialekterna, medan den i nyare svensk litteratur uteslutande har antecknats från norrländska och finländska författare: P. Molin, O. Högberg, L. Nordström, A. Väring, J. Ahrenberg. Jfr också Vendell, som känner *ralla* 'springa med skvaller, skvallra' från Dagö, Gammalsvenskby, Finnby, Kimito och Hitis i Egentliga Finland och från Åland, *rallare* 'skvallrare' från Gammalsvenskby. Verbalsubstantivet *raller* 'skvaller' är inte sällsynt under 1600- och 1700-talen, men uppträder nästan endast tillsammans med rimordet *skvaller*, t. ex. »lögn, *raller* och *sqvaller*» Bullernæsius Lögn. 244 (1619); »Och ni med *sqvaller* Och *raller* At springa rundt kring hela stan, Hvar dag är snäll och van!» Envallsson, Caspar och Lona 12 (1797). Sammansättningar på *rall*- 'skvaller' möter också i norrländska och finländska källor: *rallhora* ÅngermDomb 1641 s. 42, *rallkvinna* ib. 1638 s. 138, *rallkäring* Rietz, Vendell, O. Högberg, A. Väring, *rallsaga* ÅngermDomb 1646 s. 3, *ralltacka* A. Väring. Jfr nor. *ralla*, snakke meget, svadse (Aasen).

Ljudhärkning eller snarare ljudsymbolik ligger med all sannolikhet också bakom det *ralla* 'rulla', som enligt den anonyme författaren i Malmö-Tidningen 1898 skall föreligga i *rallare*. *Ralla* = 'trilla, rulla, ramla' är enligt Rietz allmänt. Jfr: »Allt detta *rallade* och *rullade* under bordet» v. Knorring, Illus. 22 (1836); »*Ralla* . . . *Rulla*. Säges om små kulformiga föremål» Dalin (1853); (Barnen) »*rallade* ärter» Carlén Skuggspel 1:352 (1865). Rietz uppför som skilda verb detta *ralla* och *ralla* 'springa omkring' osv. men anmärker, att de möjligen

är att fatta som samma ord. I själva verket är det omöjligt att hålla dem i sär. Vi kan t. ex. inte skilja från Rietz *ralla* 2 (=rulla) sådana under *ralla* 1 (=springa omkring, gå, röra sig) uppförda fall som *ralla på*, *undan*, *åsta* 'köra fort', *ralla av* 'fara av, utföre' eller det imperativiska ortnamnet *Rallate* (— — —), känt från ett håll i Bohuslän och två i Skåne som namn på backar eller invid en backe belägna lokaler och av Th. Hjelmqvist, Imperativiska substantivbildningar 82 tolkat som 'ramla i väg' eller 'trilla till'!

I danskan, numera framför allt i dialekterna, möter ett *ralle*, som i ODS uppgives betyda bl. a. 'rulle (ned) med en raslende ell. skraldende lyd' och 'snakke højt ell. lystigt, fjase, svire'. I det senare fallet föreligger kanske enligt ODS anknytning till *raillere*. Detta förmodande kan stärkas med en hänvisning till ett tredje verb *ralla* hos Rietz, registrerat från Kalmar län och Blekinge i betydelseorna 'skämta, gyckla, göra narr', vilket vid sin sida har en form med *j:rallja*. Annars möter samma betydelse också hos lty., fris. och holl. *rallen*.

Betydelsen 'rulla' hos verbet *ralla* är höjd över allt tvivel, och en framträdande del av en rallares arbete bestod — och består ännu — i att »rulla» sten och grus och dylikt. Det är därför mycket rimligt och som jag tror i viss mån berättigat att antaga något slags samband mellan *rallare* och detta *ralla*. Däremot kan jag inte finna det berättigat att med Hellquist och Levander-Wessén som mellanled antaga ett *rall* 'skottkärra'. Jag har nämligen ingenstades påträffat ett *rall* i denna betydelse. I SAOB:s arkiv förekommer en rad belägg från tiden 1860—88, samtliga från Växjö, där *rall* betecknar en utdragbar säng el. dyl., t. ex. »1 Skåp med *Rall* under» Bouppt. Växjö 1860; »1 sängstol eller *rall*» d:o 1877; »1 dragsäng eller s. k. *rall*» d:o 1888. Vidare förekommer ordet i betydelsen '(järnvägs)tralla', 'trehjuling som stakas fram' (sv. *tralla*=da. *tralle*, eng. *trolley* är tidigast påvisat 1892); jfr: »Vid en öfvergång . . . blef en stationskarl Mattsson, som tillfälligtvis bereste linjen med en s. k. *rallvagn* plötsligt slungad med *rall* och allt i diket» SDS 1897 nr 241 s. 2. I båda fallen har vi en sidoförm *ralla* = 1) skottsäng att skjuta under en större (Rietz från Östergötland) 2) dressin (Östergren). I det förra fallet hänger *rall(a)* tydligen samman med verbet *ralla* 'rulla' — var det en säng som man »rallade» ut och in? — i det senare fallet har vi tydligen ellipsbildningar till *rallvagn*, varom mera nedan. Jfr M. Eriksson, Hjäll och tarre s. 175, 199.

Vi kommer så till låneteorierna. Ovan har redan antytts, att Berg-

stens och Langenfelts sammanställning med eng. *railer* är svagt underbyggd. Visserligen spelade engelsmän en betydande roll vid våra privata järnvägsbyggen på 1860- och 1870-talen, men hade det verkligen varit engelska ingenjörer och arbetsledare, som hade fört med sig engelska *railer*, som för övrigt efter NED att döma tycks blott kunna brukas om en del av rallarkåren, nämligen räsläggarna, så hade man onekligen väntat sig **rällare*, likaväl som *rail(s)* har givit *räl(s)* — något enkelt **rall 'skena'* har ej heller anträffats.

Det återstår så den av Erik Noreen givna förklaringen: *rallare* är bildat till *rallväg*, »där förleden sannolikt är ombildad av eng. *rail*». Det tillgängliga ordhistoriska materialet visar i själva verket ganska tydligt, att man kan stryka ordet sannolikt i förklaringen. I vårt språk uppträder det segrande ordet *järnväg* redan i början av 1800-talet, i SAOB fr. o. m. 1808. Det var emellertid inte ensamt herre på täppan, utan under hela förra hälften av 1800-talet hade det en medtävlare i *railväg* (eng. *railway, railroad*). Detta möter ofta i tidens tekniska litteratur, t. ex.: »en *railväg* mellan Mölndals qvarnar och staden» Bergman V. sm. skr. 78 (1825), åtskilliga exempel möter i avhandlingar i Jernkontorets annaler, där det är fråga om banor för maltransport i och från gruvor. Det första registrerade exemplet med stavningen *rälväg* möter hos Agardh Statistik I 1:2 (1852). Att ordet redan vid denna tid var väl känt även utanför fackkretsarna visas av att fru v. Knorring ett par gånger använder det bildligt: »Det var, . . . som kunde han icke hindra dess (dvs. ödets) framfart på den bestämda *railvägen*» Vänn. 1:81 (1835); (Laura)» tog med säker hand hushållstömmarna, och körde sitt lass de första dagarna i den gamla *rail-vägen*» Förhoppn. 3:220 (1843). Man talade om »den namnkunnige *Railvägs-Ingenieuren* Stephenson» Jernk. ann. 1838 s. 224 osv. Ordet har säkerligen ofta nyttjats med mer eller mindre hemmagjort läsuttal, och från en sådan form har man att härleda den form *rallväg*, som kan påvisas vid mitten av 1800-talet. I nya Wexjö-Bladet 1851 nr 30 s. 3 talas om »den under Herr löjtnant Adelskölds ledning uppförda *rallvägen* mellan sjöarne Långban och Yngen», och i en artikel i Svenska Dagbladet 1935 (uppl. B nr 287 s. 5) talas det om den *rallväg*, som på 1850-talet tillkom från Filipstad till Yngen. E. Holmkvist, Bergslagens gruvspråk, uppgiver från vår tid *rallväg rälväg* från Striberg, Grängesberg, Norberg, Nya Kopparberg och Persberg.

Det är ytterst sannolikt, att ombildningen har skett i Värmland, där de första svenska »railvägarna» byggdes. Adolf Noreen säger också i Folketymologier (SvL 5:27), att *rallväg* är ett i Värmland (Fryksdalen) och även annorstädes förekommande ord för järnväg, som tvivelsutan är en ombildning av eng. *railway* under inflytande av det dialektala verbet *ralla* 'rulla'. Denna förklaring förefaller mycket sannolik: man rullade fram vagnarna på de äldsta lokomotivlösa järnvägarna, och man gör väl så stundom ännu — Holmkvist, Bergslagens gruvspråk uppger *ralla ralu* från Striberg, Grängesberg och Persberg i betydelsen 'forsla malm på s. k. rallbana l. rallväg'. I själva verket torde *rallares* mindre vackra synonym *rallebuse* (med bindevokal) visa, att förleden kunde fattas som verbal. När vi finner ordet *rallvagn* i t. ex. »*Rallvagnar af plåt . . . för transport af kol*» Stockholms Dagblad (L) 1895 nr 291 s. 2 (ett annat ex. = *dressin* har redan anförts), så förutsätter detta närmast ett **railvagn*, som visserligen icke har observerats i denna form men väl med stavningen *rälvagn*, t. ex. Jernk. ann. 1874 s. 199 — man kan naturligtvis också tänka på s. k. reduktbildning till en bas **rallvägsvagn*. Härmed faller Silfverbrands ovan omtalade tolkning av namnet som ljudhärmande till marken.

Men är det sålunda, så vitt jag kan finna, uppenbart, att *rall-* i *rallväg*, *rallvagn* går tillbaka på *rail* — låt vara att de ombildats under inflytande från *ralla* 'rulla' — så vore det högst märkvärdigt, om icke *rallare* 'järnvägsarbetare' också skulle ses i detta sammanhang. Man behöver inte laborera med reduktion av basen **rallvägsarbetare* eller **rallvägare* (jfr nusv. *järnvägare* 'järnvägstjänsteman') utan ordet kan ha bildats genom reduktion direkt till *rallväg* såsom beteckning för de vid »rallvägsbygget» anställda arbetarna (ung. som *naturvetare* till *naturvetenskap* m. fl.). Jag vågar gå så långt, att jag förmodar, att om alla de som har behandlat ordet *rallare* hade haft klart för sig tillvaron av ordformen *rallväg*, så hade den rika floran av tolkningar aldrig sett dagen.

Numera är det på det hela taget slut med järnvägsbyggena i Sverige och därmed med rallaryrket. Även om benämningen någon gång nyttjas om arbetare vid företag av liknande art, såsom vägarbeten och kraftverksbyggen, är ordet *rallare* likväl ett typiskt järnvägsord. Enligt den uppfattning, som här har utvecklats, är det också ett dokument till våra järnvägars äldsta historia, i så måtto att det erinrar om de *rallvägar*, som innebar det tidigaste tillämpandet i vårt land av det exempel, som lämnats av Englands *railways*.

Om de germanska *i*-verben.

1.

I Arkiv för nordisk filologi 61, s. 141 ff., har Ivar Lundahl anmält mitt arbete Fornvästnordiska verbstudier, I—II (1941, 1943). Avhandlingen skulle enligt Lundahl innehålla »enstaka goda utredningar» — vilka nämnes icke — men vore därjämte behäftad med brister i enskildheter och hade lett till resultat som icke kunde godtagas.

Ehuru den form, i vilken Lundahl framlagt sina uttalanden, ej inbjuder till svaromål,¹ skall jag i det följande till förnyad diskussion upptaga frågorna om de germanska, i synnerhet de nordiska, *i*-verbens betydelse och ordbildning, liksom om deras förhållande till Verners lag (mina exkurser 1—2 har Lundahl ej behandlat). Först skola dock de detaljanmärkningar i recensionen bemötas, vilka med fördel kunna utbrytas.

Lundahl polemiserar s. 142 mot mitt yttrande (I, s. 11 not) att ett urn. *laidian »enligt min mening» genom *i*-omljud givit *læida, *leida*. Han framhåller under hänvisning till Heuslers elementarbok, att uppfattningen att *ai* blivit *æi* genom *i*-omljud visst inte vore ny eller ovanlig. Lundahl har här liksom längre ner på samma sida utan orsak tolkat orden »enligt min mening» såsom ett anspråksfullt krav på att ha framställt en ny tydning. Uttrycket är i stället att ordagrant förstå såsom 'enligt den åsikt som jag hyser' — denna åsikt må

¹ I ögonfallande är Lundahls ordval (här spärrat). Jag skulle t. ex. ha gjort mig skyldig till »fatala» misstag i enskilda frågor (se s. 141). Anmälangens utropar s. 143: »Vem har någonsin kommit på den befängda idén att tilldela *höfa* karaktären av kausativum till *hefia* . . .?» S. 144 heter det: »Här framträder på ett groteskt sätt förf:s brist på historisk syn och hans lindrigt sagt egendomliga förakt för en icke minst i ett fall som detta absolut nödvändig komparativ metod. För frågan om den *ursprungliga* relationen mellan *veita* och *vita* är det naturligtvis i och för sig komplett likgiltigt, om *veita* i *litterär tid* uppvisar den ena eller den andra betydelsen.» — Jag önskar icke diskutera huruvida dylika uttryck äga berättigande i en vetenskaplig framställning utan endast betona, att jag vill förstå dem som ett bland många tecken på att Lundahls anmälan skrivits i all hast. Ett annat sådant är de säkra omdömena: »absolut ometodiskt», »alltigenom misslyckat», »förf:s genomgående arroganta ton» o. d. (alla dessa exempel från s. 148). Lundahls artikel har tillkommit i specimineringsstid och riktas mot en konkurrent.

sedan vara ny eller gammal. Hänvisningen till Heusler är f. ö. felaktig: hos Heusler är det frågan om den om ljudsverkan som diftongkomponenten *i* kan ha haft, jag åsyftade däremot avledningsändelsens palatala vokal.

Mitt uttalande I, s. 17, att de indoeuropeiska språkens verbformans *éio* »ursprungligen, åtminstone att sluta av fornindiskan, synes ha varit karakteristiskt för presensflexionen och ofta lagts till en rotform med *o*», kommenteras av Lundahl s. 142 sålunda: »I find. ha som bekant de ieur. vokalerne *ā*, *ē* och *ō* sammanfallit i *a*, varför fornindiskan icke kan bevisa något om »en rotform med *o*».» Kommentaren är obefogad. Mitt uttalande innehöll tvenne skilda — bägge för den initierade välkända — påpekanden, dels att *éio* ursprungligen synes ha kännetecknat blott presensflexionen (jfr däremot som perfektum omskrivningar av typ *gamayām čakāra*), dels att rotformen ofta innehöll stadiet *o*. Hänvisningen till fornindiskan gällde blott tempora — däremot självfallet ej rotvokalen, eftersom fornindiskans *-āya*-verb i kausativ betydelse nästan undantagslöst ha *ā* (förlängningsstadiet), ej *ā*, sålunda *pātāyati*, *plāvāyati*, *sādāyati*, *drāvāyati*, *hāsāyati* etc.

Mina översiktliga utredningar om kausativa *i*-verb i sekundärt absolut konstruktion (I, s. 39—43) och om de kausativa *i*-verbens betydelseomfång i förhållande till rotverbets (I, s. 43—46) äro enligt anmeldaren för utförliga; det kunde ha räckt att omnämna den absoluta användningen på »ett par rader». Både denna absoluta konstruktion av ett verb och frågan om betydelsens generalisering eller specialisering äro enligt min mening problem väl värda långt större undersökningar än dem jag kunnat ägna dem. I en studie över kausativa verb har ett omnämmande av dessa två företeelser sin givna plats, i det förra fallet därför att den språkliga period där ett kausativt verb ingår normalt kräver ett objekt och det absoluta bruket sålunda framstår som ett undantag i syntaktiskt hänseende, liksom ofta också i semologiskt (*fleygia hauki* ~ *hestr fleygir*), i det senare fallet bl. a. därför att det kausativa verbets innebörd automatiskt måste ställas i relation till rotverbets. Lundahls kritiska inställning till min förmenta utförlighet står i en anmärkningsvärd motsats till hans principuttalande i ANF 1940, s. 45: »Utförlighet i fråga om materialets framläggande är i alla händelser absolut nödvändig vid behandlingen av syntaktiska problem.»

För tydningen av uttryck som *beita eng*, *beita einhvern sverði* faller Lundahl med tillförsikt tillbaka på SAOB:s korta antydningar av år 1906. Att författaren till en enstaka ordboksartikel uraktlåtitt att insätta verbet i det stora sammanhang av motsvariga — och även utanför *i*-verbens område väl styrkta — 'objektsförskjutningar', varpå den nordiska litteraturen är rik, kan vara förståeligt, men sedan en utredning, vilken uppvisar detta sammanhang, en gång gjorts, kan den icke helt enkelt förtigas. Att tyda fvn. *beita eng* ur ett *beita*

gras (á eng?), *beita gras* i sin tur ur en konstruktion med tvenne objekts-ackusativer (varav den ena ett ord för 'husdjur?') kan väl synas vara en teoretiskt framkomlig väg. Dessvärre sakna vi dock fornspråkliga belägg för uttrycket »*beita gras*», och en konstruktion med dubbel objektsackusativ är en syntax som icke i något av de germanska fornspråken kännetecknar *i*-verben; däremot förekommer dubbel ackusativ vid t. ex. *verba dicendi* (*héta mik Grímní* Grm.) eller för att uttrycka resultat och innehåll (t. ex. *líósta einhvern hogg*). Min förklaring av *beita* i *beita einhvern sverði* eller t. ex. *skiótu* i *skióta dýr* ur gamla prefixkomposita, t. ex. *uzbaitian, *uzskeutan anser Lundahl vara obehövlig; här bortser sålunda en författare, som annorstädes i samma recension talat om vikten av att ta hänsyn till komparativt material, på ett förvånansvärt sätt från de gotiska och västgermanska språken, där prefixkomposita som fhty. *irscciozan*, ags. *ofscēotan*, mhty. *erstechen*, ags. *āstingan*, *ofstingan* etc. brukas vid sidan av de enkla verben och lämna ofrånkomliga upplysningar om de sannolika utgångsformerna för nordiska verb. Ture Johannisson's utredningar kunna i detta sammanhang ej med skäl förbigås.

2. Betydelsen.

Mina Fornvästnordiska verbstudier hade till syfte att undersöka huruvida någon regel låte sig uppställas för fördelningen av kausativ och icke kausativ betydelse hos de nordiska, företrädesvis fornvästnordiska *i*-verb, vilka vore belagda vid sidan av starka verb och innehölle samma avljudsstadium som preteritum singularis av dessa verb (I, s. 31). Jag upptog först till undersökning frågan om de enkla verbens betydelse och om deras semologiska förhållande till motsvarande rotverb. Metoden var analys av kända belägg. Som ett resultat av granskningen sammanställdes dels ett antal verb där innebörden kunde, i somliga eller i samtliga belägg, förstås såsom kausativ, t. ex. *brenna*, *dreita*, *dreyppa*, *fella*, *fleygja*, *fleyta*, *geysa*, *hreina*, *hrökkva*, *spretta*, *svefja* och *pverra*, dels ett antal *i*-verb med en icke kausativ betydelse, t. ex. *benda*, *bergja*, *breyta*, *hlóða*, *hófa*, *neyta*, *skeyta*, *slængva*, *sóra* och *þrængva*. Resultatet blev följande regel för fördelningen av kausativ och icke kausativ betydelse hos fornvästnordiska, till det singulara preteritalstadiet bildade *i*-verb: »endast sådana *i*-verb, vilka stå vid sidan av absoluta primärverb, kunna äga kausativ innebörd» (II, s. 30). Regeln innebär att blott absolut konstruerade rotverb, t. ex. *driúpa*, *falla*, *sofa*, vid sin sida ha *i*-verb med kausativ betydelse (*dreyppa vatni*, *fella garð* etc.), under det att objektskonstruerade rotverb, t. ex. *biarga* (*skipi*), *brióta* (*borg*), vid sin sida ha *i*-verb med en innebörd som ej är kausativ. I ett slutavsnitt (II, s. 79 ff.) ställdes den frågan, huruvida den betydelseregeln, vilken befunnits gälla fornnordiskans *i*-verb, också ägde giltighet för motsvarande verb i övriga germanska forn-

språk. Frågan besvarades jakande. Med tillämpning av den länge kända geografiska metod, som ur likheter mellan de äldsta germanska litteraturspråken drager sannolika slutsatser för urgermanskan, antyddes en samgermansk kausativregel med samma innebörd som den för fornvästnordiskan givna: kausativ betydelse träffas blott bland *i*-verb vid sidan av absoluta rotverb.

Lundahl gör i sin kritik (s. 143 f.) tvenne förbiseenden av väsentlig art. För det första försummar han att hålla isär betydelse och ordbildning. Gentemot min utredning av innebörden av verben *benda*, *breyta*, *háfa*, *skeyta*, *prongva* och *vefia*, vilken givit den slutsatsen att betydelsen i kända belägg i intet fall vore kausativ, anmärker Lundahl att dessa verb »redan av tidigare forskare (delvis alternativt) betraktats som denominativa», varför jag skulle ha ägnat »37 sidor åt att slå in öppna dörrar». Att ett verb är denominativt, hindrar väl ej att det kan äga kausativ innebörd i förhållande till det vid sidan förefintliga rotverbet? Jfr t. ex. Alfons Marguliés i Zeitschr. f. vergl. Sprachf. 58, s. 87 ff., Modéer Fornvästnord. verbstud. II, s. 105 f.

För det andra begär Lundahl det metodiska felet att i en kritik av min betydelseutredning i kapitel 2—5, vilken uttryckligen gäller litterär nordiska, dvs. betydelserektionen mellan nordiska *i*-verb och nordiska rotverb, såvitt deras innebörd stått att avläsa i kända texter, tillgripa något som han benämner komparativ metod men som vid närmare granskning visar sig vara intet annat än den av en del germanister utan skäl hyllade tron att ett *i*-verb »ursprungligen» varit kausativt till innebörden (jfr nedan). Om en kritiker vill visa att min regel, vilken gällde betydelsen av vissa fornvästnordiska verb i förhållande till andra verb i samma språk, är felaktig, har han själfvallet att, enligt logikens elementära föreskrifter, hålla sig till den tid och det material som min undersökning gäller, icke till förmenta betydelse i t. ex. urgermansk eller indoeuropeisk tid. Låt oss draga en parallell: om man i en undersökning av nysvenskt riksspråk finner att en viss ordgrupp kännetecknas av vissa semologiska egenheter i förhållande till en annan nysvensk ordgrupp, kan en opponent själfvallet ej förneka riktigheten av resultatet genom att hänvisa till motsvarande ords betydelse i t. ex. fornnordiska, angelsaxiska eller latin; på sin höjd kan man förmoda att — under förutsättning att orden i fornnordiskan eller t. ex. i latinet äga en avvikande innebörd — en betydelseskridning ägt rum. Lundahl anför fvn. *veita* och, utan exemplifiering, got. *kannjan*; man kan emellertid icke visa att det litterära *veita* har kausativ betydelse i relation till *vita* eller att got. *kannjan* har en dylik innebörd i förhållande till *kunnan* genom att i fråga om *i*-verbet bygga på en förlitterär, tänkt betydelse, i fråga om rotverbet däremot på en i urkunderna styrkt innebörd.

I ett uttryck som *Reginn veitti Sigurði fóstr ok kenzo* (Reginismál pr. 5) 'R. gav S. uppfostran och undervisning' ser Lundahl »den ur-

sprungliga kausativa betydelsen skimra igenom» — uttrycket skulle nämligen låta sig »förstås såsom egentligen betydande 'R. lät S. erfara (vad) uppfostran och undervisning (är)'». Naturligtvis kan uttrycket omtolkas så, men med ett dylikt resonemang kan man lika lätt visa, att t. ex. verbet *nsv. giva* är eller kan vara kausativ till *nsv. veta: R. gav S. uppfostran och undervisning*.

Hela den bevisföring, varpå Lundahl bygger sitt negativa omdöme om huvudavsnittet i mitt arbete, består av nämnda hänvisning till den tänkta innebörden i förlitterär tid: »Allt kommer givetvis an på om denna [genom litteraturen kända] betydelse osökt låter sig återföras på en äldre, klart kausativ innebörd eller ej.» Lundahls bevisföring går sålunda vid sidan av ämnet för min studie.

En helt annan sak är att det för forskaren kan vara av intresse att undersöka, huruvida de i litterär tid faktiskt belagda betydelserna hos ett *i*-verb låta sig förstås såsom utvecklade ur en tänkt kausativ innebörd i urgammal (förlitterär) tid. Även utan ett djupare inträngande i min avhandling Fornvästnordiska verbstudier torde en läsare lätt finna, att jag icke har ställt mig någon dylik uppgift. — Men även i Fornvästnordiska verbstudier ha historiska synpunkter på *i*-verbens betydelse lagts. Huvuduppgiften har väl varit att undersöka den semologiska relationen mellan nordiska *i*-verb och rotverb i litterär tid. Men därutöver har jag, efter en översiktlig betydelsegranskning av *i*-verben i gotiska, fornhögtyska och angelsaxiska, gjort det uttalandet att de egenheter vilka äro gemensamma för de olika germanska fornspråkens *i*-verb och däremot svarande rotverb, »rimligtvis» ha i huvudsak ärvts från samgermansk tid (II, s. 86). Jag har sålunda dragit en sannolik slutsats bakåt, till samgermanskan. Tillvägagångssättet är den raka motsatsen till det som Lundahl förespråkar. Längre ner i tiden än till »urgermansk» period har jag ej velat gå. Vill man emellertid på grundval av den kändedom vi äga om betydelsen av de germanska *i*-verben draga slutsatser för s. k. indoeuropeisk tid, måste dessa slutsatser bli ett kraftigt understrykande av den mening som är den vanliga bland jämförande språkforskare: de indoeuropeiska *éjo*-verben ha ej allmänt haft kausativ innebörd (jfr nedan). Slutsatsen har inte så stort värde, eftersom identiteten mellan germanskt *-ian*, find. *-áya*- och t. ex. slav. *-iti* av flera forskare är betvivlad eller bestridd.

Även om jag som nämnt ger den språkhistoriska uppgiften sitt berättigande att undersöka huruvida de litterärt kända betydelserna hos ett verb låta sig förstås såsom utvecklade ur en viss innebörd i urgammal tid, bör till detta uttalande fogas en reservation: värdet står i proportion till sannolikheten av den urspråkliga konstruktion man arbetar med. Det är mig icke förstäeligt att Lundahl för tolkningen av nordiska texter kan utan vidare lita till förefintligen av en ursprunglig kausativ betydelse hos indoeuropeiska *éjo*-verb. Lundahl hänvisar till fornindiskans *áya*-verb men förbiser att specia-

listerna på området företräda den meningen, att den kausativa innebörden hos verben på *áya* varken är eller ursprungligen varit allmän. Redan Delbrück *Das altindische Verbum*, 1874, s. 210, anser den kausativa betydelsen i Rigveda-hymnernas *áya*-verb ofta vara sekundär. Några år senare framhöll Gaedicke som sin mening, att det i en tidig period av det indiska språkets historia icke förefanns någon »Causativ des Transitiv» (Der Accusativ im Veda, 1880, s. 277). Macdonell *Vedic Grammar* (1910), s. 393, menar att den kausativa innebörden hos *áya*-verben över huvud är en ursprunglig företeelse. Marguliés i *Zeitschr. f. vergl. Sprachf.* 58 (1930), s. 90, tänker sig att ett *áya*-verb till *pāta* 'flug' äldst betytt 'fliegen', 'einen Flug machen' och att den kausativa betydelsen beror på en sekundär förknippning med det primära verbet. Andra ha framhållit svårigheten i att för urindisk (liksom för urindoeuropeisk) tid uttala sig om betydelsen hos *éjo*-bildningarna; jfr t. ex. Sütterlin i *IF* 19, s. 517 f., Hirt *Grammatik* 4, s. 231. Eftersom man sålunda intet med säkerhet vet om *áya*-verbens innebörd i urindisk tid, kan man ännu mindre på dessa verb bygga slutsatser om en kausativ betydelse hos urindoeuropeiska *éjo*-verb.

Lundahls mening om *i*-verbens förlitterära kausativfunktion är emellertid icke originell. Den finner t. ex. en motsvarighet i den behandling av flera enstaka *i*-verb, vilken ges av den germanska etymologiska handbokslitteraturen. Enligt Hellquist *Et. ordb.*, 2 uppl., skulle t. ex. sv. *tränga*, fvn. *þrængva* »ursprungligen» kunna ha haft kausativ innebörd. SAOB (B 1913) hävdar att fvn. *beita* »ursprungligen» konstruerats med två akusativer: komma någon eller något att bita någon eller något. Dylika ordboksartiklar mena sig ha ett stöd i den jämförande språkforskningens sammanställningar, men de ha glömt den försiktighet och de reservationer varmed dessas upphovsmän försett sin text. På grundval av dylika i ordböckerna utan skäl framställda förslag kan man ej omtolka de faktiskt belagda betydelseerna. Det är utan tvivel riktigare att korrigera ordboksartiklarna.

I den nordiska filologiska litteraturen finner man inte sällan framställningar vilka andas den djupaste vördnad för den jämförande indoeuropeiska språkforskningens handböcker. Huru många gånger har det ej hänt att en forskare inlett en studie med ett citat ur en dylik uppslagsbok och sedan byggt stora delar av sin sarspråkliga undersökning på detta uttalande! En författare som så gjort, har ofta fått en välvillig kritik: »Han kan sin Brugmann.» En dylik grund för en undersökning är emellertid icke alltid ett hälleberg. Detta framgår ofta redan av ett närmare studium av handboken: materialet kan vara magert och författarens reservationer vältaliga. I andra fall tar handboken otillräcklig hänsyn till förefintlig litteratur, i återigen andra är den föråldrad. Det gäller då för den sarspråkliga specialisten att känna till litteraturen. Till de fallgropar som föråldrade uppfatt-

ningar inom jämförande litteratur kunna bli för den särspråkliga germanisten, återkommer jag strax på tal om ordbildningen.

Förhållandet mellan jämförande språkforskning och speciell germanistik måste vara en växelverkan. I vår tid har man anledning att särskilt betona det värde för en omprövning av 1800-talets ofta lätt vunna resultat inom jämförande grammatik, vilket ett fördjupat studium av särspråkligt material äger; genom editions- och insamlingsarbeten har detta blivit mångfaldigt förstorat på några årtionden. Ett sådant uttalande som följande hos Lundahl (s. 144) kan jag för ingen rekommendera som grund för ett forskningsprogram: »För frågan om den ursprungliga relationen mellan *veita* och *vita* är det naturligtvis i och för sig komplett likgiltigt, om *veita* i litterär tid uppvisar den ena eller andra betydelsen. Allt kommer givetvis an på om denna betydelse osökt låter sig återföras på en äldre, klart kausativ innebörd eller ej.» Uttalandet är meningslöst, eftersom all vår kunskap om förlitterära betydelser, ordformer, böjningsformer etc. — dvs. om ett förlitterärt språk, t. ex. »samgermanskt», »indoeuropeiskt» — bygger på en rekonstruktion med utgångspunkt från litterär tid.

3. Ordbildningen.

Lundahl skriver aa., s. 145: »Förf. har fått för sig, att en beklagligt stor mängd framstående forskare »in i senaste tid hävdar det deverbativa ursprunget» för dessa verbs vidkommande (s. 99). En sådan generell och kategorisk beaktelse till den »deverbativa» läran har jag ingenstädes kunnat anträffa. Man får det bestämda intrycket, att förf. själv icke satt sig in i frågan. I annat fall hade han säkerligen aktat sig för att dekretera, att de germanska *i*-verben äro denominativa». — Härtill är att anföra följande. Ordet »beklagligt» har tillkommit i Lundahls version av min text, likaså värdesättningen »framstående». Jag har i åsyftade exkurs s. 99 icke hävdat, att den germanska ordbokslitteraturen generellt och kategoriskt bekänner sig till en tanke om deverbativa *i*-verb; jag har tvärtom använt mer än hälften av den sida, vartill Lundahl hänvisar, till att framhålla dess vacklan mellan de två möjligheterna deverbativa och denominativa. Etymologernas tveksamhet i fråga om *i*-verben har jag ingenstädes, såsom Lundahl menar s. 146, klandrat; däremot har jag framhållit att deras bedömning av enstaka verb varit godtycklig. Det förhåller sig icke heller så, som Lundahl påstår s. 146: »Förf. [dvs. I. M.] ställer sig över huvud taget avvisande till antagandet, att de »kausativa» germ. *i*-verben skulle ha med de i find., grek. och lat. säkert bestyrkta verben med ieur. -*éio*- att göra.» Jag har framhållit vissa skäl för och mot den hävdvunna meningen att återföra germanskt *i* på indoeuropeiskt *éio* (I, s. 17 ff., II, s. 100, 110).

Den citeringskonst, varpå s. 145 f. i Lundahls artikel ger dessa

prov, gör det frestande att spörja om det ej är anmälaren som — måhända av tidsbrist — försummat att sätta sig in i saken. Frågan tränger sig än starkare på då Lundahl om *i*-verbens ordbildning åberopar Brugmanns uppfattning om *éjo*-verbens historia i Grundriss 2:3 (andra uppl., 1913), s. 245, och hävdar att denna uppfattning »än i dag är allmänt omfattad». ¹ Av Brugmanns första grupp, de gamla och klart denominativa verben, möter man i allmänhet inga spår i den germanska etymologiska litteraturen; denna brukar tala om denominativa *i*-verb först i fråga om sådana verb, vilka antagas vara bildningar till litterärt styrkta nomina. Den i den etymologiska litteraturen vanliga gruppering, enligt vilken *i*-verb utan därjämte stående nomina uppföras som deverbativa, *i*-verb vid sidan av nomina däremot ibland som denominativa, innebär en åldersuppdelning som går stick i stäv mot Brugmanns schema; i själva verket bygger den till väsentlig del ej på Brugmanns andra upplaga utan på en uppfattning som tidigare var gängse i jämförande litteratur.

Brugmanns uttalande om ordbildningen bör — likaväl som de germanska handböckernas behandling av *i*-verben — ses mot forskningshistorisk bakgrund.

Enligt en äldre tids jämförande språkforskning voro de germanska *i*-verben liksom de fornindiska verben med *-áya-* rotbildningar tillkomna i allra äldsta tid. Sålunda låge enligt Franz Bopp Vergl. Gram. 5 (1849), s. 1009, »wirklich nur die reine Wurzel als Bildungstoff zum Grund». Denna uppfattning har av den jämförande filologien övertagits från forntidens indiska grammatiker. Redan under 1800-talets senare hälft hördes kritik från skilda håll. »Während die Inder *devayáti* er verehrt auf das Nomen *devá-* Gott also *deva-yáti* zurückführen, leiten sie *vedáyati* wissen lassen direct von *vid* wissen, nicht von dem Nomen *veda-* ab. Wir halten jetzt diese Ansicht — wie bekannt — nicht mehr für richtig, sondern ziehen das erste *a* des Lautcomplexes *aya* zum Stamm, und theilen also *vedá-ya-ti*, wie *deva-yá-ti*, sehen mithin in *veda* ebensogut ein Nomen wie in *deva*. Ich wüsste nicht, was sich gegen eine solche Analyse triftiger Weise einwenden liesse . . . » Delbrück Verbum, 1874, s. 209. Fyra år senare hävdade Miklosisch med utgångspunkt från slaviskt material och i opposition mot tidigare förhärskande åsikt, att de indoeuropeiska språkens s. k. kausativa verb vore denominativa; eftersom ifråga-

¹ Brugmann skriver: »Die *éjo*-Verba waren ihrer Herkunft nach Denominativa und zwar Ableitungen aus *i*-Stämmen. Sie haben frühe den lebendigen Zusammenhang mit ihrer nominalen Grundlage verloren dadurch, dass diese Nomina für sich selbst keine sehr produktive Kategorie waren, die von ihnen ausgehenden Verba aber mit zugehörigen Wurzelverba (primären Verba) in engere Beziehung kamen, so dass sie nunmehr als Deverbativa erschienen und fortgepflanzt wurden. Ihr ursprünglicher Charakter als Denominativa wurde jedoch vielfach dadurch wiederhergestellt, dass sie zu den auf *o*-Nomina beruhenden Denominativa auf *-ejé-ti* und zu diesen *o*-Nomina selbst in Beziehung gesetzt werden.» Jfr utförligare aa. 2:3, s. 248f.

varande nomina uppvisade olika avljudsstadier, föreläge växling i vokalisationen också mellan de kausativa verben i ett och samma språk eller olika språk sinsemellan, t. ex. i find. *sādāyati* gentemot got. *satjan*, se Denkschriften der kaiserl. Akad. der Wiss. 28, s. 81. Hirt ger 1913 i IF 32, s. 252, denna sammanfattning: »Ich sehe überhaupt keinen Grund, die Kausativa nicht als Denominative zu fassen.» Ingen av 1900-talets jämförande forskare eller av dess indologer har, naturligt nog, brutit någon lans för den Boppska meningen.

Bopps efterträdare som handboks författare, Brugmann, hade att välja mellan den gamla från Pānini och andra fornindiska grammatiker stammande rotteorien och de läror som förespråkades i nyare litteratur. Liksom ofta är fallet med handboks författare, vilka se gamla, i ungdomen inlärdade idéer raseras av vägrödjande kolleger, följde han endast långsamt efter. I sin första upplaga (1892) uppförde han *éio*-verben efter gammalt mönster som rotverb (2, s. 1141 ff.); först sekundärt uppträdde *éio*- som denominativsuffix: »Form und Bedeutung unsrer Präsensia liessen diese oft als zu Nomina in engster Beziehung stehend erscheinen. Das hatte zur Folge, dass man *éio*-Formen auch von Nominalstämmen aus schuf» (ib., s. 1149). I sin andra och sista upplaga (1913) har han i huvudsak accepterat en nyare tids syn på *éio*-verben: de äro denominativa; genom sekundär anslutning till rotverben skulle de ha kunnat fortplantas även som deverbativa.

Om vi nu vända oss till 1900-talets germanska litteratur skola vi finna att denna fortfarande i stor utsträckning hävdar 1800-talets rotteori. Kluges arbete Ugermanisch, vilket i sin tredje upplaga utkom år 1913 (samma år som Brugmanns andra), föreskriver s. 181: »Ursprünglich sind die Kausativa aus der Wurzel gebildet.» En dylik åsikt var år 1913 övergiven bland ledande indogermanister, men Kluge var uppenbarligen ej orienterad i litteraturen. Även de germanska etymologiska ordböckerna — en litteraturform där den knappa formen ej sällan förorsakar en förenklad syn på problemen och där åsikter ofta sorglöst övertas från upplaga till upplaga eller från det ena arbetet till det andra — stöda sig, ända in i vår tid, för sin förklaring av *i*-verbens ordbildning väsentligen på 1800-talets rotteori; rikliga exempel ha lämnats i Fornvästnord. verbstud., bl. a. II, s. 98 f.¹

Vad beträffar Brugmanns reservation om sekundära *éio*- (*i*-)verbsbildningar i anslutning till det primära verbet, vill jag som min uppfattning nämna, att man säkerligen gör klokt i att för enstaka verb

¹ Den omständigheten att man vid sidan av åtskilliga *i*-verb saknar belägg för nomina på samma avljudsstadium, försvårar klarläggandet av dylika verbsformella och semologiska historia men den utgör ingen orsak att utan vidare tyda verbet som bildat »till roten» eller »till rotverket». Ifrågavarande ord kunna vara utdöda; detta är ej märkligare än att man i andra fall för nomina på preteritalstadiet har belägg blott från enstaka germanska språk.

räkna med möjligheten av en dylik nybildning. Analogier har man självfallet att tänka sig inom ordbildningen såväl som beträffande formlära eller t. ex. syntax. —

Germanisten kan peka på flera skäl, vilka stöda uppfattningen om *i*-verben såsom denominativa:

1. De germanska *i*-verben uppvisa mycket skiftande betydelser, vilka relativt lätt låta sig förklaras om man utgår från nomina men däremot äro svårförståeliga om man tänker sig ursprungliga 'deverbativa'. *I*-verben stå i semologiskt avseende i stor utsträckning närmare ett till rotverbet bildat nomen än det står till rotverbet självt; jfr ordpar som fvn. *benda* : *band* n., *kveðia* : *kvøð* f., *slógia* : *slógr* adj., mhty. *rouchen* : *rouch* m., ags. *tiegan* : *tēag* f. Se utförligare Fornvästnord. verbstud. II, s. 100 f.

2. Vissa egenheter beträffande konsonantismen äro gemensamma för *i*-verb och nomina men saknas i (åtminstone vissa former av) rotverbet. Jfr t. ex.

fvn. *leiða* v., fhty. *leiten*, flty. *lēdian*, ags. *lēdan* < germ. **laidian* ~ fvn. *leid* f., fhty. *-leita*, ags. *lād* < **laidō* ~ fvn. *lida* v., fhty. *līdan*, flty. ags. *līdan* < **līþan*,

fhty. *lēren*, flty. *lērian*, ags. *lēran* < **laizian* (däremot got. *laisjan*) ~ fhty. flty. *lēra* f., ags. *lār* < **laizō* ~ got. pret.-pres. *lais*,

fvn. *teygia*, ags. *tiegan* < **taugian* ~ fvn. *taug* f., ags. *tēag* < **taugō* ~ (fvn. *tióá*?) got. *tiuhan*, fhty. *ziohan*, ags. *tēon* < **teuhan*,

fhty. *ner(r)en*, flty. ags. *nerian* < **nazian* (men got. *nasjan*) ~ fhty. *nara* f., flty. *līfnara* ~ got. *ganisan*, fhty. flty. *ginesan*, ags. *genesan* < **nesan*,

fvn. *hlógia* < **hlōgian* (däremot got. *hlōhjan*) ~ fvn. *hlógi* n. < **hlōgia-* ~ fvn. *hléia*, got. *hlahjan*, fhty. *hlahhan*, ags. *hliehhan* < **hlahian*.

3. Nomina med samma vokalisation som hos *i*-verben föreligga i stor utsträckning vid sidan av dessa. Vi ha t. ex. inom första och andra avljudsklasserna verbalabstrakterna av typ fvn. *beit* (< **baitō-*), *dreif*, *leid*, *reid*, *skreid*, *braut*, *flaug*, *rauf*, *praut*, vidare *a*-stammar som *hlaup*, *saup*, *skaut*, *ia*-bildningar som fvn. *leidi*, no. *nøyte*. Till tredje avljudsklassen höra bl. a. neutra av typ *fall*, *hang*, *hvarf*, till fjärde och femte de kortvokaliska *vaf* n., *lag* n. och de till förlängningsstadiet hörande *nám* n. *sát* f. etc., till sjätte neutrer och femininer av typ *hóf*, *stóð*. Gemensamma för alla avljudsklasser äro *ia*-adjektiven, t. ex. *reidr*, *fleygr*, *fórr*. Vad sistnämnda ordgrupp beträffar, förtjänar det särskilt påpekas att samma vokalväxling, som utmärker *i*-verben och som ofta uppmärksamrats men ej förklarats — i allmänhet *ä* (*reida*, *fleygia*, *drekkiá*), i fjärde och femte klasserna ofta *ē* (*néma*, *végia*), i sjätte klassen *ō* (*fóra*) — också kännetecknar *ia*-adjektiven: å ena sidan *reidr*, *fleygr*, *drekkr*, å den andra *némr*, *végr* och slutligen

fórr. Vokalväxlingen hos verben har enligt mitt förmenande till väsentlig del sin grund i den skiftande vokalisationen hos de nomina, vilka ännu i litterär tid löpa vid sidan av verben.

Lundahl avvisar i korthet min mening att *i*-verben »i största utsträckning» äro denominativa. Han gör detta utan att taga ståndpunkt till de skäl som av mig förebragts. Däremot framdrar han tre enstaka verb, *fóra*, *leida* och *teygja*, och menar att betydelsen hos nomina lägger hinder för min förklaring. Att innebörden av ett till *fórr* bildat *fóra* kunde vara 'göra någon i stånd att fara' är väl självklart, jfr *lengja* : *langr*, *fasta* : *fastr*, *reida* : *reidr* etc. Om *leida*, *teygja*, *hlógia* m. fl. verb har jag uttryckligen framhållit (II, 102), att en tolkning ur de substantiv vilka i litterär tid föreligga (t. ex. *leid* och *taug*) ingalunda är given därför att man anser verben vara denominativa; det kan i äldre tid ha förelegat ett flertal nomina med samma vokalism som hos *i*- verbet, och i ett av dessa bör *i*- verbet ha sitt ursprung.

Paralleller till de nu behandlade germanska förhållandena finner man i fornindiskan. Man kan i en diskussion av *-áya*-verbens ordbildning icke bortse från att dessa ofta uppvisa en vokalisation eller ett konsonantskick, som avviker från rotverbets, men som i stället återfinnes hos ett vid sidan av verben föreliggande nomen. Vad vokalismen beträffar, framhåller Sütterlin i IF 19, s. 530 ff., det anmärkningsvärda i att nomen och kausativ i sådana fall, där grundverb och kausativ avvika från varandra, uppvisa samma rotvokal, t. ex. *e* gentemot presensstammens *i* i fall som *kšep-*, *mel-*, *bhed-* m. fl., *o* vid sidan av presentiskt *u* i bl. a. *kop-*, *tod-*, *toš-*, *rop-*, *ā* gentemot grundverbets *ā* i t. ex. *kām-*, *tān-*, *pār-*, *bhāj-*, *vār-*; vi ha sålunda t. ex. *kšepáyati* bl. a. 'werfen lassen' jämte å ena sidan nomen *kšépa-* m. 'Wurf', å den andra *kšipáti* 'schleudern'.

4. *I*-verben och Verners lag.

I en bekant uppsats i Kuhns Zeitschrift 1877 gjorde Verner detta uttalande om accentueringen i äldsta tid av germanska *i*-verb: »In den altindischen causativen fällt der accent auf die endung: *bháráya-*, *sádáya-*, *vedáya-* u. s. w. Mit dieser betonung stimmen die germanischen causative, wie es aus den folgenden beispielen ersichtlich ist.» Verner byggde på följande material: germ. **hlōgian* (fvn. *hlógia*, däremot got. *uf-hlōhjan* »nach analogie des grundverbs» ~ **hlahian*; **hangian* (fvn. *hengia*, fhty. *hengen*) ~ **hanhan* intrans.; **laidian* (fvn. *leida*, fhty. *leiten*, ags. *lædan*) ~ **līpan*; **fra-wardian* ~ got. *fra-vairpan*; **sandian* (got. *sandjan*, fvn. *senda*, fhty. *senten*) ~ **sinpan*; **nazian* (fhty. ags. *nerian*, ffris. *nera*, fhty. *ner(r)en*, got. däremot »durch analogie» *nasjan*) ~ **nesan*; **laizian* (fhty. *lërian*, ags. *læran*, fhty. *lëren*, däremot got. *laisjan*) ~ **lisan* (got. *lais*).

Den av Verner hyllade åsikten att grammatiska växelformer (»Vernersk växling») med *ʒ*, *đ*, *ḅ*, *z* hos germanska *i*-verb gäve bevis för en ursprunglig suffixbetoning, har godtagits i en omfattande litteratur. Man har framdragit ytterligare fall av samma slags växling mellan tonande spirant hos det avledda verbet och tonlös hos rot-verbet: germ. **raizian* (fhty. *rēren*, ags. *rāran*; jfr däremot got. *raisjan*, fvn. *reisa* < **raisian*) ~ **rīsan* (got. *ur-reisan*, fvn. *rīsa*, ags. fhty. *rīsan*); germ. **drauzian* (fhty. *trōren*) ~ **dreusan* (got. *driusan*, ags. *drēosan*, fhty. *driosan*); germ. **frazian* (mhty. *vrāren*, fhty. *-frōren*, no. dial. *frøy*, sv. dial. *frö(da)*; därjämte no. dial. *frøysa*, sv. dial. *frösa* < **frausian*) ~ **freusan* (fvn. *frīōsa*, ags. *frēosan*, fhty. *friosan*); germ. **ga-nōgian* (fvn. (*g*)*nōgia*, fhty. *genuogen*, ffris. *nōgia*) ~ got. *ganah*, fhty. *ginah*, ags. *geneah*.

Denna åsikt att grammatiska växelformer hos germanska *i*-verb giva bevis för ursprunglig suffixbetoning är enligt min mening ej hållbar: *i*-verben kunna uppenbarligen i största utsträckning förstås såsom den denominativa (ovan s. 277 ff.), och konsonantismen *ʒ*, *đ*, *ḅ*, *z* gentemot rotverbets tonlösa spiranter kan sålunda lätt förklaras med hjälp av de nomina vilka legat till grund för *i*-verben. Man kan bl. a. peka på följande fall av grammatiska växelformer gemensamma för nomina och *i*-verb men däremot icke karakteristiska för (alla former av) motsvarande rotverb.

germ. **laidō-* (ags. *lād*, fvn. *leid* osv.) ~ **laidian* (t. ex. i ags. *lādan*, fvn. *leida*) ~ **līpan* (ags. *līdan*, fvn. *līda* etc.); germ. **laizō-* (ags. *lār* osv.) ~ **laizian* (i bl. a. ags. *lāran*, däremot got. *laisjan*) ~ got. *lais*; germ. **snaidi-* etc. (ags. *snāed* osv.) ~ **snaidian* (ags. *snādan* etc.) ~ **snīpan* (ags. *snīdan* osv.); germ. **drauz-* (mhty. *trōr* etc.) ~ **drauzian* (mhty. *trōren*, fvn. *dreyra*, däremot got. *-drausjan*, no. dial. *drøysa*) ~ **dreusan* (got. *driusan*, fhty. *driosan* etc.); germ. **taugō-* (ags. *tēag* etc.) ~ **taugian* (ags. *tēagan* osv.) ~ **teuhan* (t. ex. i ags. *tēon*); fhty. *nara* ~ **nazian* (fhty. *ner(r)en* etc., men got. *nasjan*) ~ **nesan* (fhty. *ginesan* osv.); germ. **ganōga-* (fhty. *ginuog* etc.) ~ **ganōgian* (mhty. *genüegen* etc., däremot got. *ganōhjan*) ~ fhty. *ginah* osv.; germ. **hlōgia-* (fvn. *hlōgi*) ~ **hlōgian* (fvn. *hlōgia*, men got. *-hlōhjan*) ~ **hlahian* (t. ex. i fvn. *hlāia*); germ. **slōgia-* (fvn. *slōgr*) ~ **slōgian* (fvn. *slōgia*) ~ **slahan* (fvn. *slā* etc.).

Lundahl anser mitt försök att kullkasta den gängse uppfattningen av den Vernerska lagens tillämplighet på de germanska *i*-verben» vara förfelat. Gentemot hans anmärkningar må följande framhållas: 1. Att jag uppfört de fyra klart denominativa *dreyra*, *slōgia*, *sneida*, mhty. *genüegen* i en exempelsamling vars uppgift det var att peka på fall av samstämmighet beträffande konsonantismen mellan *i*-verb och till samma avljudsstadium hörande nomen (men avvikande konsonant i rotverbet), var intet förbiseende. Exempelsamlingen hade icke till syfte att lösa ett ordbildningsproblem; redan i ett tidigare

avsnitt hade jag nått det sannolika resultatet att *i*-verben vore denominativa, oavsett om grundorden händelsevis vore belagda. Vad *genüegen* beträffar, hade detta av t. ex. Brugmann Grundriss 2:3, s. 263, uppförts bland verb, där den grammatiska växelformen visade hän på ursprunglig suffixbetoning. — 2. Huruvida fvn. *hlōgia*, *leida* och ags. *tiegan* äro att härleda ur fvn. *hlōgi* och *leid* eller t. ex. ags. *tēag* kan självfallet diskuteras och en dylik härledning har jag ingenstädes postulerat (jfr II, s. 102); de av mig anförda *hlōgi*, *leid*, *tēag* ha endast velat visa att det faktiskt existerar (rester av) nominala bildningar med samma konsonantism som i *i*- verbet men med en annan än rotverbets. — 3. För tolkningen av *i*-verb utan Vernersk växling har man i tidigare litteratur brukat räkna med ombildning efter det starka verbet. För egen del har jag, ehuru Lundahl ej nämner det, ansett en dylik tydning vara möjlig för enstaka fall men såsom en väsentligare förklaringsgrund hänvisat till nominala grundord utan växling. Eftersom sådana grundord icke alltid äro belagda, stämplas mitt förfarande som »absolut ometodiskt»; anmälnaren synes ej ha betänkt att även han i olika sammanhang måste räkna med obelagda ord, t. ex. för att förstå got. *ga-tarhjan* och *ga-sōþjan* (vid vars sida inga rotverb äro kända). — Att Lundahl förnekar existensen av ett nomen på preteritalstadiet vid sidan av fvn. *geysa*, är väl blott ett förbiseende; jfr no. dial. *gaus* m.

Det väsentliga i detta sammanhang är i första hand ordbildningen (ovan s. 277 ff.) och förekomsten av ordpar av typ **taugō-* ~ **taugian* vid sidan av **teuhan* eller **slōgia-* ~ **slōgian* jämte **slahan* (s. 282). Om man i överensstämmelse med rådande uppfattning bland 1900-talets jämförande språkforskare eller med hänsyn till de skäl vilka det germanska materialet självt erbjuder kan och måste hävda, att de germanska *i*-verben sedan gammalt i största allmänhet äro denominativa — att t. ex. *leggia* kan vara bildat till *lag* n., *fella* till *fall* n. etc. —, följer därav att man för förklaringen av *i*-verbens konsonantism har den möjligheten att hänvisa till konsonantskicket i de nomina, som legat till grund för verben. Följaktligen kunna de former med *ʒ*, *đ*, *þ*, *z*, vilka utmärka åtskilliga *i*-verb, icke anföras som bevis för att ifrågavarande verb ägt ursprunglig suffixbetoning. — Liksom den grammatiska växlingen uppträder med stor inkonsekvens hos *i*-verben (jfr t. ex. ags. *lāeran* ~ got. *laisjan*; fhty. *rēren*, ags. *rēran* ~ got. *raisjan*, fvn. *reisa*; fvn. *dreyra* ~ no. dial. *drøysa* etc.), är konsonantbildnen brokig även i de germanska nomina, vilka innehålla indoeuropeiskt tonlöst *k*, *t*, *p*, *s*, och man har ej kunnat ena sig om varför ett ord har, ett annat saknar växling, se t. ex. Sverdrup i Festskrift til Alf Torp 1913, s. 104 ff., Bartoli i Zeitschr. f. vergl. Sprachf. 1942, s. 102 ff., med litteratur.

En annan väsentlig sak, som till sist må påpekas, eftersom den alltför ofta förbisetts, är denna. När Verner på 1870-talet skrev sin med rätta berömda uppsats, utgick han helt naturligt från den i

dåtida jämförande litteratur gängse meningen att *éio*-verben voro primära presentia. Verners åsikt att grammatiska växelformer hos germanska *i*-verb gäve bevis för ursprunglig suffixbetoning är, med hänsyn till tidens uppfattning om *éio*-verbens tillkomst, helt naturlig. Om Verner hade skrivit t. ex. på 1920- eller 1930-talet, hade han haft helt andra förutsättningar: de jämförande språkforskarna hade allmänt vuxit ur beroendet av de indiska grammatikernas verb-systematik.

Uppsala 1946.

IVAR MODÉER.

Hrungnir.

The name of the giant Hrungnir was long ago etymologized by J. Grimm (Myth. 494=436): Eigennamen altn. riesen und riesinnen sind in menge aufbewahrt; einzelne scheinen bedeutsam, z. b. *Hrungnir* gemahnt an das goth. *hrugga* (virga, stange) und das nhd. *runge* ... So also G. Vigfússon (Icel.-Eng. Dict. s. v.), who adds OE *hrung* 'rung, staff, rod, beam, pole'. A different connection was proposed by F. Jónsson, in Arkiv XXXV 307: »*hrungnir* (jætte), af *hrung-*, jfr. *hrang* 'støj, larm'?» Jónsson's etymology is echoed in Ordbog over det danske Sprog XVII:1451 under the verb *runge* klinge, lyde. It is the purpose of this paper to bring forward further evidence that Grimm was on the right track.

The Germanic base *hrung* to which Grimm calls attention does not occur in Scand. as a simplex, but it does occur in combination with suffixes. Icelandic *hrotti* höj Mand af plump Vækst (Blöndal), coarse, rude fellow (Cleasby-Vigfússon) was analysed by H. Falk (Altn. Waffenkunde 52) as made up of *hrung-* plus a *t*-suffix. A Scand. word likewise derivable from *hrung-* plus *t*-suffix, but without assimilation of the nasal, is Dan. *runte* en lang Stage, tyk ved den nederste Ende, til at springe over en Grøft med (Danske Ordbog; cited by E. Björkman, Eigennamen im Beowulf 75.)

An Icelandic synonym of *hrotti* is *hrunki* stor Person (Fritzner), clown, brute (Cleasby-Vigfússon). I analyse *hrunki* as made up of the base *hrung-* plus *k*-suffix. The failure of others to make this analysis may be due to the widespread delusion that the Germanic *k*-suffix is primarily diminutive in function. F. A. Wood showed the falsity of this once for all in his classical monograph, Some Parallel Formations in English (Hesperia Ergänzungsreihe I). The two words *hrotti* and *hrunki* obviously agree in meaning, whether used with or without derogation. They also agree in that both may be used as proper names. *Hrunki* is on record as a nickname (Lind, Norsk-Islandska Personbinamn s. v.), and *Hrotti* is on record as a sword-name:

it occurs in the Elder Edda and Völsungasaga as the name of Fáfnir's sword. Since the Scandinavians had a way of making a man's nickname do duty also as the name of his sword,¹ the existence of the sword-name *Hrotti* indicates that Fáfnir had a nickname *Hrotti*, even though this nickname is not recorded as such. A nickname *Hrotti* would be eminently suitable for Fáfnir, who was by far the biggest and grimmest of the sons of Hreiðmarr and, when he exercised his powers as a shape-shifter, took the form of a huge dragon. To the sword-name *Hrotti* answers the sword-name *Hrunting* recorded in Beowulf. This name shows the *-ing* suffix regular in English (as against Scand.) sword-names. The sword in question presumably got its name from a man nicknamed *Hrunta*. In other words, *hrunta* is the OE cognate of Icelandic *hrotti*.

To this group belongs the name *Hrungnir*, which is plainly made up of a base *hrung-* plus *n-*suffix. Since this name is that of a giant, it goes well with the meaning 'big person, tall man' recorded for *hrunki* and *hrotti*. For further discussion, with particular reference to English *runt*, see my paper in Language XX: 87 f.

Baltimore.

KEMP MALONE.

---

¹ For examples see Falk, *op. cit.*

Recensioner.

Carl Ivar Ståhle, Studier över de svenska ortnamnen på -inge på grundval av undersökningar i Stockholms län (Skrifter utgivna av Kungl. Gustav Adolfs akademien. 16. Studier till en svensk ortnamns-atlas, utgivna av Jöran Sahlgren 3. Lund 1946. XXXII+607 ss.)

I sin avhandling *Studier över de svenska ortnamnen på -inge* har Carl Ivar Ståhle tagit upp till behandling ett ämne, som tidigare lockat ett flertal av våra språkforskare till ingående studier. Bland Ståhles föregångare är främst att nämna Elof Hellquist, som med sin avhandling »Om de svenska ortnamnen på -inge, -unge och -unga» (1904) framlade den första vetenskapliga monografien över en svensk ortnamnsgrupp.

De hjälpmedel, som nu stå ortnamnsforskare till buds, främst Svenska ortnamnsarkivets samlingar, och de nya arbetsmetoder, ortnamnsforskaren lärt sig tillämpa, bl. a. bottnande i en grundlig kännedom om de reella förutsättningarna för ett namns tillkomst, ha gjort, att Ståhles uppfattning om inge-namnen på många punkter avviker från Hellquists. Medan denne med sin grundliga etymologiska lärdom frestades att som grundord i inge-namnen se en så gott som genomgående personnamnsbetecknande ordsfatt av ofta kontinentalgermanskt ursprung, har Ståhle genom att besöka de enskilda inge-orterna kommit till en sådan uppfattning om trakternas topografi, att han anser sig kunna förklara samtliga inge-namn såsom ursprungliga avledningar till terrängbetecknande ord. Den mödosamma metoden har för Ståhle nödvändiggjort en begränsning av undersökningsområdet. Med »samtliga inge-namn» menar jag sålunda inge-namnen i Stockholms län, den trakt i vårt land, där namntypen är talrikast företrädd. I stor utsträckning har dock Ståhle även hunnit med att granska materialet från övriga delar av landet och funnit det vara av likartad struktur. Endast för fem av de svenska inge-namnen anser han en förklaring med personbetecknande grundord vara att föredraga (två sörmländska *Finninge*, *Folkinge* i Östergötland, *Smedinge* i Halland och *Ynglinge* i Västmanland).

Med utomordentlig energi har Ståhle i terrängen forskat efter den företeelse, vars namn kunnat döljas i namnet på en inge-bebyggelse. Hans strävan har sålunda ej blott varit att lära känna bygdens nu-

varande utseende, utan för hans syfte har det ofta även blivit nödvändigt att göra rekonstruktioner, varvid han haft att ta ställning till t. ex. senare bebyggelser och de vanskliga landhöjningsfrågorna. Äldre lantmäterihandlingar och andra arkivalier ha givetvis också kunnat lämna värdefulla bidrag till forskningen, som sålunda resulterat i en hembygdshistorik av imponerande beskaffenhet. Ett par exempel må nämnas. De tre uppländska *Ledinge* visa, att viktiga vägar (*led*) gått fram i trakterna. Med artikeln om sockennamnet *Huddinge* har Stähle gjort sannolikt, att huddingebornas samlingsplats i äldre tider varit en *udde* vid nuvarande Vårby. Namn såsom *Kymlinge*, en avledning till *kumbl* i en eventuell betydelse 'vårdkase' och *Toftinge*, avlett till ett ord *toft(a)* med en sannolik betydelse 'båtplats' ge upphov till reflexioner om viktiga vattenvägars tidigare utsträckning.

Ur rent språklig synpunkt är det av vikt, att en mängd dialektala ord, i många fall nu försvunna, kunnat påvisas. Ett märkligt förhållande är, att de genomgående ej fått plats i det nu talade riksspråket eller kännetecknas av ett relativt lågt stilvärde. I den mån de ännu existera, höra de hemma i dialekterna. Ett ord som *näs* finnes ej bland inge-namnens grundord, men väl finnas som beteckningar för utskjutande terrängpartier ord som *horn*, *nagel*, *näv*, *mule*, *trum* och *tryne*. För sänkor och inskrningar möta orden *gil*, *gip* och *vamb* men ej *dal*.

Att man i första hand har att vänta ett naturbetecknande och ej ett personbetecknande grundord i inge-namnen, har Stähle enligt min mening övertygande ådagalagt. Hellquist, som intog rakt motsatt ståndpunkt, fick snart röna kritik. Denna gällde framför allt mängden av personnamn, konstruerade och okända på nordiskt språkområde, som han velat se som grundord i inge-namnen.

Även om Stähle i övervägande antalet fall har rätt i sin kritik av Hellquists namntolkningar, håller jag dock knappast för troligt, att hans tes om inge-namnens enhetlighet såsom avledning till naturbetecknande grundord kommer att få stå oemotsagd. Tolkningsmöjligheter med personbetecknande grundord ligga i en del fall så nära till hands, att de borde ha förtjänat att mera energiskt prövas, speciellt med hänsyn till den stora roll, binamnen måste ha spelat i ett äldre personnamnsskick. Då jag redan varit i tillfälle att framlägga min uppfattning i denna speciella fråga i en uppsats för ett kommande häfte av tidskriften *Namn och Bygd*, avstår jag från att i detta sammanhang gå närmare in härpå.

Ett av huvudproblemen vid bedömningen av ortnamnen på -inge är själva suffixets funktion. Har detta haft till uppgift att bilda ursprungligen personbetecknande avledningar, som sedan fått ortnamns funktion, eller har det från början tagits i bruk för att bilda terrängbetecknande appellativer, som sedan med förallmänligad dativform övergått till att bli ortnamn? Och om det första alternat

tivet synes rimligast, hur har då utvecklingen från ett personbetecknande ord på *-ing* till ett ortnamn på *-inge* fortgått?

Hellquists uppfattning är, att majoriteten av de svenska inge-namnen kunna vara ursprungliga personbetecknande avledningar, och Stähle delar denna uppfattning, ehuru han som nämnts menar, att de äro avledda till ett naturbetecknande ord, d. v. s. *toponymiskt* bildade, medan Hellquist anser dem vara avledningar till personnamn d. v. s. *patronymiska* bildningar. Ortnamnet *Vämblinge* är sålunda enligt Hellquist avlett av ett personnamn **Vambe*, medan Stähle tilltalande anknyter till *Vamlöten*, ett åkerområde i närheten.

Speciellt J. Palmér har däremot hävdadt, att inge-namnen kunna vara ursprungliga appellativer på *-ing*, typen *steningen*, 'den steniga åkern e. d.', vars dativform senare förallmänligats. Stähle tar upp denna teori till en mycket omsorgsfull kritisk granskning men finner, att den främst av morfologiska skäl ej är hållbar. Efter en sammanställning av de äldre fornsvenska beläggen finner han, att majoriteten av inge-namn böjts såsom singulara neutrala *ia*-stammar och ej uppvisa några spår av *a*-stamsböjning, som man skulle ha väntat, om Palmérs uppfattning vore riktig.

En teori, att inge-namnen äro att föra tillbaka på ursprungliga genitiv-pluralisformer på *-a* av inbyggarnamn, är enligt Stähle endast hållbar i en viss mycket begränsad utsträckning. Han drar i stället slutsatsen, att de ursprungliga inbyggarnamnen på *-ing* avletts med ett *ia*-suffix. Detta har varit tillhörighets- eller kollektivbetecknande. Ett **Vämblingia* skulle sålunda kunna översättas med 'det vämblingska e. d.'

Att ta ställning till det omfattande frågekomplex, som här uppställs, är i detta sammanhang av utrymmesskäl ej möjligt. Det torde över huvud taget knappast vara möjligt att ge något slutgiltigt svar på hithörande dunkla frågor. Man har ofta att stanna vid gissningar och pröva sannolikheten för dessas riktighet. Ivar Lundahl har i sin recension i *Namn och Bygd* 1946 framfört vägande skäl mot Stähles antagande, att inge-namnen äro *ia*-avledningar, och själv har jag sökt ta ställning till vissa hithörande frågor i den nyss nämnda uppsatsen i *Namn och Bygd*.

Det är omöjligt att i en kort recension nämna mer än ett fåtal av de många viktiga problem, Stähle tar ställning till i sin över 600 sidor digra avhandling. Dock synes mig nödvändigt att även peka på det viktiga utredande kapitlet om den mångsidiga funktion, suffixet *-ing*, *-ung*, *-ling* fått i de nordiska språken. Stähle belyser med talrika exempel, hur suffixet kunnat fogas till olika ordklasser och hur olika funktioner kunnat tillkomma avledningarna och redogör för typernas utbredning i olika dialektområden. Av stort intresse är det bildningssätt för inbyggarnamn, som Stähle kallar »partiell ellips», d. v. s. en avledning av typen *skaarving* till *Skaarvängen* *ørsjing* till *Aurskog*. Grundordets struktur och gränsen mellan sam-

mansättningslederna iakttagas således ej vid bildningen av det nya ordet. Det är alltså fråga om något annat än den normala ellipsen av typen *tefat* < *tekoppsfat eller *harding* < *Hardanger*.

Stähle slår fast, att bildningar med ellips spelat den största rollen på östnordiskt område. Härigenom förklaras, att inge-namnen endast uppträda med en stavelse före avledningsändelsen. I fornvästnordiskan spelar typen ej någon roll.

Avledningar med -ing, -ung, -ling till personnamn, s. k. patronymica, äro kända från de flesta germanska språk med undantag av gotiskan. I de nordiska språken ha de dock spelat en underordnad roll.

Frågan om inge-namnens ålder är givetvis av största intresse för Stähles undersökning. Det är en ytterst svårbedömlig fråga, som kräver kunskaper kanske mest på andra områden än de rent språkliga. Stähle tvekar dock ej att ge sig i kast med uppgiften. Han finner, att namntypen varit produktiv under äldre järnålder och folkvandringstid. Till denna slutsats kommer han efter att bl. a. ha undersökt landhöjningens inverkan och på så sätt skaffat sig en uppfattning om när bygderna tidigast kunnat friläggas för mänsklig bebyggelse. Daterbara gravfält och andra fynd från äldre tider vittna om bebyggelsens ålder.

Den s. k. kamerala metoden, som bygger på antagandet, att en by med större jordatal är äldre än en med ett mindre sådant, har Stähle prövat synnerligen ingående. Ofta har man förut lagt till grund för beräkningarna nuvarande mantalsuppgifter, men med sin utomordentligt stora kännedom om kamerala förhållanden har Stähle med fördel kunnat använda det bättre nyanserade medeltida marklandet med dess underavdelningar öresland, örtugland och penningland som enhet för beräkningarna.

Man är tacksam för den utförliga redogörelse för marklandsindelningen och därmed förknippade problem, som Stähle lämnar. Av stort intresse är hans teori om den uppländska »idealbyn» om fyra hemman, som synes ha föresvävat Upplandslagens redaktörer, en struktur, som just de gamla husbyarna i egenskap av kronogods uppvisa.

Även den s. k. geometriska metoden, som bygger på det förhållandet, att en bebyggelse är äldre än de sekundära bebyggelser, som avstyckats från den ursprungliga ägofiguren, har tillämpats.

En del inge-namn kunna på rent språklig väg visas vara sekundära förhållande till andra namn. *Skänninge* tyder sålunda enligt Stähle på en utflyttning från *Skånella*, *Nänninge* från *Nänö* för att nämna ett par exempel.

Det bör tilläggas, att Stähle noggrant prövat de reella förutsättningarna för sina teories hållbarhet.

Inledningsvis nämndes, att ortnamnsforskningen gjort stora metodiska framsteg sedan den tid, då Hellquist utarbetade sin monografi över de svenska inge-namnen. Rent metodiskt måste Stähles

undersökning sägas innebära ett framsteg även framför den senaste tidens avhandlingar på området. I regel har man sålunda hittills endast redovisat de äldre namnformer, som finnas tillgängliga i Svenska ortnamnsarkivets samlingar och kompletterat med äldre nysvenska belägg, hämtade främst från handlingar i Kammararkivet. Detta har ej varit tillräckligt för Stähles syften, utan han har genom ett tidsödande och mödosamt excerperande skaffat fram belägg, som ofta berättiga honom till helt andra slutsatser, än vad det hittills gängse sättet att samla belägg skulle ha gjort. Hans källförteckning ger anvisning på många av ortnamnsforskningen hittills obeaktade handlingar i våra arkiv, samtidigt som avhandlingen tyder på en imponerande beläsenhet i den tryckta språkvetenskapliga litteraturen. Ett aldrig så noggrant forskande enbart på bibliotek och arkiv skulle dock ej ha givit tillnärmelsevis så vackra resultat som dem, Stähle nått genom att väga de teoretiska spekulationerna mot det verklighetsunderlag han fått genom sina besök vid undersökningsområdets samtliga inge-bebyggelser. Det måste ha varit en upplevelse för honom t. ex. att i Snesslinge höra byborna tillämpa den medeltida marklandsindelningen, då de redogjorde för sina andelar i byn.

Skövde.

GUNNAR LINDE.

Svenska landskapslagar, tolkade och förklarade för nutidens svenskar av Elias Wessén och Åke Holmbäck. Femte delen: Äldre Västgötalagen, Yngre Västgötalagen, Smålandslagens kyrkobalk och Bjärköarätten. Stockholm 1946. CXVI+493 sidor.

Då jag börjar granskningen av detta för varje svensk filolog och rättshistoriker högintressanta arbete, måste jag tyvärr först säga ett par hårda ord. På en sida med »Rättelser och tillägg» till föregående delar läses som enda uppgift om nytillkommen kronologisk litteratur hänvisningen till G. Bolin, Snorre Sturlasson och distingen. B. får gälla som auktoritet mot både Lindhagen och mig. Bolins uppsats, som är införd i »Rig» och kommer att bemötas av mig i samma tidskrift, betecknas i min granskning som »under all kritik». Dess uppgift är att visa, åtminstone påstå, att Snorres förläggande av den stora Uppsalamarknaden, resp. det stora tinget till den 2 februari, är korrekt och har iakttagits tiderna igenom. Redan 1918 i Festskriften till Es. Tegnér och nu senare i min handbok i nordisk kronologi (Nordisk kultur 17) har jag visat, att den redan av Tacitus givna regeln, att germanerna höllo sina ting på av månen bestämda dagar, gällde även i nyare tid. Att i varje fall Snorres regel är felaktig, framgår klart och utan beräkningar av de dateringar, som förekomma i Gustav Vasas Registratur. Det framgår också av språkprov, medde-

lade i artikeln *distingen* i Svenska Akademiens Ordbok. Vill man icke tro på detta, kan man ta fram vilken almanacka som helst från 1600- eller 1700-talen. Snorres regel infördes först 1801. En historiker får ofta söka fastslå en uppgift efter en enda källa. Att han skulle ha råd att förkasta ett antal på över hundra samstämmiga källor, är svårt att förstå. Men tyvärr gäller om historici, då fråga är om kronologiska ting, den gamla skolregeln »Græca sunt, non leguntur». En forskare, som visar en efterdömlig akribi, då det gäller bokstäver, kan visa ett fantastiskt slarv, då det gäller siffror, inklusive data iakttagelsen är gammal.

Men härmed skall det också vara slut på de hårda orden. Redan en helt flyktig granskning av de första sidorna verkar mycket förtroendeingivande. Kapitlet »Om äldre Västgöotalagen» kan ju icke bjuda så överväldigande mycket nytt, då det behandlar ett så oerhört ofta behandlat ämne. Några iakttagelser må dock meddelas. Förf. diskuterar frågan om järnbörd, som icke nämnes bland använda bevismedel. Han betvivlar, att det är lagman Eskil, som avskaffat detta institut. Snarare är åtgärden att räkna till de »hedniska bruk» som enligt lagmanslängden avskaffats av hans båda närmaste efterföljare. Bristande källor göra det svårt att här uttala någon bestämd mening. Däremot veta vi ju, att det äldsta fragmentet av lagen har norska skriftdrag och att lagman Eskil hade norska familjeförbindelser. Som bekant sökte Eskil icke sätta någon personlig prägel på sitt verk, och det är därför icke särskilt märkligt men säkerligen riktigt iakttaget, att vår lag till sitt innehåll står närmare de danska lagarne än de norska. Till Norge hänvisar i varje fall begreppet *länderman*. Man bör ha i minnet, att Skånelagen gällde även i Halland, så att kontaktytan räckte ända till trakten av nuvarande Göteborg. Om en av Olaus Petri omtalad lagbok, som hade bestämmelser om järnbörd, verkligen, såsom förf. med L. M. Bååth antager, varit en handskrift av Västgöotalagen vågar jag icke avgöra.

Om man börjar läsningen av kapitlet om äldre Västgöotalagen med tanken: här kan väl knappast vara mycket nytt att hämta, så är förhållandet ett helt annat med den yngre lagen. Denna har blivit åtskilligt ställd i skuggan. Till omfånget är den mer än dubbelt så stor som den äldre. Varifrån har det nya kommit? Då det gäller sådana ting som dotters förbättrade arvsrätt, ligger ju saken rätt klar: Här har kunglig lagstiftning spelat in. Vidare har en del intagits, som säkert redan förut var gällande rätt men icke medtagits i Eskils text. Härvid har tillvägagångendet varit synnerligen mekaniskt. Något genomfört försök att systematisera har knappast gjorts. Säkerligen ha författarne rätt i att redigeringen snarare gjorts av en skrivare än av en lagfaren man. Bland tilläggen intar emellertid början av Tjuvbalken en särställning. I den äldre lagen togs tämligen oreflekterat för givet, att tjuvgodset utgjordes av husdjur. I den nya lagen har infogats ett stycke med mera allmän syftning. Här ha vi sålunda

ett enstaka försök till systematisering. Annars göras tilläggen vanligen vid balkens slut. Kyrkobalken i VGL II har 72 flockar. Av dessa ha de första 36, som fylla 12 sidor (81—92), nästan alltid motsvarigheter i den äldre lagen, medan s. 93—113=fl. 37—72 på enstaka undantag när äro nyinförda. En avsevärd del av de nya flockarna avse prästens ekonomiska förhållanden, bl. a. prästers arv. Dråparebalken slutar med ett par flockar om grovt överväld, som icke direkt är dråp men anses böra straffas med döden, icke fredlöshet. Tjuvbalken har fått en del tillägg, även vid slutet, speciellt om »de värsta tjuvar», resp. om hur man skulle förfara om det var en präst, som grep tjuven. Prästen var ju av sitt ämbete hindrad att vidtaga en del av de drastiska åtgärder, som i regeln ålago den, som grep en tjuv. Synnerligen talrika äro tilläggen i Balken om *fornaemi*, där ett helt förändrat samhällsskick framträder. Icke så få av de nya tingen äro hämtade ur bevarade brev av Biskop Brynolf, i andra fall, t. ex. då det gäller prästers arv, ha vi uppgifter i Vita Brynolphi, att det är biskopen och lagmanssonen, som har infört rättsreglerna.

Sedan vi sålunda i korthet redogjort för de texter, som fylla bokens huvudparti, böra några ord sägas om de principer, som följts vid arbetet. Först några ord om översättningsprinciperna. Då det gäller källor av så stort språkligt intresse som i detta fall, föreligger en frestelse att söka sig så nära originalets språkform, som möjligt är. Ett drastiskt exempel härpå bjuder ordet *roppo* i Lekarerrätten. Sjöros säger, att man skall raka allt håret av en kvigas »rumpa». Att detta ord ljudlagsenligt motsvarar *roppo* är ju klart. Men det betecknar faktiskt en del av människokroppen, som alldeles icke lämpar sig för att vifta bort flugor. Så ordet är ytterst olämpligt i sammanhanget. Wessén översätter naturligtvis svansen. Och i det hela ger han texten på ett klart och begripligt språk. Jag ryggar tillbaka för formen *örar* men måste ju erkänna, att det nysvenska ordet *öre* är ganska missvisande, ger en föreställning, att det skulle gälla betydligt mindre värden, än det faktiskt gör.

Strävandet att vinna en systematisk uppställning är påtagligt och lofvärdt. Då urkunderna själva som sagt äro särdeles osystematiskt ordnade, kräver detta stundom frångående av deras form. I slutet av VGL I står i handskriften och flertalet upplagor icke blott den s. k. lekarerrätten utan även Biskop Brynolfs stadga. Då författarne med goda skäl anse, att den senare hör till förarbetena för den yngre lagen, ha de utlämnat den på detta ställe och låtit det inflyta i kommentarerna till den yngre lagen. Liknande placering har den s. k. »hednalagen» fått i kommentaren till VGL I. Den yngre lagen har vid resp. balkars början ett slags innehållsförteckning, som ger rubriker till de olika flockarna. Dessa rubriker ha flyttats och satts över resp. flockar. Givetvis är det för läsaren till gagn, att de placeras som överskrifter över resp. flockar. De kunna ju ibland ge något bidrag till textens konstruktion och tolkning.

Att till diskussion upptaga alla de ställen, där undertecknad uttalat och ännu vidhåller en mening, som de nya författarna ogilla, skulle föra för långt. Men i en sak måste jag bestämt fasthålla min mening. Min uppgift, att beviset med åsynavittne, syftar på tillfälligtvis närvarande person, som meddelar enbart vad han (eller hon) »hört och sett hänt och sant vara», förklaras helt enkelt vara felaktig. Jag tror mig dock ha fört en sådan bevisning för mitt påstående, att någon motbevisning hade bort anföras. Låt oss först se på ett fall, där man bort vänta sådant. I Tjuvabalken borde det ha förts någon bevisning för att den misstänkte befunnit sig på eller nära den plats, där tillgreppet skett. Och en nutida läsare vill kanske inläsa något sådant i tjuvabalkens ord, att de och de vittnena skola intyga, att den gripne är sann tjuv. Men den som arbetat sig in i våra fäders juridiska tankegångar, inser, att dessa vittnen bildade sig en mening på vad sätt de behagade. Det kunde naturligtvis vara iakttagelser vid själva tillgreppet, men det kunde också vara slutsatser, som gjorts på de från den gripne tagna föremålen. Vittnesbeviset är ett av de institut, som så småningom inträngt i vår rätt från den kanoniska rätten. Det centrala problemet i 1200-talets (och följande tids) svenska rättshistoria är just den kanoniska rättens reception. För våra fäder var det väsentliga, att vittnet var ett »solennitetsvittne» ett på förhand tillkallat vittne. Ett *skirskuta vitni*, som lagt ett på uppfordran iakttaget förlopp på minnet, t. ex. ett yttrande, tillfredsställde både vår tids krav och våra förfäders. *Jak skirskuta* översattes därför bättre med jag tar de närvarande till vittnen (N. B.) än jag förkunnar offentlig (W.)

Bristen på klarhet i denna punkt har spelat Wessén ett spratt, då det gäller val av biskop. Som bekant ligger bestämmandet vid biskopsval enligt båda västgötalagarna hos »alla landsmän». Detta är en äldre ordning, som kyrkan hade övergivit. Nu säger Wessén, att man inte kan tänka sig, att vederbörande i Västergötland skulle vara så »okunniga», att de icke kände till de nyare regler, som godtagits av senare kanonisk rätt. Emellertid är okunnighet icke den enda orsak, som kan tänkas till utelämnandet av en viss bestämmelse. En annan möjlighet är ju, att textens redaktör icke gillat den nya ordningen. Lagen har med säkerhet fått den formulering, som vi möta, därför att man i Västergötland icke hade godtagit den nyare ordningen.

Det är nästan genant att upprepa hänvisningarna till de ställen, som visa dragkampen mellan bondesamhällets konservatism och kyrkans krav på reformer. Församlingens valrätt, då det gäller präster, är okanonisk. Den uttryckes kortfattat och därför otydligt i VGL I (KkB 11), utförligare och entydigt i VGL II (KkB 21). Redan 1206 hade påven klandrat, att de av lagmännen föredragna lagarna betogo en döende rätt att giva gåva på dödsbädden utan arvingarnas medgivande. Ännu vår lag har detta icke föranlett annat än en förmaning till arvingarna att icke begagna sin vetorätt (ÄB 9). Andra kompro-

missar finnas och ha vederbörligen behandlats av förf. Se t. ex. VGL II KkB 60, Smål. fl. 15. Det är ingalunda meningen att påstå, att förf. skulle sakna kännedom om kampen mellan kanonisk rätt och gammal bonderätt. Men de synas mig icke alltid ha tanken fullt present.

En tredje sak är närmast ägnad att väcka en del munterhet. Det är ett exempel på hur även lärt folk kan missförstå högst enkla saker. I VGL Drb. 3 möter följande: *Sva kom dombær a mal þitt N, at þu skulde standa hæf i dag N ok vinna a hænder honom N bana orþ.* Schlyter antager som möjligt, att N skulle betyda Nota. Och Wessén vågar icke översätta ordet. Stället har nog en motsvarighet i Grágás, som jag här på landet måste citera ur minnet. Det lyder, om jag minnes rätt: *Stríð var milli þeirra N ok N.* Det hela tyckes mig vinna en mycket enkel förklaring, om vi tänka på en del citat, som äro utförda, t. ex. *Ego Petrus legiferi* (*legifer* i diplomatariet är fel). Och på precis samma sätt yttrade en promotor 1934 *Ego Carolus Fridericus Natanael Beckman*. Då ärkebiskop Sundberg för en tankspridd docent, som skulle prästvigas, förestavade *Jag*, svarade ordinanden *Jag*. Han hade glömt anteckna namnet och sade med låg röst *Namnet*. Ordinanden var så inställd på att han endast skulle upprepa vad som sagts av ärkebiskopen, att han endast upprepade ordet *Namnet*. Till sist fick visst en assistent viska i örat, vad som ålåg honom. I ett formulär av denna art bör ett pronomen följas av ett namn, kanske också en ämbetstitel, t. ex. kanik eller professor, om akten kräver en sådan persons auktoritet. *N* är utan ringaste tvivel en förkortning av *namn* eller kanske *nomen*.

Innan vi lämna lagen, skola vi ett ögonblick återvända till frågan om biskopsväl. Vi ha ett par intressanta rättsfall, som äro kända från historiska källor. Biskopslängden talar om »den gode biskop Bengt» och dennes enastående insats. Allt tyder på att det är han, som avses i en gravskrift ägnad »Benedictus electus». Detta kan betyda, att han blivit vald, kanske på ett sätt som icke gillades av kyrkan. I så fall skulle han kunna sägas vara »fullkommen till valdet utan vïning».

Men bättre känna vi förhållandena vid Brynolfs val. Brynolf tillhörde »Algotssonernas» mäktiga och en smula våldsamma brödrakrets. Om hans val säger »Vita Brynolphi», levnadsteckningen, som skall motivera hans kanonisering, att han valdes »universo populo expetente». *Universo populo* kunde ju vara en fras, som syftade på en mera i allmänhet känd popularitet. Men det finnes absolut ingenting, som hindrar, att uttrycket betecknar ett beslut, som i laga ordning fattats på landskapets ting. Då dettas beslut givetvis icke fattades »med slutna sedlar» utan med den något högröstade »acklamation», som skildras både av Tacitus och Snorre, skulle det nog av en mot beslutet mindre sympatiskt inställd person kunnat betecknas såsom fattat »av en larmande folkmassa», som det heter i påve-

brevet om domkapitlets valrätt. Om vi nu tänka oss, att ett tingsbeslut fattats, så gå vi till Domkapitlets brev. Valet har skett i sträng överensstämmelse med en av de alternativa regler, som godtagits av den kanoniska rätten. En nämnd på tre personer har verkställt valet. Men dennas sammansättning är högst märklig. Två av dem tillhöra domkapitlets allra yngsta medlemmar. Resultatet offentliggöres av »Petrus legifer», Peter lagmannens son (*legifer* i diplomatariet är fel). En annan medlem bär tillnamnet *Algoti*, det är tänkbart, att hans fader var en annan *Algot* än lagmannen, men troligt är det icke. Den som bort tillkännagiva resultatet, domprosten, avgick omedelbart, tydligen missnöjd med resultatet. Kan detta tolkas annorlunda än så: Domkapitlet har utsett nämnden så, att böndernas kandidat måste bli vald?

Om inledningen är endast gott att säga. Synnerligen välkommet är det av Holmbäck författade kapitel, som handlar om rättegångssystemet. Bestämmelserna äro knappare än i ÖGL, men å andra sidan har man för Västergötlands del den oskattbara fördelen att ha källor av olika ålder, så att en historisk utveckling kan följas. Med rätta framhålles som en viktig egenhet, att så ofta flere personer äro ansvariga, t. ex. sockenmännen gemensamt, de som deltagit i ett gille, där dråp begåtts, bymännen i flere byar, som ligga omkring dråpsplatsen o. s. v. Grunden till denna egenhet nämnes icke, men den är väl, såsom jag gjort gällande, att ättens ära är »skämd» så länge icke någon bot utgått. I detta fall kan man verkligen tala om en enhetlig princip. I andra fall är detta svårare. I vissa av de återstående utförligt behandlade fallen ter det sig svårare. Jag får här nöja mig med att hänvisa till boken.

Att vi behandlat Västergötland relativt utförligt, är ju rätt naturligt, då dess lagar fylla större delen av den behandlade volymen. Närmast följer Varend, med kyrkobalken av Smålandslagen. Andra delar av Smålandslagen äro icke bevarade i skrift, men rörande en bestämd del av rättssystemet, systems rätt att ärva lika med broder, ha vi både traditioner och dombrev, som bevisa, att regeln tillämpats i vissa delar av Småland och närliggande delar av Blekinge. Holmbäck anser för sin del sannolikast, att den varendska ordningen är av relativt sent datum, men han refererar noggrant de skäl, som anförts för den motsatta uppfattningen och bygga på hypotesen om sammanhang med den av Procopius omnämnda invandringen av herulerna. I övrigt redogöres även här för de slutsatser, som kunna dragas ur det begränsade materialet rörande rättegångsordningen i Varend.

Allra sist behandlas Bjärköarätten. Den svenska gamla stadsrätten finnes relativt fullständigt bevarad i den handskrift, som är huvudkällan för yngre Västgöotalagen. Den är redigerad med samma tank-

löshet som övriga alster av denne skrivares hand. Typiskt är, att då den stockholmska källan talar om att något gäller mellan Stockholm och Kungshamn, så rättas Stockholm till Lödöse, men skrivaren har icke tänkt på att »från Lödöse till Kungshamn» vid Stockholm blir en orimligt lång sträcka. Utom huvudhandskriften finnas ett par fragment, det ena funnet helt nyss av arkivarien J. Liedgren. Att lagen från början varit avsedd för Stockholm, är ganska uppenbart. De Liedgrenska fragmenten peka på någon stad i Östergötland. Det tidigare kända fragmentet synes ha varit skrivet för någon sömrländsk stad.

Till Bjärköarätten knyta sig flere intressanta problem. Till en början förhållandet till namnet *Birka*, vilket är väl känt från Ansariuslegenden. Om namnet vore uteslutande svenskt, så vore det kanske anmärkningsvärt, att denna närmast förhistoriska ort skulle ha gällt såsom staden framför andra, den typiska staden. Men nu användes namnet även om norska och danska stadsrätter. Skulle verkliga Birka även i grannländerna ha gällt såsom staden framför andra och sålunda fått ge namn åt stadsrätterna i tre länder. Holmbäck anför vägande skäl för denna åsikt. Då i Norge denna rätt första gången åberopas, gäller det förmåner för utlänningar. Sådana regler hade lättare att vinna insteg i kuststäderna (här Nidaros) än i bondesamhällets särskilda lagar. Resultatet är onekligen märkligt.

Bjärköarätten behandlar huvudsakligen sådana förhållanden, som voro säregna för staden. I andra frågor gällde med all sannolikhet den för kringliggande bygder gällande landskapsrätten. Sammanbindandet i en bok av en stadslag och den bondelag, som gällde i bygden omkring, låg sålunda nära till. En huvudkälla för vår äldsta stadslag var, då lagen utarbetats för Stockholm, givetvis Upplandslagen. Intressant nog söker Holmbäck göra gällande, att det skulle gälla uppländska rättsregler av något äldre gestaltning än de, som finnas i den av Andreas And utformade texten. Men även om lagen var till sitt huvudinnehåll svensk, så måste antagas, att påverkningar ägt rum från tyska stadsrätter. Här kommer närmast Visby stadsrätt i åtanke. Holmbäck gör en del jämförelser. Att märka är också, att de osympatiska strafformer, som icke passade det nordiska bondesamhället men som möta i tysk rätt, någon gång vunnit insteg även i senare landskapslagar, kåkstrykning, stympande av den sakfälldes kropp o. d.

Härmed ha vi sökt ge ett allmänt intryck av den nytkomna delen av Wessén-Holmbäcks verk om Svenska landskapslagar. Även om alla de punkter, där vi uttalat en avvikande mening, skulle vara att ändra i riktning mot mina meningar, så skulle detta på intet sätt utplåna intrycket, att vi fått ett mycket värdefullt bidrag till kännedomen om våra fäders samhällsordning.

Nora i juni 1946.

† NAT. BECKMAN.

Litteraturkrönika (1946).

En av världskrigets återverkningar på de akademiska studierna i Norden är den med varje år mera påtagliga bristen på vissa utländska läroböcker. Här finns uppenbarligen ett ganska vidsträckt fält för nordiskt akademiskt samarbete, eftersom vissa delar av de enskilda lärokurserna med fördel kan studeras med hjälp av en och samma lärobok i de olika nordiska länderna. På det nordiska filologmötet i Köpenhamn i januari 1946 tillsattes också en sammordisk kommitté för att undersöka behovet av nya läroböcker och planlägga sådana. I Sverige har man kanske mest känt bristen i fråga om de fornisländska läroböckerna. Här föreskriver studieplanerna sålunda allttjämt Heuslers *Altisländisches Elementarbuch*, ett utmärkt men för nordiska studenter ingalunda idealiskt arbete, som med åren har blivit allt svårtillgängligare. En god hjälp vid de elementära studierna har man emellertid fått genom de grammatiker, som utgivits i Norge av R. Iversen, i Danmark av H. Andersen. Av den senare föreligger nu en ny, reviderad upplaga, *H. Andersen, Oldnordisk Grammatik. Lydlære, Formlære, Hovedpunkter af Syntaxen (VII+124 ss. København 1946. J. H. Schultz Forlag)*, vilken tydligen kan göra god tjänst även utanför Danmark. Som man kan vänta med kännedom om förf:s utpräglade sinne för ljudhistoria, har han bemödat sig att göra sin framställning så modern som möjligt på hithörande punkter — i framställningen av omljuds- och brytningsläran är han den förste läroboksförfattare, som söker tillgodogöra sig och värdera såväl Hesselmans som John Svenssons synpunkter. En annan välbekant elementararbok av åtskilligt mindre format, som nu föreligger i ny upplaga, är *D. A. Seip, En liten norsk språkhistorie (44 ss. Oslo 1946. H. Aschehoug og co.)*.

Till den nordiska lärobokslitteraturen kan man också räkna *Nat. Beckman, Norsk-svensk ordbok för bokspråk och landsmål (VIII+208 ss. Stockholm 1946. A. V. Carlssons bokförlag)*, som är det första lexikografiska försöket i sitt slag. Liksom i fråga om Beckmans Dansk-norsk ordbok är syftet med den nya lilla ordboken utpräglat praktiskt — den grundläggande principen är, att det självklara i stor utsträckning utelämnas, varigenom givetvis mycket utrymme sparas, samtidigt som emellertid bokens användbarhet vid mera framskridna studier mycket starkt inskränkes. Det råder dock intet tvivel om att

boken fyller ett behov i Sverige, då den torde meddela det mesta av det som en svensk läsare av litteratur på bokmål och nynorska kan känna behov att något närmare efterforska. Den avslutande listan på förvillande likheter är i minsta laget.

Vänder vi oss så till västnordiskan, har vi först att lägga märke till fortsättningen och slutet av den nya danska eddatolkning, vars första del utkom 1943, *Den äldre Edda og Eddica minora. Oversættelse, Indledning, Kommentar ved Martin Larsen (352 ss. København 1946. Munksgaard)*. Den nya delen innehåller eddadikterna fr. o. m. Völundarkvida, de s. k. Eddica minora samt, vilket icke framgår av titeln, vissa äldre lovkväden (Torbjörn Hornkloves Hrafnsmál och Haraldskvæði, Eiriksmál och Hákonarmál) och Egils Sonatorrek. Översättaren har lagt ned mycken möda på att göra sitt verk i formellt avseende så troget mot originalen som möjligt, detta enligt hans egen uppgift icke i första hand av hänsyn till den filologiska korrektheten utan av konstnärliga skäl. Resultatet måste betecknas som mycket lyckat. I en inledning diskuteras bl. a. teorierna om eddadikternas ålder och hemort, delvis under anslutning till F. Askebergs synpunkter på kulturutbytet mellan nord- och västgermaner, samt redogöres för de enskilda behandlade dikterna. Verket avslutas med register och en kort och god kommentar, som väl ej fördjupar sig i de filologiska svårigheterna men likväl är ett gott hjälpmedel.

När Ernst A. Kock 1943 gick bort, fanns i hans omfattande vetenskapliga kvarlåtenskap även det tryckfärdiga manuskriptet till en ny utgåva av skaldediktningen, redigerad efter de linjer han följt i *Notationes norroenæ*, med de konjekturer och emendationer införda, vartill han nått genom sina bekanta komparativa metoder och med hänvisningar på vederbörande ställen till denna series talrika paragrafer. Professorskan Elisabeth Kock och professor Ivar Lindquist har nu med pietet och omsorg sett till att detta väldiga arbete blir offentliggjort, och omedelbart före jul förelåg första hälften under titeln *Den norsk-isländska skaldediktningen. Reviderad av Ernst A. Kock. Första bandet. (VI+344 ss. Lund 1946. C. W. K. Gleerup)*. »Denna nya redaktion vill tjänstjöra såsom ett förnuftigt, läsbart studieunderlag under den säkerligen långa tid, som en grundlig revision och komplettering av handskriftsmaterialet kommer att kräva, och efteråt vid utarbetandet av den i det stora hela slutjiltiga edition, varom vi ännu så länge endast fantisera», lyder Kocks avskedshälsning i förordet.

Ett arbete av stort principiellt intresse är *S. Nordal, Hrafnkatla (84 ss. Reykjavik 1945=Studia Islandica—Íslenzk fræði 7)*, där förhållandet mellan de olika versionerna av den hittills som en av de mera pålitliga släktsagorna betraktade Hrafnkels saga ingående granskas med det resultatet, att denna sagas betydande konstnärliga värde framstår i ännu klarare dager men att dess värde som historisk källa minskas till så gott som ingenting. Resultaten pekar avgjort i samma

riktning som S. B. F. Janssons undersökningar rörande förhållandet mellan de olika versionerna av Eiriks saga rauda och Föstbrœdra saga (i Sagorna om Vinland I, 1944), dvs. att den utförligare versionen är frukten av en senare, efter litterära linjer verkande bearbetares mödor.

Till reformationstidens isländska för oss ett mäktigt arbete av Chr. Westergård-Nielsen, *Låneordene i det 16. århundredes trykte islandske litteratur (CVII+406 ss. København 1946. Munksgaard.= Bibliotheca Arnamagnæana VI)*. Arbetet kan ur vissa synpunkter sägas vara en första fortsättning på F. Fischers *Die Lehnwörter des Altwestnordischen* (1919) och ur andra ett viktigt förarbete till en historisk ordbok över isländska språket. I inledningen tecknas bakgrunden för den rika tillströmningen av lånord (s. k. främmande ord behandlas ej) under 1500-talet, redogöres för dessas stilistiska och språkliga karaktär, genus och ordbildningsförhållanden m. m. Huvuddelen utgöres av en ordbok med mycket rikhaltiga språkprov.

För fornsvenskans del förtjänar först nämnas ett nytt stort häfte av Sveriges runinskrifter, *Upplands runinskrifter granskade och tolkade av E. Wessén och S. B. F. Jansson. Andra delen, tredje häftet (XVIII ss.+ss. 305—535+pl. 89—143. Stockholm 1946. Wahlström o. Widstrand)*. Därmed har andra delen av Upplands runminnesmärken fullbordats (häfte 1 utkom 1943 och häfte 2 1945), och något över 600 inskrifter avverkat, dvs. gott och väl hälften av det överflödande uppländska materialet. Innehållet är givetvis av samma standard som i tidigare häften. Ett ur typologisk synpunkt intressant nyfynd är U. 508 Gillberga (funnen 1939), vars slinga och manshuvud man trots vad som säges s. 361 knappast kan underlåta att sammanställa med danska ristningar med den apotropeiska masken — jfr särskilt det skånska Västra-Strö-monumentet.

Helt fullbordat är nu det andra stora serieverk, vid vars tillkomst Elias Wessén i hög grad har varit verksam, genom färdigställandet av *Svenska landskapslagar tolkade och förklarade för nutidens svenskar av Å. Holmbäck och E. Wessén. Femte serien: Äldre Västgötalagen, Yngre Västgötalagen, Smålandslagens kyrkobalk och Bjärköarätten (CXVI+493 ss Stockholm 1946. H. Gebers förlag)*. Det är knappast för mycket sagt, att härmed ett svenskt nationalverk fullbordats och att C. J. Schlyters kämpaverk fått sitt nödvändiga komplement, som gör våra äldsta rättskällor tillgängliga för alla de många utanför språkmännens led, som har intresse av att studera dem. Men även för språkforskningen är Holmbäck—Wesséns serie ett mycket viktigt hjälpmedel på grund av den rikhaltiga sakliga och språkliga kommentaren, litteraturhänvisningarna o. d. Det senast utkomna bandet recenserar på annat ställe i detta häfte.

Även en annan grupp av fornsvenska språkminnesmärken kan sägas ha blivit tillgänglig i sin helhet genom *Kalmar stads tänkebok utgiven av I. Modéer och S. Engström (H. 1 (Texten). 167 ss. Uppsala*

1945=*Samlingar utg. av Svenska Fornskriftsällskapet h. 193*). Härigenom har äntligen den fjärde bevarade stadsboken från det medeltida Sverige (de övriga härrör från Stockholm, Arboga och Jönköping) gjorts tillgänglig i troget avtryck, något som tyvärr inte kan sägas om alla tidigare utgivna stadsböcker. Kalmartänkeboken innehåller inte så rikt kulturhistoriskt stoff som de övriga men är givetvis en källa av stort intresse ur såväl historisk (främst lokalhistorisk) som språklig synpunkt. Ett följande häfte skall innehålla inledning och register.

Går vi till nysvenskan, finner vi en ur såväl litteraturhistorisk som språklig synpunkt intressant textutgåva i *Neli suecani. Ett bröllopsbesvär från sjuttonhundratalet. Utgåva med kommentar av Per Wieselgren (159 ss. Lund 1946. C. W. K. Gleerup.=Skrifter utg. av Vetenskaps-societeten i Lund 30)*. Den här utgivna dikten, som verkligen är ganska kongenial med Bröllopsbesvärs ihugkommelse, fast denna icke torde ha varit känd för skalden, tillskrives av Wieselgren på efter vad det vill synas mycket goda grunder den sörmländske kyrkoherden Olof Strand († 1782). Den är målande och saftig och trots att de rimmade hexameterna är något haltande väl värd att göras känd — åtskilligt mindre betydande är de i ett bihang tryckta andra dikterna av Strand. W. har lämnat en fyllig kommentar och i en grammatisk-lexikalisk översikt samvetsgrant registrerat olika språkliga företeelser hos S., vilket väsentligen underlättar bokens användande för språkliga undersökningar. Sitt största värde har dikten emellertid genom de talrika upplysningarna om brölloppseder hos Sörmlands allmoge, vilka trots den raljanta tonen i regel förefaller mycket trovärdiga.

En viktig specialundersökning, som spänner över hela det nordiska språkområdet i äldre och nyare tid, även om framställningen är koncentrerad på fornvästnordiskan och svenskan, är *T. Johannisson, Hava och vara som tempusbildande hjälpverb i de nordiska språken (244 ss. Lund 1946.=Lunds univ.:s årsskrift. N. F. Avd. 1. Bd 41. Nr 6)*. Förf., som sedan 1945 är professor i nordiska språk vid Göteborgs högskola, tar sikte på de s. k. mutativa verben (el. övergångsverben) och granskar först ingående perfektbildningen med *vera* och *hafa* i fornvästnordiskan. Han lyckas avsevärt precisera framför allt *hafa*-konstruktionens bruk genom att fixera ett antal uttryckstyper, där denna har mycket stor övervikt. På ett övertygande sätt visas, att fornvästnordiskan har en ganska regelbunden fördelning mellan de två typerna, medan *vara*-typen efter tyskt mönster är regel i fornsvenskan och den äldre nysvenskan och västnordiskans fasta regler där spåras endast som suddiga tendenser. Högst intressanta är de resultat förf. kan peka på efter granskningen av ett stort nysvenskt material, nämligen *hava*-konstruktionens starka frammarsch från slutet av 1600-talet — till att börja med i bisats — och dennas samband med det samtidigt uppträdande bruket att efter tyskt mönster utelämnas *hava* i bisats. Även förhållandena vid *varda* och *bliva* granskas

med betydande resultat. Något mera summariskt behandlas förhållandena i danskan och norskan.

Tre arbeten rörande svensk metrik och stilistik kan nämnas. Den sommaren 1946 bortgångne, intill slutet rastlöst verksamme *Natanael Beckman* har utsänt *Den svenska versläran (4. uppl. 170 ss. Lund 1946. C. W. K. Gleerup)*. Det är alltså här fråga om en gammal bekant, som emellertid nu uppträder i ganska starkt förändrad gestalt — av intresse är bl. a. det nya elfte kapitlet, vari en 35 sidor lång översikt lämnas över den svenska versens utveckling.

Svensk stil- och litteraturforskning har fått ett intressant bidrag i *A. Janzén, Emilie Flygare-Carlén. En studie i 1800-talets romandialog (183 ss. + 14 pl. Göteborg 1946. = Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-samhälles handlingar. 6. följd. Ser. A. Band 3. N:o 4)*. Arbetet sönderfaller i två delar, en litteraturhistorisk och textfilologisk undersökning rörande fru Carléns litterära medhjälpare, som definitivt fastslår hennes synnerligen starka beroende av språkkunniga hjälpare, och en bred skildring av talspråk och dialekt i hennes romaner, föregången av en givande översikt över lägre stil i litterär dialog under förra hälften av 1800-talet. Särskild uppmärksamhet ägnas åt tidens sätt att återgiva dialekt, vilket förf. analyserar med stor säkerhet.

Till den redan ganska långa raden av Birger Sjöberg-studier sluter sig *G. Helén, Birger Sjöbergs Kriser och kransar i stilhistorisk belysning (XVI + 329 ss. Stockholm 1946. H. Gebers förlag. = Nordiska texter och undersökningar 16)*. Avhandlingens tyngdpunkt förefaller krönikören ligga i det välskrivna och lärrika inledningskapitlet om den lyriska stilens utveckling från August Strindbergs Sömgångarnätter till Kriser och kransar, medan förf.:s mycket ingående granskning av denna av litteratur- och stilforskare flitigt uppmärksammade diktsamling knappast ställer den i ny men kanske klarare dager. Den avslutande kommentaren till de enskilda dikterna bereder en efter upplysning törstande Birger Sjöberg-läsare åtskillig besvikelse.

Ett under 1940-talet alltmera framträdande drag hos den nordiska språkforskningen är ett starkt intresse för språkvårdsfrågor, vilket bl. a. har tagit sig uttryck i åtskilliga vetenskapliga undersökningar med mer eller mindre tydligt uttalat praktiskt syfte. De viktigaste utgångspunkterna för detta intresse är att söka i 1930-talets förslag till svenska stavningsreformer och den av Sven Clausen framkallade och ivrigt vidmakthållna debatten om den nordiska språkenhetens bevarande och stärkande — Clausens *Årbog for nordisk målstræv* har utkommit med sin åttonde årgång (141 ss. København 1946. Nyt Nordisk Forlag). 1941 stiftades Dansk Forening til Nordisk sprogrøgt med syfte att på saklig och vetenskaplig grundval verka för bevarandet och stärkandet av danska språkets nordiska karaktär (bl. a. genom att söka hålla för de nordiska språken gemensamma ord vid makt, uppliva i danskan döda eller döende »samord» och skapa likartade ord för nya företeelser). Föreningen har utsänt en rad skrifter

i frågan. 1944 konstituerades på initiativ av Svenska föreningen Norden Nämnden för svensk språkvård, vars syfte är att så allsidigt som möjligt följa svenska språkets utveckling i tal och skrift och att söka verka för nordiskt samarbete på språkvårdens område. 1946 utkom det första resultatet av den utredande verksamhet, som är en av nämndens programpunkter, *C. S. Lindstam, Nordisk rättstavning. En utredning och ett program (107 ss. Stockholm 1946. Svenska Bokförlaget)*. Här följes i korta drag stavningens utveckling i Sverige, Danmark och Norge under 1800- och 1900-talen samt undersöks möjligheterna för gemensam stavning, någonting som i flera fall är svårt att samordna med mera pedagogiskt betingade särspråkliga reformkrav men som i åtskilliga andra fall borde kunna åstadkommas tämligen lätt. Det är en mycket upplysande och välskriven liten bok.

Samtidigt med Lindstams skrift utkom ett arbete av nämndens sekreterare, *G. Bergman, Särsvenskt och samnordiskt. Ordlista till tjänst för svenskar som i skrift och tal vänder sig till nordisk publik (105 ss. Stockholm 1946. Svenska Bokförlaget)*. Det är en tämligen rikhaltig samling av särsvenska ord och uttryck jämte svenska synonymmer (oftast riksspråkliga men stundom provinsiella eller dialektala), som har nära motsvarigheter i danskan och/eller norskan. Syftet framgår av undertiteln. För övrigt må i detta sammanhang nämnas två samlingar av uppsatser, som också till stor del sysslar med språkvårdsfrågor från samnordisk synpunkt, *D. A. Seip, Norden. Samhörighet og språkutvikling (96 ss. Oslo 1946. Skandinavisk Kulturforlag)*, och *K. G. Ljunggren, Språkvård och språkforskning (192 ss. Lund 1945. C. W. K. Gleerup)*.

Inom dialektforskningen är först att rapportera, att den utan jämförelse största ordboken över ett enskilt svenskt sockenmål har fullbordats i och med att tionde häftet utkommit av *P. N. Peterson, Ordbok över Valldamålet (sp. 1441—1571+IV ss. Lund 1946. C. W. K. Gleerup. = Skrifter utg. genom Landsmålsarkivet i Lund 3)*. Själv fick författaren, den nordhalländske lantmannen och hedersdoktorn, inte uppleva verkets fullbordan. Han dog 1942, men redigeringsarbetet har från början utförts på Landsmålsarkivet i Lund av fil. dr Erik Bruhn, som även har försett ordboken med ett flertal register (över djur- och växtnamn, lekbenämningar, uppslagsformer). Ordboken intager en särställning icke blott genom sin storlek utan också genom de talrika, väl valda språkproven.

Tre stora svenska specialundersökningar har sett dagen. *I. Modéer, Studier över slutartikeln i starka feminina (158 ss. Uppsala 1946 = Uppsala univ.:s årsskrift 1946:2)* är en med ett stort och vackert kartmaterial belyst monografi över växlingarna av typ *boken: bokan: boka: boke: boki: bokena* osv.; formen *boka* är den dominerande i de rikssvenska och norska folkmålen. Förf. angriper starkt den sedan länge på de allra flesta håll godtagna teorien om en utveckling *-in, -en* till *-a* genom nasalering av vokalen och vill med många mer eller mindre

starka argument göra gällande, att typerna *boka*, *boko* m. fl. genomgående snarast bör fattas som analogiska ombildningar efter svaga femininer, vilket åtminstone delvis innebär anslutning till uppfattningar, som tidigare uttalats av I. Aasen och Am. B. Larsen. I två exkurser behandlas bestämda pluralisformer av typ *taka* 'taken' och andra pers. pl. imperativ på *-a* i Västergötland.

Från Finland har kommit en betydande gradualavhandling, O. Ahlbäck, *Studier över substantivböjningen i Finlands svenska folkmål (VIII+243 ss. Helsingfors 1946)*, i vilken det i titeln angivna ämnet allsidigt belyses, inte minst med hänsyn tagen till förhållandet mellan form och funktion i språket. Boken är ett värdigt och värdefullt motstycke till de undersökningar över samma ämne, som utförts för ett par andra delar av det svenska språkområdet av S. Larsson (Västerbotten) och A. Janzén (Bohuslän).

En gradualavhandling av annan typ är B. Björseth, *Dialekt och riksspråk i en bohuslänsk socken (VIII+307 ss. Göteborg 1946)*, en brett lagd undersökning av dialekten i Ödsmåls socken i Bohuslän med huvudsakligt syfte att registrera och analysera samtliga förändringar inom målet under den tid, som det till buds stående materialet täcker. Det är med andra ord ett försök att på ett skarpt avgränsat område belysa frågan om folkmålets upplösning eller utjämning genom påverkan från riksspråket och att uppspara de vägar, på vilka detta gör sig gällande. Undersökningen berör fonem- och ordförråden, formsystemet, accenten och ordbildningen, däremot knappast syntaxen.

I samband med dessa dialektarbeten kan nämnas en stor volym rörande ett norskt särspråk, R. Iversen, *The Rodi (Rotwelsch) in Norway (267 ss. Oslo 1945. J. Dybvad=Skrifter utg. av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse. 1945. No. 2)*. Arbetet ansluter sig till samme författares 1944 utgivna *The Romany language in Norway* och ger en klar överblick över olikheterna mellan »storfantenes» romani (zigenarspråk) och »småfantenes» (tattarnas) rodi, som bygger på norskt substrat men liksom andra liknande språkformer har upptagit element från vitt skilda håll. Förf. har i första rummet velat åstadkomma en källpublikation. Huvuddelen utgöres också av en rikhaltig ordbok med ordförklaringar, i den mån sådana yppat sig, men härutöver meddelas en översikt över språkmaterialet fördelat på långivande språk, och en kortfattad grammatik. I förbigående kan nämnas, att även för Sveriges vidkommande tattarnas språkförhållanden förtjänar en mera ingående granskning än som hittills har kommit dem till del, något som nyligen har framhållits av O. Gjerdman i en längre uppsats »Tattarna och deras språk» (Svenska landsmål 1945 s. 1155), där G. bl. a. påvisar, att man i tidigare undersökningar hos oss icke har tillräckligt aktat på skillnaden mellan zigenare och tattare.

Av större ortnamnsundersökningar kan nämnas fyra. C. I. Ståhle, *Studier över de svenska ortnamnen på -inge. På grundval av undersök-*

ningar i Stockholms län (XXXII+607 ss. Lund 1946=*Skrifter utg. av Kungl. Gustaf Adolfs Akademien* 16). Förf. tar upp de med *-ing*-namnen sammanhängande problemen till ingående förnyad granskning, stannar för antagandet av ursprungligen neutralt *-ia*-suffix till inbyggarnamn på *-*ingor* eller *-*ungor* och söker i största utsträckning att i förlederna påvisa naturbetecknande substantiv, terrängbeteckningar. Det inledande partiet är rikt på iakttagelser rörande hithörande ortnamn även utanför Sverige och Skandinavien. Utredningarna rörande *-ing*-namnen i Stockholms län, som beräknas rymma omkring två tredjedelar av Sveriges hithörande namn, är mycket omsorgsfullt gjorda och ofta av såväl arkeologiskt som historiskt intresse. Den icke blott bokstavligen tungt vägande avhandlingen recenserar på annat ställe i detta häfte.

En annan ortnamnstyp med betydande spridning behandlas av B. Holmberg, *Tomt och toft som appellativ och ortnamnelement* (XX+349 ss.+14 kartor. Uppsala 1946=*Skrifter utg. av Kungl. Gustaf Adolfs Akademien* 17). Förf. granskar först under framläggande av ett mycket vidlyftigt material *tomt*, *toft* osv. som appellativ på hela det nordiska språkområdet samt i Storbritannien och Normandie, dit de kommit från Skandinavien *toft*-områden — *tomt* är huvudsakligen en svensk form med centrum i sveamålen, varifrån den emellertid utbredd sig åt olika håll, i senare tid stödd av riksspråket. Vidare förtecknas och om möjligt tolkas hithörande ortnamn och slutligen diskuteras ordets härledning och betydelseutveckling (<**tumfti*- 'det avpassade, det reglerade') — förf. anser, att *tomt* sannolikt redan under äldre järnålder i Norden haft betydelsen 'område, som avpassats för den enskilde gårdsägaren i en by'.

Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförening har såsom ett förarbete till en utförlig skildring av Bohusläns historia låtit utföra en ortnamnsundersökning, H. Lindroth, *Bohuslänska ortnamn och bohuslänsk bebyggelsehistoria* (116 ss.+7 kartor. Göteborg 1946). Det är en allmän översikt över de ledande ortnamnstypernas fördelning i Bohuslän och de bebyggelsehistoriska slutsatser dessa tillåter och icke tillåter. Icke minst intressant är som ofta hos Lindroth diskussionen av vissa princip- och metodfrågor, här t. ex. av möjligheterna för att anknyta ortnamnen till det arkeologiska materialet eller av personnamnen i ortnamnstyperna som dateringsgrund eller överhuvud av möjligheterna att finna kronologiska hållpunkter. Boken är ett värdefullt komplement och en god (preliminär) inledning till det ännu ofullbordade stora verket »Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län.»

Inte så långt bort från Bohuslän förs vi i ett norskt arbete, H. Hallesby, *Stedsnavnen i en Østfoldbygd (Østkroken i Aremark)* (118 ss.+1 karta. Oslo 1945,=*Avh. utg. av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse. 1944. No. 2*). Undersökningen gäller en bygd på gränsen mot Dalsland, vilken förf. bottenskrapar på namn, vilka sedan granskas och systematiseras från en mångfald synpunkter

(efter mönster från G. Indrebø). Bilderna i boken är ovanligt goda prov på fotografisk dokumentering. Det är att önska, att liknande sockenmonografier, som vill allsidigt belysa det levande ortnamns-kicket, kommer till stånd i lämpliga fall även på andra håll i Norden.

Bland nyheter av intresse från fält, som ligger den nordiska filologien nära, förtjänar först att nämnas en ny tidskrift, *Arv. Tidskrift för nordisk folkminnesforskning*, vars första dubbelhäfte (för 1945) utkommit med Jöran Sahlgren som huvudredaktör och AB. Bokverk, Stockholm, som förlag. Arv avser att ersätta den 1944 nedlagda »Folkminnen och folktankar». Bland innehållet i det utkomna häftet kan framhållas O. Gjerdmans undersökning över nattskärran m. fl. fåglar och K. Liestöls »Til spørsmålet om dei eldste islenske dansekvæde».

Slutligen skall uppmärksamheten här riktas på två arbeten inom nordisk religionshistoria. *A. Ohlmarks, Gravskeppet. Studier i förhistorisk nordisk religionshistoria (236 ss. Stockholm 1946. H. Gebers förlag)* är en bred monografi, ägnad dels skeppssättningarna, dels båtgravarna. Förf. går igenom fynden, granskar litterära källor om båt-begängelse bland nordbor och söker insätta gravskeppsidén i ett bestämt religionshistoriskt sammanhang (solkult).

Från Island har kommit *Ólafur Briem, Heidinn síður á Íslandi (191 ss. + 1 karta. Reykjavík 1945. Bókaútgáfa Menningarsjóðs)*, vari den isländska hedendomen skildras, sådan den framträder i det material av olika slag, som står vår tid till buds (litterära källor, arkeologiskt material, ortnamn) och som framlägges och genomgås på ett till-talande och upplysande sätt i fyra kapitel: om gudarna, landvättar, de döda samt hov och blot.

Lund

K. G. LJUNGGREN

Meddelande.

Professor Erik Noreen, Uppsala, medredaktör och förutvarande huvudredaktör för Arkiv för nordisk filologi, avled fredagen den 13 december 1946. Minnesord kommer att införas i nästa häfte.

Till Red. insända skrifter. (Obs. även Tillägg.)

Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. 1945. — Acta Jutlandica. XVIII. 1946. — Acta Philologica Scandinavica. 18. Aarg. H. 3. — Arv. Tidskrift för nordisk folkminnesforskning (ny serie av Folkminnen och Folktankar). H. 1—2, 1945. — Brage. Årsskrift XXXI—XL. 1936—1945. 40-årsfestskrift. Hfors 1946. — Budkavlén. Årg. 24. 1945. Nr 3, 4. — Clausen, S., Århog for nordisk målstræv. VIII. 1945. — Danske Studier. 1944. H. 1—4. — Edda. Årg. 32. Bd XIV. H. 1—4, 1945. — Fornvännen. 1946. H. 1—4. — Leuvense Bijdragen. XXXV. H. 1—4. 1943. XXXVI. H. 1—2. 1944—46. Bijblad XXXV. H. 1—4. 1943. — Moderna språk. Årg. 40. H. 1—9. — Namn och bygd. Årg. 33 (1945). H. 4. Årg. 34 (1946). H. 1—2. — Neuphilologische Mitteilungen. 46 (1945). H. 7—8. 47 (1946). H. 1—6. — Nysvenska studier. Årg. 25. 4—5. Årg. 26. H. 1—2. — Skírnir, Tímarit hins íslenska bókmenntafélags. Årg. 119. 1945. — Språgfrenten. Årg. 3, nr. 1—12. — Stavanger museum. Årbok 1945. — Svenska landsmål. 1945. H. 1—4. — Sydsvenska ortnamnsällskapets årsskrift 1942—1945. Lund 1946. — TNC-spalten. Korta uppsatser om ord och uttryck publicerade i Teknisk tidskrift under år 1945 av Tekniska Nomenklaturentalaren.

Danmarks gamle Personnavne. I. Fornavne. Udg. av G. Knudsen och M. Kristensen t. H. 10. Thrugils—Wilken. Khvn 1946. — Diplomatarium Islandicum. Íslenskt fornbréfasafn. XIV, 2 (1563—1565). Rvík 1945. — Kalmar stads tänkebok utg. av Ivar Modéer och Sten Engström. H. 1. (Saml. utg. av Svenska Fornskriftsällskapet. H. 193.) — Ljunggren, K. G., se Söderwall, K. F. — Middelalderens danske Bønnebøger. I. Bind ved Karl Martin Nielsen med Indledning af Alfred Otto S. J. S. 161—338 + titelblad etc. Khvn 1946. — Neli Sueciani. Ett bröllopsbesvär från sjuttonhundratalet. Utgåva med kommentar av Per Wieselgren. 159 ss. Lund 1946. (Skrifter utg. av Vetenskaps societeten i Lund 30.) — Peterson, P. N., Ordbok över Valldamålet. H. 10. Vuksen — övri. Tillägg och rättelser. Register, Titelblad och förord. Lund 1946. — Svenska landskapslagar, tolkade och förklarade för nutidens svenskar av Åke Holmbäck och Elias Wessén. Femte serien: Äldre Västgötalagen, Yngre Västgötalagen, Smålandslagens kyrkobalk och Bjärkåraätten. CXVI + 493 ss. Sthlm 1946. — Sveriges runskrifter utg. av K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Sjunde bandet. Upplands runskrifter granskade o. tolkade av Elias Wessén och Sven B. F. Jansson. Andra delen, tredje häftet. Sthlm 1946. — Söderwall, K. F., Ordbok över svenska medeltidsspråket. Supplement. Elfte häftet av Karl Gustav Ljunggren. Lund 1946. — Törnqvist, N., Ein Denkmal der Devotio moderna aus der Stiftsbibliothek zu Strängnäs im auszug herausgegeben. (Bil. till Strängnäs läroverks årsredogörelse 1945—46.) — Wieselgren, P., se Neli.

Ahlbäck, O., Studier över substantivböjningen i Finlands svenska folkmål. 243 ss. Hfors 1946. — Andersen, H., Oldnordisk Grammatik. 2. reviderade Udgave. VIII + 124 ss. Kbhvn 1946. — Beckman, Nat. Norsk-svensk ordbok för bokspråk och landsmål. 208 ss. Sthlm 1946. — Dens., Den svenska versläran. 4 uppl. 170 ss. Lund 1946. — Bergman, G., Särsvenskt och samnordiskt. 105 ss. Sthlm 1946. (Skrifter utg. av Nämnden för svensk språkvård 2.) — Bergsten, K. E., Östergötlands bergslag. 254 ss. Lund 1946. (Meddelanden från Lunds universitets geografiska institution. Avhandlingar X.) — Briem, Ólafur, Heiðinn síður á Íslandi. 191 ss. Rvík 1945. — Celander, H., Några danska och svenska julvisor. 111 ss. Göteborg 1946. (Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälles handl. 6. följden. Ser. A. Bd 3. N:o 2.) — Dunbar, H. H., The dramatic career of Arthur Murphy. X + 339 ss. New York and London 1946. (The Modern Language Association of America. Revolving fund series XIV.) — Den äldre Edda og Eddica minora. II. Översättning, Indledning, Kommentar ved Martin Larsen. 352 ss. Kbhvn 1946. — Hammerich, L. L., Indeling en udvikkeling van het germaans. 24 ss. Utrecht 1946. — Helén, G., Birger Sjöbergs Kriser och krisar i stilhistorisk belysning. XVI + 329 ss. Sthlm. 1946. (Nord. texter o. undersökningar utg. i Uppsala av Bengt Hesselman 16.) — Henningsson, Hilma, Välläsingens konst. 6. omarb. uppl. 91 ss. Sthlm 1945. — Hornby, R., Navnebog. 600 Fornavne med deres Betydning og oprindelse. 16 ss. Khvn 1945. — Husén, T., Fridtjuv

Berg, folkskollärarkåren och stavningsreformerna. 88 ss. Sthlm 1946. (= Pedagogiska skrifter 192.) — Härenstam, C., Finnveden under medeltiden. X + 461 ss. Lund 1946. — Iversen, R., The Rodi (Rotwelsch) in Norway. 267 ss. Oslo 1945. (Skrifter utg. av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse. 1945. No. 2.) — Janzén, A., Emilie Flygare-Carlén. En studie i 1800-talets romandialog. 183 ss. + planschbil. Göteborg 1946. (Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälles handlingar. Sjötte följden. Ser. A., Bd 3. N:o 4.) — Johannisson, T., *Hava och vara* som tempusbildande hjälpverb i de nordiska språken. 244 ss. Lund 1945. (Lunds univ.:s årsskrift. N. F. Avd. 1. Bd 41. Nr 6.) — Larsen, Martin, se Den ældre Edda. — Lindroth, Hj., Bohuslänska ortnamn och bohuslänsk bebyggelsehistoria. 116 ss. + 7 kartbil. Gbg 1946. (= Göteborgs och Bohusläns fornnminnesförenings tidskrift 1945.) — Lindstam, C. S., Nordisk rättstavning. 106 ss. Sthlm 1946. (Skrifter utg. av Nämnden för svensk språkvård 1.) — Ljunggren, C. A., Stilarter och språkkritighetsregler. 10 uppl. 96 ss. Lund 1946. — Ljunggren, K. G., Språkvård och språkforskning. 192 ss. Lund 1946. — Löfvenberg, M. T., Contributions to middle english lexicography and etymology. XXIII + 110 ss. Lund 1946. (Lunds univ.:s årsskrift. N. F. Avd. 7. Bd 41. Nr 8.) — Modéer, I., Studier över slutartikeln i starka feminina. 158 ss. Uppsala 1946. (Uppsala universitets årsskrift 1946: 2) — Nordal, S., Hrafnkatla. 84 ss. Rvík 1940. (Studia Islandica. Íslenzk Fræði. 7.) — Ohlmarks, Å., Gravskeppet. Studier i förhistorisk nordisk religionshistoria. 236 ss. + 2 kartor. Sthlm 1946. — Ólason, Páll Eggert, Jón Sigurðsson, foringinn mikli. Líf og landsaga. 320 ss. Rvík 1945—46. — Olsson, Bror, Svenskt lärt namnskick. Hjälpreda vid släktforskning. 17 ss. Lund 1946. (= Meddelanden från Kyrkohistoriska arkivet i Lund 6.) — Pleijel, H., Kyrkohistoriska arkivet i Lund. 16 ss. Lund 1946. — Seip, D. A., En liten norsk språkhistorie. 10.—11. opplag. 44 ss. Oslo 1946. — Dens., Norden. Samhörighet og språkutvikling. 96 ss. Oslo 1946. — Ståhle, C. I., Studier över de svenska ortnamnen på -inge på grundval av undersökningar i Stockholms län. XXXII + 607 ss. Lund 1946. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs akademien. 16.) — Westergård-Nielsen, Chr., Låneordene i det 16. århundredes trykte islandske litteratur. CVII + 406 ss. Kbhvn 1946. (Bibliotheca Arnarnaguanca VI.)

Andersen, H., Om Gørlev-Stenen. (Särtr. ur Aarb. f. nord. Oldkyndighed og Historie. 1945.) — Bergman, G., Uttal och väl läsning. (Särtr. ur 28:e svenska läroverksläroremötet i Stockholm 1946.) — Bæksted, A., Værlose Runefibula. (Särtr. ur Aarb. f. nord. Oldkyndighed og Historie. 1945.) — Carlson, Åke, Folksmaken och litteraturen. (Särtr. ur Finsk tidskrift CXL, h. 2—3, 1946.) — Elovson, H., Kongruensregeln — en årsrevy. (Särtr. ur Folkskollärarnas tidning nr 23, 1946.) — Envall, P., Dalarnas vårdkaseberg och tre därmed sammanhörande ortnamnsgrupper (Särtr. ur Dalarnas hembygdsbok 1946.) — Gertz, O., Några hittills otolkade eller endast ofullständigt kända växtnamn i svensk medeltidslitteratur. (Särtr. ur Meijerbergs arkiv f. svensk ordforsk. 6.) — Gullberg, Helge, Oscar Levertins pastischkonst. (Särtr. ur Årsredogörelse för Högre allmänna lärov. i Skövde 1945—46.) — Hansen, Aage, On the preservation of the word-identity. (Särtr. ur Travaux du Cercle Linguistique de Copenhagen. vol. I, 1945.) — Hollander, Lee M., The case of the skald Kormak. (Särtr. ur Monatshefte für deutschen Unterricht. Vol. 35. No 3.) — Holtsmark, A., Det norrøne ord lúðr. (Särtr. ur Maal og minne. 1946, h. 1—2.) — Hommerberg, S., Birka och vikingatiden. (Särtr. ur Svenska Turistföreningens årsskrift 1946.) — Jacobson, Lis, Islandske Krav paa dansk Privateje og dansk Nationalejendom. (Särtr. ur Berlingske Tidende 2/3 1946.) — Jansson, Sven B. F., Runinskrifter i Norrtäljetrakten. (Särtr. ur Norrtäljetrakten under forntiden. 1946.) — Jansson, S. Owen, Om läst och lästetal. (Särtr. ur Sjöhistorisk årsbok 1945—46.) — Janzén, A., Vedholmen och stora segelleden utefer Bohuslän. (Särtr. ur Namn och bygd 33.) — Dens., Rabballshede. (D:o.) — Johannisson, T., Om göteborgsvits och annan vits. Ett litet stycke ordhistoria. (Ur Götheborgske Spionen, årg. 11, nr 1.) — Korlén, G., Svensk germanistisk forskning 1935—45 — en översikt. (Särtr. ur Ord och bild 1946.) — Ling-Lander, Y., Hur skall man börja en uppsats? (Särtr. ur Pedagogisk tidskrift 1945.) — Ljunggren, K. G., Nordisk språkvård. (Särtr. ur Skola och samhälle. 1946.) — Dens., Filborna, ett skånskt bynamn. (Särtr. ur

Sydsv. ortnamnssällskapets årskrift 1942—45.) — Ljunggren, T., En nyfunnen Stagneliusdikt. (Särtr. ur Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok 1945.) — Lundahl, L., Ordet *stom* och gårdnamnet *Stommen* samt förhållandet mellan sockennamn och gårdnamn i Västergötland, Dalsland och Värmland. (Särtr. ur Namn och bygd 33.) — Naert, P., Rec. av J. Svensson, Diftongering med palatalt förslag i de nordiska språken. (Särtr. ur Société de Linguistique. Comptes rendus. 1942—45.) — Nielsen, K. M., Om transskription af runeindskrifter. (Särtr. ur Danske Studier 1944.) — Dens., Rec. av A. Bæksted, Runerne, deres historie og brug. (d:o) — Dens., Var thegnerne og drengene kongelige hirdmænd? (Särtr. ur Aarbøger f. nord. Oldkyndighed og Historie. 1945.) — Dens., Rec. av A. Bæksted, Islands Runeindskrifter. (Särtr. ur Classica et Mediaevalia. 1945.) — Nordal, Sig., Hvor bør de gamle islandske håndskrifter opbevares? (Särtr. ur Nordisk Tidsskrift [Lett.] 1946.) — Nordenstreng, R., Fagra och fula forna nordboar. (Särtr. ur Nordisk tidsskrift [Lett.] 1946) — Nordling, A., Barnspråk. (Särtr. ur Finsk tidsskrift 1945.) — Pipping, R., Hugo Pipping. Minnesteckning. (Societas Scientiarum Fennica. Årsbok XXIV C n:o 4.) — Rosén, J., Rutger v. Aschebergs ämbetsberättelse 1693. (Särtr. ur Scandia 1946.) — Dens., Bevarade rester av Magnus Ladulås' och Birger Magnussons arkiv. (Särtr. ur Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok 1946.) — Sahlgren, J., Stadsnamnet Gävle. (Särtr. ur Gävle stads historia. 1946.) — Seip, D. A., Pronomenet *mér* i lesespråket. (Särtr. ur Maal og minne 1946.) — Strömbäck, Dag, Folklivsforskningen och de kyrkliga traditionerna. (Särtr. ur Svenska landsmål 1945.) — Tibergh, N., Den mindre runinskriften i Anga kyrka. (Särtr. ur Gotlands Allehanda 7/8 1946.) — Dens., Utvandringsberättelsen i Gutasagan. (Särtr. ur Gotländskt arkiv 1946.) — Tuneld, E., Gåsridningen i Skåne. (Särtr. ur Rig 1945.) — Wieselgren, Per, Svensk kulturhistoria i baltiska arkiv. (Särtr. ur Hist. Tidskr. 1945.) — Zetterholm, D. O., De nya linjerna i dansk dialektforskning. (Särtr. ur Nysvenska studier 1945.) — Dens., Norrländska ord- och accentstudier. (Särtr. ur Svenska landsmål 1945.) — Åkerblom, B., Lappnamnen i Finland. (Särtr. ur Folkmålsstudier XI.)

Tillägg:

Dansk Tidsskrift-Index. 31 Aarg. 1945. Kbhvn 1946. — Halland. Vår bygd. Hallands hembygdsförbunds årsbok 1946. — Modern Philology. Vol. 41: 4, 42: 1—4, 43: 1—4, 44: 1. — Saga och sed. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok 1945. — Selskab for nordisk filologi. Aarsberetning for 1944—45. — Studier i nordisk filologi. Bd 33—34.

Collijn, I., Fornsvensk bibliografi. Supplement II: 2. S. 123—297. Uppsala 1946. — Gjerdmann, O. och Henningsson, H., Svensk uttals- och vålläsningslära. 3 uppl. 71 ss. Sthlm 1946. — Hallesby, H., Stedsnavnene i en Østfoldbygd (Østkrøken i Aremark). 118 ss. Oslo 1945. (Avh. utg. av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse 1944. No. 2.) — Holmberg, B., Tomt och toft som appellativ och ortnamnelement. XX + 349 ss. + 14 kartor. Uppsala 1946. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 17.) — Lidén, O., Från Sagornas ö. Bilder från Bondekulturens slutskede. 171 ss. Lund 1946. — Sýniskver íslenzkra samtíðarþókmennna. Tileinkað próffessor dr. phil. Sigurði Nordal sextugum 14. september 1946. — Toldberg, H., Grundtvig som Filolog. 152 ss. Kbhvn 1946.

Ahnlund, Kettel Runse och Gilbert. (Särtr. ur Saga och sed 1945.) — Bergman, G., Det gemensamma nordiska ordförrådet. (Särtr. ur Nordisk tidsskrift [Lett.] 1946.) — Bruhn, K., Mysteriös utbildning och undervisning i Norden under hednatiden. (Särtr. ur Festskrift, tillägnad B. Rud. Hall den 14 nov. 1946.) — Gjerdmann, O., Skoella. (Särtryck ur Saga och sed. 1945.) — Henningsson, H., Behovet av ett riksspråksideal. (Särtr. ur Modersmålsläraernas förening. Årskrift 1946.) — Hjärne, E., Märke, män och mästare. Några ord om runristningen på Hogränstenen. (Särtr. ur Saga och sed 1945.) — Pipping, R., Om några grundtankar i Ferdinand de Saussures föreläsningar över allmän språkvetenskap. (Särtr. ur Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok 1946.) — Sahlgren, J., Ortnamnsågnér. (Särtr. ur Saga och sed 1945.) — Dens., Barnarp, rundansk Barni och forntyskt Barnulf, Athalbarn m. m. (d:o) — Dens., Höks härad, (d:o) — Sandklef, A., August Bondeson som upptecknare och utgivare av folkdiktning. (Särtr. ur Vår bygd 1946.) — Ståhl, H., Bärke, Gränge och Ludvika. (Särtr. ur Ortnamnssällskapets i Uppsala årskrift 1946.)